។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

សំយុត្តនិកាយេ

និទានវគ្គដីកា

១. និទានសំយុត្តំ

១. ពុទ្ធវគ្គោ

១. បដិច្ចសមុប្បាទសុត្តវណ្ណនា

១. ទុតិយសុត្តាទីនិបិ បដិច្ចសមុប្បាទវសេនេវ ទេសិតានីតិ អាហ **“បឋមំ បដិច្ចសមុប្បាទសុត្ត”**ន្តិ។ **តត្រា**តិ បទំ យេ ទេសកាលា តេច វិហរណកិរិយាយ វិសេសនភាវេន វុត្តា, តេសំ បរិទីបនន្តិ ទស្សេន្តោ **“យំ សមយំ...បេ.... ទីបេតី”**តិ អាហ។ តំ-សទ្ទោ ហិ វុត្តស្ស អត្ថស្ស បដិនិទ្ទេសោ, តស្មា តេច ទេសស្ស កាលស្ស វា បដិនិទ្ទេសោ ភវិតុំ អរហតិ, ន អញ្ញស្ស។ អយំ តាវ តត្រសទ្ទស្ស បដិនិទ្ទេសភាវេ អត្ថវិភាវនា។ យស្មា បន ឡ្លទិសេសុ ឋានេសុ តត្រសទ្ទោ ធម្មទេសនាវិសិដ្ឋំ ទេសំ កាលញ្ច វិភាវេតិ, តស្មា វុត្តំ **“ភាសិតព្ពយុត្តេ វា ទេសកាលេ”**តិ ។ តេន **តត្រា**តិ យត្ថ ភគវា ធម្មទេសនត្ថំ ភិក្ខូ អាលបិ អភាសិ, តាទិសេ ទេសេ, កាលេ វាតិ អត្ថោ។ **ន ហី**តិអាទិនា តមេវត្ថំ សមត្ថេតិ។

ននុ ច យត្ថ ឋិតោ ភគវា “អកាលោ ខោ តាវា”តិអាទិនា ពាហិយស្ស ធម្មទេសនំ បដិក្ខិបិ, តត្ថេវ អន្តរវីថិយំ ឋិតោវ តស្ស ធម្មំ ទេសេសីតិ? សច្ចមេតំ។ អទេសេតព្ពកាលេ អទេសនាយ ហិ ឥទំ ឧទាហរណំ។ តេនាហ **“អកាលោ ខោ តាវា”**តិ។ យំ បន តត្ថ វុត្តំ “អន្តរឃរំ បវិដ្ឋម្ហា”តិ, តម្បិ តស្ស អកាលភាវស្សេវ បរិយាយេន ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តស្ស ហិ តទា អទ្ធានបរិស្សមេន រូបកាយេ អកម្មញ្ញតា អហោសិ, ពលវបីតិវេគេន នាមកាយេ។ តទុភយស្ស វូបសមំ អាគមេន្តោ បបញ្ចបរិហារត្ថំ ភគវា “អកាលោ ខោ”តិ បរិយាយេន បដិក្ខិបិ។ អទេសេតព្ពទេសេ អទេសនាយ បន ឧទាហរណំ “អថ ខោ ភគវា មគ្គា ឱក្កម្ម អញ្ញតរស្មិំ រុក្ខមូលេ និសីទិ, វិហារតោ និក្ខមិត្វា វិហារបច្ឆាយាយំ បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទី”តិ ឯវមាទិកំ តេច **អាទិ**សទ្ទេន សង្គហិតំ។ “ស ខោ សោ ភិក្ខវេ ពាលោ តេច បាបានិ កម្មានិ ករិត្វា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ៣.២៤៨) បទបូរណមត្តេ **ខោ**-សទ្ទោ, “ទុក្ខំ ខោ អគារវោ វិហរតិ អប្បតិស្សោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.២១) អវធារណេ, “កិត្តាវតា នុ ខោ, អាវុសោ, សត្ថុ បវិវិត្តស្ស វិហរតោ សាវកា វិវេកំ នានុសិក្ខន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣១) អាទិកាលត្ថេ, វាក្យារម្ភេតិ អត្ថោ។ តត្ថ បទបូរណេន វចនាលង្ការមត្តំ កតំ ហោតិ, អាទិកាលត្ថេន វាក្យស្ស ឧបញ្ញាសមត្តំ, អវធារណត្ថេន បន និយមទស្សនំ។ “តស្មា អាមន្តេសិ ឯវា”តិ អាមន្តនេ និយមោ ទស្សិតោ ហោតីតិ។

“ភគវាតិ លោកគរុទីបន”ន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ បុព្ពេ “ភគវា”តិ បទំ វុត្តន្តិ? យទិបិ បុព្ពេ វុត្តំ, តំ បន យថាវុត្តដ្ឋានេ វិហរណកិរិយាយ កត្តុវិសេសទស្សនបរំ, ន អាមន្តនកិរិយាយ, តេច បន អាមន្តនកិរិយាយ, តស្មា តទត្ថំ បុន ភគវាតិ បាឡិយំ វុត្តន្តិ។ តស្សត្ថំ ទស្សេតុំ **“ភគវាតិ លោកគរុទីបន”**ន្តិ អាហ។ **កថាសវនយុត្តបុគ្គលវចន**ន្តិ វក្ខមានាយ បដិច្ចសមុប្បាទទេសនាយ សវនយោគ្យបុគ្គលវចនំ។ ចតូសុបិ បរិសាសុ ភិក្ខូ ឯវ ឯទិសានំ ទេសនានំ វិសេសេន ភាជនភូតាតិ សាតិសយេន សាសនសម្បដិគ្គាហកភាវទស្សនត្ថំ តេច ភិក្ខុគហណន្តិ ទស្សេត្វា ឥទានិ សទ្ទត្ថំ ទស្សេតុំ **“អបិចា”**តិ អាហ។ តត្ថ **ភិក្ខកោតិ ភិក្ខូ**តិ ភិក្ខនសីលត្តា ភិក្ខនធម្មត្តា ភិក្ខូតិ អត្ថោ។ **ភិក្ខាចរិយំ អជ្ឈុបគតោ**តិ ពុទ្ធាទីហិបិ អជ្ឈុបគតំ ភិក្ខាចរិយំ ឧញ្ឆាចរិយំ អជ្ឈុបគតត្តា អនុដ្ឋិតត្តា ភិក្ខុ។ យោ ហិ កោចិ អប្បំ វា មហន្តំ វា ភោគក្ខន្ធំ បហាយ អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតោ, សោ កសិគោរក្ខាទីហិ ជីវិកកប្បនំ ហិត្វា លិង្គសម្បដិច្ឆនេនេវ ភិក្ខាចរិយំ អជ្ឈុបគតត្តា ភិក្ខុ។ បរបដិពទ្ធជីវិកត្តា វា វិហារមជ្ឈេ កាជភត្តំ ភុញ្ជមានោបិ ភិក្ខាចរិយំ អជ្ឈុបគតោតិ ភិក្ខុ បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ និស្សាយ បព្ពជ្ជាយ ឧស្សាហជាតត្តា វា ភិក្ខាចរិយំ អជ្ឈុបគតោតិ ភិក្ខូតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អាទិនា នយេនាតិ “ភិន្នបដធរោតិ ភិក្ខុ, ភិន្ទតិ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេតិ ភិក្ខុ, ភិន្នត្តា បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ ភិក្ខូ”តិអាទិនា **វិភង្គេ** (វិភ. ៥០៩) អាគតនយេន។ **ញាបនេ**តិ អវពោធនេ, បដិវេទនេតិ

អត្ថោ។ **ភិក្ខនសីលតា**, ន កសិវាណិជ្ជាទីហិ ជីវនសីលតា។ **ភិក្ខនធម្មតា** “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តី”តិ (ជា. ១.៧.៥៩) ឯវំ វុត្តភិក្ខនសភាវតា, ន យាចនាកោហញ្ញសភាវតា។ **ភិក្ខនេ សាធុការិតា** “ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យា”តិ (ធ. ប. ១៦៨) វចនំ អនុស្សរិត្វា តត្ថ អប្បមជ្ជតា។ អថ វា **សីលំ** នាម បកតិសភាវោ។ ឥធ បន តថាធិដ្ឋានំ។ **ធម្មោ**តិ វតំ។ អបរេ បន “**សីលំ** នាម វតវសេន សមាទានំ។ **ធម្មោ** នាម បវេណិ-អាគតំ ចារិត្តំ។ **សាធុការិតា** សក្កច្ចការិតា អាទរកិរិយា”តិ វណ្ណេន្តិ។

ហីនាធិកជនសេវិតវុត្តិន្តិ យេ ភិក្ខុភាវេ ឋិតាបិ ជាតិមទាទិវសេន ឧទ្ធតា ឧន្នឡា, យេ ច គិហិភាវេ បរេសុ អត្ថិកភាវម្បិ អនុបគតតាយ ភិក្ខាចរិយំ បរមកាបញ្ញំ មញ្ញន្តិ, តេសំ ឧភយេសម្បិ យថាក្កមំ “ភិក្ខវោ”តិ វចនេន ហីនជនេហិ ទលិទ្ទេហិ បរមកាបញ្ញតំ បត្តេហិ បរកុលេសុ ភិក្ខាចរិយាយ ជីវិកំ កប្បេន្តេហិ សេវិតំ វុត្តិំ បកាសេន្តោ ឧទ្ធតភាវនិគ្គហំ ករោតិ, អធិកជនេហិ ឧឡារភោគខត្តិយកុលាទិតោ បព្ពជិតេហិ ពុទ្ធាទីហិ អាជីវសោធនត្ថំ សេវិតំ វុត្តិំ បកាសេន្តោ ទីនភាវនិគ្គហំ ករោតីតិ យោជេតព្ពំ។ យស្មា “ភិក្ខវោ”តិ វចនំ អាមន្តនភាវតោ អភិមុខីករណំ, បករណតោ សាមត្ថិយតោ ច សុស្សូសាជននំ, សក្កច្ចសវនមនសិការនិយោជនញ្ច ហោតិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**ភិក្ខវោតិ ឥមិនា**”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **សាធុកំ មនសិការេហី**តិ សាធុកំ សវនេ សាធុកំ មនសិការេ ច។ កថំ បវត្តិតា សវនាទយោ សាធុកំ បវត្តិតា ហោន្តីតិ? “អទ្ធា ឥមាយ បដិបត្តិយា សកលសាសនសម្បត្តិ ហត្ថគតា ភវិស្សតី”តិ អាទរគារវយោគេន កថាទីសុ អបរិភវាទិនា ច។ វុត្តញ្ហិ “បញ្ចហិ, ភិក្ខវេ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ សុណន្តោ សទ្ធម្មំ ភព្ពោ និយាមំ ឱក្កមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? ន កថំ បរិភោតិ, ន កថិកំ បរិភោតិ, ន អត្តានំ បរិភោតិ , អវិក្ខិត្តចិត្តោ ធម្មំ សុណាតិ ឯកគ្គចិត្តោ, យោនិសោ ច មនសិ ករោតិ។ ឥមេហិ ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ សុណន្តោ សទ្ធម្មំ ភព្ពោ និយាមំ ឱក្កមិតុំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្ត”ន្តិ (អ. និ. ៥.១៥១)។ តេនាហ “**សាធុកំ មនសិការាយត្តា ហិ សាសនសម្បត្តី**”តិ។ **សាសនសម្បត្តិ** នាម សីលាទិនិប្ផត្តិ។ **បឋមំ ឧប្បន្នត្តា** អធិគមវសេន។ **សត្ថុចរិយានុវិធាយកត្តា** សីលាទិគុណានុដ្ឋានេន។ តិណ្ណំ យានានំ វសេន អនុធម្មបដិបត្តិសម្ភវតោ **សកលសាសនបដិគ្គាហកត្តា**។

សន្តិកត្តាតិ សមីបភាវតោ។ **សន្តិកាវចរត្តា**តិ សព្ពកាលំ សំវុត្តិភាវតោ។ **យថានុសិដ្ឋ**ន្តិ អនុសាសនិយានុរូបំ, អនុសាសនី អនវសេសតោ បដិគ្គហេត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯកច្ចេ ភិក្ខូ**តិ យេ បដិច្ចសមុប្បាទធម្មទេសនាបសុតា, តេ។ បុព្ពេ “សព្ពបរិសសាធារណា ហិ ភគវតោ ធម្មទេសនា”តិអាទិនា ភិក្ខូនំ ឯវ អាមន្តនការណំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា ធម្មទេសនាយ បយោជនំ ទស្សេតុំ **កិមត្ថំ បន ភគវា**តិ ចោទនំ សមុដ្ឋាបេតិ។ តត្ថ **អញ្ញំ ចិន្តេន្តា**តិ អញ្ញវិហិតា។ **វិក្ខិត្តចិត្តា**តិ អសមាហិតចិត្តា។ **ធម្មំ បច្ចវេក្ខន្តា**តិ ហិយ្យោ តតោ បរទិវសេសុ វា សុតធម្មំ បតិ មនសា អវេក្ខន្តា។ ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា ធម្មេ ទេសិយមានេ អាទិតោ បដ្ឋាយ ទេសនំ សល្លក្ខេតុំ សក្កោតីតិ ឥមមេវត្ថំ ព្យតិរេកមុខេន ទស្សេតុំ “**តេ អនាមន្តេត្វា**”តិអាទិ វុត្តំ។

ភិក្ខវោតិ ច សន្ធិវសេន ឥ-ការលោបោ ទដ្ឋព្ពោ “ភិក្ខវោ ឥតី”តិ, អយញ្ហិ ឥតិសទ្ទោ ហេតុបរិសមាបនាទិបទត្ថវិបរិយាយបការាវធារណនិទស្សនាទិអនេកត្ថប្បភេទោ។ តថា ហេស “រុប្បតីតិ ខោ, ភិក្ខវេ, តស្មា ‘រូប’ន្តិ វុច្ចតី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៧៩) ហេតុម្ហិ ទិស្សតិ, “តស្មាតិហ មេ, ភិក្ខវេ, ធម្មទាយាទា ភវថ, មា អាមិសទាយាទា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៩) បរិសមាបនេ, “ឥតិ វា ឯវរូបា វិសូកទស្សនា បដិវិរតោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.១៣) អាទិអត្ថេ “មាគណ្ឌិយោតិ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាមំ នាមកម្មំ នាមធេយ្យំ និរុត្តិ ព្យញ្ជនំ អភិលាបោ”តិអាទីសុ (មហានិ. ៧៣, ៧៥) បទត្ថវិបរិយាយេ, “ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, សប្បដិភយោ ពាលោ, អប្បដិភយោ បណ្ឌិតោ។ សឧបទ្ទវោ ពាលោ, អនុបទ្ទវោ បណ្ឌិតោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១២៤) បការេ, “អត្ថិ ឥទប្បច្ចយា ជរាមរណន្តិ ឥតិ បុដ្ឋេន សតា, អានន្ទ, អត្ថីតិស្ស វចនីយំ។ កឹ បច្ចយា ជរាមរណន្តិ ឥតិ ចេ វទេយ្យ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណន្តិ ឥច្ចស្ស វចនីយ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៩៦) អវធារណេ, “សព្ពមត្ថីតិ ខោ, កច្ចាន, អយមេកោ អន្តោ, សព្ពំ នត្ថីតិ អយំ ទុតិយោ អន្តោ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ២.១៥; ៣.៩០) និទស្សនេ ។ ឥធាបិ និទស្សនេ ឯវ ទដ្ឋព្ពោ។ **ភិក្ខវោ**តិ អាមន្តនាការោ តមេស ឥតិ-សទ្ទោ និទស្សេតិ “ភិក្ខវោតិ អាមន្តេសី”តិ។ ឥមិនា នយេន **ភទ្ទន្តេ**តិអាទីសុបិ យថារហំ ឥតិសទ្ទស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

បុព្ពេ “ភគវា អាមន្តេសី”តិ វុត្តត្តា ភគវតោ បច្ចស្សោសុន្តិ ឥធ ភគវតោតិ សាមិវចនំ អាមន្តនមេវ សម្ពន្ធីអន្តរំ អបេក្ខតីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “**ភគវតោ អាមន្តនំ បដិអស្សោសុ**”ន្តិ វុត្តំ។ **ភគវតោ**តិ ឥទំ បន បដិស្សវសម្ពន្ធេន សម្បទានវចនំ។ ឯត្តាវតា យំ កាលទេសទេសកបរិសាបទេសបដិមណ្ឌិតំ និទានំ ភាសិតន្តិ សម្ពន្ធោ។ ឯត្ថាហ – កិមត្ថំ បន ធម្មវិនយសង្គហេ ករិយមានេ និទានវចនំ, ននុ ភគវតា ភាសិតវចនស្សេវ

សង្គហោ កាតព្ពោតិ? វុច្ចតេ – ទេសនាយ ឋិតិអសម្មោសសទ្ធេយ្យភាវសម្បាទនត្ថំ។ កាលទេសទេសកនិមិត្តបរិសាបទេសេហិ ឧបនិពន្ធិត្វា ឋបិតា ហិ ទេសនា ចិរដ្ឋិតិកា ហោតិ អសម្មោសធម្មា សទ្ធេយ្យា ច, ទេសកាលកត្តុសោតុនិមិត្តេហិ ឧបនិពន្ធោ វិយ វោហារវិនិច្ឆយោ។ តេនេវ ចាយស្មតា មហាកស្សបេន “បដិច្ចសមុប្បាទ សុត្តំ, អាវុសោ អានន្ទ, កត្ថ ភាសិត”ន្តិអាទិនា ទេសាទិបុច្ឆាសុ កតាសុ តាសំ វិស្សជ្ជនំ ករោន្តេន ធម្មភណ្ឌាគារិកេន “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ អាយស្មតា អានន្ទេន ឥមស្ស សុត្តស្ស និទានំ ភាសិតំ។

អបិច សត្ថុ សម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចនំ។ តថាគតស្ស ហិ ភគវតោ បុព្ពរចនានុមានាគមតក្កាភាវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធភាវសិទ្ធិ។ ន ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បុព្ពរចនាទីហិ អត្ថោ អត្ថិ, សព្ពត្ថ អប្បដិហតញាណចារតាយ ឯកប្បមាណត្តា ច ញេយ្យធម្មេសុ។ តថា អាចរិយមុដ្ឋិធម្មមច្ឆរិយសត្ថុសាវកានុរោធាភាវតោ ខីណាសវត្តសិទ្ធិ។ ន ហិ សព្ពសោ ខីណាសវស្ស តេ សម្ភវន្តីតិ សុវិសុទ្ធា ចស្ស បរានុគ្គហប្បវត្តិ, ឯវំ ទេសកសំកិលេសភូតានំ ទិដ្ឋិសីលសម្បទាទូសកានំ អវិជ្ជាតណ្ហានំ អច្ចន្តាភាវសំសូចកេហិ ញាណសម្បទាបហានសម្បទាភិព្យញ្ជនកេហិ ច សំពុទ្ធវិសុទ្ធភាវេហិ បុរិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធិ, តតោ ឯវ ច អន្តរាយិកនិយ្យានិកធម្មេសុ សម្មោហាភាវសិទ្ធិតោ បច្ឆិមវេសារជ្ជទ្វយសិទ្ធីតិ ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជសមន្នាគមោ អត្តហិតបរហិតបដិបត្តិ ច និទានវចនេន បកាសិតា ហោតិ, តត្ថ តត្ថ សម្បត្តបរិសាយ អជ្ឈាសយានុរូបំ ឋានុប្បត្តិកបដិភានេន ធម្មទេសនាទីបនតោ, ឥធ បន មូលទ្វយវសេន អន្តទ្វយរហិតស្ស តិសន្ធិកាលពន្ធស្ស ចតុព្ពិធនយសង្ខេបគម្ភីរភាវយុត្តស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស ពោធិយា និទស្សនតោ ចាតិ យោជេតព្ពំ។ តេន វុត្តំ “សត្ថុ សម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចន”ន្តិ។

តថា សាសនសម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចនំ។ ញាណករុណាបរិគ្គហិតសព្ពកិរិយស្ស ហិ ភគវតោ នត្ថិ និរត្ថិកា បវត្តិ, អត្តហិតត្ថា វា, តស្មា បរេសំ ឯវ អត្ថាយ បវត្តសព្ពកិរិយស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សកលម្បិ កាយវចីមនោកម្មំ យថាបវត្តំ វុច្ចមានំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ យថារហំ សត្តានំ អនុសាសនដ្ឋេន សាសនំ, ន កព្ពរចនា។ តយិទំ សត្ថុចរិតំ កាលទេសទេសកបរិសាបទេសេហិ សទ្ធឹ តត្ថ តត្ថ និទានវចនេហិ យថារហំ បកាសីយតិ, ឥធ បន ទ្វាទសបទិកបច្ចយាការវិភាវនេន តេន។ តេន វុត្តំ “សាសនសម្បត្តិប្បកាសនត្ថំ និទានវចន”ន្តិ។

អបិច សត្ថុ បមាណភាវប្បកាសនេន សាសនស្ស បមាណភាវទស្សនត្ថំ និទានវចនំ, តញ្ចស្ស បមាណភាវទស្សនំ ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេន “ភគវា”តិ ច ឥមិនា បទេន វិភាវិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ “ភគវា”តិ ច ឥមិនា តថាគតស្ស រាគទោសមោហាទិ-សព្ពសំកិលេសមលទុច្ចរិតាទិទោសប្បហានទីបនេន វចនេន អនញ្ញសាធារណសុបរិសុទ្ធញាណករុណាទិគុណវិសេសយោគបរិទីបនេន តតោ ឯវ សព្ពសត្តុត្តមភាវទីបនេន អយមត្ថោ សព្ពថា បកាសិតោ ហោតីតិ។ ឥទមេត្ថ និទានវចនេ បយោជននិទស្សនំ។

និក្ខិត្តស្សាតិ ទេសិតស្ស។ ទេសនាបិ ហិ ទេសេតព្ពស្ស សីលាទិអត្ថស្ស វិនេយ្យសន្តានេសុ និក្ខិបនតោ “និក្ខេបោ”តិ វុច្ចតីតិ “សុត្តនិក្ខេបំ តាវ វិចារេត្វា វុច្ចមានា បាកដា ហោតី”តិ សាមញ្ញតោ ភគវតោ ទេសនាយ សមុដ្ឋានស្ស វិភាគំ ទស្សេត្វា “ឯត្ថាយំ ទេសនា ឯវំសមុដ្ឋានា”តិ ទេសនាយ សមុដ្ឋានេ ទស្សិតេ សុត្តស្ស សម្មទេវ និទានបរិជាននេន វណ្ណនាយ សុវិញ្ញេយ្យត្តា វុត្តំ។ តតោ ហេដ្ឋា “កស្មា ភគវតា បដិច្ចសមុប្បាទវសេនេវ ទេសនា អារទ្ធា”តិ កេនចិ ចោទនាយ កតាយ “បរជ្ឈាសយោយំ សុត្តនិក្ខេបោ”តិ បរិហារោ សុកថិតោ ហោតិ។ តត្ថ យថា អនេកសតអនេកសហស្សភេទានិបិ សុត្តន្តានិ សំកិលេសភាគិយាទិបធាននយេន សោឡសវិធតំ នាតិវត្តន្តិ, ឯវំ អត្តជ្ឈាសយាទិសុត្តនិក្ខេបវសេន ចតុព្ពិធភាវន្តិ អាហ **“ចត្តារោ ហិ សុត្តនិក្ខេបា”**តិ។ ឯត្ថ ច យថា អត្តជ្ឈាសយស្ស អដ្ឋុប្បត្តិយា ច បរជ្ឈាសយបុច្ឆាហិ សទ្ធឹ សំសគ្គភេទោ សម្ភវតិ “អត្តជ្ឈាសយោ ច បរជ្ឈាសយោ ច, អត្តជ្ឈាសយោ ច បុច្ឆាវសិកោ ច, អត្តជ្ឈាសយោ ច បរជ្ឈាសយោ ច បុច្ឆាវសិកោ ច, អដ្ឋុប្បត្តិកោ ច បរជ្ឈាសយោ ច, អដ្ឋុប្បត្តិកោ ច បុច្ឆាវសិកោ ច, អដ្ឋុប្បត្តិកោ ច បរជ្ឈាសយោ ច បុច្ឆាវសិកោ ចា”តិ អជ្ឈាសយបុច្ឆានុសន្ធិសម្ភវតោ, ឯវំ យទិបិ អដ្ឋុប្បត្តិយា អជ្ឈាសយេនបិ សំសគ្គភេទោ សម្ភវតិ, អត្តជ្ឈាសយាទីហិ បន បុរតោ ឋិតេហិ អដ្ឋុប្បត្តិយា សំសគ្គោ នត្ថីតិ។ នយិធ និរវសេសោ វិត្ថារនយោ សម្ភវតីតិ “ចត្តារោ ហិ សុត្តនិក្ខេបា”តិ វុត្តំ។ តទន្តោគធត្តា វា សម្ភវន្តានំ សេសនិក្ខេបានំ មូលនិក្ខេបវសេន ចត្តារោវ ទស្សិតា, តថាទស្សនញ្ចេត្ថ អយំ សំសគ្គភេទោ គហេតព្ពោតិ។

តត្រាយំ វចនត្ថោ – និក្ខិបីយតីតិ និក្ខេបោ, សុត្តំ ឯវ និក្ខេបោ **សុត្តនិក្ខេបោ**។ អថ វា និក្ខិបនំ និក្ខេបោ, សុត្តស្ស និក្ខេបោ **សុត្តនិក្ខេបោ,** សុត្តទេសនាតិ អត្ថោ។ អត្តនោ អជ្ឈាសយោ អត្តជ្ឈាសយោ, សោ អស្ស អត្ថិ ការណភូតោតិ **អត្តជ្ឈាសយោ**។ អត្តនោ អជ្ឈាសយោ ឯតស្សាតិ វា **អត្តជ្ឈាសយោ។ បរជ្ឈាសយេបិ** ឯសេវ នយោ។ បុច្ឆាយ វសេន បវត្តធម្មោ ឯតស្ស អត្ថីតិ, **បុច្ឆាវសិកោ**។ សុត្តទេសនាយ វត្ថុភូតស្ស អត្ថស្ស ឧប្បត្តិ

អត្ថុប្បត្តិ, អត្ថុប្បត្តិយេវ អដ្ឋុប្បត្តិ, សា ឯតស្ស អត្ថីតិ **អដ្ឋុប្បត្តិកោ**។ អថ វា និក្ខិបីយតិ សុត្តំ ឯតេនាតិ សុត្តនិក្ខេបោ, អត្តជ្ឈាសយាទិ ឯវ។ ឯតស្មឹ បន អត្ថវិកប្បេ អត្តនោ អជ្ឈាសយោ អត្តជ្ឈាសយោ។ បរេសំ អជ្ឈាសយោ បរជ្ឈាសយោ។ បុច្ឆីយតីតិ បុច្ឆា, បុច្ឆិត្វា ញាតព្ពោ អត្ថោ។ តស្ស បុច្ឆាវសេន បវត្តំ ធម្មបដិគ្គាហកានំ វចនំ បុច្ឆាវសិកំ, តទេវ និក្ខេបសទ្ទាបេក្ខាយ បុល្លិង្គវសេន "បុច្ឆាវសិកោ"តិ វុត្តំ។ តថា អដ្ឋុប្បត្តិ ឯវ អដ្ឋុប្បត្តិកោតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អបិចេត្ថ បរេសំ ឥន្ទ្រិយបរិបាកាទិការណនិរបេក្ខត្តា អត្តជ្ឈាសយស្ស វិសុំ សុត្តនិក្ខេបភាវោ យុត្តោ កេវលំ អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ ធម្មតន្តិឋបនត្ថំ បវត្តិតទេសនត្តា។ បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំ បន បរេសំ អជ្ឈាសយបុច្ឆានំ ទេសនាបវត្តិហេតុភូតានំ ឧប្បត្តិយំ បវត្តិតានំ កថំ អដ្ឋុប្បត្តិយំ អនវរោធោ, បុច្ឆាវសិកអដ្ឋុប្បត្តិកានំ វា បរជ្ឈាសយានុរោធេន បវត្តិតានំ កថំ បរជ្ឈាសយេ អនវរោធោតិ? ន ចោទេតព្ពមេតំ។ បរេសញ្ហិ អភិនីហារបរិបុច្ឆាទិវិនិមុត្តស្សេវ សុត្តទេសនាការណុប្បាទស្ស អដ្ឋុប្បត្តិភាវេន គហិតត្តា បរជ្ឈាសយបុច្ឆាវសិកានំ វិសុំ គហណំ។ តថា ហិ ព្រហ្មជាលធម្មទាយាទសុត្តាទីនំ វណ្ណាវណ្ណអាមិសុប្បាទាទិទេសនានិមិត្តំ "អដ្ឋុប្បត្តិ"តិ វុច្ចតិ។ បរេសំ បុច្ឆំ វិនា អជ្ឈាសយំ ឯវ និមិត្តំ កត្វា ទេសិតោ បរជ្ឈាសយោ, បុច្ឆាវសេន ឯវ ទេសិតោ បុច្ឆាវសិកោតិ បាកដោវាយមត្ថោតិ។ **អត្តនោ អជ្ឈាសយេនេវ កថេតិ** ធម្មតន្តិឋបនត្ថន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ទសពលសុត្តន្តហារកោ**តិ ទសពលវគ្គេ អនុបុព្ពេន និក្ខិត្តានំ សុត្តានំ អាវលិ, តថា **ចន្ទោបមហារកា**ទយោ។

វិមុត្តិបរិបាចនីយា ធម្មា សទ្ធិន្ទ្រិយាទយោ។ **អជ្ឈាសយ**ន្តិ អធិមុត្តិំ។ **ខន្តិ**ន្តិ ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិំ។ **មន**ន្តិ ចិត្តំ។ **អភិនីហារ**ន្តិ បណិធានំ។ **ពុជ្ឈនភាវ**ន្តិ ពុជ្ឈនសភាវំ, បដិវិជ្ឈនាការំ វា។

ឧគ្ឃដិតញ្ញូតិ **ឧគ្ឃដនំ** នាម ញាណុគ្ឃដនំ, ញាណេន ឧគ្ឃដិតមត្តេ ឯវ ធម្មំ ជានាតីតិ អត្ថោ។ វិបញ្ចិតំ វិត្ថារិតមេវ អត្ថំ ជានាតីតិ **វិបញ្ចិតញ្ញូ**។ ឧទ្ទេសាទីហិ នេតព្ពោតិ **នេយ្យោ**។ ព្យញ្ជនបទំ បរមំ អស្សាតិ **បទបរមោ**។ **សហ ឧទាហដវេលាយា**តិ ឧទាហរធម្មស្ស ឧទ្ទេសេ ឧទាហដមត្តេ ឯវ។ **ធម្មាភិសមយោ**តិ ចតុសច្ចធម្មស្ស ញាណេន សទ្ធិំ អភិសមាយោគោ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ អយំ "ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា"តិអាទិនា នយេន សំខិត្តេន មាតិកាយ ឋបិយមានាយ ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា អរហត្តំ គណ្ហិតុំ សមត្ថោ បុគ្គលោ "ឧគ្ឃដិតញ្ញូ"តិ វុច្ចតិ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ អយំ សំខិត្តេន មាតិកំ ឋបេត្វា វិត្ថារេន អត្ថេ វិភជិយមានេ អរហត្តំ បាបុណិតុំ សមត្ថោ បុគ្គលោ "វិបញ្ចិតញ្ញូ"តិ វុច្ចតិ។ **ឧទ្ទេសតោ**តិ ឧទ្ទេសហេតុ, ឧទ្ទិសន្តស្ស ឧទ្ទិសាបេន្តស្ស វាតិ អត្ថោ, "ឧទ្ទិសតោ"តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **បរិបុច្ឆតោ**តិ បរិបុច្ឆន្តស្ស។ **អនុបុព្ពេន ធម្មាភិសមយោ ហោតី**តិ អនុក្កមេន អរហត្តប្បត្តិ ហោតិ។ **ន តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតី**តិ តេន អត្តភាវេន មគ្គំ វា ផលំ វា អន្តមសោ ឈានំ វា វិបស្សនំ វា និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោតិ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ អយំ បុគ្គលោ ព្យញ្ជនបទមេវ បរមំ កត្វា ឋិតត្តា "បទបរមោ"តិ វុច្ចតិ។

ឯកចរាតិ វិវេកាភិរតិយា ឯកវិហារិនោ។ **ទ្វិចរា**តិ ទ្វេ ឯកជ្ឈាសយា ហុត្វា ញាណចរិយាទិវសេន វិចរន្តា។ ឯស នយោ សេសេសុ។ សត្តសុញ្ញតាបកាសនេន **សុញ្ញតំ**។ តតោ ឯវ **សណ្ហំ សុខុមំ**។ "បរេសំ អជ្ឈាសយវសេន ភគវា ឥទំ សុត្តំ អារភី"តិ វត្វា តេ បន "បរេ"តិ វុត្តបុគ្គលា អបរិកម្មិកា សុបរិសោធិតបុព្ពភាគបដិបទា ចាតិ ទុវិធា, តទុភយេសុ សត្ត បដិបត្តិំ ឧបមាមុខេន បកាសេន្តោ **យថា ហី**តិអាទិមាហ។ **រូបំ ន សមុដ្ឋាបេតិ** លិខនវសេន ន ឧប្បាទេតិ។ **អកតាភិនិវេស**ន្តិ វិបស្សនាភាវនាយ អកតានុយោគំ។ **សីល…បេ…. សម្បទាយា**តិ អសមាទិន្នសីលំ សីលសម្បទាយ, សុបរិសុទ្ធសីលំ សមាធិសម្បទាយ, អនុជុកតទិដ្ឋិជុកម្មំ ទិដ្ឋិសម្បទាយ យោជេន្តោតិ យោជនា។

យន្តិ យំ បុព្ពភាគបដិបទំ សន្ធាយ។ **សីល**ន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **ទិដ្ឋិ** ចាតិ កម្មស្សកតាទិដ្ឋិ ចេវ កម្មបថសម្មាទិដ្ឋិ ច។ **តិវិធេនា**តិ អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា អជ្ឈត្តពហិទ្ធាតិ ឯវំ វិសយភាវតោ តិប្បការេន។ យថាវុត្តទិដ្ឋិវិសុទ្ធិយា វិសេសបច្ចយំ សីលំយេវ ភាវនាយ អធិដ្ឋានន្តិ វុត្តំ **"សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយា"**តិ។

សុធន្តសុវណ្ណំ អបគតសព្ពកាឡកំ។ ចតុរស្សាទិធោតោ **សុបរិមជ្ជិតមណិក្ខន្ធោ**។ បច្ចយធម្មានំ អវិជ្ជាទីនំ តស្ស តស្ស បច្ចយុប្បន្នស្ស ហេតុបច្ចយាទិភាវោ បច្ចយាការោ។ សោ បន អត្ថតោ អវិជ្ជា ឯវាតិ អាហ **"បដិច្ចសមុប្បាទន្តិ បច្ចយាការ"**ន្តិ។ តេនាហ **"បច្ចយាការោ ហី"**តិអាទិ។

កាមំ វោ-សទ្ទោ បទបរង្គិតោ បដិយោគីអត្ថវិសេសវាចកោ, នាមបរភូតោ បន តំ តំ កត្តុកម្មករណាទិសាធនវិសិដ្ឋមេវ បពោធេតិ, ហិ-និបាតបរភូតោ បន វចនាលង្ការមត្តមេវាតិ អាហ **"វោតិ…បេ….**

ទិស្សតី”តិ។ **តំទេសនន្តិ** តស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស ទេសនំ។ សា ហិ ឥធ ត-សទ្ទេន បច្ចាមសីយតិ។ “សុណាថា”តិ សោតវិញ្ញេយ្យតាវចនតោ ន កេវលំ បដិច្ចសមុប្បាទោ។

ឯកត្ថមេតំ បទំ ក-សទ្ទេន បទវឌ្ឍនមត្តស្ស កតត្តា, តស្មា សាធុសទ្ទស្ស កតោ អត្ថុទ្ធារោ សាធុក សទ្ទស្សបិ កតោ ឯវ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **សាធុ ភន្តេ**តិ យាចាមហំ ភន្តេតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ “**អាយាចនេ**”តិ។ បុន **សាធុ ភន្តេ**តិ ឯវំ ភន្តេតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ “**សម្បដិច្ឆនេ**”តិ។ **សាធុ សាធូ**តិ អហោ អហោតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ វុត្តំ “**សម្បហំសនេ**”តិ។ **សាធុ ធម្មរុចី**តិ បុញ្ញកាមោ សុន្ទរោតិ អត្ថោ។ **បញ្ញាណវា**តិ បញ្ញវា។ **អទ្ធុត្តោ**តិ អទូសកោ។ **ទឡ្ហីកម្មេ**តិ ថិរីករណេ សក្កច្ចកិរិយាយំ។ **អាណត្តិយ**ន្តិ អាណាបនេ។ “សុណាថ សាធុកំ មនសិ ករោថា”តិ ហិ វុត្តេ សាធុកសទ្ទេន សវនមនសិការានំ សក្កច្ចកិរិយា វិយ តទាណាបនម្បិ វុត្តំ ហោតិ។ អាយាចនត្ថតា វិយ ចស្ស អាណាបនត្ថតា វេទិតព្ពា។

ឥទានេត្ថ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពាតិ សម្ពន្ធោ។ **សោតិន្ទ្រិយវិក្ខេបនិវារណំ** សវនេ និយោជនវសេន កិរិយន្តរបដិសេធនភាវតោ, សោតំ ឱទហថាតិ ហិ អត្ថោ។ **មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបនិវារណំ** អញ្ញចិន្តាបដិសេធនតោ។ **បុរិម**ន្តិ “សុណាថា”តិ បទំ។ **ឯត្ថា**តិ “សុណាថ, មនសិ ករោថា”តិ បទទ្វយេ, ឯតស្មឹ វា អធិការេ។ **ព្យញ្ជនវិបល្លាសគ្គាហនិវារណំ** សោតទ្វារេ វិក្ខេបបដិពាហកត្តា។ ន ហិ យាថាវតោ សុណន្តស្ស សទ្ទតោ វិបល្លាសគ្គាហោ ហោតិ។ **អត្ថវិបល្លាសគ្គាហនិវារណំ** មនិន្ទ្រិយវិក្ខេបបដិពាហកត្តា។ ន ហិ សក្កច្ចំ ធម្មំ ឧបធារេន្តស្ស អត្ថវិបល្លាសគ្គាហោ ហោតិ។ **ធម្មស្សវនេ និយោជេតិ** “សុណាថា”តិ វិទហនតោ។ **ធារណូបបរិក្ខាសូ**តិ ឯត្ថ ឧបបរិក្ខគ្គហណេនេវ តុលនតីរណាទិកេ ទិដ្ឋិយា ច សុប្បដិវេធំ សង្គណ្ហាតិ។ **សព្យញ្ជនោ**តិ ឯត្ថ យថាធិប្បេតមត្ថំ ព្យញ្ជយតីតិ ព្យញ្ជនំ, សភាវនិរុត្តិ។ សហ ព្យញ្ជនេហីតិ សព្យញ្ជនោ, ព្យញ្ជនសម្បន្នោតិ អត្ថោ។ អរណីយតោ ឧបគន្តព្ពតោ អត្ថោ, ចតុបារិសុទ្ធិសីលាទិកោ។ សហ អត្ថេនាតិ **សាត្ថោ**, អត្ថសម្បន្នោតិ អត្ថោ។ **ធម្មគម្ភីរោ**តិអាទីសុ **ធម្មោ** នាម តន្តិ។ **ទេសនា** នាម តស្សា មនសា វវត្ថបិតាយ តន្តិយា ទេសនា កថនំ។ **អត្ថោ** នាម តន្តិយា អត្ថោ។ **បដិវេធោ** នាម តន្តិយា តន្តិអត្ថស្ស ច យថាភូតាវពោធោ។ យស្មា ចេតេ ធម្មទេសនាអត្ថបដិវេធា សសាទីហិ វិយ មហាសមុទ្ទោ មន្ទពុទ្ធីហិ ទុក្ខោគាឡ្ហា អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋា ច, តស្មា គម្ភីរា។ តេន វុត្តំ “**យស្មា អយំ ធម្មោ…បេ…. សាធុកំ មនសិ ករោថា**”តិ។

ឯត្ថ ច បដិវេធស្ស ទុក្ករភាវតោ ធម្មត្ថានំ ទេសនាញាណស្ស ទុក្ករភាវតោ ទេសនាយ ទុក្ខោគាហតា, បដិវេធស្ស បន ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា តព្ពិសយញាណុប្បត្តិយា ច ទុក្ករភាវតោ ទុក្ខោគាហតា វេទិតព្ពា។ **ទេសនំ** នាម ឧទ្ទិសនំ សង្ខេបទស្សនសទិសំ។ តថា ហិ **វិភង្គសុត្តេ** “ទេសេស្សាមី”តិ វត្វា បុន “ភាសិស្សាមី”តិ វុត្តំ។ តស្ស និទ្ទិសនំ ភាសនន្តិ ឥធាធិប្បេតន្តិ អាហ “**វិត្ថារតោបិ នំ ភាសិស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតី**”តិ។ បរិព្យត្តំ កថនំ វា **ភាសនំ**។

សាឡិកាយិវ និគ្ឃោសោតិ សាឡិកាយ អាលាបោ វិយ មធុរោ កណ្ណសុខោ បេមនីយោ។ **បដិភានំ** សទ្ទោ។ **ឧទីរយី**តិ ឧច្ចារិយតិ, វុច្ចតីតិ អត្ថោ។ **ឯវំ វុត្តេ ឧស្សាហជាតា**តិ ឯវំ “សុណាថ សាធុកំ មនសិ ករោថ, ភាសិស្សាមី”តិ វុត្តេ “ន កិរ សត្ថា សង្ខេបេនេវ ទេសេស្សតិ, វិត្ថារេនបិ ភាសិស្សតី”តិ សញ្ជាតុស្សាហា ហដ្ឋតុដ្ឋា ហុត្វា។

កតមោតិ តស្ស បទស្ស សាមញ្ញតោ បុច្ឆាភាវោ ញាយតិ, ន វិសេសតោតិ តស្ស បុច្ឆាវិសេសភាវំ កថេន្តោ “**កថេតុកម្យតាបុច្ឆា**”តិ វត្វា តេនេវ បសង្គេន មហានិទ្ទេសេ អាគតា សព្ពាបិ បុច្ឆា អត្ថុទ្ធារនយេន ទស្សេតិ “**បញ្ចវិធា ហិ បុច្ឆា**”តិអាទិនា។ តត្ថ អទិដ្ឋំ ជោតេតិ ឯតាយាតិ **អទិដ្ឋជោតនា**។ ទិដ្ឋំ សំសន្ទីយតិ ឯតាយាតិ **ទិដ្ឋសំសន្ទនា**។ សំសន្ទនញ្ចេត្ថ សាកច្ឆាវសេន វិនិច្ឆយករណំ។ វិមតី ឆិន្ទតិ ឯតាយាតិ **វិមតិច្ឆេទនា**។ អនុមតិយា បុច្ឆនំ **អនុមតិបុច្ឆា**។ “តំ កឹ មញ្ញថ ភិក្ខវេ”តិអាទិបុច្ឆាយ ហិ “កា តុម្ហាកំ អនុមតី”តិ អនុមតិ បុច្ឆិតា ហោតិ។ **កថេតុកម្យតា** កថេតុកម្យតាយ។

លក្ខណន្តិ ញាតុំ បុច្ឆិតោ យោ កោចិ សភាវោ។ **អញ្ញាត**ន្តិ យេន កេនចិ ញាណេន អញ្ញាតភាវមាហ។ **អទិដ្ឋ**ន្តិ ទស្សនភូតេន ញាណេន ចក្ខុនា វិយ ន ទិដ្ឋតំ។ **អតុលិត**ន្តិ “ឯត្តកំ ឥទ”ន្តិ តុលនភូតេន ញាណេន ន តុលិតតំ។ **អតីរិត**ន្តិ តីរណភូតេន ញាណេន អកតញាណកិរិយាសមាបនតំ។ **អវិភូត**ន្តិ ញាណស្ស អបាកដភាវំ។ **អវិភាវិត**ន្តិ ញាណេន អបាកដីកតភាវំ។

បញ្ចសុ បុច្ឆាសុ យា ពុទ្ធានំ សព្ពតោ ន សន្តិ, តា ទស្សេត្វា ឥធាធិប្បេតបុច្ឆំ និគមេតុំ “**តត្ថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ យទិ បដិច្ចសមុប្បាទោ បច្ចយាការោ, អថ កស្មា ភគវតា បដិច្ចសមុប្បាទទេសនាយ

សង្ខារានយោ បច្ចុប្បន្នា កថិតាតិ អាហ **“ឯត្ថ ចា”**តិអាទិ។ **បច្ចុប្បន្នម្បិ កថេតិ** បច្ចុប្បន្នទស្សនេន បច្ចយធម្មានំ បច្ចយភាវស្ស កថិតភាវតោ។ **អាហារវគ្គស្សា**តិអាទិ “បច្ចយាការោ បដិច្ចសមុប្បាទោ”តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “សម្ភវន្តី”តិ បាឡិយំ បរតោ វុត្តំ កិរិយាបទំ អានេត្វា យោជេតិ, អញ្ញថា សង្ខារា កី កតាតិ វា ករោន្តីតិ វា ន ញាយេយ្យុ។ បវត្តិយា អនុលោមតោ “អវិជ្ជាបច្ចយា”តិអាទិកា **អនុលោមបដិច្ចសមុប្បាទកថា**។

“អវិជ្ជាយ ត្វេវា”តិអាទិកា បន តស្ស វិលោមតោ **បដិលោមកថា**។ អច្ចន្តមេវ សង្ខារេ វិរជ្ជតិ ឯតេនាតិ **វិរាគោ,** មគ្គោ។ **អសេសនិរោធា**តិ អសេសេត្វា និរោធា សមុច្ឆិន្ទនា។ **ឯវំ និរោធាន**ន្តិ ឯវំ អនុប្បាទនិរោធេន និរុទ្ធានំ សង្ខារានំ និរោធា។ ឥតិ អវិជ្ជាទីនំ និរោធវចនេន អរហត្តំ វទតិ។ **សកលស្សា**តិ អនវសេសស្ស។ **សត្តវិរហិតស្សា**តិ បរបរិកប្បិតជីវរហិតស្ស។ **វិនិវត្តេត្វា**តិ អនុប្បាទនិរោធទស្សនវសេន វិបរិវត្តេត្វា។

អត្តមនាតិ បីតិសោមនស្សេន គហិតចិត្តា។ តថាភូតា ច ហដ្ឋចិត្តា នាម ហោន្តីតិ អាហ **“តុដ្ឋចិត្តា”**តិ។ “តស្ស វចនំ អភិនន្ទិតព្ព”ន្តិ ឯត្ថ អភិនន្ទនសទ្ទោ អនុមោទនត្ថោ។ “អភិនន្ទិត្វា”តិ ឯត្ថ សម្បដិច្ឆនត្ថោ។ ឥធ បន ឧភយត្ថោបិ វដ្តតីតិ អាហ **“អនុមោទឹសុ ចេវ សម្បដិច្ឆឹសុ ចា”**តិ។

បដិច្ចសមុប្បាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វិភង្គសុត្តវណ្ណនា

២. ទុតិយេបីតិ ទុតិយសុត្តេបិ។ **បិ**-សទ្ទេន តទញ្ញេសុ សុត្តេសុបីតិ អត្ថោ។ **“វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា ឯវា”**តិ វត្វាបិ តទេកទេសំ ឥធ វិនិយោគក្ខមំ ទស្សេតុំ **“យថា ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **តន្តិ** មូលំ។ **វិត្ថារទេសន**ន្តិ “វិភជិស្សាមី”តិ បទស្ស អត្ថស្ស ទស្សនវសេន បវត្តំ វិភង្គទេសនំ។ ឧទ្ទេសទេសនា បឋមសុត្តេ អនុលោមទេសនាសទិសាវ។ **បុនវដ្តវិវដ្តំ ទស្សេន្តោ**តិ “កតមា ច, ភិក្ខវេ”តិអាទិនា បវត្តិំ និវត្តិញ្ច ទស្សេន្តោ។ បឋមំ ឧទ្ទេសវសេន វិភជនវសេន វិវដ្តំ ទស្សិតំ, តតោ ឯវ ព្យតិរេកនយេន វិវដ្តម្បិ ទស្សិតមេវ ហោតីតិ បុនគ្គហណំ។

តេសំ តេសំ សត្តានន្តិ ឥទំ កិញ្ចិ បការតោ អនាមសិត្វា សព្ពេបិ សត្តេ សាមញ្ញតោ ព្យាបេត្វា គហណន្តិ អាហ **“សង្ខេបតោ…បេ…. និទ្ទេសោ”**តិ។ **គតិជាតិវសេនា**តិ បញ្ចគតិវសេន, តត្ថាបិ ឯកេកាយ គតិយា ខត្តិយាទិភុម្មទេវាទិហត្ថិអាទិជាតិវសេន ច។ “ចិត្តំ មនោ”តិអាទីសុ វិយ កិច្ចវិសេសំ, “មានស”ន្តិអាទីសុ វិយ សមានេ អត្ថេ សទ្ទវិសេសំ, “បណ្ឌរ”ន្តិអាទីសុ វិយ គុណវិសេសំ, “ចេតសិកំ ហទយ”ន្តិអាទីសុ វិយ និស្សយវិសេសំ, “ចិត្តស្ស ឋិតី”តិអាទីសុ វិយ អញ្ញស្ស អវត្ថាភាវវិសេសំ, “អលុព្ភនា”តិអាទីសុ វិយ អញ្ញស្ស កិរិយាភាវវិសេសំ, “អលុព្ភិតត្ត”ន្តិអាទីសុ វិយ អញ្ញស្ស អភាវតាវិសេសន្តិ ឯវមាទិកំ អនបេក្ខិត្វា ធម្មមត្តំ វា ទីបនា សភាវនិទ្ទេសោ។ ជិណ្ណស្ស ជីរណវសេន បវត្តនាការោ **ជីរណតា**តិ អាហ **“អាការនិទ្ទេសោ”**តិ។

កាលាតិក្កមេ កិច្ចនិទ្ទេសាតិ កលលកាលតោ បភុតិ បុរិមរូបានំ ជរាបត្តក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានានិ បច្ឆិមរូបានិ បរិបក្ករូបានុរូបានិ បរិណតបរិណតានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ អនុក្កមេន សុបរិណតរូបានំ បរិបាកកាលេ ឧប្បជ្ជមានានិ ខណ្ឌិច្ចាទិសភាវានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ “ខណ្ឌិច្ច”ន្តិអាទយោ កាលាតិក្កមេ ជរាយ កិច្ចនិទ្ទេសា។ **បកតិនិទ្ទេសា**តិ ផលវិបច្ចនបកតិយា និទ្ទេសា, ជរាយ វា បាបុណិតព្ពផលមេវ បកតិ, តស្សា និទ្ទេសា, **ន ច ខណ្ឌិច្ចាទីនេវ ជរា**តិ ឧទកាទិគតមគ្គេសុ តិណរុក្ខសំភគ្គតាទយោ វិយ បរិបាកគតមគ្គសង្ខាតេសុ បរិបុណ្ណរូបេសុ លព្ភមានា ខណ្ឌិច្ចាទយោ ជរាយ គតមគ្គាឥច្ចេវ វេទិតព្ពា, ន ជរាតិ។

យស្មា ជរំ បត្តស្ស អាយុ ហាយតិ, ឥន្ទ្រិយានិ ជជ្ជរានិ ហោន្តីតិ អាយុហានាទយោ បកតិនិទ្ទេសា, តស្មា វុត្តំ **“បច្ឆិមា ទ្វេ បកតិនិទ្ទេសា”**តិ។ តេនាហ **“ឥមេហិ បនា”**តិអាទិ។

អវិញ្ញាយមានន្តរត្តា **អវីចិជរា** មណិអាទីសុ មន្ទទសកាទីសុ ឯកេកទសកេសុ ច ខណេ ខណេ ជិណ្ណវិការាទីនំ **ទុវិញ្ញេយ្យត្តា។ តតោ អញ្ញេសូ**តិ មណិអាទិតោ អញ្ញេសុ អហិច្ឆត្តកាទីសុ, បាណីនំ ឯកភវបរិយាបន្នេ សកលអាយុស្មិំ គហិតតរុណយុវាជរាកាលេសុ, ឯកទ្វិត្តិទិវសាតិក្កមេសុ បុប្ផាទីសុ វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ ហិ ជរាវិសេសស្ស សុវិញ្ញេយ្យត្តា **សវីចិជរា នាម**។

ចវនកវសេនាតិ ចវនកានំ ខន្ធានំ វសេន។ ឯកចតុបញ្ចក្ខន្ធាយ ចុតិយា ចវនមេវ ចវនតាតិ អាហ **“ភាវវចនេន លក្ខណនិទស្សន”**ន្តិ, បាឡិយំ “ចុតី”តិ វុត្តស្ស មរណស្ស សភាវទស្សនន្តិ អត្ថោ។ **ភង្គុប្បត្តិ** ភិជ្ជមានតា។ តេន “ភេទោ”តិ ឥមិនា ខន្ធានំ ភិជ្ជមានតា ភេទសមង្គិតា វុត្តាតិ ទស្សេតិ។ **ឋានាភាវបរិទីបន**ន្តិ

កេនចិបិ អាការេន អវដ្ឋានាភាវទីបនំ។ **ឃដស្សេវា**តិ ហិ វិសទិសូទាហរណំ។ យថា ឃដេ ភិន្នេ កបាលាទិអវយវសេសោ លព្ភតិ, ន ឯវំ ចុតិក្ខន្ធេសុ ភង្គេសុ, ន កោចិ វិសេសោ តិដ្ឋតីតិ ទស្សេតុំ “**អន្តរធាន**”ន្តិ វុត្តំ។ **មច្ចុសង្ខាតំ មរណ**ន្តិ មច្ចុសញ្ញិតំ មរណំ។ “កាលមរណ”ន្តិ វទន្តិ។ សន្តានស្ស អច្ចន្តសមុច្ឆេទភូតំ ខីណាសវានំ មរណំ **សមុច្ឆេទមរណំ។ អាទិ**-សទ្ទេន ខណិកមរណំ សង្គណ្ហាតិ។ **តស្ស កិរិយា**តិ អន្តកស្ស កិរិយា, យា លោកេ វុច្ចតិ “មច្ចូ”តិ, មរណន្តិ អត្ថោ។ ចវនកាលោ ឯវ វា អនតិក្កមនីយត្តា វិសេសេន កាលោតិ វុត្តោតិ តស្ស កិរិយា អត្ថតោ ចុតិក្ខន្ធានំ ភេទបវត្តិយេវ។ “មច្ចុ មរណ”ន្តិ វា ឯត្ថ សមាសំ អកត្វា យោ “មច្ចូ”តិ វុច្ចតិ ភេទោ, តមេវ មរណំ “បាណចាគោ”តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ចតុវោការវសេនាតិ ចតុវោការភវវសេន។ តត្ថ ហិ រូបកាយសញ្ញិតោ កឡេវរោ នត្ថិ, យំ និក្ខិបេយ្យ។ កិញ្ចាបិ ឯកវោការភវេបិ កឡេវរនិក្ខេបោ នត្ថិ, រូបកាយស្ស បន តត្ថ អត្ថិតាមត្តំ គហេត្វា “**ឯកវោការវសេន កឡេវរស្ស និក្ខេបោ**”តិ វុត្តោ។ **ចតុវោការវសេន ចា**តិ **ច**-សទ្ទេន “សេសទ្វយវសេន ខន្ធានំ ភេទោ”តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ សព្ពត្ថេវ ខន្ធភេទសព្ភាវតោ។ **សេសទ្វយវសេនា**តិ សេសភវទ្វយវសេនេវ កឡេវរស្ស និក្ខេបោ។ យទិបិ ឯកវោការភវេ រូបកាយោ វិជ្ជតិ, កឡេវរនិក្ខេបោ បន នត្ថីតិ “**កឡេវរស្ស សព្ភាវតោ**”តច្ចេវ វុត្តំ។ យស្មា មនុស្សាទីសុ កឡេវរនិក្ខេបោ អត្ថិ, តស្មា មនុស្សាទីសុ កឡេវរស្ស និក្ខេបោតិ យោជនា។ កឡេវរំ និក្ខិបីយតិ ឯតេនាតិ មរណំ **កឡេវរស្ស និក្ខេបោ។ ឯកតោ កត្វា**តិ ឯកជ្ឈំ កត្វា, ឯកជ្ឈំ គហណមត្តេន។

ជាយនដ្ឋេនាតិអាទិ អាយតនវសេន យោនិវសេន ច ទ្វីហិ បទេហិ សព្ពសត្តេ បរិយាទិយិត្វា បរិយាទិយិត្វា ជាតី ទស្សេតុំ វុត្តំ។ កេចិ បន “កត្តភាវវសេន បទទ្វយំ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ “**តេសំ តេសំ សត្តានំ ជាតិ សញ្ជាតី**”តិ បន កត្តរិ សាមិនិទ្ទេសស្ស កតត្តា ឧភយត្ថាបិ ភាវនិទ្ទេសោ។ សម្បុណ្ណា ជាតិ **សញ្ជាតិ**។ បាកដា និព្ពត្តិ **អភិនិព្ពត្តិ។ តេសំ តេសំ សត្តានំ...បេ.... អភិនិព្ពត្តី**តិ សត្តវសេន បវត្តត្តា វោហារទេសនា។

តត្រ តត្រាតិ ឯកចតុវោការភវេសុ ទ្វិន្នំ សេសរូបធាតុយំ បដិសន្ធិក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានានំ បញ្ចន្នំ, កាមធាតុយំ វិកលាវិកលិន្ទ្រិយានំ វសេន សត្តន្នំ នវន្នំ ទសន្នំ បុន ទសន្នំ ឯកាទសន្នញ្ច អាយតនានំ វសេន សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ **សន្តតិយ**ន្តិ យេន កម្មុនា ខន្ធានំ បាតុភាវោ, តេន អភិសង្ខតសន្តតិយំ។ តញ្ច ខោ បដិសន្ធិក្ខណវសេន វេទិតព្ពំ។

កម្មំយេវ **កម្មភវោ** “ភវតិ ឯតស្មា ឧបបត្តិភវោ”តិ កត្វា។ កម្មេន និយ្យាទិតអត្តភាវុបបត្តិវសេន ភវតីតិ ភវោ, តថា តថា និព្ពត្តវិបាកោ កដត្តារូបញ្ច។ អដ្ឋកថាយំ បន “ភវតីតិ កត្វា ភវោ”តិ ឧបបត្តិភវស្ស វក្ខមានត្តា “**កម្មំ ផលវោហារេន ភវោតិ វុត្ត**”ន្តិ កថិតំ។

ឧបាទិយន្តិ សត្តា ទឡ្ហគ្គាហំ គណ្ហន្តិ **ឯតេន** កិលេសកាមេន។ ន កេវលំ ឥទ ករណសាធនមេវ, អថ ខោ កត្តុសាធនម្បិ លព្ភតីតិ វុត្តំ “**សយំ វា**”តិ។ **ត**ន្តិ វត្ថុកាមំ។ កាមោ ច សោ កាមនដ្ឋេន, ឧបាទានញ្ច ភុសមាទានដ្ឋេនាតិ **កាមុបាទានំ។ ឯត**ន្តិ កាមុបាទានបទំ។ បុន **ឯត**ន្តិ កាមុបាទានសង្ខាតំ។

សស្សតោ អត្តាតិ ឥទំ បុរិមទិដ្ឋិំ ឧបាទិយមានំ ឧត្តរទិដ្ឋិំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ យថា ឯសា ទិដ្ឋិ ទឡ្ហីករណវសេន បុរិមំ ឧត្តរា ឧបាទិយតិ, ឯវំ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិកាបីតិ។ អត្តគ្គហណំ បន “អត្តវាទុបាទាន”ន្តិ ឥទំ ន ទិដ្ឋុបាទានទស្សនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **លោកោ ចា**តិ អត្តគ្គហណវិនិមុត្តគ្គហណំ ទិដ្ឋុបាទានភូតំ ឥធ បុរិមទិដ្ឋិឧត្តរទិដ្ឋិវចនេហិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

យេន មិច្ឆាភិនិវេសេន គោសីលគោវតាទី សមាទិយតិ ចេវ អនុតិដ្ឋតិ ច, សោ គោសីលគោវតាទីនីតិ អធិប្បេតានិ។ តេនាហ “**គោសីល...បេ.... សយមេវ ឧបាទានានី**”តិ។ **អភិនិវេសតោ**តិ អភិនិវេសនតោ។

អត្តវាទុបាទានន្តិ “អត្តា”តិ វាទស្ស បញ្ញាបនស្ស គហណស្ស ការណភូតា ទិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ **អត្តវាទមត្តមេវា**តិ អត្តស្ស អភាវា “អត្តា”តិ ឥទំ វចនមត្តមេវ។ **ឧបាទិយន្តិ** ទឡ្ហំ គណ្ហន្តិ។

ចក្ខុទ្វារាទីសុ បវត្តាយាតិ ឥទំ តណ្ហាយ រូបតណ្ហាទិភាវស្ស ការណវចនំ ឆទ្វារារម្មណិកធម្មានំ បដិនិយតារម្មណត្តា។ **ជវនវីថិយា បវត្តាយា**តិ ឥទំ តស្សា បវត្តិដ្ឋានទស្សនំ។ សភាវេនេវ ឧដ្ឋាតុំ អសក្កោន្តស្ស វេឡុ វិយ និស្សយោ អហុត្វា ឱលុម្ពកភាវេន ភាវោ ឧបាទានស្ស បច្ចយភាវតោ អារម្មណម្បិ តំសទិសំ វុត្តំ។ **រូបេ**តិ វិសយេ ភុម្មំ។ សា តិវិធា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **កាមតណ្ហា** កាមស្សាទភាវេន បវត្តិយា។ **ឯវំ អស្សាទេន្តី**តិ សស្សតទិដ្ឋិយា សហជាតនិស្សយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតាទិបច្ចយភូតាយ សំសដ្ឋត្តា និច្ចធុវសស្សតាភិនិវេស

មុខេន អស្សាទេន្តី។ ភវសហគតា តណ្ហា **ភវតណ្ហា**។ ភវតិ តិដ្ឋតិ សព្ពកាលន្តិ ហិ ភវទិដ្ឋិ ភវោ ឧត្តរបទលោបេន, ភវស្សាទវសេន បវត្តិយា ច។ ឥមិនា នយេន ***វិភវតណ្ហា***តិ ឯត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ វិភវតិ ឧច្ឆិជ្ជតិ វិនស្សតីតិ ឯវំ បវត្តា ទិដ្ឋិ វិភវោ ឧត្តរបទលោបេន។ **ឯវំ តានិ អដ្ឋារសា**តិ យា ច កាមតណ្ហា, ច ភវតណ្ហា, ច វិភវតណ្ហា វុត្តា, ឯតានិ អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានិ តណ្ហាបច្ចយោ។ **អជ្ឈត្តុ**ន្តិ សកសន្តតិយំ។ **ពាហិទ្ធា**តិ តតោ ពហិទ្ធា។ អតីតារម្មណានិ វា ហោន្តុ ឥតរារម្មណានិ វា, សយំ បន **អតីតានិ ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានិ**។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ “អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតានី”តិអាទិនា សម្ពន្ធោ។ ឥទានិ អបរេនបិ បការេន អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតានិ ទស្សេតុំ **“អជ្ឈត្តិកស្សា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អជ្ឈត្តិកស្សា**តិ អជ្ឈត្តិកខន្ធបញ្ចកំ។ ឧបយោគត្ថេ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ។ **ឧបាទាយា**តិ គហេត្វា។ **អស្មីតិ ហោតី**តិ យទេតំ អជ្ឈត្តិកំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន សមុទាយគ្គាហតោ អស្មីតិ គាហោ ហោតិ, តស្មឹ សតីតិ អត្ថោ។ ឥធ បន រូបាទិអារម្មណវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឥត្ថមស្មីតិ ហោតី**តិ ខត្តិយាទីសុ “ឥទំបការោ អហ”ន្តិ ឯវំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន ហោតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ តាវ អនុបនិធាយ គហណំ។

ឯវមាទីនីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន “ឯវមស្មិ, អញ្ញថាស្មិ, អហំ ភវិស្សំ, ឥត្ថំ ភវិស្សំ, ឯវំ ភវិស្សំ, អញ្ញថា ភវិស្សំ, អសស្មិ, សតស្មិ, អហំ សិយំ, ឥត្ថំ សិយំ, ឯវំ សិយំ, អញ្ញថា សិយំ, អបាហំ សិយំ, អបាហំ ឥត្ថំ សិយំ, អបាហំ ឯវំ សិយំ, អបាហំ អញ្ញថា សិយ”ន្តិ ឯតេសំ សង្គហោ។ ឧបនិធាយ គហណម្បិ ទុវិធំ សមតោ អសមតោ វាតិ តំ ទស្សេតុំ “ឯវមស្មិ, អញ្ញថាស្មី”តិ ច វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវមស្មី**តិ ឥទំ សមតោ ឧបនិធាយ គហណំ, យថា អយំ ខត្តិយោ, ឯវំ អហមស្មីតិ អត្ថោ។ **អញ្ញថាស្មី**តិ ឥទំ បន អសមតោ គហណំ, យថាយំ ខត្តិយោ តតោ អញ្ញថា អហំ ហីនោ វា អធិកោ វាតិ អត្ថោ។ ឥមានិ តាវ បច្ចុប្បន្នវសេន ចត្តារិ តណ្ហាវិចរិតានិ។ **ភវិស្ស**ន្តិអាទីនិ បន ចត្តារិ អនាគតវសេន វុត្តានិ, តេសំ បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អសស្មី**តិ សស្សតោ អស្មិ, និច្ចស្សេតំ អធិវចនំ។ **សតស្មី**តិ អសស្សតោ អស្មិ, អនិច្ចស្សេតំ អធិវចនំ។ ឥតិ ឥមានិ ទ្វេ សស្សតុច្ឆេទវសេន វុត្តានិ។ ឥតោ បរានិ **សិយ**ន្តិអាទីនិ ចត្តារិ សំសយបរិវិតក្កវសេន វុត្តានិ, តានិ បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយេន អត្ថតោ វេទិតព្ពានិ។ **អបាហំ សិយ**ន្តិអាទីនិ បន ចត្តារិ “អបិ នាមាហំ ភវេយ្យ”ន្តិ ឯវំ បត្ថនាកប្បនវសេន វុត្តានិ, តានិបិ បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ ឯវមេតេសុ –

ទ្វេ ទិដ្ឋិសីសា ចត្តារោ, សុទ្ធសីសា សីសមូលកា;
តយោ តយោតិ ឯតានិ, អដ្ឋារស វិភាវយេ។

ឯតេ ហិ សស្សតុច្ឆេទវសេន វុត្តា ទ្វេ **ទិដ្ឋិសីសា** នាម, “អស្មិ, ភវិស្សំ សិយំ, អបាហំ សិយ”ន្តិ ឯតេ ចត្តារោ **សុទ្ធសីសា** នាម, “ឥត្ថមស្មី”តិអាទយោ តយោ តយោតិ ទ្វាទស **សីសមូលកា** នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥធ បាឡិយំ រូបារម្មណាទិវសេន តណ្ហា អាគតាតិ អាហ **“អជ្ឈត្តិករូបាទិនិស្សិតានី”**តិ។ អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **ឥមិនា អស្មី**តិ ឥមិនា អភិសេកសេនាបច្ចាទិនា “ខត្តិយោ អហ”ន្តិ មូលភាវតោ “អស្មី”តិ ហោតិ។ សេសំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **សង្គហេ**តិ តណ្ហាយ យថាវុត្តវិភាគស្ស សំខិបនវសេន សង្គណ្ហនេ ករិយមានេ។ “ឆយិមេ, ភិក្ខវេ, តណ្ហាកាយា”តិអាទិ **និទ្ទេសោ**។ “រូបេ តណ្ហា រូបតណ្ហា”តិអាទិ **និទ្ទេសត្ថោ**។ “កាមរាគភាវេនា”តិអាទិកោ, “អជ្ឈត្តិកស្សុបាទាយា”តិអាទិកោ ច **និទ្ទេសវិត្ថារោ**។ “រូបាទីសុ អារម្មណេសុ ឆឡេវា”តិអាទិកោ **សង្គហោ**។

យស្មា ចក្ខុទ្វារាទីសុ ឯកេកស្មឹ ទ្វារេ ឧប្បជ្ជនកវិញ្ញាណានិ វិយ អនេកា ឯវ វេទនា, តស្មា តា រាសិវសេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា “ឆ វេទនាកាយា”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“វេទនាសមូហា”**តិ។ និស្សយភាវេន ឧប្បត្តិទ្វារភាវេន នានាបច្ចយា ហោន្តិ ចក្ខុធាតុអាទយោ, តា កុច្ឆិនា ធារេន្តិយោ វិយ បោសេន្តិយោ វិយ ច ហោន្តីតិ តាសំ មាតុសទិសតា វុត្តា។ **ចក្ខុសម្ផស្សហេតូ**តិ និស្សយាទិចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា។ **អយ**ន្តិ អយំ វេទនា “ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា”តិអាទិនា សាធារណតោ វុត្តា។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មឹ វេទនាបទេ។ **សព្ពសង្គាហិកា**តិ កុសលាកុសលវិបាកកិរិយានំ វសេន សព្ពសង្គាហិកា។ ឯវំ វិភង្គេ អាគតនយេន សាធារណតោ វត្វាបិ ឥធាធិប្បេតវេទនមេវ ទស្សេតុំ **“វិបាកវសេន បនា”**តិអាទិមាហ។ **ចក្ខុម្ហិ សម្ផស្សោ**តិ ចក្ខុម្ហិ និស្សយភូតេ ឧប្បន្នផស្សោ។ ឯស នយោ សេសេសុ។ យស្មា ចក្ខាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ ខន្ធនិទ្ទេសេ លក្ខណាទិវិភាគតោ, អាយតននិទ្ទេសេ វិសេសតោ, សាមញ្ញតោ ច សទ្ទត្ថទស្សនាទិវសេន វិភាវិតានិ, តស្មា **“យំ វត្តព្ពំ…បេ…. វុត្តមេវា”**តិ អាហ។

នមនលក្ខណន្តិ អារម្មណាភិមុខំ ហុត្វា នមនសភាវំ តេន វិនា អប្បវត្តនតោ។ **រុប្បនលក្ខណំ** ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ **វេទនាក្ខន្ធោ** បន ឯការ វេទនា។ **សព្ពទុព្ពលចិត្តានិ** នាម បញ្ចវិញ្ញាណានិ ។ ននុ តត្ថ ជីវិតចិត្តដ្ឋិតិយោ ច សន្តីតិ? សច្ចំ, តាសំ បន កិច្ចំ ន តថា បាកដំ, យថា ចេតនាទីនន្តិ តេ ឯវេត្ថ បាឡិយំ ឧទ្ធដា។ **យេន** មហន្តបាតុភាវាទិនា **ការណេន។ ឯត្ថា**តិ ឯតស្មឹ មហាភូតនិទ្ទេសេ។ **អញ្ញោ វិនិច្ឆយនយោ**តិ “វចនត្ថតោ

កលាបតោ”តិអាទិនា លក្ខណាទិនិច្ឆយតោ អញ្ញោ វិនិច្ឆយនយោ។ ននុ សោ ចតុធាតុវវត្ថានេ វុត្តោ, ន រូបក្ខន្ធនិទ្ទេសេតិ? តត្ថ វុត្តេបិ “ចតុធាតុវវត្ថានេ វុត្តានី”តិ អតិទេសវសេន វុត្តត្តា “**រូបក្ខន្ធនិទ្ទេសេ វុត្តោ**”តិ វុត្តំ។ **ឧបាទាយា**តិ បដិច្ច។ ភូតានិ ហិ បដិច្ច ឧប្បជ្ជមានំ ឧបាទារូបំ “តានិ គហេត្វា”តិ វុត្តំ អវិស្សជ្ជនតោ។ **និស្សាយាតិបិ ឯកេ** តេសំ និស្សយបច្ចយភាវតោ។ បុព្ពកាលកិរិយា នាម ឯកំសតោ អបរកាលកិរិយាបេក្ខាតិ បាឋសេសេន អត្ថំ វទតិ។ វិភត្តិវិបល្លាសេន វិនា ឯវ អត្ថំ ទស្សេតុំ “**សមូហត្ថេ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ សមូហសម្ពន្ធេ សាមិនិទ្ទេសេន សមូហត្ថោ ទីបិតោតិ តំ ទស្សេន្តោ អាហ “**សមូហំ ឧបាទាយា**”តិ។ ធម្មសង្គណិយំ (ធ. ស. ៥៨៤) អាគតនយេន “**តេវីសតិវិធ**”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ ហទយវត្ថុ ន និទ្ទិដ្ឋំ, “យំ រូបំ និស្សាយា”តិ វា បដ្ឋានេ (បដ្ឋាន. ១.១.៨) អាគតត្តា ហទយវត្ថុម្បិ គហេត្វា ជាតិរូបភាវេន ឧបចយសន្តតិយោ ឯកតោ កត្វា “**តេវីសតិវិធ**”ន្តិ វុត្តំ។

ចក្ខុស្ស វិញ្ញាណន្តិ វា **ចក្ខុវិញ្ញាណំ**។ អសាធារណការណេន ចាយំ និទ្ទេសោ។ “សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណ”ន្តិ ឯត្ថ សព្ពលោកិយវិបាកវិញ្ញាណស្ស គហេតព្ពត្តា “**តេភូមកវិបាកចិត្តស្សេវេតំ អធិវចន**”ន្តិ វុត្តំ។

អភិសង្ខរណលក្ខណោតិ អាយូហនសភាវោ។ **ចោបនវសេនា**តិ វិញ្ញត្តិសំចោបនវសេន, កាយវិញ្ញត្តិយា សមុដ្ឋាបនវសេនាតិ អត្ថោ។ **វចនភេទវសេនា**តិ វចីភេទុប្បាទវសេន, វចីវិញ្ញត្តិយា សមុដ្ឋាបនវសេនាតិ អត្ថោ។ ឯវំ ចោបនំ ន ភវេយ្យាតិ ទស្សេតុំ “**រហោ និសីទិត្វា ចិន្តេន្តស្សា**”តិ វុត្តំ។ **ឯកូនតឹសា**តិ ឯត្ថ អភិញ្ញាចេតនាវិនិមុត្តា ឯវ ឯកូនតឹស ចេតនា វេទិតព្ពា តស្សា វិបាកវិញ្ញាណស្ស បច្ចយត្តាភាវតោ។

ទុក្ខេតិ ឯកម្បិ ឥទំ ភុម្មវចនំ សំសិលេសននិស្សយវិសយព្យាបនវសេន អត្ថានំ ភិន្ទិត្វា វិនិយោគំ គច្ឆតីតិ “**ចតូហិ ការណេហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯកោបិ ហិ វិភត្តិនិទ្ទេសោ អនេកធា វិនិយោគំ គច្ឆតិ យថា តទ្ធិតត្ថេ ឧត្តរបទសមាហារេតិ។ **តន្តិ** អញ្ញាណំ។ **ទុក្ខសច្ចន្តិ** ហទយវត្ថុលក្ខណំ ទុក្ខសច្ចំ។ **អស្សា**តិ អញ្ញាណស្ស។ **និស្សយបច្ចយភាវេនា**តិ បុរេជាតនិស្សយភាវេន។ សហជាតនិស្សយបច្ចយភាវេន បន តំសហជាតាផស្សាទយោ វត្តព្ពា។ អារម្មណបច្ចយភាវេន ទុក្ខសច្ចំ អស្ស អារម្មណន្តិ យោជនា។ **ទុក្ខសច្ចន្តិ** ឧបយោគឯកវចនំ ។ **ឯតន្តិ** អញ្ញាណំ។ **តស្សា**តិ ទុក្ខសច្ចស្ស។ “**បដិច្ឆាទេតី**”តិ ឯត្ថ វុត្តំ បដិច្ឆាទនាការំ ទស្សេតុំ “**យាថាវា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេនបិ ឯកទេសេន យាថាវតោ លក្ខណបដិវេធោ ហោតិយេវាតិ “**យាថាវលក្ខណបដិវេធនិវារណេនា**”តិ វត្វា “**ញាណបវត្តិយា ចេត្ថ អប្បទានេនា**”តិ វុត្តន្តិ វទន្តិ។ បុរិមំ បន បដិវេធញាណុប្បត្តិយា និសេធកថាទស្សនំ, បច្ឆិមំ អនុពោធញាណុប្បត្តិយា។ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឯត្ថា**តិ ទុក្ខសច្ចេ។

សហជាតស្ស អញ្ញាណស្ស សមុទយសច្ចំ វត្ថុ ហោតិ និស្សយបច្ចយភាវតោតិ វុត្តំ “**វត្ថុតោ**”តិ។ **អារម្មណតោ**តិ អារម្មណបច្ចយភាវេន។ យស្មា សមុទយសច្ចំ អញ្ញាណស្ស អារម្មណំ ហោតិ, តស្មា “**ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណ**”ន្តិ វុត្តន្តិ អត្ថោ។ បដិច្ឆាទនំ ទុក្ខសច្ចេ វុត្តនយមេវ ឯកេនេវ ការណេន ឥតរេសំ តិណ្ណំ អសម្ភវតោ, កឹ បន ឯតំ ឯកំ ការណន្តិ អាហ “**បដិច្ឆាទនតោ**”តិ។ ឥទំ វិត្ថារតោ វិភាវេតុំ “**និរោធបដិបទានំ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តទារព្ភា**តិ តំ អារព្ភ តំ អារម្មណំ កត្វា។ **បច្ឆិមញ្ហិ សច្ចទ្វយន្តិ** និរោធោ មគ្គោ។ តញ្ហិ នយគម្ភីរត្តា។ **ទុទ្ទសន្តិ** សណ្ហសុខុមធម្មត្តា សភាវេនេវ គម្ភីរតាយ ទុទ្ទសំ ទុវិញ្ញេយ្យំ ទុរវគាហំ។ **តត្ថា**តិ បុរិមេ សច្ចទ្វយេ។ **អន្ធភូតន្តិ** អន្ធការភូតំ។ **ន បវត្តតិ** អារម្មណំ កាតុំ ន វិសហតិ។ **វចនីយត្ថេនា**តិ វាចកភាវេន តថា ឧបដ្ឋានតោ។ **សភាវលក្ខណស្ស ទុទ្ទសត្តា**តិ បីឡនាទិអាយូហនាទិវសេន “ឥទំ ទុក្ខំ, អយំ សមុទយោ”តិ (ម. និ. ៤៨៤; ៣.១០៤) យាថាវតោ សភាវលក្ខណស្ស ទុទ្ទសត្តា ទុវិញ្ញេយ្យត្តា បុរិមទ្វយំ **គម្ភីរំ**។ **តត្ថា**តិ បុរិមស្មឹ សច្ចទ្វយេ។ **វិបល្លាសគ្គាហវសេន បវត្តតី**តិ សុភាទិវិបរីតគ្គាហានំ បច្ចយភាវវសេន អញ្ញាណំ បវត្តតិ។

ឥទានិ “ទុក្ខេ អញ្ញាណ”ន្តិអាទីសុ បការន្តរេនបិ អត្ថំ ទស្សេតុំ “**អបិចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ទុក្ខេតិ ឯត្តាវតា**តិ “អញ្ញាណន្តិ វុច្ចមានាយ អវិជ្ជាយ ទុក្ខេ”តិ ឯត្តកេន។ **សង្គហតោ**តិ សមោធានតោ។ **កិច្ចតោ**តិ អសម្បដិវេធកិច្ចតោ។ **អញ្ញាណមិវា**តិ វិសយសភាវំ យាថាវតោ បដិវិជ្ឈិតុំ អប្បទានកិច្ចមិវ។ “ទុក្ខេ”តិអាទិនា តត្ថ អវិជ្ជា បវត្តតិ, វិសេសតោ និទ្ទិដ្ឋំ ហោតីតិ កត្វា សព្ពត្ថេវ តថា អវិសិដ្ឋសភាវទស្សនំ ឥទន្តិ ទស្សេតុំ “**អវិសេសតោ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។

ខណិកនិរោធស្ស ឥធ អនធិប្បេតត្តា អយុជ្ជមានត្តា វិរាគគ្គហណតោ ច អវិជ្ជាទីនំ បដិបក្ខវសេន បដិពាហនំ ឥធ “និរោធោ”តិ អធិប្បេតោ, សោ ច នេសំ សព្ពសោ អនុប្បជ្ជនមេវាតិ អាហ “**និរោធោ ហោតីតិ អនុប្បាទោ ហោតី**”តិ។ “អវិជ្ជា និរុជ្ឈតិ ឯត្ថាតិ អវិជ្ជានិរោធោ, សង្ខារា និរុជ្ឈន្តិ ឯត្ថាតិ សង្ខារនិរោធោ”តិ ឯវំ សព្ពេហិ ឯតេហិ និរោធបទេហិ និព្ពានស្ស ទេសិតត្តា ទដ្ឋព្ពា។ តេនាហ “**និព្ពានំ ហី**”តិអាទិ។ **វដ្ដវិវដ្ដន្តិ** វដ្ដញ្ច

វិវដ្ដញ្ច។ “**ទ្វាទសហី**”តិ ឥទំ បច្ចេកំ យោជេតព្ពំ “អនុលោមតោ ទ្វាទសហិ បទេហិ វដ្ដំ, បដិលោមតោ ទ្វាទសហិ វិវដ្ដំ ឥធ ទស្សិត”ន្តិ។

វិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បដិបទាសុត្តវណ្ណនា

៣. មិច្ឆា បដិបជ្ជតិ ឯតាយាតិ មិច្ឆាបដិបទា, វដ្ដគាមិមគ្គោ ទុក្ខាវហត្តា។ តំ **មិច្ឆាបដិបទំ**។ តេនាហ “**អនិយ្យានិកបដិបទា**”តិ។ **សោ** បុញ្ញាភិសង្ខារោ **កថំ មិច្ឆាបដិបទា ហោតីតិ**? សម្បត្តិភវេ សុខាវហោវ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **វដ្ដសីសត្តា**តិ វដ្ដបក្ខិយានំ ឧត្តមង្គភាវតោ។ **អន្តមសោ**តិ ឧក្កំសបរិយន្តំ សន្ធាយ វទតិ អវកំសបរិយន្តតោ។ “ឥទំ មេ បុញ្ញំ និព្ពានាធិគមាយ បច្ចយោ ហោតូ”តិ ឯវំ **និព្ពានំ បត្ថេត្វា បវត្តិតំ។ បណ្ណមុដ្ឋិទានមត្តន្តិ** សាកបណ្ណមុដ្ឋិទានមត្តំ។ **អប្បត្វា**តិ អន្តោគធហេតុ ឯស និទ្ទេសោ, អបាបេត្វាតិ អត្ថោ។ យទគ្គេន វា បដិបជ្ជនតោ អរហត្តំ បត្តោតិ វុច្ចតិ, តទគ្គេន តទាវហា បដិបទាបិ បត្តាតិ វុច្ចតីតិ “**អប្បត្វា**”តិ វុត្តំ។ **អនុលោមវសេនា**តិ អនុលោមបដិច្ចសមុប្បាទវសេន។ **បដិលោមវសេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **បដិបទា បុច្ឆិតា**តិ ឯតេន បដិបទា ទេសេតុំ អារទ្ធាតិ អយម្បិ អត្ថោ សង្គហិតោ យថារទ្ធស្ស អត្ថស្ស កថេតុកម្យតាបុច្ឆាយ ឥធាគតត្តា។ អនុលោមបដិច្ចសមុប្បាទទេសនាយម្បេត្ថ ព្យតិរេកមុខេន អវិជ្ជាទិនិរោធា បន វិជ្ជាយ សតិ ហោតិ សង្ខារានំ អសម្ភវោតិ វុត្តំ “**និព្ពានំ ភាជិត**”ន្តិ។ សរូបេន បន តាយ វដ្ដមេវ បកាសិតំ។ វក្ខតិ ហិ បរិយោសានេ “វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិត”ន្តិ។ **និយ្យាតនេ**តិ និគមនេ។ **ផលេនា**តិ បត្តព្ពផលេន **បដិបទាយ** សម្បាបកហេតុនោ **ទស្សិតត្តា**។ យថា ហិ តិវិធោ ហេតុ ញាបកោ, និព្ពត្តកោ, សម្បាបកោតិ, ឯវំ តិវិធំ ផលំ ញាបេតព្ពំ, និព្ពត្តេតព្ពំ, សម្បាបេតព្ពន្តិ។ តស្មា បត្តព្ពផលេន និព្ពានេន តំសម្បាបកហេតុភូតាយ បដិបទាយ ទស្សិតត្តាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ផលេន ហេត្វា**”តិអាទិ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ ឯវំ និព្ពានផលា អយំ “សម្មា បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។ **អសេសវិរាគា អសេសនិរោធា**តិ សមុច្ឆេទប្បហានវសេន អវិជ្ជាយ អសេសវិរជ្ជនតោ អសេសនិរុជ្ឈនតោ ច។ បទទ្វយេនបិ អនុប្បាទនិរោធមេវ វទតិ។ តញ្ហិ និព្ពានំ។ ទុតិយវិកប្បេ អយំ ឯត្ថ អធិប្បាយោ – យេន មគ្គេន ករណភូតេន អសេសនិរោធោ ហោតិ, អវិជ្ជាយ អសេសនិរោធោ យំ អាគម្ម ហោតិ, តំ មគ្គំ ទស្សេតុន្តិ។ **ឯវញ្ហិ សតី**តិ ឯវំ បទភាជនស្ស និព្ពានស្ស បទត្ថេ សតិ។ **សានុភាវា បដិបទា វិភត្តា ហោតី**តិ អវិជ្ជាយ អសេសនិរោធហេតុបដិបទា តត្ថ សាតិសយសាមត្ថិយសមាយោគតោ សានុភាវា វិភត្តា ហោតិ។ មិច្ឆាបដិបទាគហណេនេត្ថ វដ្ដស្សបិ វិភត្តត្តា វុត្តំ “**វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិត**”ន្តិ។

បដិបទាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វិបស្សីសុត្តវណ្ណនា

៤. ***វិប្បន្ទន្តី***តិ និមិសនវសេន។ **អនិមិសេហី**តិ វិគតនិមិសេហិ ឧម្មីលន្តេហេវ។ **តេន វុត្តំ** មហាបទានេ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មឹ “វិបស្សី”តិ បទេ, ឯតស្មឹ វា “អនិមិសេហី”តិអាទិកេ យថាគតេ សុត្តន្តេ។

មហាបុរិសស្ស អនិមិសលោចនតោ “វិបស្សី”តិ សមញ្ញាបដិលាភស្ស ការណំ វុត្តំ, តំ អការណំ អញ្ញេសម្បិ មហាសត្តានំ ចរិមភវេ អនិមិសលោចនត្តាតិ ចោទនំ សន្ធាយ “**ឯត្ថ ចា**”តិអាទី វត្វា តតោ បន អញ្ញមេវ ការណំ ទស្សេតុំ “**អបិចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **បលាឡយមានស្សា**តិ តោសេន្តស្ស។ អនាទរេ ចេតំ សាមិវចនំ។ **អដ្ដស្សា**តិ អត្ថស្ស។

បុញ្ញស្សយសង្ខាតោ ភគោ អស្ស អតិសយេន អត្ថីតិ ភគវាតិ “**ភាគ្យសម្បន្នស្សា**”តិ វុត្តំ។ **សម្មា**តិ សម្មទេវ យាថាវតោ, ញាយេន ការណេនាតិ វុត្តំ ហោតីតិ អាហ “**នយេន ហេតុនា**”តិ។ សំ-សទ្ទោ “សាម”ន្តិ ឥមិនា សមានត្ថោតិ អាហ “**សាមំ បច្ចត្តបុរិសការេនា**”តិ, សយម្ភុញាណេនាតិ អត្ថោ។ សម្មា, សាមំ ពុជ្ឈិ ឯតេនាតិ **សម្ពោធោ** វុច្ចតិ មគ្គញាណំ, “ពុជ្ឈតិ ឯតេនា”តិ កត្វា ឥធ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សបិ សង្គហោ។ **ពោធិមា សត្តោ ពោធិសត្តោ**, បុរិមបទេ ឧត្តរបទលោបោ យថា “សាកបត្ថវោ”តិ។ **ពុជ្ឈនកសត្តោ**តិ ឯត្ថ មហាពោធិយាន បដិបទាយ ពុជ្ឈតីតិ ពោធិ ច សោ សត្តវិសេសយោគតោ សត្តោ ចាតិ **ពោធិសត្តោ។ បត្ថយមានោ បវត្តតី**តិ “កុទាស្សុ នាម មហន្តំ ពោធឹ បាបុណិស្សាមី”តិ សញ្ជាតច្ឆន្ទោ បដិបជ្ជតិ។ **ទុក្ខន្តិ** ជាតិអាទិមូលកំ ទុក្ខំ។ កាមំ ចុតុបបាតាបិ មរណជាតិយោ, “ជាយតិ មីយតី”តិ បន វត្វា “ចវតិ ឧបបជ្ជតី”តិ វចនំ ន ឯកភវបរិយាបន្នានំ តេសំ គហណំ, អថ ខោ នានាភវបរិយាបន្នានំ ឯកជ្ឈំ គហណន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ “**ឥទំ**…

បេ.... វុត្ត”ន្តិ។ **តស្ស និស្សរណន្តិ** តស្ស ជរាមរណស្ស និស្សរណន្តិ វុច្ចតិ។ យស្មា មហាសត្តោ ជិណ្ណព្យាធិមតេ ទិស្វា បព្ពជិតោ, តស្មាស្ស ជរាមរណមេវ អាទិតោ ឧបដ្ឋាសិ។

ឧបាយមនសិការេនាតិ ឧបាយេន វិធិនា ញាយេន មនសិការេន បថេន មនសិការស្ស បវត្តនតោ។ **សមាយោគោ អហោសី**តិ យាថាវតោ បដិវិជ្ឈនវសេន សមាគមោ អហោសិ។ **យោនិសោ មនសិការា**តិ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនន្តិ តស្ស “យោនិសោ មនសិការេនា”តិ ហេតុម្ហិ ករណវចនេន អាហ។ **ជាតិយា ខោ សតិ ជរាមរណ**ន្តិ “កិម្ហិ នុ ខោ សតិ ជរាមរណំ ហោតិ, កឹ បច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិ ជរាមរណេ ការណំ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស ពោធិសត្តស្ស “យស្មឹ សតិ យំ ហោតិ, អសតិ ច ន ហោតិ, តំ តស្ស ការណ”ន្តិ ឯវំ អព្យភិចារជាតិ ការណបរិគ្គណ្ហនេន “ជាតិយា ខោ សតិ ជរាមរណំ ហោតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិ យា ជរាមរណស្ស ការណបរិគ្គាហិកា បញ្ញា ឧប្បជ្ជិ, តាយ ឧប្បជ្ជន្តិយា ចស្ស អភិសមយោ បដិវេធោ អហោសីតិ អត្ថោ។

តតីតិ វុត្តប្បការបរាមសនំ។ **ហី**តិ និបាតមត្តំ។ **ឥទ**ន្តិ យថាវុត្តស្ស វដ្ដស្ស បច្ចក្ខតោ គហណំ។ តេនាហ “**ឯវមិទ**”ន្តិ។ ឥធ អវិជ្ជាយ សមុទយស្ស អាគតត្តា “**ឯកាទសសុ ឋានេសូ**”តិ វុត្តំ។ **សមុទយំ សម្បិណ្ឌេត្វា**តិ សង្ខារាទីនំ សមុទយំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា។ អនេកវារញ្ហិ សមុទយទស្សនវសេន ញាណស្ស បវត្តត្តា “សមុទយោ សមុទយោ”តិ អាមេឌិតវចនំ។ អថ វា “ឯវំ សមុទយោ ហោតី”តិ ឥទំ ន កេវលំ និព្ពត្តិទស្សនបរំ, អថ ខោ បដិច្ចសមុប្បាទសទ្ទោ វិយ បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន ឥធ សមុទយសទ្ទោ និព្ពត្តិមុខេន បច្ចយត្ថំ វទតិ។ វិញ្ញាណាទយោ ច យាវន្តោ ឥធ បច្ចយធម្មា និទ្ទិដ្ឋា, តេ សាមញ្ញរូបេន ព្យាបនិច្ឆាវសេន គណ្ហន្តោ “សមុទយោ សមុទយោ”តិ អវោច។ តេនាហ “**អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារានំ សមុទយោ ហោតី**”តិ។ **ទស្សនដ្ឋេន ចក្ខុ**តិ សមុទយស្ស បច្ចក្ខតោ ទស្សនភាវោ ចក្ខុ។ **ញាតដ្ឋេនា**តិ ញាតភាវេន។ **បជាននដ្ឋេនា**តិ “អវិជ្ជាសង្ខារាទិតំតំបច្ចយធម្មបវត្តិយា ឯតស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ”តិ បការតោ វា ជាននដ្ឋេន។ **បដិវេធនដ្ឋេនា**តិ “អយំ អវិជ្ជាទិ បច្ចយធម្មោ ឥមស្ស សង្ខារាទិកស្ស បច្ចយភាវតោ សមុទយោ”តិ បដិវិជ្ឈនដ្ឋេន។ **ឱភាសនដ្ឋេនា**តិ សមុទយភាវបដិច្ឆាទកស្ស មោហន្ធការស្ស កិលេសន្ធការស្ស វិធមនវសេន អវភាសនវសេន។ **តំ បនេតំ** “ចក្ខុ”ន្តិអាទិនា វុត្តំ ញាណំ។ **និរោធវារេ**តិ បដិលោមវារេ។ សោ ហិ “កិស្ស និរោធា ជរាមរណនិរោធោ”តិ និរោធកិត្តនវសេន អាគតោ។

វិបស្សីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-១០. សិខីសុត្តាទិវណ្ណនា

៥-១០. ន ឯវំ យោជេត្វាតិ “សិខិស្សបី”តិអាទិនា សមុច្ចយវសេន ឯវំ ន យោជេត្វា។ **កស្មា**តិអាទិនា តត្ថ ការណំ វទតិ។ **ឯកាសនេ អទេសិតត្តា**តិ វុត្តមេវត្ថំ បាកដំ កាតុំ “**នានាឋានេសុ ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ យទិបិ តានិ វិសុំ វិសុំ វុត្តភាវេន ទេសិតានិ, អត្ថវណ្ណនា បន ឯកសទិសា តទត្ថស្ស អភិន្នត្តា។ “ពុទ្ធា ជាតា”តិ ន អញ្ញោ អាចិក្ខតីតិ យោជនា។ ន ហិ មហាពោធិសត្តានំ បច្ឆិមភវេ បរោបទេសេន បយោជនំ អត្ថិ។ **គតមគ្គេនេវា**តិ បដិបត្តិគមនេន គតមគ្គេនេវ បច្ឆិមមហាពោធិសត្តា គច្ឆន្តិ, អយមេត្ថ ធម្មតា។ **គច្ឆន្តី**តិ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ បតិដ្ឋិតចិត្តា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ យាថាវតោ ភាវេត្វា សម្មាសម្ពោធិយា អភិសម្ពុជ្ឈនវសេន បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ យថា បន តេសំ បឋមវិបស្សនាភិនិវេសោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ “**សព្ពពោធិសត្តា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ពុទ្ធភាវានំ វិបស្សនា, ពុទ្ធត្ថាយ វា វិបស្សនា **ពុទ្ធវិបស្សនា**។

សិខីសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពុទ្ធវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អាហារវគ្គោ

១. អាហារសុត្តវណ្ណនា

១១. អាហរន្តីតិ អានេន្តិ ឧប្បាទេន្តិ, ឧបត្ថម្ភេន្តីតិ អត្ថោ។ **និព្ពត្តា**តិ បសុតា។ **ភូតា នាម** យស្មា តតោ បដ្ឋាយ លោកេ ជាតវោហារោ បដិសន្ធិគ្គហណតោ បន បដ្ឋាយ យាវ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តោ, តាវ សម្ភវេសិនោ, ឯស តាវ គព្ភសេយ្យកេសុ ភូតសម្ភវេសិវិភាគោ, ឥតរេសុ បន បឋមចិត្តាទិវសេន វុត្តោ។ **សម្ភវ**-សទ្ទោ ចេត្ថ គព្ភសេយ្យកានំ វសេន បសូតិបរិយាយោ, ឥតរេសំ វសេន ឧប្បត្តិបរិយាយោ។ បឋមចិត្តបឋម

ឥរិយាបថក្ខណេសុ ហិ តេ សម្ភវំ ឧប្បត្តឹ ឯសន្តិ ឧបគច្ឆន្តិ នាម, ន តាវ ភូតា ឧបបត្តិយា ន សុប្បតិដ្ឋិតត្តា, ភូតា ឯវ សព្ពសោ ភវេសនាយ សមុច្ឆិន្នត្តា។ **ន បុន ភវិស្សន្តី**តិ អវធារណេន និវត្តិតមត្ថំ ទស្សេតិ។ យោ ច "កាលយសោ ភូតោ"តិអាទីសុ ភូត-សទ្ទស្ស ខីណាសវវាចិតា ទដ្ឋព្ពា។ **វា-សទ្ទោ ចេត្ថ សម្បិណ្ឌនត្ថោ** "អគ្គិនា វា ឧទកេន វា"តិអាទីសុ វិយ។

យថាសកំ បច្ចយភាវេន អត្តភាវស្ស បបបនមេវេត្ថ អាហារេហិ កាតព្ពអនុគ្គហោ ហោតីតិ អធិប្បាយេនាហ **"វចនភេទោ...បេ.... ឯកោ យេវា"**តិ។ **សត្តស្ស ឧប្បន្នធម្មាន**ន្តិ សត្តស្ស សន្តានេ ឧប្បន្នធម្មានំ។ យថា "វស្សសតំ តិដ្ឋតី"តិ វុត្តេ អនុប្បពន្ធវសេន បវត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ, ឯវំ ឋិតិយាតិ អនុប្បពន្ធវសេន បវត្តិយាតិ អត្ថោ, សា បន អវិច្ឆេទោតិ អាហ **"អវិច្ឆេទាយា"**តិ។ អនុប្បពន្ធធម្មុប្បត្តិយា សត្តសន្តានោ អនុគ្គហិតោ នាម ហោតីតិ អាហ **"អនុប្បន្នានំ ឧប្បាទាយា"**តិ។ **ឯតានី**តិ ឋិតិអនុគ្គហបទានិ។ **ឧភយត្ថ ទដ្ឋព្ពានិ** ន យថាសម្ពន្ធតោ។

វត្ថុគតា ឱជា វត្ថុ វិយ តេន សទ្ធឹ អជ្ឈោហរិតព្ពតំ គច្ឆតីតិ វុត្តំ **"អជ្ឈោហរិតព្ពកោ អាហារោ"**តិ, និព្ពត្តិតឱជំ បន សន្ធាយ "កពឡីការោ អាហារោ ឱជដ្ឋមករូបានិ អាហរតី"តិ វក្ខតិ។ **ឱឡារិកតា** អប្បោជតាយ ន វត្ថុនោ ថូលតាយ កថិនតាយ វា, តស្មា យស្មឹ វត្ថុស្មឹ បរិត្តា ឱជា ហោតិ, តំ ឱឡារិកំ។ សប្បាទយោ ទុក្ខុប្បាទកតាយ **ឱឡារិកា** វេទិតព្ពា។ វិសាណាទីនំ តិរស្សេឆដ្ឋិតានំ បូតិភូតត្តា មុទុកតាតិ វទន្តិ។ តរច្ឆខេឡតេមិតតាយ បន តថាភូតានំ តេសំ មុទុកតា។ ធម្មសភាវោ ហេស។ **សសានំ អាហារោ សុខុមោ** តរុណតិណស្សខាទនតោ។ **សកុណានំ អាហារោ សុខុមោ** តិណពីជាទិខាទនតោ។ **បច្ចន្តវាសីនំ អាហារោ សុខុមោ** មាសមុគ្គកុរាទិភោជនត្តា។ **តេស**ន្តិ បរនិម្មិតវសវត្តីនំ។ **សុខុមោត្វេវា**តិ ន កិញ្ចិ ឧបាទាយ, អថ ខោ សុខុមោតច្ចេវ និដ្ឋំ បត្តោ តតោ បរមសុខុមស្ស អភាវតោ។

វត្ថុវសេន បនេត្ថ អាហារស្ស ឱឡារិកសុខុមតា វុត្តា, សា ចស្ស អប្បោជមហោជតាហិ វេទិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ **"ឯត្ថ ចា"**តិអាទិមាហ។ **បរិស្សយ**ន្តិ ខុទាវសេន ឧប្បន្នំ វិហឹសំ សរីរទរថំ។ **វិនោទេតី**តិ វត្ថុ តស្ស វិនោទនមត្តំ ករោតិ។ **ន បន សក្កោតិ បាលេតុ**ន្តិ សរីរំ យាបេតុំ នប្បហោតិ និរោជត្តា។ **ន សក្កោតិ បរិស្សយំ វិនោទេតុំ** អាមាសយស្ស អបូរណតោ។

ឆព្ពិធោបីតិ ឥមិនា កស្សចិ ផស្សស្ស អនវសេសិតព្ពតមាហ។ ទេសនក្កមេនេវេត្ថ ផស្សាទីនំ ទុតិយាទិតា, ន អញ្ញេន ការណេនាតិ អាហ **"ទេសនានយោ ឯវ ចេសា"**តិអាទិ។ មនសោ សញ្ចេតនា ន សត្តស្សាតិ ទស្សនត្ថំ មនោគហណំ យថា "ចិត្តស្ស ឋិតិ, ចេតោវិមុត្តិ ចា"តិ អាហ **"មនោសញ្ចេតនាតិ ចេតនាវា"**តិ។ **ចិត្ត**ន្តិ យំ កិញ្ចិ ចិត្តមេវ។ **ឯករាសឹ កត្វា**តិ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា វិភាគំ អកត្វា, សាមញ្ញេន គហិតាតិ អត្ថោ។ តត្ថ លព្ភមានំ ឧបាទិណ្ណកាទិវិភាគំ ទស្សេតុំ **"កពឡីការោ អាហារោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **អាហារត្ថំ ន សាធេន្តី**តិ តាទិសស្ស អាហារស្ស អនាហរណតោ។ **តទាបី**តិ ភិជ្ជិត្វា វិគតកាលេបិ។ **ឧបាទិណ្ណកាហារោតិ វុច្ចន្តី**តិ កេចិ។ **ឥទំ បន អាចរិយានំ ន រុច្ចតិ** តទា ឧបាទិណ្ណករូបស្សេវ អភាវតោ។ **បដិសន្ធិចិត្តេនេវ សហជាតា**តិ លក្ខណវចនមេតំ, សព្ពាយបិ កម្មជរូបបរិយាបន្នាយ ឱជាយ អត្ថិភាវស្ស អវិច្ឆេទប្បវត្តិសម្ភវទស្សនត្ថោ។ **សត្តមា**តិ ឧប្បន្នទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវ សត្តមទិវសាបិ។ រូបសន្តតី **បាលេតិ** បវេណិឃដនវសេន។ **អយមេវា**តិ កម្មជឱជា។ កម្មជឱជំ បន បដិច្ចឧប្បន្នឱជា អកម្មជត្តា អនុបាទិណ្ណអាហារោត្វេវ វេទិតព្ពោ។ អនុបាទិណ្ណកា ផស្សាទយោ វេទិតព្ពាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ លោកុត្តរា ផស្សាទយោ កថន្តិ អាហ **"លោកុត្តរា បន រុឡ្ហីវសេន កថិតា"**តិ។ យស្មា តេសំ កុសលានំ ឧបេតបរិយាយោ នត្ថិ, តស្មា វិបាកានំ ឧបាទិណ្ណបរិយាយោ នត្ថេវាតិ អនុបាទិណ្ណបរិយាយោបិ រុឡ្ហីវសេន វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

បុព្ពេ "អាហារាតិ បច្ចយា"តិ វុត្តត្តា យទិ បច្ចយដ្ឋោ អាហារដ្ឋោតិអាទិនា ចោទេតិ, **អថ កស្មា ឥមេ ឯវ ចត្តារោ វុត្តា**តិ អថ កស្មា ចត្តារោវ វុត្តា។ ឥមេ ឯវ ច វុត្តាតិ យោជនា។ **វិសេសប្បច្ចយត្តា**តិ ឯតេន យថា អញ្ញេ បច្ចយធម្មា អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នស្ស បច្ចយាវ ហោន្តិ, ឥមេ បន តថា ច ហោតិ អញ្ញថា ចាតិ សមានេបិ បច្ចយត្តេ អតិរេកបច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា "អាហារាតិ វុត្តា"តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ។ ឥទានិ តំ អតិរេកបច្ចយតំ ទស្សេតុំ **"វិសេសបច្ចយោ ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ វិសេសប្បច្ចយោ រូបកាយស្ស កពឡីការោ អាហារោ ឧបថម្ភកភាវតោ។ តេនាហ អដ្ឋកថាយំ "រូបារូបានំ ឧបថម្ភកត្តេន ឧបការកា ចត្តារោ អាហារា អាហារបច្ចយោ"តិ (វិសុទ្ធិ. ២.៦០៨; បដ្ឋា. អដ្ឋ. បច្ចយុទ្ទេសវណ្ណនា)។ ឧបថម្ភកត្តញ្ហិ សតីបិ ជនកត្តេ អរូបីនំ អាហារានំ អាហារជរូបសមុដ្ឋានករូបាហារស្ស ច ហោតិ, អសតិ បន ឧបថម្ភកត្តេ អាហារានំ ជនកត្តំ នត្ថីតិ ឧបថម្ភកត្តំ បធានំ។ ជនយមានោបិ ហិ អាហារោ អវិច្ឆេទវសេន ឧបថម្ភយមានោ ឯវ ជនេតីតិ ឧបថម្ភកភាវោ ឯវ អាហារភាវោ។ **វេទនាយ ផស្សោ** វិសេសបច្ចយោ។ "ផស្សបច្ចយា វេទនា"តិ ហិ វុត្តំ។ "សង្ខារ

បច្ចយា វិញ្ញាណ”ន្តិ វចនតោ **វិញ្ញាណស្ស មនោសញ្ចេតនា**។ “ចេតនា តិវិធំ ភវំ ជនេតី”តិ ហិ វុត្តំ។ “វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប”ន្តិ បន វចនតោ **នាមរូបស្ស វិញ្ញាណំ** វិសេសបច្ចយោ។ ន ហិ ឱក្កន្តវិញ្ញាណាភាវេ នាមរូបស្ស អត្ថិ សម្ភវោ។ យថាហ “វិញ្ញាណញ្ច ហិ, អានន្ទ, មាតុកុច្ឆិស្មឹ ន ឱក្កមិស្សថ, អបិ នុ ខោ នាមរូបំ មាតុកុច្ឆិស្មឹ សមុច្ឆិស្សថា”តិអាទិ (ទី. និ. ២.១១៥)។ វុត្តមេវត្ថំ សុត្តេន សាធេតុំ “**យថាហ**”តិអាទិ វុត្តំ។

ឯវំ យទិបិ បច្ចយត្ថោ អាហារត្ថោ, វិសេសបច្ចយត្តា បន ឥមេវ អាហារាតិ វុត្តាតិ តំ នេសំ វិសេសបច្ចយតំ អវិភាគតោ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិភាគតោ ទស្សេតុំ “**កោ បនេត្ថា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ **មុខេ ឋបិតមត្តោ ឯវ** អសង្ខាទិតោ, តត្តកេនាបិ អព្ភន្តរស្ស អាហារស្ស បច្ចយោ ហោតិ ឯវ។ តេនាហ “**អដ្ឋ រូបានិ សមុដ្ឋាបេតី**”តិ។ សុខវេទនាយ ហិតោ **សុខវេទនីយោ។ សព្ពថាបី**តិ ចក្ខុសម្ផស្សាទិវសេន។ យត្តកា ផស្សស្ស បការភេទា, តេសំ វសេន សព្ពប្បការេនាបិ **ផស្សាហារោ** យថារហំ **តិស្សោ វេទនា អាហរតិ**, អនាហារកោ នត្ថិ។

សព្ពថាបីតិ ឥធាបិ ផស្សាហារេ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **តិសន្តតិវសេនា**តិ កាយទសកំ ភាវទសកំ វត្ថុទសកន្តិ តិវិធសន្តតិវសេន។ **សហជាតាទិបច្ចយនយេនា**តិ សហជាតាទិបច្ចយវិធិនា។ បដិសន្ធិវិញ្ញាណញ្ហិ អត្តនា សហជាតនាមស្ស សហជាតអញ្ញមញ្ញវិបាកិន្ទ្រិយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ បច្ចយោ ហោន្តោយេវ អាហារបច្ចយតាយ តំ អាហរេតិ វុត្តំ, សហជាតរូបេសុ បន វត្ថុនោ សម្បយុត្តបច្ចយំ ឋបេត្វា វិប្បយុត្តបច្ចយេន, សេសរូបានំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយញ្ច ឋបេត្វា ឥតរេសំ បច្ចយានំ វសេន យោជនា កាតព្ពា។ **តានី**តិ នបុំសកនិទ្ទេសោ អនបុំសកានម្បិ នបុំសកេហិ សហ វចនតោ។ **សាសវកុសលាកុសលចេតនាវ វុត្តា** វិសេសបច្ចយភាវទស្សនំ ហេតន្តិ, តេនាហ “**អវិសេសេន បនា**”តិអាទិ។ **បដិសន្ធិវិញ្ញាណមេវ វុត្ត**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ យថា តស្ស តស្ស ផលស្ស វិសេសតោ បច្ចយតាយ ឯតេសំ អាហារត្ថោ, ឯវំ អវិសេសតោបីតិ ទស្សេតុំ “**អវិសេសេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តំសម្បយុត្តតំសមុដ្ឋានធម្មាន**ន្តិ តេហិ ផស្សាទីហិ សម្បយុត្តធម្មានញ្ចេវ តំសមុដ្ឋានរូបធម្មានញ្ច។ តត្ថ **សម្បយុត្ត**គ្គហណំ យថារហតោ ទដ្ឋព្ពំ, **សមុដ្ឋាន**គ្គហណំ បន អវិសេសតោ។

ឧបត្ថម្ភេន្តោ អាហារកិច្ចំ សាធេតីតិ ឧបត្ថម្ភេន្តោ ឯវ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ, ឱជដ្ឋមកសមុដ្ឋាបនេនេវ បនស្ស ឧបថម្ភនកិច្ចសិទ្ធិ។ **ផុសន្តោយេវា**តិ ផុសនកិច្ចំ ករោន្តោ ឯវ។ **អាយូហមានាវា**តិ ចេតយមានា ឯវ អភិសន្ទហន្តី ឯវ។ **វិជានន្តមេវា**តិ ឧបបត្តិបរិកប្បនវសេន វិជានន្តមេវ អាហារកិច្ចំ សាធេតីតិ យោជនា។ សព្ពត្ថ អាហារកិច្ចសាធនញ្ច តេសំ វេទនាទិឧប្បត្តិហេតុតាយ អត្តភាវស្ស បវត្តនមេវ។ **កាយដ្ឋបនេនា**តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ កម្មជាទិរូបំ កម្មាទិនាវ បវត្តតីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “**កម្មជនិតោបី**”តិអាទិ។

ឧបាទិណ្ណរូបសន្តតិយា ឧបត្ថម្ភនេនេវ ឧតុចិត្តជរូបសន្តតីនម្បិ ឧបត្ថម្ភនសិទ្ធិ ហោតីតិ “**ទ្វិន្នំ រូបសន្តតីន**”ន្តិ វុត្តំ។ ឧបត្ថម្ភនមេវ សន្ធាយ “**អនុបាលកោ ហុត្វា**”តិ ច វុត្តំ។ រូបកាយស្ស ឋិតិហេតុតា ហិ យាបនា អនុបាលនា។ **សុខាទិវត្ថុភូត**ន្តិ សុខាទីនំ បវត្តិដ្ឋានភូតំ។ អារម្មណម្បិ ហិ វសតិ ឯត្ថ អារម្មណករណវសេន តទារម្មណា ធម្មាតិ វត្ថូតិ វុច្ចតិ។ **ផុសន្តោយេវា**តិ ឥទំ ផស្សស្ស ផុសនសភាវត្តា វុត្តំ។ ន ហិ ធម្មានំ សភាវេន វិនា បវត្តិ អត្ថិ, វេទនាបវត្តិយា វិនា សត្តានំ សន្ធាវនតា នត្ថីតិ អាហ “**សុខាទិ...បេ.... ហោតី**”តិ។ ន ចេត្ថ សញ្ញីភវកថាយំ អសញ្ញីភវោ ទស្សេតព្ពោ, តស្សាបិ វា ការណភូតវេទនាបវត្តិវសេនេវ ឋិតិយា ហេតុនោ អព្យាបិតត្តា, តថា ហិ “**មនោសញ្ចេតនា...បេ.... ភវមូលនិប្ផាទនតោ សត្តានំ ឋិតិយា ហោតី**”តិ វុត្តា។ តតោ ឯវ **វិញ្ញាណំ វិជានន្តមេវា**តិ ឧបបត្តិបរិកប្បនវសេន វិជានន្តមេវាតិ វុត្តោវាយមត្ថោ។

ចត្តារិ ភយានិ ទដ្ឋព្ពានិ អាទីនវវិភាវនតោ។ **និកន្តី**តិ និកាមនា, រសតណ្ហំ សន្ធាយ វទតិ។ សា ហិ កពឡីការេ អាហារេ ពលវតី, តេនេវេត្ថ អវធារណំ កតំ។ ភាយតិ ឯតស្មាតិ ភយំ, **និកន្តិយេវ ភយំ** មហានត្ថហេតុតោ។ ឧបគមនំ វិសយិន្ទ្រិយវិញ្ញាណេសុ វិសយវិញ្ញាណេសុ ច សង្គតិវសេន បវត្តិ, តំ វេទនាទិឧប្បត្តិហេតុតាយ “ភយ”ន្តិ វុត្តំ។ អវធារណេ បយោជនំ វុត្តនយមេវ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **អាយូហនំ** អភិសន្ទហនំ, សំវិធានន្តិបិ វទន្តិ។ តំ ភវូបបត្តិហេតុតាយ “**ភយ**”ន្តិ វុត្តំ។ **អភិនិបាតោ** តត្ថ តត្ថ ភវេ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន វិញ្ញាណស្ស និព្ពត្តិ។ សោ ភវូបបត្តិហេតុកានំ សព្ពេសំ អនត្ថានំ មូលការណតាយ “**ភយ**”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទានិ និកន្តិអាទីនំ សប្បដិភយតំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ “**កឹ ការណា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **និកន្តឹ កត្វា**តិ អាលយំ ជនេត្វា, តណ្ហំ ឧប្បាទេត្វាតិ អត្ថោ។ **សីតាទីនំ បុរក្ខតា**តិ សីតាទីនំ បុរតោ ឋិតា, សីតាទីហិ ពាធិយមានាតិ អត្ថោ។

ផស្សំ ឧបគច្ឆន្តាតិ ចក្ខុសម្ផស្សាទិភេទំ ផស្សំ បវត្តេន្តា។ **ផស្សស្សាទិនោ**តិ កាយសម្ផស្សវសេន ផោដ្ឋព្ពសង្ខាតស្ស អស្សាទនសីលា។ កាយសម្ផស្សវសេន ហិ សត្តានំ ផោដ្ឋព្ពតណ្ហា បវត្តតីតិ ទស្សេតុំ

ផស្សាហារាទីនវទស្សនេ ផោដ្ឋព្វារម្មណំ ឧទ្ទដំ **"បរេសំ វក្ខិតគោបិតេសូ"**តិអាទិនា។ **ផស្សស្សាទិនោ**តិ វា ផស្សាហារស្សាទិនោតិ អត្ថោ។ សតិ ហិ ផស្សាហារេ សត្តានំ ផស្សារម្មណេ អស្សាទោ, នាសតិ, តេនាហ **"ផស្សស្សាទមូលកេ"**ន្តិអាទិ។

ជាតិនិមិត្តស្ស ភយស្ស អភិនិបាតសភាវេន គហិតត្តា **"តម្មូលកេ"**ន្តិ វុត្តំ។ កម្មាយូហននិមិត្តន្តិ អត្ថោ។ **ភយំ សព្វ**ន្តិ បញ្ចវីសតិ, ទ្វត្តិំសមហាភយំ, អញ្ញញ្ច សព្វភយំ **អាគតមេវ ហោតិ** ភយាធិដ្ឋានស្ស អត្តភាវស្ស និប្ផាទនតោ។

អភិនិបតតីតិ អភិនិព្ពត្តតិ។ បឋមាភិនិព្ពត្តិ ហិ សត្តានំ តត្ថ តត្ថ អង្គារកាសុសទិសេ ភវេ អភិនិបាតសទិសី។ **តម្មូលកត្តា**តិ នាមរូបនិព្ពត្តិមូលកត្តា។ សព្វភយានំ **អភិនិបាតោយេវ ភយំ** ភាយតិ ឯតស្មាតិ កត្វា។

អប្បេតិ វិយាតិ ផលស្ស អត្តលាភហេតុភាវតោ ការណំ, តំ និយ្យាទេតិ វិយ។ **តន្តិ** ផលំ។ **តតោ**តិ ការណតោ។ **ឯតេស**ន្តិ អាហារានំ ។ **យថាវុត្តេនា**តិ "ផលំ និទេតី"តិអាទិនា វុត្តប្បការេន **អត្ថេន។ សព្វបទេសូ**តិ "វេទនានិរោធេនា"តិអាទីសុ សព្ពេសុ បទេសុ។

បដិសន្ធី អាទី កត្វាតិ បដិសន្ធិក្ខណំ អាទី កត្វា។ ឧបាទិណ្ណកអាហារេ សន្ធាយ **"អត្តភាវសង្ខាតានំ អាហារាន"**ន្តិ វុត្តំ។ តេ ហិ និប្បរិយាយតោ តណ្ហានិទានា។ **បរិបុណ្ណាយតនានំ សត្តានំ សត្តសន្តតិវសេនា**តិ បរិបុណ្ណាយតនានំ សភាវកានំ ចក្ខុ សោតំ ឃានំ ជិវ្ហា កាយោ ភាវោ វត្ថូតិ ឥមេសំ សត្តន្នំ សន្តតីនំ វសេន។ **សេសានំ** អបរិបុណ្ណាយតនានំ អន្ធពធិរអភាវកានំ។ **ឩនឩនសន្តតិវសេនា**តិ ចក្ខុនា, សោតេន, តទុភយេន, ភាវេន ច ឩនឩនសន្តតិវសេន។ បដិសន្ធិយំ ជាតា **បដិសន្ធិកា។ បឋមភវង្គចិត្តក្ខណាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន តទារម្មណចិត្តស្ស សង្គហោ ទដ្ឋព្វោ។

តណ្ហាយបិ និទានំ ជានាតីតិ យោជនា។ តណ្ហានិទានន្តិបិ បាឋោ។ **វដ្ដំ ទស្សេត្វា**តិ សរូបតោ នយតោ ច សកលមេវ វដ្ដំ ទស្សេត្វា។ ឥទានិ តមត្ថំ វិត្ថារតោ វិភាវេតុំ **"ឥមស្មិញ្ច បន ឋានេ"**តិអាទិមាហ។ **អតីតាភិមុខំ ទេសនំ កត្វា**តិ បច្ចុប្បន្នភវតោ បដ្ឋាយ អតីតធម្មាភិមុខំ តព្ពិសយំ ទេសនំ កត្វា តថាការណេន។ **អតីតេន វដ្ដំ ទស្សេតី**តិ អតីតភវេន កម្មកិលេសវិបាកវដ្ដំ ទស្សេតិ។ **អត្តភាវោ**តិ បច្ចុប្បន្នោ អត្តភាវោ។ យទិ ឯវំ កស្មា "អតីតេន វដ្ដំ ទស្សេតី"តិ វុត្តន្តិ? នាយំ ទោសោ "អតីតេនេវា"តិ អនវធារណតោ, ឯវញ្ច កត្វា អតីតាភិមុខគ្គហណំ ជនកកម្មំ គហិតំ, តណ្ហាសីសេន នានន្តរិយភាវតោ។ ន ហិ កម្មុនា វិនា តណ្ហា ភវនេត្តិ យុជ្ជតិ។

តំ កម្មន្តិ តណ្ហាសីសេន វុត្តកម្មំ។ **ទស្សេតុ**ន្តិ តំ អតីតំ អត្តភាវំ ទស្សេតុំ។ **តស្សត្តភាវស្ស ជនកំ កម្ម**ន្តិ តស្ស យថាវុត្តស្ស អត្តភាវស្ស ជនកំ។ តតោ បរម្បិ អត្តភាវំ អាយូហិតំ កម្មំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ អវិជ្ជា ច នាម តណ្ហា វិយ កម្មត្តាតិ កម្មស្សេវ គហណំ។ **ទ្វីសុ ឋានេសូ**តិ អាហារគ្គហណេន វេទនាទិគ្គហណេនាតិ ទ្វីសុ ឋានេសុ។ **អត្តភាវោ**តិ បច្ចុប្បន្នកាលិកោ អតីតកាលិកោ ច អត្តភាវោ។ បុន **ទ្វីសូ**តិ តណ្ហាគ្គហណេ អវិជ្ជាសង្ខារគ្គហណេតិ ទ្វីសុ ឋានេសុ។ **តស្ស ជនក**ន្តិ បច្ចុប្បន្នស្ស ចេវ អតីតស្ស ច អត្តភាវស្ស ជនកំ កម្មំ វុត្តន្តិ យោជនា ។ កម្មគ្គហណេន ចេត្ថ យត្ថ តំ កម្មំ អាយូហិតំ, សា អតីតា ជាតិ អត្ថតោ ទស្សិតា ហោតិ។ តេន សំសារវដ្ដស្ស អនមតគ្គតំ ទីបេតិ។ **សង្ខេបេនា**តិ សង្ខេបេន ហេតុបញ្ចកផលបញ្ចកគ្គហណម្បិ ហិ សង្ខេបោ ឯវ ហេតុផលភាវេន សង្គហេតព្ពធម្មានំ អនេកវិធត្តា។

យទិ អតីតេន វដ្ដំ ទស្សិតំ, ឯវំ សតិ សប្បទេសា បដិច្ចសមុប្បាទធម្មទេសនា ហោតីតិ ទស្សេន្តោ **"តត្រាយ"**ន្តិអាទិមាហ។ តេន ហិ យទិបិ សរូបតោ អនាគតេន វដ្ដំ ឥធ ន ទស្សិតំ, នយតោ បន តស្សាបិ ទស្សិតត្តា និប្បទេសា ឯវ បដិច្ចសមុប្បាទទេសនាតិ ទស្សេតិ។ ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេតុំ **"យថា ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧទកបិដ្ឋេ និបន្ន**ន្តិ ឧទកំ បរិប្លវវសេន និបន្នំ។ **បរភាគ**ន្តិ បរឧត្តមង្គភាគំ។ **ឱរតោ**តិ តតោ អបរភាគតោ ឱលោកេន្តោ។ **អបរិបុណ្ណោ**តិ វិកលាវយវោ។ **ឯវំសម្បទ**ន្តិអាទិ ឧបមាយ សំសន្ទនំ។

យថា ហិ គីវា សរីរសន្ធារកកណ្ឌរានំ មូលដ្ឋានភូតា, ឯវំ អត្តភាវសន្ធារកានំ សង្ខារានំ មូលភូតា តណ្ហាតិ វុត្តំ **"គីវាយ ទិដ្ឋកាលោ"**តិ។ យថា វេទនាទិអនេកាវយវសមុទាយភូតោ អត្តភាវោ, ឯវំ ផាសុកបិដ្ឋិកណ្ឌកាទិអនេកាវយវសមុទាយភូតា បិដ្ឋីតិ **"បិដ្ឋិយា...បេ.... តស្ស ទិដ្ឋកាលោ"**តិ វុត្តំ។ **តណ្ហាសង្ខាត**ន្តិ តណ្ហាយ កថិតំ។ ឥធ ទេសនាយ បច្ចយា អវិជ្ជាសង្ខារា វេទិតព្វាតិ "នង្គុដ្ឋមូលស្ស ទិដ្ឋកាលោ វិយា"តិ វុត្តំ។ តថា ហិ បរិយោសានេ "នង្គុដ្ឋមូលំ បស្សេយ្យា"តិ ឧបមាទស្សនំ កតំ។ នយតោ បរិបុណ្ណភាវគ្គហណំ វេទិតព្វំ។ បាឡិយំ

អនាគតស្សាបិ បច្ចយវដ្ដស្ស ហេតុវសេន ផលវសេន វា បរិបុណ្ណភាវស្ស មុខមត្តទស្សនីយត្តា អាទិតោ ផលហេតុសន្ធិ, មជ្ឈេ ហេតុផលសន្ធិ, អន្តេបិ ផលហេតុសន្ធីតិ ឯវំ តិសន្ធិកត្តា **ចតុសង្ខេបមេវ វដ្ដំ ទស្សិតន្តិ**។

អាហារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. មោឡិយផគ្គុនសុត្តវណ្ណនា

១២. ឥមស្មិំយេវ ឋានេតិ "ចត្តារោមេ ភិក្ខុ...បេ.... អាហារា"តិ ឯវំ ចត្តារោ អាហារេ សរូបតោ ទស្សេត្វា "ឥមេ ខោ ភិក្ខវេ...បេ.... អនុគ្គហាយា"តិ និគមនវសេន ទស្សិតេ ឥមស្មិំយេវ ឋានេ។ **ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ** ចតុអាហារវិភាគទីបកំ ទេសនំ ឧទ្ទេសវសេនេវ និដ្ឋាបេសិ, ឧបរិ អាវជ្ជេត្វា តុណ្ហី និសីទិ។ **ទិដ្ឋិគតិកោ**តិ អត្តទិដ្ឋិវសេន ទិដ្ឋិគតិកោ។ **វរគន្ធវាសិត**ន្តិ សភាវសិទ្ធេន ចន្ទនគន្ធេន ចេវ គទញ្ញនានាគន្ធេន ច បរិភាវិតត្តា វរគន្ធវាសិតំ ។ **រតនចង្កោដវណ្ណា**តិ រតនមយេន ឧត្តមចង្កោដកេន។ **ទេសនានុសន្ធឹ ឃដេន្តោ**តិ យថាទេសិតាយ ទេសនាយ អនុសន្ធឹ ឃដេន្តោ, យថា ឧបរិទេសនា វឌ្ឍេយ្យ, ឯវំ ឧស្សាហំ ករោន្តោ។ **វិញ្ញាណាហារំ អាហារេតី**តិ តស្ស អាហារណកិរិយាយ វុត្តបុច្ឆាយ តំ ទិដ្ឋិគតំ ឧប្បាដេន្តោ "**យោ ឯតំ...បេ.... ភុញ្ជតិ វា**"តិ អាហ។

វិញ្ញាណាហារេ នាម ឥច្ឆិតេ តស្ស ឧបភុញ្ជកេនបិ ភវិតព្ពំ, សោ "កោ នុ ខោ"តិ អយំ បុច្ឆាយ អធិប្បាយោ។ **ឧតុសមយេ**តិ គព្ភវុដ្ឋានសមយេ។ សោ ហិ ឧតុសមយស្ស មត្តកសមយត្តា តថា វុត្តោ។ "ឧទកេន អណ្ឌានិ មា នស្សន្តូ"តិ **មហាសមុទ្ទតោ និក្ខមិត្វា**។ កិជ្ឈបោតកា វិយ អាហារសញ្ចេតនាយ តានិ កច្ចបណ្ឌានិ មនោសញ្ចេតនាហារេន យាបេន្តីតិ អយំ តស្ស ថេរស្ស លទ្ធិ។ **កិញ្ចាបិ អយំ លទ្ធី**តិ ផស្សមនោសញ្ចេតនាហារេសុ កិញ្ចាបិ ថេរស្ស យុត្តា អយុត្តា វា អយំ លទ្ធិ។ **ឥមំ បញ្ហ**ន្តិ "កោ នុ ខោ, ភន្តេ, វិញ្ញាណាហារំ អាហារេតី"តិ ឥមំ បញ្ហំ ឯតាយ យថាវុត្តាយ លទ្ធិយា ន បន បុច្ឆតិ, អថ ខោ សត្តុបលទ្ធិយា បុច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ **សោ**តិ ទិដ្ឋិគតិកោ។ **ន និគ្គហេតព្ពោ** ឧម្មត្តកសទិសត្តា អធិប្បាយំ អជានិត្វា បុច្ឆាយ កតត្តា។ តេនាហ "អាហារេតីតិ នាហំ វទាមី"តិអាទិ។

តស្មិំ មយា ឯវំ វុត្តេតិ តស្មិំ វចនេ មយា "អាហារេតី"តិ ឯវំ វុត្តេ សតិ។ **អយំ បញ្ហោ**តិ "កោ នុ ខោ, ភន្តេ, វិញ្ញាណាហារំ អាហារេតី"តិ អយំ បញ្ហោ យុត្តោ ភវេយ្យ។ **ឯវំ បុច្ឆិតេ បញ្ហេ**តិ សត្តុបលទ្ធឹ អនាទាយ "កតមស្ស ធម្មស្ស បច្ចយោ"តិ ឯវំ ធម្មបវត្តវសេនេវ បញ្ហេ បុច្ឆិតេ។ **តេនេវ វិញ្ញាណេនា**តិ តេនេវ បដិសន្ធិវិញ្ញាណេន សហ ឧប្បន្នំ នាមញ្ច រូបញ្ច អតីតភវេ ទិដ្ឋិគតិកស្ស វសេន អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តីតិ ឥធាធិប្បេតំ។ **នាមរូបេ ជាតេ សតី**តិ នាមរូបេ និព្ពត្តេ តប្បច្ចយភូតំ ភិន្ទិត្វា សឡាយតនំ ហោតិ។

តត្រាយំ បច្ចយវិភាគោ – នាមន្តិ វេទនាទិខន្ធត្តយំ ឥធាធិប្បេតំ, រូបំ បន សត្តសន្តតិបរិយាបន្នំ, និយមតោ ចត្តារិ ភូតានិ ឆ វត្ថូនិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អាហារោ ច។ តត្ថ វិបាកនាមំ បដិសន្ធិក្ខណេ ហទយវត្ថុនោ សហាយោ ហុត្វា ឆដ្ឋស្ស មនាយតនស្ស សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តវិបាកអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ សត្តធា បច្ចយោ ហោតិ។ កិញ្ចិ បនេត្ថ ហេតុបច្ចយេន កិញ្ចិ អាហារបច្ចយេនាតិ ឯវំ ឧក្កំសាវកំសោ វេទិតព្ពោ។ ឥតរេសំ បន បញ្ចាយតនានំ ចតុន្នំ មហាភូតានំ សហាយោ ហុត្វា សហជាតនិស្សយវិបាកវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន ឆធា បច្ចយោ ហោតិ។ កិញ្ចិ បនេត្ថ ហេតុបច្ចយេន កិញ្ចិ អាហារបច្ចយេនាតិ សព្ពំ បុរិមសទិសំ។ បវត្តេ វិបាកនាមំ វិបាកស្ស ឆដ្ឋាយតនស្ស វុត្តនយេន សត្តធា បច្ចយោ ហោតិ, អវិបាកំ បន អវិបាកស្ស ឆដ្ឋស្ស តតោ វិបាកបច្ចយំ អបនេត្វា បច្ចយោ ហោតិ។ ចក្ខាយតនាទីនំ បន បច្ចុប្បន្នំ ចក្ខុបសាទាទិវត្ថុកម្បិ ឥតរម្បិ វិបាកនាមំ បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ ចតុធា បច្ចយោ ហោតិ, តថា អវិបាកម្បិ វេទិតព្ពំ។ រូបតោ បន វត្ថុរូបំ បដិសន្ធិយំ ឆដ្ឋស្ស សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ ឆធា បច្ចយោ ហោតិ។ ចត្តារិ បន ភូតានិ ចក្ខាយតនាទីនំ បញ្ចន្នំ សហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ ចតុធា បច្ចយោ ហោតិ។ រូបជីវិតំ អត្ថិអវិគតិន្ទ្រិយវសេន តិធា បច្ចយោ ហោតីតិ អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គតោ (វិសុទ្ធិ. ២.៥៩៤) គហេតព្ពោ។

បញ្ហស្ស ឱកាសំ ទេន្តោតិ "កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ផុសតី"តិ ឥមស្ស ទិដ្ឋិគតិកបញ្ហស្ស ឱកាសំ ទេន្តោ។ តតោ វិវេចេតុកាមោតិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពបទេសូ**តិ ទិដ្ឋិគតិកេន ភគវតា ច វុត្តបទេសុ។ **សត្តោ**តិ អត្តា។ សោ បន ឧច្ឆេទវាទិនោបិ យាវ ន ឧច្ឆិជ្ជតិ, តាវ អត្ថេវាតិ លទ្ធិ, បគេវ សស្សតវាទិនោ។ **ភូតោ**តិ វិជ្ជមានោ។ **និប្ផត្តោ**តិ និប្ផន្នោ។ ន តស្ស ទានិ និប្ផាទេតព្ពំ កិញ្ចិ អត្ថីតិ លទ្ធិ។ **ឥទប្បច្ចយា ឥទ**ន្តិ ឥមស្មា វិញ្ញាណាហារបច្ចយា ឥទំ នាមរូបំ។ បុន **ឥទប្បច្ចយា ឥទ**ន្តិ ឥមស្មា នាមរូបបច្ចយា ឥទំ សឡាយតនន្តិ ឯវំ ពហូសុ ឋានេសុ ភគវតា

កចិតត្ថា យថា បច្ចយតោ និព្ពត្តំ សង្ខារមត្តមិទន្តិ សញ្ញត្តិ ឧបគតោ។ **តេនាបី**តិ សញ្ញត្តុបគតេនាបិ។ **ឯកាពទ្ធំ កត្វា**តិ យថា បុច្ឆាយ អវសរោ ន ហោតិ, តថា ឯកាពទ្ធំ កត្វា។ **ទេសនាវុឌ្ឍន្តិ** យតោ សឡាយតនបទតោ បដ្ឋាយ "សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោ"តិអាទិនា ទេសនា បដិច្ចសមុប្បាទវិថី អារុឡ្ហមេវ។ **តមេវា**តិ សឡាយតនបទមេវ គហេត្វា។ **វិវដ្ដេន្តោ**តិ វិវដ្តេន្តោ។ **ឯវមាហា**តិ "ឆន្នំត្វេវា"តិអាទិអាការេន ឯវំ ទេសិតេ, "វិនេយ្យជនោ បដិវិជ្ឈតី"តិ ឯវមាហ។ វិញ្ញាណាហារោ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយាតិ ឯវំ បុរិមភវតោ អាយតិភវស្ស បច្ចយវសេន មូលការណវសេន ច ទេសិតត្តា **"វិញ្ញាណនាមរូបានំ អន្តរេ ឯកោ សន្ធី"**តិ វុត្តំ។ តទមិនា វិញ្ញាណគ្គហណេន អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្សាបិ គហណំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

មោឡិយផគ្គុនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១៣. យេ បច្ចយសមវាយេ គេនត្តភាវេន សច្ចានិ បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថា, តេ ពាហិរកលិង្គេ ឋិតាបិ តេនេវ តត្ថ សមត្ថតាយោគេន ភាវិនំ សមិតពាហិតបាបតំ អបេក្ខិត្វា សមណសម្មតាយេវ ព្រាហ្មណសម្មតាយេវាតិ តេ និវត្តេតុំ **"សច្ចានិ បដិវិជ្ឈិតុំ អសមត្ថា"**តិ វុត្តំ។ **ទុក្ខសច្ចវសេនា**តិ ទុក្ខអរិយសច្ចវសេន។ អញ្ញថា កថំ ពាហិរកាបិ ជរាមរណំ ទុក្ខន្តិ ន ជានន្តិ។ សច្ចទេសនាភាវតោ "សហ តណ្ហាយា"តិ វុត្តន្តិ កេចិ។ តំ ន សុន្ទរំ។ យស្មា តត្ថ តត្ថ ភវេ បឋមាភិនិព្ពត្តិ, ឥធ ជាតីតិ អធិប្បេតា, សា ច តណ្ហា ឯវ សន្តានេន, តណ្ហេវ សា ជាតិ។ ជរាមរណញ្ចេត្ថ បាកដមេវ អធិប្បេតំ, ន ខណិកំ, តស្មា សតណ្ហា ឯវ ជាតិជរាមរណស្ស សមុទយោតិ ភូតកថនមេតំ ទដ្ឋព្ពំ។ សមុទយសច្ចវសេន ន ជានន្តីតិ យោជនា។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ **សព្ពបទេសូ**តិ យត្ថ តណ្ហា វិសេសនភាវេន វត្តព្ពា, តេសុ សព្ពបទេសុ។ យេន សមន្នាគតត្តា បុគ្គលោ បរមត្ថតោ សមណោ ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ, តំ សាមញ្ញំ ព្រហ្មញ្ញញ្ចាតិ អាហ **"អរិយ...បេ.... ព្រាហ្មញ្ញញ្ច"**តិ។ យេន ហិ បវត្តិនិមិត្តេន សមណ-សទ្ទោ ព្រាហ្មណ-សទ្ទោ ច សកេ អត្ថេ និរុឡ្ហោ, តស្ស វសេន អភិន្នោបិ វេនេយ្យជ្ឈាសយតោ ទ្វិធា កត្វា វត្តំ អរហតីតិ វុត្តំ **"ឧភយត្ថាបី"**តិ។ **ឯកាទសសុ ឋានេសុ ចត្តារិ សច្ចានិ កថេសិ** អរិយ្ហសមុទយស្ស អនុទ្ធដត្តា។

សមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១៤. **ឥមេ ធម្មេ កតមេ ធម្មេ**តិ ច ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តេន "ឥមេសំ ធម្មានំ កតមេសំ ធម្មាន"ន្តិ ឥមេសំ បទានំ សង្គហោ។ ឯតានិ ហិ បទានិ ជរាមរណាទីនំ សាធារណភាវេន វុត្តានិ ឥមិស្សា ទេសនាយ បបញ្ចភូតានីតិ អាហ **"ឯត្តកំ បបញ្ចំ កត្វា កថិតំ, ទេសនំ...បេ.... អជ្ឈាសយេនា"**តិ។ ឥមិនា តានេវ ជរាមរណាទីនិ គហេត្វា បុគ្គលជ្ឈាសយវសេន អាទិតោ "ឥមេ ធម្មេ"តិអាទិនា សព្ពបទសាធារណតោ ទេសនា អារទ្ធា។ យថានុលោមសាសនញ្ហិ សុត្តន្តទេសនា, ន យថាធម្មសាសនន្តិ។

ទុតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កច្ចានគោត្តសុត្តវណ្ណនា

១៥. យស្មា ឥធ ជានន្តាបិ "សម្មាទិដ្ឋី"តិ វទន្តិ អជានន្តាបិ ពាហិរកាបិ សាសនិកាបិ អនុស្សវាទិវសេនបិ អត្តបច្ចក្ខេនបិ, តស្មា តំ ពហូនំ វចនំ ឧបាទាយ អាមេឌិតវសេន **"សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាទិដ្ឋីតិ, ភន្តេ, វុច្ចតី"**តិ អាហ។ តថានិទ្ទិដ្ឋតាទស្សនត្ថំ ហិស្ស អយំ អាមេឌិតបយោគោ។ អយញ្ចេត្ថ អធិប្បាយោ – "អបរេហិបិ សម្មាទិដ្ឋីតិ វុច្ចតិ, សា បនាយំ ឯវំ វុច្ចមានា អត្ថញ្ច លក្ខណញ្ច ឧបាទាយ កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, សម្មាទិដ្ឋិ ហោតី"តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន "សម្មាទិដ្ឋី"តិ វចនេ យស្មា វិញ្ញូ ឯវ បមាណំ, ន អវិញ្ញូ, តស្មា **"យំ បណ្ឌិតា"**តិអាទិ វុត្តំ។ ទ្វេ អវយវា អស្សាតិ ទ្វយំ, ទុវិធំ ទិដ្ឋិគាហវត្ថុ, ទ្វយំ ទិដ្ឋិគាហវសេន និស្សិតោ អបស្សិតោតិ **ទ្វយនិស្សិតោ**។ តេនាហ **"ទ្វេ កោដ្ឋាសេ និស្សិតោ"**តិ។ យាយ ទិដ្ឋិយា "សព្ពោយំ លោកោ អត្ថិ វិជ្ជតិ សព្ពកាលំ ឧបលព្ភតី"តិ ទិដ្ឋិគតិកោ គណ្ហាតិ, សា ទិដ្ឋិ អត្ថិតា, សា ឯវ សទា សព្ពកាលំ លោកោ អត្ថីតិ បវត្តគាហតាយ សស្សតោ, តំ **សស្សតំ**។ យាយ ទិដ្ឋិយា "សព្ពោយំ លោកោ នត្ថិ ន ហោតិ ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ ទិដ្ឋិគតិកោ គណ្ហាតិ, សា ទិដ្ឋិ នត្ថិតា, សា ឯវ ឧច្ឆិជ្ជតីតិ ឧប្បន្នគាហតាយ ឧច្ឆេទោ, តំ **ឧច្ឆេទំ។ លោកោ នាម សង្ខារលោកោ** តម្ហិ គហេតព្ពតោ។ **សម្មប្បញ្ញាយា**តិ អវិបរីតបញ្ញាយ យថាភូតបញ្ញាយ។ តេនាហ **"សវិបស្សនា មគ្គបញ្ញា"**តិ។ **និព្ពត្តេសុ ធម្មេសូ**តិ យថា បច្ចយុប្បន្នេសុ រូបារូបធម្មេសុ។ **បញ្ញាយន្តេ ស្វេវា**តិ សន្តាននិពទ្ធវសេន បញ្ញាយមានេសុ ឯវ។ **យា**

នត្ថីតិ យា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ តត្ថ តត្ថេវ សត្តានំ ឧច្ឆិជ្ជនតោ វិនស្សនតោ កោចិ បិតោ នាម សត្តោ ធម្មោ វា នត្ថីតិ សង្ខារលោកេ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ “នត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា”តិ បវត្តមានាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ តថាបវត្តសង្ខារារម្មណាវ។ **សា ន ហោតី**តិ កម្មាវិជ្ជាតណ្ហាទិភេទំ បច្ចយំ បដិច្ច សង្ខារលោកស្ស សមុទយនិព្ពត្តិំ សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ, សា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ, ន ហោតិ, នប្បវត្តតិ អវិច្ឆេទេន សង្ខារានំ និព្ពត្តិទស្សនតោ។ **លោកនិរោធ**ន្តិ សង្ខារលោកស្ស ខណិកនិរោធំ។ តេនាហ “**សង្ខារានំ ភង្គ**”ន្តិ។ **យា អត្ថី**តិ ហេតុផលសម្ពន្ធេន បវត្តមានស្ស សន្តានានុបច្ឆេទស្ស ឯកត្តគ្គហណេន សង្ខារលោកេ យា សស្សតទិដ្ឋិ សព្ពកាលំ លោកោ អត្ថីតិ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ **សា ន ហោតី**តិ ឧប្បន្នុប្បន្នានំ និរោធស្ស នវនវានញ្ច ឧប្បាទស្ស ទស្សនតោ, សា សស្សតទិដ្ឋិ ន ហោតិ។

លោកោ សមុទេតិ ឯតស្មាតិ លោកសមុទយោតិ អាហ “**អនុលោមបច្ចយាការ**”ន្តិ។ បច្ចយធម្មានញ្ហិ អត្តនោ ផលស្ស បច្ចយភាវោ អនុលោមបច្ចយាការោ។ បដិលោមំ បច្ចយាការន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ តំតំហេតុនិរោធតោ តំតំផលនិរោធោ ហិ បដិលោមបច្ចយាការោ។ យោ ហិ អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយធម្មានំ ហេតុអាទិបច្ចយភាវោ, សោ និប្បរិយាយតោ លោកសមុទយោ។ **បច្ចយុប្បន្នស្ស** សង្ខារាទិកស្ស។ **អនុច្ឆេទំ បស្សតោ**តិ អនុច្ឆេទទស្សនស្ស ហេតុ។ **អយម្បី**តិ ន កេវលំ ខណតោ ឧទយវយនីហរណនយោ, អថ ខោ បច្ចយតោ ឧទយវយនីហរណនយោបិ។

ឧបគមនដ្ឋេន តណ្ហាវ **ឧបយោ**។ តថា **ទិដ្ឋុបយោ។ ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា ឧបយេហិ ឧបាទានាទីនំ អនត្ថន្តរតំ អតិទិសតិ។ តថា ច បន តេសុ ទុវិធតា ឧបាទីយតិ។ ននុ ច ចត្តារិ ឧបាទានានិ អញ្ញត្ថ វុត្តានីតិ? សច្ចំ វុត្តានិ, តានិ ច ខោ អត្ថតោ ទ្វេ ឯវាតិ ឥធ ឯវំ វុត្តំ។ កាមំ “**អហំ មម**”ន្តិ អយថានុក្កមេន វុត្តំ, យថានុក្កមំយេវ បន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អាទិ**-សទ្ទេន បរោបរស្ស សុភំ អសុភន្តិអាទីនញ្ច សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ **តេ ធម្មេ**តិ តេភូមកធម្មេ។ **វិនិវិសន្តី**តិ វិរូបំ និវិសន្តិ, អភិនិវិសន្តីតិ អត្ថោ។ **តាហី**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ។ **វិនិពទ្ធោ**តិ វិរូបំ វិមុច្ចិតុំ វា អប្បទានវសេន និយមេត្វា ពទ្ធោ។

“អភិនិវេសោ”តិ ឧបយុបាទានានំ បវត្តិអាការវិសេសោ វុត្តោតិ អាហ “**តញ្ចាយន្តិ តញ្ច ឧបយុបាទាន**”ន្តិ។ **ចិត្តស្សា**តិ អកុសលចិត្តស្ស។ **បតិដ្ឋានភូត**ន្តិ អាធារភូតំ។ ទោសមោហវសេនបិ អកុសលចិត្តប្បវត្តិ តណ្ហាទិដ្ឋាភិនិវេសូបនិស្សយា ឯវាតិ តណ្ហាទិដ្ឋីយោ អកុសលស្ស ចិត្តស្ស អធិដ្ឋានន្តិ វុត្តា។ **តស្មិ**ន្តិ អកុសលចិត្តេ។ **អភិនិវិសន្តី**តិ “ឯតំ មម, ឯសោ មេ អត្តា”តិអាទិនា អភិនិវេសនំ បវត្តេន្តិ។ **អនុសេន្តី**តិ ថាមគតា ហុត្វា អប្បហានភាវេន អនុសេន្តិ។ **តទុភយ**ន្តិ តណ្ហាទិដ្ឋិទ្វយំ។ **ន ឧបគច្ឆតី**តិ “ឯតំ មមា”តិអាទិនា តណ្ហាទិដ្ឋិគតិយា ន ឧបសង្កមតិ ន អល្លីយតិ។ **ន ឧបាទិយតី**តិ ន ទឡ្ហគ្គាហំ គណ្ហាតិ។ **ន អធិដ្ឋាតី**តិ ន តណ្ហាទិដ្ឋិគាហេន អធិដ្ឋាយ បវត្តតិ។ អត្តនិយគាហោ នាម សតិ អត្តគាហេ ហោតីតិ វុត្តំ “**អត្តា មេ**”តិ។ ឥទំ ទុក្ខគ្គហណំ ឧបាទានក្ខន្ធាបស្សយំ តព្ពិនិមុត្តស្ស ទុក្ខស្ស អភាវាតិ វុត្តំ “**ទុក្ខមេវាតិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធមត្តមេវា**”តិ។ “សំខិត្តេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា”តិ (ទី. និ. ២.៣៨៧; ម. និ. ១.១២០; ៣.៣៧៣; វិភ. ១៩០) ហិ វុត្តំ។ **កង្ខំ ន ករោតី**តិ សំសយំ ន ឧប្បាទេតិ សព្ពសោ វិចិកិច្ឆាយ សមុច្ឆិន្នត្តា។

ន បរប្បច្ចយេនាតិ បរស្ស អសទ្ទហនេន។ **មិស្សកសម្មាទិដ្ឋី អាហា**តិ នាមរូបបរិច្ឆេទតោ បដ្ឋាយ សម្មាទិដ្ឋិយា វុត្តត្តា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ សម្មាទិដ្ឋិំ អវោច។ **និកូដន្តោ**តិ និហីនន្តោ។ និហីនបរិយាយោ ហិ អយំ និកូដ-សទ្ទោ។ តេនាហ “**លាមកន្តោ**”តិ។ **បឋមក**ន្តិ ច គរហាយំ **ក**-សទ្ទោ។ **សព្ពំ នត្ថី**តិ យថាសង្ខតំ ភង្គុប្បត្តិយា នត្ថិ ឯវ, សព្ពំ នត្ថិ ឧច្ឆិជ្ជតិ វិនស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ សព្ពមត្ថីតិ ច យថា អសង្ខតំ អត្ថិ វិជ្ជតិ, សព្ពកាលំ ឧបលព្ភតីតិ អធិប្បាយោ។ **សព្ព**ន្តិ ចេត្ថ សក្កាយសព្ពំ វេទិតព្ពំ “សព្ពធម្មមូលបរិយាយ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១) វិយ។ តញ្ហិ បរិញ្ញាញាណានំ បច្ចយភូតំ។ **ឥតិ**-សទ្ទោ និទស្សនេ។ កឹ និទស្សេតិ? អត្ថិ-សទ្ទេន វុត្តំ។ “អត្ថិត”ន្តិ និច្ចតំ។ សស្សតគ្គាហោ ហិ ឥធ បឋមោ អន្តោតិ អធិប្បេតោ។ ឧច្ឆេទគ្គាហោ ទុតិយោតិ តទុភយវិនិមុត្តា ច ឥទប្បច្ចយតា។ ឯត្ថ ច ឧប្បន្ននិរោធកថនតោ សស្សតតំ, និរុជ្ឈន្តានំ អសតិ និព្ពានប្បត្តិយំ យថាបច្ចយំ បុនូបគមនកថនតោ ឧច្ឆេទតញ្ច អនុបគម្ម មជ្ឈិមេន ភគវា ធម្មំ ទេសេតិ ឥទប្បច្ចយតានយេន។ តេន វុត្តំ “ឯតេ…បេ…. អន្តេ”តិអាទិ។

កច្ចានគោត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា

១៦. និព្ពិន្ទនត្ថាយាតិ និព្ពិទានុបស្សនាបដិលាភាយ។ សា ហិ ជរាមរណសីសេន វុត្តេសុ សង្ខតធម្មេសុ និព្ពិន្ទនាការេន បវត្តតិ។ **វិរជ្ជនត្ថាយា**តិ វិរាគានុបស្សនាបដិលាភាយ។ **សីលតោ បដ្ឋាយា**តិ វិវដ្ដសន្និស្សិតសីល

សមាទានតោ បដ្ឋាយ។ សោតាបត្តិយង្គេហិ សមន្នាគតោ វិវដ្ដសន្និស្សិតសីលេ បតិដ្ឋិតោ ឧបាសកោបិ បគេវ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ បតិដ្ឋិតោ ភិក្ខុ សម្មាបដិបន្នោ នាម។ តេនាហ “**យាវ អរហត្តមគ្គា បដិបន្នោតិ វេទិតព្ពោ**”តិ។ **និព្ពានធម្មស្សា**តិ និព្ពានាវហស្ស អរិយស្ស មគ្គស្ស។ **អនុរូបសភាវភូត**ន្តិ និព្ពានាធិគមស្ស អនុច្ឆវិកសភាវភូតំ។ **និព្ពិទា**តិ ឥមិនា វុដ្ឋានគាមិនិបរិយោសានំ វិបស្សនំ វទតិ។ **វិរាគា និរោធា**តិ បទទ្វយេន អរិយមគ្គំ, ឥតរេន ផលំ។ **ឯត្តា**តិ ឥមស្មឹ សុត្តេ។ **ឯកេន នយេនា**តិ បឋមេន នយេន។ តត្ថ ហិ ភគវា តេន ភិក្ខុនា ធម្មកថិកលក្ខណំ បុច្ឆិតោ តំ មត្ថកំ បាបេត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ យោ ហិ វិបស្សនំ មគ្គំ អនុបាទាវិមុត្តិំ បាបេត្វា កថេតុំ សក្កោតិ, សោ ឯកន្តធម្មកថិកោ។ តេនាហ “**ធម្មកថិកស្ស បុច្ឆា កថិតា**”តិ។ **ទ្វីហី**តិ ទុតិយតតិយនយេហិ។ **តន្តិ** បុច្ឆំ។ **វិសេសេត្វា**តិ វិសិដ្ឋំ កត្វា។ យថាបុច្ឆិតមត្ថមេវ អកថេត្វា អបុច្ឆិតម្បិ អត្ថំ ទស្សេន្តោ ធម្មានុធម្មបដិបត្តឹ អនុបាទាយ វិមុត្តិសង្ខាតំ វិសេសំ បាបេត្វា។ ភគវា ហិ អប្បំ យាចិតោ ពហុំ ទេន្តោ ឧឡារបុរិសោ វិយ ធម្មកថិកលក្ខណំ បុច្ឆិតោ បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន តញ្ចេវ តតោ ច ឧត្តរិំ ធម្មានុធម្មបដិបត្តឹ អនុបាទាវិមុត្តញ្ច វិស្សជ្ជេសិ។ តត្ថ “និព្ពិទាយ...បេ.... ធម្មំ ទេសេតី”តិ ឥមិនា ធម្មទេសនំ វាសនាភាគិយំ កត្វា ទស្សេសិ។ “និរោធាយ បដិបន្នោ ហោតី”តិ ឥមិនា និព្ពេធភាគិយំ, “អនុបាទាវិមុត្តោ ហោតី”តិ ឥមិនា ទេសនំ អសេក្ខភាគិយំ កត្វា ទស្សេសិ។ តេនាហ “**សេក្ខាសេក្ខភូមិយោ និទ្ទិដ្ឋា**”តិ។

ធម្មកថិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អចេលកស្សបសុត្តវណ្ណនា

១៧. លិង្គេន អចេលកោតិ បព្ពជិតលិង្គេន អចេលកោ។ តេន អចេលកចរណេន អចេលោ, ន និច្ចេលតាមត្តេនាតិ ទស្សេតិ។ **នាមេនា**តិ គោត្តនាមេន **កស្សបោ**តិ។ ទេសេតិ បវេទេតិ សំសយវិគមនំ ឯតេនាតិ ទេសោ, និច្ឆយហេតូតិ អាហ “**កិញ្ចិទេវ ទេស**”ន្តិអាទិ។ សោ ហិ សំសយវិគមនំ ករោតីតិ **ការណំ។ ឱកាស**ន្តិ អវសំសទ្ទនបទេសំ។ តេនាហ “**ខណំ កាល**”ន្តិ។ **អន្តរឃរំ** អន្តោនិវេសនំ។ អន្តរេ ឃរានិ ឯតស្សាតិ **អន្តរឃរំ,** អន្តោគាមោ។ **យទាកង្ខសី**តិ យំ អាកង្ខសិ។ ឥតិ ភគវា សព្ពញ្ញុបវារណាយ បវារេតិ។ តេនាហ “**យំ ឥច្ឆសី**”តិ។ **យទាកង្ខសី**តិ យំ អាកង្ខសិ, កស្សប, តិក្ខត្តុំ បដិក្ខិបន្តោបិ បុច្ឆសិ, យំ អាកង្ខសិ, តមេវ បុច្ឆាតិ អត្ថោ។

“យាវតតិយំ បដិក្ខិបី”តិ វុត្តត្តា “តតិយម្បិ ខោ”តិអាទិនា បាឋេន ភវិតព្ពំ។ សោ បន នយវសេន សំខិត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ យេន ការណេន ភគវា អចេលកស្ស តិក្ខត្តុំ យាចាបេត្វា ចស្ស បញ្ហំ កថេសិ, តំ ទស្សេតុំ “**កស្មា បនា**”តិអាទិមាហ។ **គារវជននត្ថំ យាវតតិយំ បដិក្ខិបិ** តញ្ច ធម្មស្ស សុស្សូសាយ។ ធម្មគរុកា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ។ សត្តានំ ញាណបរិបាកំ អាគមយមានោ យាវតតិយំ យាចាបេតីតិ វិភត្តិវិបរិណាមវសេន សាធារណតោ បទំ យោជេត្វា បុន “ឯត្តកេន កាលេនា”តិ កស្សបស្ស វសេន យោជេតព្ពំ។

មាតិ បដិសេធេ និបាតោ។ **ភណី**តិ បុនវចនវសេន កិរិយាបទំ វទតិ។ **មា ឯវំ ភណិ,** កថេសីតិ អត្ថោ។ “ឥតិ ភគវា អវោចា”តិ បន សង្គីតិការវចនំ។ **សយំកតំ ទុក្ខ**ន្តិ បុរិសស្ស ឧប្បជ្ជមានទុក្ខំ, តេន កតំ នាម តស្ស ការណស្ស បុព្ពេ តេនេវ កម្មស្ស ឧបចិតត្តាតិ អយំ នយោ អនវជ្ជោ។ ទិដ្ឋិគតិកោ បន បញ្ចក្ខន្ធវិនិមុត្តំ និច្ចំ ការកវេទកលក្ខណំ អត្តានំ បរិកប្បេត្វា តស្ស វសេន “សយំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ បុច្ឆតីតិ ភគវា “មា ហេវ”ន្តិ អវោច, តេនាហ “**សយំកតំ ទុក្ខន្តិ វត្តុំ ន វដ្ដតី**”តិអាទិ។ ឯត្ថ ច យទិ ពាហិរកេហិ បរិកប្បិតោ អត្តា នាម កោចិ អត្ថិ, សោ ច និច្ចោ, តស្ស និព្ពិការតាយ, បុរិមរូបាវិជហនតោ កស្សចិ វិសេសាធានស្ស កាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ អហិតតោ និវត្តនត្ថំ, ហិតេ ច វត្តនត្ថំ ឧបទេសោ ច និប្បយោជនោ សិយា អត្តវាទិនោ។ កថំ វា សោ ឧបទេសោ បវត្តីយតិ? វិការាភាវតោ។ ឯវញ្ច អត្តនោ អជដាកាសស្ស វិយ ទានាទិកិរិយា ហឹសាទិកិរិយា ច ន សម្ភវតិ, តថា សុខស្ស ទុក្ខស្ស ច អនុភវនពន្ធោ ឯវ អត្តវាទិនោ ន យុជ្ជតិ កម្មពន្ធាភាវតោ។ ជាតិអាទីនញ្ច អសម្ភវតោ កុតោ វិមោក្ខោ។ អថ បន “ធម្មមត្តំ តស្ស ឧប្បជ្ជតិ ចេវ វិនស្សតិ ច។ យស្ស វសេនាយំ កិរិយាវោហារោ”តិ វទេយ្យ, ឯវម្បិ បុរិមរូបាវិជហនេន អវដ្ឋិតស្ស អត្តនោ ធម្មមត្តន្តិ ន សក្កា សម្ភាវេតុំ។ តេ វា បនស្ស ធម្មា អវត្ថាភូតា, តតោ អញ្ញេ វា សិយុំ អនញ្ញេ វា។ យទិ អញ្ញេ, ន តាហិ តស្ស ឧប្បន្នាហិបិ កោចិ វិសេសោ អត្ថិ។ យោ ហិ ករោតិ បដិសំវេទេតិ ចវតិ ឧបបជ្ជតិ ចាតិ ឥច្ឆិតំ, តស្មា តទវត្ថោ ឯវ យថាវុត្តទោសោ។ កិញ្ច ធម្មកប្បនាបិ និរត្ថិកា សិយា។ អថ អនញ្ញេ, ឧប្បាទវិនាសវន្តីហិ អវត្ថាហិ អនញ្ញស្ស អត្តនោ តាសំ វិយ ឧប្បាទវិនាសសម្ភវតោ កុតោ និច្ចតាវកាសោ។ តាសម្បិ វា អត្តនោ វិយ និច្ចតាបត្តីតិ ពន្ធវិមោក្ខានំ អសម្ភវោ ឯវាតិ ន យុជ្ជតេវាយំ អត្តវាទោ។ តេនាហ “**អត្តា នាម កោចិ ទុក្ខស្ស ការកោ នត្ថីតិ ទីបេតី**”តិ។ **បរតោ**តិ “បរំកតំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិកេ បរស្មឹ តិវិធេបិ នយេ។ **អធិច្ចសមុប្បន្ន**ន្តិ អធិច្ច យទិច្ឆាយ កិញ្ចិ ការណំ កស្សចិ វា បុព្ពំ វិនា សមុប្បន្នំ។ តេនាហ “**អការណេន យទិច្ឆាយ ឧប្បន្ន**”ន្តិ។ **កស្មា ឯវមាហា**តិ ឯវំ វក្ខមានោតិ អធិប្បាយោ។

អស្សាតិ អចេលស្ស។ **អយ**ន្តិ ភគវន្តំ សន្ធាយ វទតិ។ **សោធេន្តោ**តិ សយំ វិសុទ្ធំ កត្វា បុច្ឆិតមត្ថំ ឯវ អត្តនោ បុច្ឆាយ សុទ្ធឹ ទស្សេន្តោ។ លទ្ធិយា “សយំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ មិច្ឆាគាហស្ស បដិសេធនត្ថាយ។

សោ ករោតីតិ សោ កម្មំ ករោតិ។ **សោ បដិសំវេទយតី**តិ ការកវេទកានំ អនញ្ញត្តទស្សនបរំ ឯតំ, ន បន កម្មកិរិយាផលានំ បដិសំវេទនានំ សមានកាលតាទស្សនបរំ។ **ឥតី**តិ និទស្សនត្ថេ និបាតោ។ **ខោ**តិ អវធារណេ។ “សោ ឯវា”តិ ទស្សិតោ។ អនិយតាទេសា ហិ ឯតេ និបាតា។ **អាទិតោ**តិ ភុម្មត្ថេ និស្សក្កវចនន្តិ អាហ **“អាទិម្ហិយេវា”**តិ។ “សយំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិយា បគេវ “សោ ករោតិ, សោ បដិសំវេទយតី”តិ សញ្ញាចិត្តវិបល្លាសា ភវន្តិ។ សញ្ញាវិបល្លាសតោ ហិ ចិត្តវិបល្លាសោ, ចិត្តវិបល្លាសតោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ, តេនាហ **“ឯវំ សតិ បច្ឆា សយំកតំ ទុក្ខន្តិ អយំ លទ្ធិ ហោតី”**តិ។ ឯវំ សតិ សញ្ញាចិត្តវិបល្លាសានំ ព្រូហិតោ មិច្ឆាភិនិវេសោ, យទិទំ “សយំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិ។ តស្មា បដិនិស្សជ្ជេតុំ បាបកំ ទិដ្ឋិគតន្តិ ទស្សេតិ។ តេនាហ ភគវា “សយំកតំ…បេ…. ឯតំ បរេតី”តិ។ **វដ្ដទុក្ខំ អធិប្បេតំ** អវិសេសតោ អត្ថីតិ ច វុត្តត្តា។ **សស្សតំ** សស្សតគាហំ **ទីបេតិ** បរេសំ បកាសេតិ, តថាភូតោ ច **សស្សតំ** ទឡ្ហគ្គាហំ **គណ្ហាតី**តិ។ **តស្សា**តិ ទិដ្ឋិគតិកស្ស។ **តំ** “សយំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ ឯវំ បវត្តំ វិបរីតទស្សនំ។ **ឯតំ** សស្សតគ្គាហណំ។ **បរេតិ** ឧបេតិ។ តេនាហ **“ការកញ្ច…បេ…. អត្ថោ”**តិ។ **ឯកមេវ គណ្ហន្ត**ន្តិ សតិបិ វត្ថុភេទេ អយោនិសោ ឧប្បជ្ជនេន ឯកមេវ កត្វា គណ្ហន្តំ។

ឥធ “អាទិម្ហិយេវា”តិ បទេ។ “បរំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិយា បគេវាតិអាទិនា ហេត្ថ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយញ្ហេត្ថ យោជនា – “បរំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ លទ្ធិយា បគេវ អញ្ញោ ករោតិ, អញ្ញោ បដិសំវេទយតីតិ សញ្ញាចិត្តវិបល្លាសា ភវន្តីតិ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ **ឯវំ សតី**តិ ឯវំ មុទុកេ ឧច្ឆេទវិបល្លាសេ បឋមុប្បន្នេ សតិ បច្ឆា “បរំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ អយំ លទ្ធិ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ការកោ**តិ កម្មស្ស ការកោ។ **តេន កត**ន្តិ កម្មការកេន កតំ។ កម្មុនា ហិ ផលស្ស វោហារោ អភេទោបចារកត្តា។ **ឯវ**ន្តិ ទិដ្ឋិសហគតា វេទនា សាតសភាវា កិលេសបរិឡាហាទិនា សបរិស្សយា សឧបាយាសា, ឯវំ។ “បគេវ ឥតរេ”តិ វុត្តវេទនាយ **អភិតុន្នស្ស វិទ្ធស្ស**។ “វុត្តនយេន យោជេតព្ព”ន្តិ វត្វា តំ យោជនំ ទស្សេន្តោ **“តត្រាយ”**ន្តិអាទិមាហ។ **ឧច្ឆេទ**ន្តិ សតោ សត្តស្ស ឧច្ឆេទំ វិនាសំ, វិភវន្តិ អត្ថោ។ អសតោ ហិ វិនាសាសម្ភវតោ អត្ថិភាវនិពន្ធនោ ឧច្ឆេទោ។ យថា ហេតុផលភាវេន បវត្តមានានំ សភាវធម្មានំ សតិបិ ឯកសន្តានបរិយាបន្នានំ ភិន្នសន្តតិបតិតេហិ វិសេសេ ហេតុផលានំ បរមត្ថតោ អវិនាភាវត្តា ភិន្នសន្តានបតិតានំ វិយ អច្ចន្តភេទសន្និដ្ឋានេន នានត្តនយស្ស មិច្ឆាគហណំ ឧច្ឆេទាភិនិវេសស្ស ការណំ។ ឯវំ ហេតុផលភូតានំ ធម្មានំ វិជ្ជមានេបិ សភាវភេទេ ឯកសន្តតិបរិយាបន្នតាយ ឯកត្តនយេន អច្ចន្តាភេទគហណម្បិ ការណមេវាតិ ទស្សេតុំ “សត្តស្សា”តិ វុត្តំ បាឡិយំ។ សន្តានវសេន ហិ វត្តមានេសុ ខន្ធេសុ ឃនវិនិព្ភោគាភាវេន ឯកត្តគហណនិពន្ធនោ សត្តគ្គាហោ, សត្តស្ស ច អត្ថិភាវគ្គាហនិពន្ធនោ ឧច្ឆេទគ្គាហោ, យាវាយំ អត្តា ន ឧច្ឆិជ្ជតិ, តាវាយំ វិជ្ជតិយេវាតិ គហណតោ និរុទយវិនាសោ ឥធ ឧច្ឆេទោតិ អធិប្បេតោតិ “ឧច្ឆេទ”ន្តិ វុត្តំ។ វិសេសេន នាសោ វិនាសោ, អភាវោ។ សោ បន មំសចក្ខុបញ្ញាចក្ខូនំ ទស្សនបថាតិក្កមោយេវ ហោតីតិ វុត្តំ “អទស្សន”ន្តិ។ អទស្សនេ ហិ នាសសទ្ទោ លោកេ និរុឡ្ហោតិ។ សភាវវិគមោ សភាវាបគមោ វិភវោ។ យោ ហិ និរុទយវិនាសេន ឧច្ឆិជ្ជតិ, ន សោ អត្តនោ សភាវេន តិដ្ឋតិ។

ឯតេ តេតិ វា យេ ឥមេ តយា “សយំកតំ ទុក្ខ”ន្តិ ច បុដ្ឋេន មយា “សោ ករោតិ, សោ បដិសំវេទយតី”តិអាទិនា, “អញ្ញោ ករោតិ, អញ្ញោ បដិសំវេទយតី”តិអាទិនា ច បដិក្ខិត្តា សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតា អន្តា, តេ ឧភោ អន្តេតិ យោជនា។ អថ វា **ឯតេ តេ**តិ យត្ថ បុថូ អញ្ញតិត្ថិយា អនុបចិតញាណសម្ភារតាយ បរមគម្ភីរំ សណ្ហំ សុខុមំ សុញ្ញតំ អប្បជានន្តា សស្សតុច្ឆេទេ និមុគ្គា សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន វិសហន្តិ, ឯតេ តេ ឧភោ អន្តេ អនុបគម្មាតិ យោជនា។ **ទេសេតី**តិ បឋមំ តាវ អនញ្ញសាធារណេ បដិបត្តិធម្មេ ញាណានុភាវេន មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ ឋិតោ, ករុណានុភាវេន ទេសនាធម្មេ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ ឋិតោ ធម្មំ ទេសេតិ។ **ឯត្ថ ហី**តិ **ហិ**-សទ្ទោ ហេតុអត្ថោ។ យស្មា ការណតោ…បេ…. និទ្ទិដ្ឋោ, តស្មា មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ ឋិតោ ធម្មំ ទេសេតីតិ យោជនា។ ការណតោ ផលំ ទីបិតន្តិ យោជនា, អភិធេយ្យានុរូបញ្ហិ លិង្គវចនានិ ហោន្តិ។ **អស្សា**តិ ផលស្ស។ **ន កោចិ ការកោ វា វេទកោ វា និទ្ទិដ្ឋោ**, អញ្ញទត្ថុ បដិក្ខិត្តោ ហេតុផលមត្តតាទស្សនតោ កេវលំ ទុក្ខក្ខន្ធគហណតោតិ។ **ឯត្តាវតា**តិ “ឯតេ តេ, កស្សប…បេ…. ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី”តិ ឯត្តកេន តាវ បទេន។ **សេសបញ្ហា**តិ “សយំកតញ្ច បរំកតញ្ច ទុក្ខ”ន្តិអាទិកា សេសា ចត្តារោ បញ្ហា។ អដ្ឋកថាយំ បន “កិំ នុ ខោ, ភោ គោតម, នត្ថិ ទុក្ខ”ន្តិ បញ្ហោ បាឡិយំ សរូបេនេវ បដិក្ខិត្តោតិ ន ឧទ្ធតោ។ **បដិសេធិតា ហោន្តី**តិ តតិយបញ្ហោ, តាវ បឋមទុតិយបញ្ហបដិក្ខេបេនេវ បដិក្ខិត្តោ, សោ ហិ បញ្ហោ វិសុំ វិសុំ បដិក្ខេបេន ឯកជ្ឈំ បដិក្ខេបេន ច។ តេនាហ **“ឧភោ…បេ…. បដិក្ខិត្តោ”**តិ។ ឯត្ថ ច យស្ស អត្តា ការកោ វេទកោ វា ឥច្ឆិតោ, តេន វិបរិណាមធម្មោ អត្តា អនុញ្ញាតោ ហោតិ។ តថា ច សតិ អនុបុព្ពធម្មប្បវត្តិយា រូបាទិធម្មានំ វិយ , សុខាទិធម្មានំ វិយ ចស្ស បច្ចយាយត្តវុត្តិតាយ ឧប្បាទវន្តតា អាបជ្ជតិ។ ឧប្បាទេ ច សតិ អវស្សំភាវី និរោធោតិ

អនវកាសា និច្ចតាតិ។ តស្ស “សយំកត”ន្តិ បឋមបញ្ហបដិក្ខេបោ បច្ឆា ចេ អត្តនោ និរុទ្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ បុព្ពេ វិយ អនេន ភវិតព្ពំ, បុព្ពេ វិយ វា បច្ឆាបិ។ **សេសបញ្ហោ**តិ តតិយបញ្ហាទយោ។ **តតិយបញ្ហោ បដិក្ខិត្តោ**តិ ឯវញ្ច តតិយបញ្ហោ បដិក្ខិត្តោ វេទិតព្ពោ – “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិអាទិនា សតតំ សមិតំ បច្ចយាយត្តស្ស ទីបនេន ទុក្ខស្ស អធិច្ចសមុប្បន្នតា បដិក្ខិត្តា, តតោ ឯវ តស្ស អជាននញ្ច បដិក្ខិត្តំ។ តេនាហ ភគវា “ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ (ម. និ. ៣.១២៦; សំ. និ. ២.៣៩-៤០; មហាវ. ១; ឧទា. ១)។

យំ បរិវាសំ សមាទិយិត្វា បរិវសតីតិ យោជនា។ **វចនសិលិដ្ឋតាវសេនា**តិ “ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ លភេយ្យំ ឧបសម្បទ”ន្តិ យាចន្តេន តេន វុត្តវចនសិលិដ្ឋតាវសេន។ **គាមប្បវេសនាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន នាតិទិវា បដិក្កមនំ, នវេសិយាទិគោចរតា, សព្រហ្មចារីនំ កិច្ចេសុ ទក្ខតាទិ, ឧទ្ទេសាទីសុ តិព្ពច្ឆន្ទតា, តិត្ថិយានំ អវណ្ណភណនេ អត្តមនតា, ពុទ្ធាទីនំ អវណ្ណភណនេ អនត្តមនតា, តិត្ថិយានំ វណ្ណភណនេ អនត្តមនតា, ពុទ្ធាទីនំ វណ្ណភណនេ អត្តមនតាតិ (មហាវ. ៨៧) ឥមេសំ សង្គហោ។ **អដ្ឋ វត្តានី**តិ ឥមានិ អដ្ឋ តិត្ថិយវត្តានិ បូរេន្តេន។ ឯត្ថ ច នាតិកាលេន គាមប្បវេសនា តត្ថ វិសុទ្ធកាយវចីសមាចារេន បិណ្ឌាយ ចរិត្វា នាតិទិវាបដិក្កមនន្តិ ឥទមេកំ វត្តំ។

អយមេត្ថ បាឋោតិ ឯតស្មិំ កស្សបសុត្តេ អយំ បាឋោ។ **អញ្ញត្ថា**តិ សីហនាទសុត្តាទីសុ (ទី. និ. ១.៤០២-៤០៣)។ **ឃំសិត្វា កោដ្ដេត្វា**តិ យថា សុវណ្ណំ និឃំសិត្វា អធិករណិយា កោដ្ដេត្វា និទ្ទោសមេវ គយ្ហតិ, ឯវំ បរិវាសវត្តចរណេន ឃំសិត្វា សុទ្ធភាវវីមំសនេន កោដ្ដេត្វា សុទ្ធោ ឯវ អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពោ ឥធ គយ្ហតិ។ **តិព្ពច្ឆន្ទត**ន្តិ សាសនំ អនុបវិសិត្វា ព្រហ្មចរិយវាសេ តិព្ពច្ឆន្ទតំ ទឡ្ហតរាភិរុចិតំ។ **អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ អាមន្តេសី**តិ នាមគោត្តេន អបាកដំ ឯកំ ភិក្ខុំ អាណាបេសិ ឯហិភិក្ខុឧបសម្បទាយ ឧបនិស្សយាភាវតោ។ **គណេ និសីទិត្វា**តិ ភិក្ខូ អត្តនោ សន្តិកេ បក្កោសនវសេន គណេ និសីទិត្វា។

អចេលកស្សបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. តិម្ពរុកសុត្តវណ្ណនា

១៨. យស្មា តិម្ពរុកោ “វេទនា អត្តា។ អត្តាវ វេទយតី”តិ ឯវំលទ្ធិកោ, តស្មា តាយ លទ្ធិយា “សយំកតំ សុខទុក្ខ”ន្តិ វទតិ, តំ បដិសំហរិតុំ ភគវា “សា វេទនា”តិអាទី អវោច។ តេនាហ “**សា វេទនាតិអាទិ សយំកតំ សុខទុក្ខន្តិ លទ្ធិយា និសេធនត្ថំ វុត្ត**”ន្តិ។ **ឯត្ថាបី**តិ ឥមស្មិម្បិ សុត្តេ។ **តត្រា**តិ យំ វុត្តំ “សា វេទនា…បេ…. សុខទុក្ខ”ន្តិ, តស្មិំ បាឋេ។ **អាទិម្ហិយេវា**តិ ឯត្ថ ភុម្មវចនេន “អាទិតោ”តិ តោ-សទ្ទោ ន និស្សក្កវចនេ។ **ឯវ**-ការេន ខោ-សទ្ទោ អវធារណេតិ ទស្សេតិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ អនន្តរសុត្តេ វុត្តមេវ។ តត្ថ បន “វេទនាតោ អញ្ញោ អត្តា, វេទនាយ ការកោ”តិ លទ្ធិកស្ស ទិដ្ឋិគតិកស្ស វាទោ បដិក្ខិត្តោ, ឥធ “វេទនា អត្តា”តិ ឯវំលទ្ធិកស្សាតិ អយមេវ វិសេសោ។ តេនាហ “**ឯវញ្ហិ សតិ វេទនាយ ឯវ វេទនា កតា ហោតី**”តិអាទិ។ **ឥមិស្សា**តិ យាយ វេទនាយ សុខទុក្ខំ កតំ, ឥមិស្សា។ **បុព្ពេបី**តិ សស្សតាការតោ បុព្ពេបិ។ **បុរិមញ្ហិ អត្ថ**ន្តិ អនន្តរសុត្តេ វុត្តំ អត្ថំ។ **អដ្ឋកថាយ**ន្តិ បោរាណដ្ឋកថាយំ។ **តន្តិ** បុរិមសុត្តេ វុត្តមត្ថំ។ **អស្សា**តិ ឥមស្ស សុត្តស្ស។ យស្មា តិម្ពរុកោ “វេទនាវ អត្តា”តិ គណ្ហាតិ, តស្មា វុត្តំ “**អហំ សា វេទនា…បេ…. ន វទាមី**”តិ។

អញ្ញា វេទនាតិអាទីសុបិ យំ វត្តព្ពំ, តំ អនន្តរសុត្តេ វុត្តនយមេវ។ **ការកវេទនា**តិ កត្តុភូតវេទនា។ **វេទនាសុខទុក្ខ**ន្តិ វេទនាភូតសុខទុក្ខំ កថិតំ, ន វដ្ដសុខទុក្ខំ។ “**វិបាកសុខទុក្ខមេវ វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ “សយំកតំ សុខំ ទុក្ខ”ន្តិអាទិវចនតោ។

តិម្ពរុកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ពាលបណ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា

១៩. អវិជ្ជា នីវរណា ភវាទិ-អាទីនវស្ស និវារិតបដិច្ឆាទិកា ឯតស្សាតិ **អវិជ្ជានីវរណោ,** អវិជ្ជាយ និវុតោតិ អាហ “**អវិជ្ជាយ និវារិតស្សា**”តិ។ **អយំ កាយោ**តិ ពាលស្ស អប្បហីនកិលេសស្ស បច្ចុប្បន្នំ អត្តភាវំ វត្វា កត្វា អវិជ្ជាយ បដិច្ឆាទិតាទីនវេ អយាថាវទស្សនវសេន តណ្ហាយ បដិលទ្ធចិត្តស្ស តំតំភវូបគា សង្ខារា សង្ខរីយន្តិ។ តេហិ ច អត្តភាវស្ស អភិនិព្ពត្តិ, តស្មា អយញ្ច អវិជ្ជាយ កាយោ និព្ពត្តោតិ។ **អស្សា**តិ ពាលស្ស។ **អយំ អត្តោ**តិ “អយំ កាយោ នាមរូបន្តិ ច វុត្តោ”តិ អត្តោ ទីបេតព្ពោ ឧបាទានក្ខន្ធសឡាយតនសង្គហតោ តេសំ ធម្មានំ។ **ឯវ**

មេតំ ទ្វយន្តិ ឯវំ អវិជ្ជាយ និវារិតត្តា, តណ្ហាយ ច សំយុត្តត្តា ឯវំ សបរសន្តានគតសវិញ្ញាណកកាយសង្ខាតំ ទ្វយំ ហោតិ។ **អញ្ញត្ថា**តិ សុត្តន្តរេសុ។ “ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០; ៣.៤២១, ៤២៥-៤២៦; សំ. និ. ២.៤៣-៤៥; ៤.៦០-៦១; កថា. ៤៦៥, ៤៦៧) អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនានិ ភិន្ទិត្វា ចក្ខុរូបាទិទ្វយានិ បដិច្ច ចក្ខុសម្ផស្សាទយោ វុត្តា, ឥធ បន អភិន្ទិត្វា ឆ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនានិ បដិច្ច ចក្ខុសម្ផស្សាទយោ វុត្តា “**ទ្វយំ បដិច្ច ផស្សោ**”តិ, តស្មា **មហាទ្វយំ នាម កិរេតំ** អនវសេសតោ អជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនានំ គហិតត្តា។ **អជ្ឈត្តិកពាហិរានិ អាយតនានី**តិ ឯត្ថាបិ ហិ សឡាយតនានិ សង្គហិតានេវ។ **ផស្សការណានី**តិ ផស្សបវត្តិយា បច្ចយានិ។ **យេហី**តិ ហេតុទស្សនមត្តន្តិ អាហ “**យេហិ ការណភូតេហី**”តិ។ ផស្សោ ឯវ ផុសនកិច្ចោ, ន ផស្សាយតនានីតិ វុត្តំ “**ផស្សេន ផុដ្ឋោ**”តិ។ **បរិបុណ្ណវសេនា**តិ អវេកល្លវសេន។ អបរិបុណ្ណាយតនានំ ហីនានិ ផស្សស្ស ការណានិ ហោន្តិ, តេសំ វិយាតិ “ឯតេសំ វា អញ្ញតរេនា”តិ វុត្តំ។ **កាយនិព្ពត្តនាទិម្ហី**តិ សវិញ្ញាណកស្ស កាយស្ស និព្ពត្តនំ កាយនិព្ពត្តនំ, កាយោ វា និព្ពត្តតិ ឯតេនាតិ កាយនិព្ពត្តនំ, កិលេសាភិសង្ខារា។ **អាទិ**សទ្ទេន ផស្សសឡាយតនាទិសង្គហោ។ អធិកំ បយសតិ បយុញ្ជតិ ឯតេនាតិ អធិប្បយាសោ, វិសេសការណន្តិ អាហ “**អធិកបយោគោ**”តិ។

ភគវា អម្ហាកំ ឧប្បាទកភាវេន មូលភាវេន **ភគវំមូលកា។ ឥមេ ធម្មា**តិ ឥមេ ការណធម្មា។ យេហិ មយំ ពាលបណ្ឌិតានំ សមានេបិ កាយនិព្ពត្តនាទិម្ហិ វិសេសំ ជានេយ្យាម, តេនាហ “**បុព្ពេ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធេន ឧប្បាទិតា**”តិអាទិ។ **អាជានាមា**តិ អភិមុខំ បច្ចក្ខតោ ជានាម។ **បដិវិជ្ឈាមា**តិ តស្សេវ វេវចនំ, អធិគច្ឆាមាតិ អត្ថោ។ **នេតា**តិ អម្ហាកំ សន្តានេ បាបេតា។ **វិនេតា**តិ យថា អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ ហោតិ, ឯវំ វិសេសតោ នេតា, តទង្គវិនយាទិវសេន វា វិនេតា។ **អនុនេតា**តិ អនុរូបំ នេតា។ អន្តរន្តរា យថាធម្មបញ្ញត្តិយា បញ្ញាបិតានំ ធម្មានំ អនុរូបតោ ទស្សនំ ហោតីតិ អាហ “**យថាសភាវតោ ...បេ.... ទស្សេតា**”តិ។ អាបាថំ ឧបគច្ឆន្តានំ ភគវា បដិសរណំ សមោសរណដ្ឋានន្តិ **ភគវំបដិសរណា** ធម្មា។ តេនាហ “**ចតុភូមកធម្មា**”តិអាទិ។ បដិសរតិ បដិវិជ្ឈតីតិ បដិសរណំ, តស្មា បដិវិជ្ឈនវសេន ភគវា បដិសរណំ ឯតេសន្តិ **ភគវំបដិសរណា**។ តេនាហ “**អបិ ចា**”តិអាទិ។ **ផស្សោ អាគច្ឆតី**តិ បដិវិជ្ឈនកវសេន ផស្សោ ញាណស្ស អាបាថំ អាគច្ឆតិ, អាបាថំ អាគច្ឆន្តោយេវ សោ អត្ថតោ “អហំ កិន្នាមោ”តិ នាមំ បុច្ឆន្តោ វិយ, ភគវា ចស្ស នាមំ ករោន្តោ វិយ ហោតីតិ វុត្តំ “**អហំ ភគវា**”តិអាទិ។ **ឧបដ្ឋាតូ**តិ ញាណស្ស បច្ចុបដ្ឋាតុ។ **ភគវន្តំយេវ បដិភាតូ**តិ ភគវតោ ឯវ ភាគោ ហោតុ, ភគវាវ នំ អត្តនោ ភាគំ កត្វា វិស្សជ្ជេតូតិ អត្ថោ, ភគវតោ ភាគោ យទិទំ ធម្មស្ស អក្ខានំ, អម្ហាកំ បន សវនំ ភាគោតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ ឯវញ្ហិ សទ្ទលក្ខណេន សមេតិ។ កេចិ បន បដិភាតូតិ អត្ថំ វទន្តិ ញាណេន ទិស្សតុ ទេសីយតូតិ វា អត្ថោ។ តេនាហ “**តុម្ហេយេវ នោ កថេត្វា ទេថាតិ អត្ថោ**”តិ។

ពាលស្ស បណ្ឌិតស្ស ច កាយស្ស និព្ពត្តិយា បច្ចយភូតា **អវិជ្ជា ច តណ្ហា ច**។ តេនាហ “**កម្មំ...បេ.... និរុទ្ធា**”តិ។ **ជវាបេត្វា**តិ គហិតជវនំ កត្វា, យថា បដិសន្ធឹ អាកឌ្ឍិតុំ សមត្ថំ ហោតិ, ឯវំ កត្វា។ យទិ និរុទ្ធា, កថំ អប្បហីនាតិ វុត្តន្តិ អាហ “**យថា បនា**”តិអាទិ។ ភវតិ ហិ តំសទិសេបិ តព្ពោហារោ យថា “សា ឯវ តិត្តិរី, តានេវ ឱសធានិ, តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេនា”តិ ច។ **ទុក្ខក្ខយាយា**តិ តទត្ថវិសេសនត្ថន្តិ អាហ “**ខយត្ថាយា**”តិ។ **បដិសន្ធិកាយ**ន្តិ បដិសន្ធិគហណបុព្ពកំ កាយំ។ បាឡិយំ “ពាលេនា”តិ ករណវចនំ និស្សក្កេតិ អាហ “**ពាលតោ**”តិ។ ភាវិនា សហ បដិសន្ធិនា **សប្បដិសន្ធិកោ**។ យោ បន ឯកន្តតោ តេនត្តភាវេន អរហត្តំ បត្តុំ ភព្ពោ, សោ ភាវិនា បដិសន្ធិនា “អប្បដិសន្ធិកោ”តិ, តតោ វិសេសនត្ថំ “**សប្បដិសន្ធិកោ**”តិ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ វុត្តំ, សោ ច យាវ អរិយភូមឹ ន ឱក្កមតិ, តាវ ពាលធម្មសមង្គី ឯវាតិ កត្វា “**សព្ពោបិ បុថុជ្ជនោ ពាលោ**”តិ វុត្តំ។ តថា ហិ “អប្បដិសន្ធិកោ ខីណាសវោ បណ្ឌិតោ”តិ ខីណាសវ-សទ្ទេន អប្បដិសន្ធិកោ វិសេសិតោ។ យទិ ឯវំ សេក្ខា កថន្តិ អាហ “**សោតាបន្នា**”តិអាទិ។ តេ ហិ សិខាបត្តបណ្ឌិច្ចភាវលក្ខណាភាវតោ បណ្ឌិតាតិ ន វត្តព្ពា ខីណាសវា វិយ, ពលវតរានំ បន ពាលធម្មានំ បហីនត្តា ពាលាតិបិ ន វត្តព្ពា បុថុជ្ជនា វិយ។ ភជិយមានា បន ចតុសច្ចសម្បដិវេធំ ឧបាទាយ **បណ្ឌិតបក្ខំ ភជន្តិ**, ន ពាលបក្ខំ វុត្តការណេនាតិ។

ពាលបណ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បច្ចយសុត្តវណ្ណនា

២០. សព្ពម្បិ សង្ខតំ អប្បដិច្ច ឧប្បន្នំ នាម នត្ថីតិ បច្ចយធម្មោបិ អត្តនោ បច្ចយធម្មំ ឧបាទាយ បច្ចយុប្បន្នោ, តថា បច្ចយុប្បន្នធម្មោបិ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នំ ឧបាទាយ បច្ចយធម្មោតិ យថារហំ ធម្មានំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នតា។ យេសំ វិនេយ្យានំ បដិច្ចសមុប្បាទទេសនាយេវ សុពោធតោ ឧបដ្ឋាតិ, តេសំ វសេន សុទ្ធវិភាគំ កត្វា បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោ។ យេសំ បន វិនេយ្យានំ តទុភយស្មិំ វិភជ្ជ សុតេ ឯវ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, តេ សន្ធាយ ភគវា តទុភយំ វិភជ្ជ ទស្សេន្តោ “បដិច្ចសមុប្បាទញ្ច វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ

បដិច្ចសមុប្បន្នេ ច ធម្មេ”តិ ឥមំ ទេសនំ អារភីតិ ឥមមត្ថំ វិភាវេន្តោ **“សត្ថា ឥមស្មឹ សុត្តេ”**តិអាទិមាហ។ បច្ចយស្ស ភាវោ បច្ចយត្តំ, បច្ចយនិព្ពត្តតា។ អសភាវធម្មេ ន លព្ភតីតិ **“សភាវធម្មេ”**តិ វុត្តំ។ ននុ ច ជាតិ ជរា មរណញ្ច សភាវធម្មោ ន ហោតិ, យេសំ បន ខន្ធានំ ជាតិ ជរា មរណញ្ច, តេ ឯវ សភាវធម្មា, អថ កស្មា ទេសនាយ តេ គហិតាតិ? នាយំ ទោសោ, ជាតិ ជរា មរណញ្ហិ បច្ចយនិព្ពត្តានំ សភាវធម្មានំ វិការមត្តំ, នញ្ញេសំ, តស្មា តេ គហិតាតិ។ **ឧប្បាទា វា តថាគតាន**ន្តិ ន វិនេយ្យបុគ្គលានំ មគ្គផលុប្បត្តិ វិយ ជាតិបច្ចយា ជរាមរណុប្បត្តិ តថាគតុប្បាទាយត្តា, អថ ខោ សា តថាគតានំ ឧប្បាទេបិ អនុប្បាទេបិ ហោតិយេវ។ តស្មា សា កាមំ អសង្ខតា វិយ ធាតុ ន និច្ចា, តថាបិ “សព្ពកាលិកា”តិ ឯតេន ជាតិបច្ចយតោ ជរាមរណុប្បត្តីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“ជាតិយេវ ជរាមរណស្ស បច្ចយោ”**តិ។ **ជាតិបច្ចយា**តិ ច ជាតិសង្ខាតបច្ចយា។ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនំ។ ឋិតាវ សា ធាតុ, យាយំ ឥទប្បច្ចយតា ជាតិយា ជរាមរណស្ស បច្ចយតា តស្ស ព្យភិចារាភាវតោ។ ឥទានិ **ន កទាចិ ជាតិ ជរាមរណស្ស បច្ចយោ ន ហោតិ** ហោតិយេវាតិ ជរាមរណស្ស បច្ចយភាវេ និយមេតិ។ ឧភយេនបិ យថាវុត្តស្ស បច្ចយភាវោ យត្ថ ហោតិ, តត្ថ អវស្សំភាវិតំ ទស្សេតិ។ តេនាហ ភគវា “ឋិតាវ សា ធាតូ”តិ។ **ទ្វីហិ** បទេហិ។ **តិដ្ឋន្តី**តិ យស្ស វសេន ធម្មានំ ឋិតិ, សា ឥទប្បច្ចយតា **ធម្មដ្ឋិតតា។ ធម្មេ**តិ បច្ចយុប្បន្នេ ធម្មេ។ **និយមេតិ** វិសេសេតិ។ ហេតុគតវិសេសសមាយោគោ ហិ ហេតុផលស្ស ឯវ ធម្មតានិយាមោ ឯវាតិ។

អបរោ នយោ – **ឋិតាវ សា ធាតូ**តិ យាយំ ជរាមរណស្ស ឥទប្បច្ចយតា “ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិ, ឯសា ធាតុ ឯស សភាវោ។ តថាគតានំ ឧប្បាទតោ បុព្ពេ ឧទ្ធញ្ច អប្បដិវិជ្ឈិយមានោ, មជ្ឈេ ច បដិវិជ្ឈិយមានោ ន តថាគតេហិ ឧប្បាទិតោ, អថ ខោ សម្ភវន្តស្ស ជរាមរណស្ស សព្ពកាលំ ជាតិបច្ចយតោ សម្ភវោតិ ឋិតាវ សា ធាតុ, កេវលំ បន សយម្ភុញាណេន អភិសម្ពុជ្ឈនតោ “អយំ ធម្មោ តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធោ”តិ បវេទនតោ ច តថាគតោ “ធម្មសាមី”តិ វុច្ចតិ, ន អបុព្ពស្ស ឧប្បាទនតោ។ តេន វុត្តំ “ឋិតាវ សា ធាតូ”តិ។ សា ឯវ “ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិ ឯត្ថ វិបល្លាសាភាវតោ ឯវំ អវពុជ្ឈមានស្ស ឯតស្ស សភាវស្ស, ហេតុនោ វា តថេវ ភាវតោ ឋិតតាតិ **ធម្មដ្ឋិតតា,** ជាតិ វា ជរាមរណស្ស ឧប្បាទដ្ឋិតិ បវត្តអាយូហន-សំយោគ-បលិពោធ-សមុទយ-ហេតុបច្ចយដ្ឋិតីតិ តទុប្បាទាទិភាវេនស្សា ឋិតតា “ធម្មដ្ឋិតតា”តិ ផលំ បតិ សាមត្ថិយតោ ហេតុមេវ វទតិ។ ធារីយតិ បច្ចយេហីតិ វា ធម្មោ, តិដ្ឋតិ តត្ថ តទាយត្តវុត្តិតាយ ផលន្តិ ឋិតិ, ធម្មស្ស ឋិតិ **ធម្មដ្ឋិតិ**។ ធម្មោតិ វា ការណំ បច្ចយភាវេន ផលស្ស ធារណតោ, តស្ស ឋិតិ សភាវោ, ធម្មតោ ច អញ្ញោ សភាវោ នត្ថីតិ ធម្មដ្ឋិតិ, បច្ចយោ។ តេនាហ “បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណ”ន្តិ (បដិ. ម. មាតិកា ៤)។ ធម្មដ្ឋិតិ ឯវ **ធម្មដ្ឋិតតា**។ សា ឯវ ធាតុ “ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិ ឥមស្ស សភាវស្ស, ហេតុនោ វា អញ្ញថត្តាភាវតោ, “ន ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិ វិញ្ញាយមានស្ស ច តព្ភាវាភាវតោ និយាមតា វវត្ថិតភាវោតិ **ធម្មនិយាមតា**។ ផលស្ស វា ជរាមរណស្ស ជាតិយា សតិ សម្ភវោ ធម្មេ ហេតុម្ហិ ឋិតតាតិ **ធម្មដ្ឋិតតា,** អសតិ អសម្ភវោ **ធម្មនិយាមតា**តិ ឯវំ ផលេន ហេតុំ វិភាវេតិ, តំ “ឋិតាវ សា ធាតូ”តិអាទិនា វុត្តំ។ ឥមេសំ ជរាមរណាទីនំ បច្ចយតាសង្ខាតំ ឥទប្បច្ចយតំ **អភិសម្ពុជ្ឈតិ** បច្ចក្ខករណេន អភិមុខំ ពុជ្ឈតិ យាថាវតោ បដិវិជ្ឈតិ, តតោ ឯវ **អភិសមេតិ** អភិមុខំ សមាគច្ឆតិ, អាទិតោ កថេន្តោ អាចិក្ខតិ, ឧទ្ទិសតីតិ អត្ថោ។ តមេវ ឧទ្ទេសំ បរិយោសាបេន្តោ **ទេសេតិ**។ យថាឧទ្ទិដ្ឋមត្ថំ និទ្ទិសនវសេន បការេហិ ញាបេន្តោ **បញ្ញាបេតិ**។ បការេហិ ឯវ បតិដ្ឋបេន្តោ **បដ្ឋបេតិ**។ យថានិទ្ទិដ្ឋំ បដិនិទ្ទេសវសេន ***វិវរតិ វិភជតិ***។ វិវដញ្ហិ វិភត្តញ្ច អត្ថំ ហេតូទាហរណទស្សនេហិ បាកដំ ករោន្តោ **ឧត្តានីករោតិ**។ ឧត្តានីករោន្តោ តថា បច្ចក្ខភូតំ កត្វា និគមនវសេន **បស្សថាតិ ចាហ**។

ជាតិបច្ចយា ជរាមរណន្តិអាទីសូតិ ជាតិអាទីនំ ជរាមរណបច្ចយភាវេសុ។ **តេហិ តេហិ បច្ចយេហី**តិ យាវតកេហិ បច្ចយេហិ យំ ផលំ ឧប្បជ្ជមានារហំ, អវិកលេហិ តេហេវ តស្ស ឧប្បត្តិ, ន ឩនាធិកេហីតិ។ តេនាហ **“អនូនាធិកេហេវា”**តិ។ យថា តំ ចក្ខុរូបាលោកមនសិការេហិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស សម្ភវោតិ។ តេន តំតំផលនិប្ផាទនេ តស្សា បច្ចយសាមគ្គិយា តប្បការតា **តថតា**តិ វុត្តាតិ ទស្សេតិ។ **សាមគ្គិ**ន្តិ សមោធានំ, សមវាយន្តិ អត្ថោ។ **អសម្ភវាភាវតោ**តិ អនុប្បជ្ជនស្ស អភាវតោ។ តថាវិធបច្ចយសាមគ្គិយញ្ហិ សតិបិ ផលស្ស អនុប្បជ្ជនេ តស្សា វិតថតា សិយា។ **អញ្ញធម្មបច្ចយេហី**តិ អញ្ញស្ស ផលធម្មស្ស បច្ចយេហិ។ **អញ្ញធម្មានុប្បត្តិតោ**តិ តតោ អញ្ញស្ស ផលធម្មស្ស អនុប្បជ្ជនតោ។ ន ហិ កទាចិ ចក្ខុរូបាលោកមនសិការេហិ សោតវិញ្ញាណស្ស សម្ភវោ អត្ថិ។ យទិ សិយា, តស្សា សាមគ្គិយា អញ្ញថតា នាម សិយា, ន ចេតំ អត្ថីតិ **“អនញ្ញថតា”**តិ វុត្តំ។ **បច្ចយតោ**តិ បច្ចយភាវតោ។ **បច្ចយសមូហតោ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ឥទប្បច្ចយា ឯវ **ឥទប្បច្ចយតា**តិ **តា**-សទ្ទេន បទំ វឌ្ឍិតំ យថា “ទេវោយេវ ទេវតា”តិ, ឥទប្បច្ចយានំ សមូហោ **ឥទប្បច្ចយតា**តិ សមូហត្ថោ **តា**សទ្ទោ យថា “ជនានំ សមូហោ ជនតា”តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយាហ **“លក្ខណំ បនេត្ថ សទ្ទសត្ថតោ វេទិតព្ព”**ន្តិ។

ន និច្ចំ សស្សតន្តិ **អនិច្ចំ។ ជរាមរណំ ន អនិច្ចំ** សង្ខារានំ វិការភាវតោ អនិប្ផន្នត្តា, តថាបិ “អនិច្ច”ន្តិ បរិយាយេន វុត្តំ។ ឯស នយោ សង្ខតាទីសុបិ។ **សមាគន្ត្វា កតំ** សហិតេហេវ បច្ចយេហិ និព្ពត្តេតព្ពតោ យថាសភាវំ សមេច្ច សម្ភុយ្យ បច្ចយេហិ កតន្តិ **សង្ខតំ** ។ បច្ចយារហំ បច្ចយំ បដិច្ច ន វិនា តេន សហិតសមេតមេវ ឧប្បន្នន្តិ **បដិច្ចសមុប្បន្នំ**។ តេនាហ “**បច្ចយេ និស្សាយ ឧប្បន្ន**”ន្តិ។ **ខយសភាវ**ន្តិ ភិជ្ជនសភាវំ។ **វិគច្ឆនកសភាវ**ន្តិ សកភាវតោ អបគច្ឆនកសភាវំ។ **វិរជ្ជនកសភាវ**ន្តិ បលុជ្ជនកសភាវំ។ **និរុជ្ឈនកសភាវ**ន្តិ ខណភង្គវសេន បភង្គុសភាវំ។ **វុត្តនយេនា**តិ ជរាយ វុត្តនយេន។ **ជនកប្បច្ចយានំ** កម្មាទីនំ។ **កិច្ចានុភាវក្ខណេ**តិ ឯត្ថ **កិច្ចានុភាវោ** នាម យថា បវត្តមានេ បច្ចយេ តស្ស ផលំ ឧប្បជ្ជតិ, តថា បវត្តិ, ឯវំ សន្តស្ស បវត្តនក្ខណេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យស្មិំ ខណេ បច្ចយោ អត្តនោ ផលុប្បាទនំ បតិ ព្យាវដោ នាម ហោតិ, តស្មិំ ខណេ យេ ធម្មា រូបាទយោ ឧបលព្ភន្តិ តតោ បុព្ពេ, បច្ឆា ច អនុបលព្ភមានា, តេសំ តតោ ឧប្បត្តិ និទ្ធារីយតិ, ឯវំ ជាតិយាបិ សា និទ្ធារេតព្ពា តំខណូបលទ្ធតោតិ។ យទិ ឯវំ និប្បរិយាយតោវ ជាតិយា កុតោចិ ឧប្បត្តិ សិទ្ធិ, អថ កស្មា “ឯកេន បរិយាយេនា”តិ វុត្តន្តិ? ជាយមានធម្មានំ វិការភាវេន ឧបលទ្ធព្ពត្តា។ យទិ និប្ផន្នធម្មា វិយ ជាតិ ឧបលព្ភេយ្យ, និប្បរិយាយតោវ តស្សា កុតោចិ ឧប្បត្តិ សិយា, ន ចេវំ ឧបលព្ភតិ, អថ ខោ អនិប្ផន្នត្តា វិការភាវេន ឧបលព្ភតិ។ តស្មា “**ឯកេន បរិយាយេនេត្ថ អនិច្ចាតិអាទីនិ យុជ្ជន្តី**”តិ វុត្តំ។ ន បន ជរាមរណេ, ជនកប្បច្ចយានំ កិច្ចានុភាវក្ខណេ តស្ស អលព្ភនតោ។ តេនេវ “ឯត្ថ ច អនិច្ចន្តិ...បេ.... អនិច្ចំ នាម ជាត”ន្តិ វុត្តំ។

សវិបស្សនាយាតិ ឯត្ថ **សហ**-សទ្ទោ អប្បធានភាវទីបនោ “សមក្ខិកំ, សមកស”ន្តិអាទីសុ វិយ។ អប្បធានភូតា ហិ វិបស្សនា, យថាភូតទស្សនមគ្គបញ្ញា បធានាតិ។ “បុរិមំ អន្ត”ន្តិ វុច្ចមានេ បច្ចុប្បន្នភាវស្សបិ គហណំ សិយាតិ “**បុរិមំ អន្តំ អតីត**”ន្តិ វុត្តំ។ **វិជ្ជមានតញ្ច អវិជ្ជមានតញ្ចា**តិ សស្សតាសង្កំ និស្សាយ “អហោសី នុ ខោ អហមតីតមទ្ធាន”ន្តិ អតីតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតំ, អធិច្ចសមុប្បត្តិអាសង្កំ និស្សាយ “យតោ បភុតិ អហំ, តតោ បុព្ពេ ន នុ ខោ អហោសិ”ន្តិ អតីតេ អត្តនោ អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតិ។ កស្មា? វិចិកិច្ឆាយ អាការទ្វយាវលម្ពនតោ។ តស្សា បន អតីតវត្ថុតាយ គហិតត្តា សស្សតាធិច្ចសមុប្បត្តិអាការនិស្សិតតា ទស្សិតា ឯវ។ អាសប្បនបរិសប្បនបវត្តិកំ កត្ថចិបិ អប្បដិវត្តិហេតុភូតំ វិចិកិច្ឆំ កស្មា ឧប្បាទេតីតិ ន វិចារេតព្ពមេតន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ “**កឹការណន្តិ ន វត្តព្ព**”ន្តិ ។ **ការណំ** វា វិចិកិច្ឆាយ អយោនិសោមនសិការោ, តស្ស អន្ធពាលបុថុជ្ជនភាវោ, អរិយានំ អទស្សាវិតា ចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ជាតិលិង្គុបបត្តិយោ**តិ ខត្តិយព្រាហ្មណាទិជាតី, គហដ្ឋបព្ពជិតាទិលិង្គំ, ទេវមនុស្សាទិឧបបត្តិញ្ច។ **និស្សាយា**តិ ឧបាទាយ។ តស្មឹ កាលេ យំ សន្តានំ មជ្ឈិមំ បមាណំ, តេន យុត្តោ បមាណិកោ, តទភាវតោ អធិកភាវតោ វា “អប្បមាណិកោ”តិ វេទិតព្ពោ។ **កេចី**តិ សារសមាសាចរិយា។ តេ ហិ “កថំ នុ ខោ”តិ ឥស្សរេន វា ព្រហ្មុនា វា បុព្ពកតេន វា អហេតុតោ វា និព្ពត្តោតិ ចិន្តេតីតិ វទន្តិ។ អហេតុតោ និព្ពត្តិកង្ខាបិ ហិ ហេតុបរាមសនមេវាតិ។ **បរម្បរ**ន្តិ បុព្ពាបរប្បវត្តឹ។ **អទ្ធាន**ន្តិ កាលាធិវចនំ, តញ្ច ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ **វិជ្ជមានតញ្ច អវិជ្ជមានតញ្ចា**តិ សស្សតាសង្កំ និស្សាយ “ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធាន”ន្តិ អនាគតេ អត្តនោ វិជ្ជមានតំ, ឧច្ឆេទាសង្កំ និស្សាយ “យស្មិញ្ច អត្តភាវេ ឧច្ឆេទនកង្ខា, តតោ បរំ នុ ខោ ភវិស្សាមី”តិ អនាគតេ អត្តនោ អវិជ្ជមានតញ្ច កង្ខតីតិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន យោជេតព្ពំ។

បច្ចុប្បន្នំ អទ្ធានន្តិ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នស្ស ឥធាធិប្បេតត្តា “**បដិសន្ធិមាទឹ កត្វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “ឥទំ កថំ, ឥទំ កថ”ន្តិ បវត្តនតោ កថំកថា, វិចិកិច្ឆា, សា អស្ស អត្ថីតិ **កថំកថី**។ តេនាហ “**វិចិកិច្ឆី**”តិ។ កា ឯត្ថ ចិន្តា? ឧម្មត្តកោ វិយ ពាលបុថុជ្ជនោតិ បដិកច្ចេវ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **តំ** មហាមាតាយ បុត្តំ។ **មុណ្ឌេសុ**ន្តិ មុណ្ឌេន អនិច្ឆន្តំ ជាគរណកាលេ ន សក្កាតិ សុត្តំ មុណ្ឌេសុំ កុលធម្មវសេន យថា ឯកច្ចេ កុលតាបសា។ រាជភយេនាតិ ច វទន្តិ។ **សីតិភូត**ន្តិ ឥទំ មធុរកភាវប្បត្តិយា ការណវចនំ។ “សេតភូត”ន្តិបិ បាឋោ, ឧទកេ ចិរដ្ឋានេន សេតភាវំ បត្តន្តិ អត្ថោ។

អត្តនោ ខត្តិយភាវំ កង្ខតិ កណ្ណោ វិយ សូតបុត្តសញ្ញី, សូតបុត្តសញ្ញីតិ សូរិយទេវបុត្តស្ស បុត្តសញ្ញី។ ជាតិយា វិភាវិយមានាយ “អហ”ន្តិ តស្ស អត្តនោ បរាមសនំ សន្ធាយាហ “ឯវម្បិ សិយា កង្ខា”តិ។ **មនុស្សាបិ ច រាជានោ វិយា**តិ មនុស្សាបិ ច កេចិ ឯកច្ចេ រាជានោ វិយាតិ អធិប្បាយោ។ **វុត្តនយមេវ** “សណ្ឋានាការំ និស្សាយា”តិអាទិនា។ **ឯត្ថា**តិ “កថំ នុ ខោស្មី”តិ បទេ។ **អព្ភន្តរេ ជីវោ**តិ បរបរិកប្បិតំ អន្តរត្តានំ វទតិ។ **សោឡសំសាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សរីរបរិមាណអង្គុដ្ឋ-យវបរមាណុបរិមាណតាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។ សត្តបញ្ញត្តិ ជីវវិសយាតិ ទិដ្ឋិគតិកានំ មតិមត្តំ, បរមត្ថតោ បន សា អត្តភាវវិសយាវាតិ អាហ “**អត្តភាវស្ស អាគតិគតិដ្ឋាន**”ន្តិ។ យតាយំ អាគតោ, យត្ថ ច គមិស្សតិ, តំ ឋានន្តិ អត្ថោ។ **សោតាបន្នោ អធិប្បេតោ** វិចិកិច្ឆាបហានស្ស ទិដ្ឋត្តា។ **ឥតរេបិ តយោ**តិ សកទាគាមីអាទយោ អវារិតា ឯវ។ “អយញ្ច...បេ.... សុទិដ្ឋា”តិ និប្បទេសតោ សច្ចសំបដិវេធស្ស ជោតិតត្តា។

បច្ចយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាហារវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទសពលវគ្គោ

១. ទសពលសុត្តវណ្ណនា

២១. បឋមំ ទុតិយស្សេវ សង្ខេបោ បឋមសុត្តេ សង្ខេបវុត្តស្ស អត្ថស្ស វិត្ថារវសេន ទុតិយសុត្តស្ស ទេសិតត្តា, តញ្ច បន ភគវា បឋមសុត្តំ សង្ខេបតោ ទេសេសិ, ទុតិយំ តតោ វិត្ថារតោ។ បឋមំ វា សំខិត្តរុចីនំ បុគ្គលានំ អជ្ឈាសយេន សង្ខេបតោ ទេសេសិ, ទុតិយំ បន អត្តនោ រុចិយា តតោ វិត្ថារតោ។ សីហសមានវុត្តិកា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ, តេ អត្តនោ រុចិយា កថេន្តា អត្តនោ ថាមំ ទស្សេន្តាវ កថេន្តិ, តស្មា ទុតិយសុត្តវសេន ចេត្ថ អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាម, តស្មិំ សំវណ្ណិតេ បឋមំ សំវណ្ណិតមេវ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

ទសពលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយទសពលសុត្តវណ្ណនា

២២. តត្ថាតិ ទុតិយសុត្តេ។ **ទសហិ ពលេហីតិ** ទសហិ អនញ្ញសាធារណេហិ ញាណពលេហិ, តានិ តថាគតស្សេវ ពលានីតិ តថាគតពលានីតិ វុច្ចន្តិ។ កាមញ្ច តានិ ឯកច្ចានំ សាវកានម្បិ ឧប្បជ្ជន្តិ, យាទិសានិ បន ពុទ្ធានំ ឋានាដ្ឋានញាណាទីនិ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន តាទិសានិ តទញ្ញេសំ កទាចិបិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ។ **ហត្ថិកុលានុសារេនាតិ** វក្ខមានហត្ថិកុលានុសារេន។ **កាឡាវកន្តិ** កុលសទ្ទាបេក្ខាយ នបុំសកនិទ្ទេសោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **បកតិហត្ថិកុលន្តិ** គិរិចរនទិចរវនចរាទិប្បភេទា គោចរិយកាឡាវកនាមា សព្ពាបិ ពលេន បាកតិកា ហត្ថិជាតិ។ **ទសន្នំ បុរិសានន្តិ** ថាមមជ្ឈិមានំ ទសន្នំ បុរិសានំ។ ឯកស្ស តថាគតស្ស កាយពលន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **ឯកស្សាតិ** ច តថា ហេដ្ឋាកថាយំ អាគតត្តា ទេសនាសោតេន វុត្តំ។ **នារាយនសង្ឃាតពលន្តិ** ឯត្ថ នារា វុច្ចន្តិ រស្មិយោ, តា ពហូ នានាវិធា តតោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ **នារាយនំ,** វជិរំ, តស្មា នារាយនសង្ឃាតពលន្តិ វជិរសង្ឃាតពលន្តិ អត្ថោ។ **តថាគតស្ស កាយពលន្តិ** តថាគតស្ស បាកតិកកាយពលំ។ **សង្គហំ ន គច្ឆតិ** អត្តនោ ពលាភាវតោ, តតោ ឯវស្ស **ពាហិរកតា លាមកតា ច**។ តទុភយំ បនស្ស ការណេន ទស្សេតុំ **“ឯតញ្ហិ និស្សាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **អញ្ញន្តិ** កាយពលតោ អញ្ញំ តតោ វិសុំយេវ។ **ទសសុ ឋានេសុ** ទសសុ ញាតព្ពដ្ឋានេសុ។ យាថាវបដិវេធតោ សយញ្ច អកម្បិយំ, បុគ្គលញ្ច តំសមង្គឹ នេយ្យេសុ អធិពលំ ករោតីតិ អាហ **“អកម្បិយដ្ឋេន ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន ចា”**តិ។

ឋានញ្ច ឋានតោតិ ការណញ្ច ការណតោ។ ការណញ្ហិ យស្មា ផលំ តិដ្ឋតិ តទាយត្តវុត្តិតាយ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ច, តស្មា “ឋាន”ន្តិ វុច្ចតិ។ វិបរិយាយេន **អដ្ឋានន្តិ** អការណំ វេទិតព្ពំ។ តទុភយំ ភគវា យេន ញាណេន យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ហេតូ បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ ឋានំ, យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ន ហេតូ ន បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ អដ្ឋានន្តិ បជានាតិ។ តំ សន្ធាយាហ **“ឋានញ្ច…បេ…. ជាននំ ឯក”**ន្តិ។ **កម្មសមាទានានន្តិ** កម្មំ សមាទិយិត្វា កតានំ កុសលាកុសលកម្មានំ, កម្មមេវ វា កម្មសមាទានំ។ **ឋានសោ ហេតុសោតិ** បច្ចយតោ ច ហេតុតោ ច។ តត្ថ គតិឧបធិកាលបយោគា វិបាកស្ស ឋានំ, កម្មំ ហេតុ។ **សព្ពត្ថគាមិនីបដិបទាជាននន្តិ** សព្ពគតិគាមិនិយា អគតិគាមិនិយា ច បដិបទាយ មគ្គស្ស ជាននំ, ពហូសុបិ មនុស្សេសុ ឯកមេវ បាណំ ហនន្តេសុ “ឥមស្ស ចេតនា និរយគាមិនី ភវិស្សតិ, ឥមស្ស តិរច្ឆានយោនិគាមិនី”តិ ឥមិនា នយេន ឯកវត្ថុស្មិម្បិ កុសលាកុសលចេតនាសង្ខាតានំ បដិបត្តីនំ អវិបរីតតោ សភាវជាននំ ។ **អនេកធាតុនានាធាតុលោកជាននន្តិ** ចក្ខុធាតុអាទីហិ កាមធាតុអាទីហិ វា ពហុធាតុនោ, តាសំយេវ ធាតូនំ វិបរីតតាយ នានប្បការធាតុនោ ខន្ធាយតនធាតុលោកស្ស ជាននំ។ **បរសត្តានន្តិ** បរេសំ សត្តានំ។ **នានាធិមុត្តិកតាជាននន្តិ** ហីនាទីហិ អធិមុត្តីហិ នានាធិមុត្តិកភាវស្ស ជាននំ។ **តេសំយេវាតិ** បរសត្តានំយេវ។ **ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តជាននន្តិ** សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរភាវស្ស អបរភាវស្ស វុឌ្ឍិយា ចេវ ហានិយា ច ជាននំ។ **ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនន្តិ** បឋមាទីនំ ចតុន្នំ ឈានានំ, “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទីនំ អដ្ឋន្នំ វិមោក្ខានំ, សវិតក្កសវិចារាទីនំ តិណ្ណំ សមាធីនំ, បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទីនញ្ច នវន្នំ អនុបុព្ពសមាបត្តីនំ។ **សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានជាននន្តិ** ហានភាគិយស្ស, វិសេសភាគិយស្ស “វោទានម្បិ វុដ្ឋានំ, តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋានម្បិ វុដ្ឋាន”ន្តិ (វិភ. ៨២៨) ឯវំ វុត្តបគុណជ្ឈានស្ស ចេវ ភវង្គផលសមាបត្តីនញ្ច ជាននំ។ ហេដ្ឋិមំ ហេដ្ឋិមញ្ហិ បគុណជ្ឈានំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ, តស្មា វោទានម្បិ “វុដ្ឋាន”ន្តិ វុច្ចតិ។ ភវង្គេន បន

សព្ពឈានេហិ វុដ្ឋានំ ហោតិ។ ផលសមាបត្តិយា និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានមេវ សន្ធាយ “តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ **បុព្ពេនិវាសញាណន**ន្តិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណេន និវុដ្ឋក្ខន្ធានំ ញាននំ។ **ចុតូបបាតញាណន**ន្តិ សត្តានំ ចុតិយា ឧបបត្តិយា ច យាថាវតោ ញាននំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **អាសវក្ខយញាណំ** អាសវក្ខយញាណំ, មគ្គញាណន្តិ អត្ថោ។ យត្ថ បនេតានិ វិត្ថារតោ អាគតានិ សំវណ្ណិតានិ, តានិ ទស្សេន្តោ “**អភិធម្មេ បនា**”តិអាទិមាហ។

ព្យាមោហភយវសេន សរណបរិយេសនំ សារជ្ជនំ សារទោ, ព្យាមោហភយំ។ វិគតោ សារទោ ឯតស្សាតិ វិសារទោ, តស្ស ភាវោ **វេសារជ្ជំ**។ តំ បន ញាណសម្បទំ បហានសម្បទំ ទេសនាវិសេសសម្បទំ ខេមំ និស្សាយ បវត្តំ ចតុព្ពិធំ បច្ចវេក្ខណាញាណំ។ តេនាហ “**ចតូសុ ឋានេសូ**”តិអាទិ។ **ចតូសូ**តិ បរបរិកប្បិតេសុ វត្ថូសុ។ បរបរិកប្បិតេសុ វា វត្ថុមត្តេសុ ចោទនាការណេសុ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ**តិ “អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ ឯវំ បដិជានន្តេន តយា។ **ឥមេ ធម្មា**តិ “ឥទំ បញ្ចមំ អរិយសច្ចំ, អយំ ឆដ្ឋោ ឧបាទានក្ខន្ធោ, ឥទំ តេរសមំ អាយតន”ន្តិ វេទិតព្ពា ឥមេ ធម្មា។ **អនភិសម្ពុទ្ធា** អប្បដិវិទ្ធត្តាតិ។

តត្រាតិ តស្មិំ អនភិសម្ពុទ្ធធម្មសង្ខាតេ ចោទនាវត្ថុស្មិំ។ **កោចី**តិ សមណាទីហិ អញ្ញោ វា យោ កោចិ។ **សហធម្មេនា**តិ សហ ហេតុនា។ “ធម្មបដិសម្ភិទា”តិអាទីសុ វិយ ហេតុបរិយាយោ ឥធ **ធម្ម**-សទ្ទោ។ **ហេតូ**តិ ច ឧប្បត្តិសាធនហេតុ វេទិតព្ពោ, ន ការកោ សម្បាបកោ វា។ **និមិត្ត**ន្តិ ការណំ, តំ បនេត្ថ ចោទនាវត្ថុមេវ។ **ន សមនុបស្សាមិ** សម្មាសម្ពុទ្ធភាវតោ។ **ខេមប្បត្តោ**តិ អខេមប្បត្តរូបាយ ចោទនាយ អនុបទ្ទវំ បត្តោ និច្ចលភាវប្បត្តោ។ **វេសារជ្ជប្បត្តោ**តិ វិសារទភាវប្បត្តោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន វិសេសោ – **ឥមេ អាសវា**តិ កាមាសវាទីសុ ឥមេ នាម អាសវា ន បរិក្ខីណាតិ អាសវក្ខយវចនេនេត្ថ សព្ពកិលេសប្បហានំ វុត្តំ។ ន ហិ សោ កិលេសោ អត្ថិ, យោ សព្ពសោ អាសវេសុ ខីណេសុ នប្បហីយេយ្យ។ **អន្តរាយិកា**តិ អន្តរាយករា, សគ្គវិមោក្ខាធិគមស្ស អន្តរាយករាតិ អត្ថោ។ ធម្មោ ហិ យោ សំកិលេសតោ និយ្យាតិ, សោ “និយ្យានិកោ”តិ វុត្តោ។ ធម្មេ និយ្យន្តេ តំសមង្គីបុគ្គលោ និយ្យានិកោតិ វោហរិតោ ហោតីតិ តស្ស បដិក្ខិបន្តោ “**សោ ន និយ្យាតី**”តិ អាហ។ កថំ បន ទេសនាធម្មោ និយ្យាតីតិ វុច្ចតិ? និយ្យានត្ថសមាធានតោ, សោ អភេទោបចារេន “និយ្យាតី”តិ វុត្តោ។ អថ វា “ធម្មោ ទេសិតោ”តិ អរិយធម្មស្ស អធិប្បេតត្តា ន កោចិ វិរោធោ។

ឧសភស្ស ឥទន្តិ **អាសភំ,** អសន្តសនដ្ឋេន អាសភំ វិយាតិ **អាសភំ,** សេដ្ឋដ្ឋានំ សព្ពញ្ញុតំ។ អាសភដ្ឋានដ្ឋាយិតាយ **អាសភា** នាម **បុព្ពពុទ្ធា**។ សព្ពញ្ញុតបដិជាននវសេន អភិមុខំ គច្ឆន្តិ, ចតស្សោ វា បរិសា ឧបសង្កមន្តីតិ **អាសភា**។ ចតស្សោបិ ហិ បរិសា ពុទ្ធាភិមុខា ឯវំ តិដ្ឋន្តិ, ន តិដ្ឋន្តិ បរម្មុខា។ **ឥទម្បិ**តិ “ឧសភោ”តិ ឥទម្បិ បទំ។ **តស្សា**តិ និសភស្ស។ យេសំ ពលុប្បាទាវដ្ឋានានំ វសេន ឧសភស្ស អាសភណ្ឌានំ ឥច្ឆិតំ, តតោ សាតិសយានំ ឯវំ តេសំ វសេន អាសភណ្ឌានំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ កិញ្ចិ លោកេ ឧបមំ នាម ពុទ្ធគុណានំ និទស្សនភាវេន វុច្ចតិ, សព្ពំ តំ និហីនមេវ។ **តិដ្ឋមានោ ចា**តិ អតិដ្ឋន្តោបិ តិដ្ឋមានោ ឯវំ បដិជានាតិ នាម។ **ឧបគច្ឆតី**តិ អនុជានាតិ។

អដ្ឋ ខោ ឥមាតិ ឥទំ វេសារជ្ជញាណស្ស ពលទស្សនំ។ យថា ហិ ព្យត្តំ បរិសំ អជ្ឈោគាហេត្វា វិញ្ញូនំ ចិត្តំ អារាធនសមត្ថាយ កថាយ ធម្មកថិកស្ស ឆេកភាវោ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ឥមា អដ្ឋ បរិសា បត្វា សត្ថុ វេសារជ្ជញាណស្ស ពលំ បាកដំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “**បរិសាសូ**”តិ។ **ខត្តិយបរិសា**តិ ខត្តិយានំ សន្និបតិតានំ សមូហោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **មារបរិសា**តិ មារកាយិកានំ សន្និបតិតានំ សមូហោ។ មារសទិសានំ មារានំ បរិសាតិ មារបរិសា។ សព្ពា ចេតា បរិសា ឧគ្គដ្ឋានទស្សនវសេន គហិតា។ មនុស្សា ហិ “ឯត្ថ រាជា និសិន្នោ”តិ វុត្តេ បកតិវចនម្បិ វត្តុំ ន សក្កោន្តិ, កច្ឆេហិ សេទា មុច្ចន្តិ, ឯវំ ឧគ្គា ខត្តិយបរិសា, ព្រាហ្មណា តីសុ វេទេសុ កុសលា ហោន្តិ, គហបតយោ នានាវោហារេសុ ច អក្ខរចិន្តាយ ច កុសលា, សមណា សកវាទបរវាទេសុ កុសលា, តេសំ មជ្ឈេ ធម្មកថាកថនំ នាម អតិវិយ ភារិយំ។ ទេវានំ ឧគ្គភាវេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ អមនុស្សោតិ ហិ វុត្តមត្តេ មនុស្សានំ សកលសរីរំ កម្បតិ, តេសំ រូបំ ទិស្វាបិ សទ្ទំ សុត្វាបិ សត្តា វិសញ្ញិតាបិ ហោន្តិ។ ឯវំ អមនុស្សបរិសា ឧគ្គា។ ឥតិ ចេតា បរិសា ឧគ្គដ្ឋានទស្សនវសេន វុត្តា។ កស្មា បនេត្ថ យាមាទិបរិសា ន គហិតាតិ? ភុសំ កាមាភិគិទ្ធតាយ យោនិសោមនសិការវិរហតោ។ យាមាទយោ ហិ ឧឡារុឡារេ កាមេ បដិសេវន្តា តត្ថាភិគិទ្ធតាយ ធម្មស្សវនាយ សភាវេន ចិត្តម្បិ ន ឧប្បាទេន្តិ, មហាពោធិសត្តានំ បន ពុទ្ធានញ្ច អានុភាវេន អាកឌ្ឍិយមានា កទាចិ នេសំ បយិរុបាសនាទីនិ ករោន្តិ តាទិសេ មហាសមយេ។ តេនេវ ហិ វិមានវត្ថុទេសនាបិ តំនិមិត្តា ពហុលា នាហោសិ។ **សេដ្ឋនាទ**ន្តិ កេនចិ អប្បដិហតភាវេន ឧត្តមនាទំ។ **អភីតនាទ**ន្តិ វេសារជ្ជយោគតោ កុតោចិ និព្ភយនាទំ។ **សីហនាទសុត្តេនា**តិ ខន្ធិយវគ្គេ អាគតេន សីហនាទសុត្តេន។ **សហនតោ**តិ ខមនតោ។ **ហននតោ**តិ វិធមនតោ វិទ្ធំសនតោ។ **យថា វា**តិអាទិ “សីហនាទសទិសំ វា នាទំ នទតី”តិ សង្ខេបតោ វុត្តស្ស អត្ថស្ស វិញ្ញាបនំ។

ឯតន្តិ “ព្រហ្មចក្ក”ន្តិ ឯតំ បទំ។ **បញ្ញាបភាវិត**ន្តិ ចិរកាលបរិភាវិតាយ បារមិតាបញ្ញាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ ច ឧប្បាទិតំ។ **ករុណាបភាវិត**ន្តិ “កិច្ឆំ វតាយំ លោកោ អាបន្នោ”តិអាទិនយប្បវត្តាយ មហាករុណាយ ឧប្បាទិតំ។ យថា អភិនិក្ខមនតោ បភុតិ មហាពោធិសត្តានំ អរិយមគ្គាធិគមនវិរោធិនី បដិបត្តិ នត្ថិ, ឯវំ តុសិតភវនតោ និយតភាវាបត្តិតោ ច បដ្ឋាយាតិ ទុតិយតតិយនយា ច គហិតា។ **ផលក្ខណេ**តិ អគ្គផលក្ខណេ។ បដិវេធនិដ្ឋត្តា អរហត្តមគ្គញាណំ វជិរូបមតាយេវ សាតិសយោ បដិវេធោតិ **“ផលក្ខណេ ឧប្បន្នំ នាមា”**តិ វុត្តំ។ តេន បដិលទ្ធស្សបិ ទេសនាញាណស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិ បរស្ស ពុជ្ឈនមត្តេន ហោតីតិ **“អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញស្ស សោតាបត្តិ...បេ.... ផលក្ខណេ បវត្តនំ នាមា”**តិ វុត្តំ។ តតោ បរំ បន យាវ បរិនិព្ពានា ទេសនាញាណប្បវត្តិ, តស្សេវ បវត្តិតស្ស ធម្មចក្កស្ស ឋានន្តិ វេទិតព្ពំ បវត្តិតចក្កស្ស ចក្កវត្តិនោ ចក្ករតនស្ស ឋានំ វិយ។ **ឧភយម្បី**តិ **បិ**សទ្ទេន លោកិយទេសនាញាណស្ស ឥតរេន អនញ្ញសាធារណតាវសេន សមានតំ សម្បិណ្ឌេតិ។ ឧរសិ ជាតតាយ ឧរសោ សម្ភូតន្តិ **ឱរសំ** ញាណំ។

ឥតិ រូបន្តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អនវសេសតោ រូបស្ស សរូបនិទស្សនត្ថោតិ តស្ស **“ឥទំ រូប”**ន្តិ ឯតេន សាធារណតោ ច សរូបនិទស្សនមាហ។ **ឯត្តកំ រូប**ន្តិ ឯតេន អនវសេសតោ “ឥតោ ឧទ្ធំ រូបំ នត្ថី”តិ និមិត្តស្ស អញ្ញស្ស អភាវំ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ “រុប្បនសភាវញ្ចេវា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **រុប្បនំ** សីតាទិវិរោធិបច្ចយសមវាយេ វិសទិសុប្បត្តិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន អជ្ឈត្តិកពាហិរាទិភេទំ សង្គណ្ហាតិ។ **លក្ខណ...បេ.... វសេនា**តិ កក្ខឡត្តាទិលក្ខណវសេន សន្ធារណាទិរសវសេន សម្បដិច្ឆនាទិបច្ចុបដ្ឋានវសេន ភូតត្តយាទិបទដ្ឋានវសេន ច។ **ឯវំ បរិគ្គហិតស្សា**តិ ឯវំ សាធារណតោ ច លក្ខណាទិតោ ច បរិគ្គហិតស្ស។ **អវិជ្ជាសមុទយា**តិ អវិជ្ជាយ ឧប្បាទា, អត្ថិភាវាតិ អត្ថោ។ និរោធវិរោធី ហិ អត្ថិភាវោ ហោតិ, តស្មា និរោធេ អសតិ អត្ថិភាវោ ហោតិ, តស្មា បុរិមភវេ សិទ្ធាយ អវិជ្ជាយ សតិ ឥមស្មិំ ភវេ រូបស្ស សមុទយោ រូបស្ស ឧប្បាទោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **តណ្ហាសមុទយា កម្មសមុទយា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អវិជ្ជាទីហិ ច តីហិ អតីតកាលិកត្តា តេសំ សហការីការណភូតំ ឧបាទានម្បិ គហិតមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ បវត្តិបច្ចយេសុ កពឡីការអាហារស្ស ពលវតាយ, សោ ឯវ គហិតោ, “អាហារសមុទយា”តិ បន គហិតេន បវត្តិបច្ចយតាមត្តេន ឧតុចិត្តានិបិ គហិតានេវ ហោន្តីតិ ទ្វាទសសមុដ្ឋានិកំ រូបស្ស បច្ចយតោ ទស្សនម្បិ ភវិតព្ពមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **និព្ពត្តិលក្ខណ**ន្តិអាទិនា កាលវសេន ឧទយទស្សនមាហ។ តត្ថ ភូតវសេន មគ្គេ ឧទយំ បស្សិត្វា ឋិតោ ឥធ សន្តតិវសេន អនុក្កមេន ខណវសេន បស្សតិ។ **អវិជ្ជានិរោធា រូបនិរោធោ**តិ អគ្គមគ្គញាណេន អវិជ្ជាយ អនុប្បាទនិរោធតោ អនាគតស្ស អនុប្បាទនិរោធោ ហោតិ បច្ចយាភាវេ អភាវតោ។ **បច្ចយនិរោធេនា**តិ អវិជ្ជាសង្ខាតស្ស បច្ចយស្ស និរោធភាវេន។ **តណ្ហានិរោធា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អាហារនិរោធា**តិ បវត្តិបច្ចយស្ស កពឡីការាហារស្ស អភាវា។ **រូបនិរោធា**តិ តំសមុដ្ឋានរូបស្ស អភាវោ ហោតិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពំ។ **វិបរិណាមលក្ខណ**ន្តិ ភវកាលវសេន ហេតុទ្វយទស្សនំ។ តស្មា តំ បទដ្ឋានវសេន បគេវ បស្សិត្វា ឋិតោ ឥធ សន្តតិវសេន ទិស្វា អនុក្កមេន ខណវសេន បស្សតិ។

ឥតិ **វេទនា**តិអាទីសុបិ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សុខាទិភេទ**ន្តិ សុខទុក្ខអទុក្ខមសុខាទិវិភាគំ។ **រូបសញ្ញាទិភេទ**ន្តិ រូបសញ្ញា, សទ្ទ... គន្ធ... រស... ផោដ្ឋព្ព ... ធម្មសញ្ញាទិវិភាគំ។ **ផស្សាទិភេទ**ន្តិ ផស្សចេតនាមនសិការាទិវិភាគំ។ **លក្ខណ...បេ.... វសេនា**តិ ឥដ្ឋានុភវនលក្ខណាទិលក្ខណវសេន ឥដ្ឋាការសម្ភោគរសាទិរសវសេន កាយិកអស្សាទាទិបច្ចុបដ្ឋានវសេន ឥដ្ឋារម្មណាទិបទដ្ឋានវសេន។ “ផុដ្ឋោ វេទេតិ, ផុដ្ឋោ សញ្ជានាតិ, ផុដ្ឋោ ចេតេតី”តិ (សំ. និ. ៤.៩៣) វចនតោ តីសុ វេទនាទីសុ ខន្ធេសុ **ផស្សសមុទយាតិ វត្តព្ពំ**។ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមរូប”ន្តិ វចនតោ **វិញ្ញាណក្ខន្ធេ នាមរូបសមុទយា**តិ វត្តព្ពំ។ **តេសំយេវ វសេនា**តិ “អវិជ្ជានិរោធា វេទនានិរោធោ”តិអាទិនា តេសំយេវ អវិជ្ជាទីនំ វសេន យោជេតព្ពំ។

ឧបាទានក្ខន្ធានំ សមុទយត្ថង្គមវសេន តិក្ខិយានំ អវិសយោបិ សប្បទេសោ សីហនាទោ ទស្សិតោ។ ឥទានិ និប្បទេសោ អនុលោមបដិលោមវសេន សង្ខេបតោ វិត្ថារតោ បច្ចយាការវិសយោ អនញ្ញសាធារណោ ទស្សីយតីតិ អាហ, **“អយម្បិ អបរោ សីហនាទោ”**តិ។ **តស្សា**តិ “ឥមស្មិំ សតី”តិអាទិនា សង្ខេបតោ វុត្តបដិច្ចសមុប្បាទបាឡិយា។ ឯត្ថ ច “ឥមស្មិំ សតិ ឥទំ ហោតិ, ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈិ”តិ អវិជ្ជាទីនំ ភាវេ សង្ខារាទីនំ ភាវស្ស, អវិជ្ជាទីនំ និរោធេ សង្ខារាទីនំ និរោធស្ស កថនេន បុរិមស្មិំ បច្ចយលក្ខណេ និយមោ ទស្សិតោ “ឥមស្មិំ សតិ ឯវ, នាសតិ, ឥមស្ស ឧប្បាទា ឯវ, នានុប្បាទា, និរោធា ឯវ, នានិរោធា”តិ។ តេនេទំ លក្ខណំ អន្តោគធនិយមំ ឥធ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ និរោធោតិ ច អវិជ្ជាទីនំ វិរាគា វិគមេន អាយតិំ អនុប្បាទោ អប្បវត្តិ។ តថា ហិ វុត្តំ “អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា”តិអាទិ។ និរោធវិរោធី ច ឧប្បាទោ, យេន សោ ឧប្បាទនិរោធវិភាគេន វុត្តោ “ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈតី”តិ។ តេនេតំ ទស្សេតិ “អសតិ និរោធេ ឧប្បាទោ នាម, សោ ចេត្ថ អត្ថិភាវោតិ វុច្ចតី”តិ។ “ឥមស្មិំ សតិ ឥទំ ហោតី”តិ ឥទមេវ ហិ លក្ខណំ។ បរិយាយន្តរេន “ឥមស្ស ឧប្បាទា ឥទំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វទន្តេន បរេន បុរិមំ វិសេសិតំ ហោតិ។ តស្មា ន

វត្តមានំយេវ សន្ធាយ “ឥមស្មឹ សតី”តិ វុត្តំ, អថ ខោ មគ្គេន អនិរុជ្ឈនសភាវញ្ចាតិ វិញ្ញាយតិ។ យស្មា ច “ឥមស្មឹ អសតិ ឥទំ ន ហោតិ, ឥមស្ស និរោធា ឥទំ និរុជ្ឈតី”តិ ទ្វិធាបិ ឧទ្ទិដ្ឋស្ស លក្ខណស្ស និទ្ទេសំ វទន្តេន ភគវតា “អវិជ្ជាយ ត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា សង្ខារនិរោធោ”តិអាទិនា និរោធោវ វុត្តោ, តស្មា នត្ថិភាវោបិ និរោធោ ឯវាតិ នត្ថិភាវវិរុទ្ធោ អត្ថិភាវោ អនិរោធោតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ តេន អនិរោធសង្ខាតេន អត្ថិភាវេន ឧប្បាទំ វិសេសេតិ។ តតោ ឥធ ន កេវលំ អត្ថិភាវមត្តំ ឧប្បាទោតិ អត្ថោ អធិប្បេតោ, អថ ខោ អនិរោធសង្ខាតោ អត្ថិភាវោ ចាតិ អយមត្ថោ វិភាវិតោ ហោតិ។ ឯវមេតំ លក្ខណទ្វយវចនំ អញ្ញមញ្ញំ វិសេសនវិសេសិតព្ពភាវេន សាត្ថកន្តិ វេទិតព្ពំ។ កោ បនាយំ អនិរោធោ នាម, យោ “អត្ថិភាវោ, ឧប្បាទោ”តិ ច វុត្តោតិ? អប្បហីនភាវោ ច អនិព្ពត្តិតផលភាវេន ផលុប្បាទនារហតា ចាតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារោ បន បរមត្ថទីបនិយំ **ឧទានដ្ឋកថាយំ** (ឧទា. អដ្ឋ. ១)។ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។

បញ្ចក្ខន្ធវិភជនាទិវសេនាតិ បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ ទ្វាទសបទិកស្ស បច្ចយាការស្ស វិភជនវសេន។ ឥមស្មិញ្ហិ ទសពលសុត្តេ ធម្មស្ស ទេសិតាការោ បញ្ចក្ខន្ធបច្ចយាការមត្តោ។ តេនាហ “**បញ្ចក្ខន្ធបច្ចយាការធម្មោ**”តិ។ អាចរិយមុដ្ឋិយា អករណេន វិភូតោ, សោ បន អត្ថតោ ច សទ្ទតោ ច បិហិតោ ហេដ្ឋាមុខជាតោ វា ន ហោតីតិ អាហ “**អនិកុជ្ជិតោ**”តិ។ **វិវដោ**តិ វិភាវិតោ។ តេនាហ “**វិវរិត្វា ឋបិតោ**”តិ ។ **បកាសិតោ**តិ ញាណោភាសេន ឱភាសិតោ អាទីបិតោតិ អាហ “**ទីបិតោ ជោតិតោ**”តិ។ **តត្ថ តត្ថ** ឆិន្នភិន្នដ្ឋានេ។ **សិព្ពិតគណ្ឋិត**ន្តិ វាកំ គហេត្វា សិព្ពិតំ, សិព្ពិតុំ អសក្កុណេយ្យដ្ឋានេ វាកេន គណ្ឋិតញ្ច។ ឆិន្នបិលោតិកាភាវេន វិគតបិលោតិកោ ធម្មោ, តស្ស ឆិន្នបិលោតិកស្ស បដិលោមតា ឆិន្នភិន្នតាភាវេនាតិ ទស្សេន្តោ “**ន ហេត្ថា**”តិអាទិមាហ។ និវាសនបារុបនំ **បរិគ្គហណំ**។ សយំ បដិភានំ **កប្បេត្វា**។ **វឌ្ឍេន្តា** អត្តនោ សមយំ។ **សមណកចវរ**ន្តិ សមណវេសធារណវសេន សមណបដិរូបតាយ សមណានំ កចវរភូតំ។ អត្តនោ រូបបវត្តិយា ករណ្ឌំ កុច្ឆិតំ ធុត្តំ វាតិ បវត្តេតីតិ ការណ្ឌវោ, ទុស្សីលោ។ តំ **ការណ្ឌវំ។ និទ្ធមថា**តិ នីហរថ។ **កសម្ពុ**ន្តិ សមណកសដំ។ **អបកស្សថា**តិ អបកឌ្ឍថ នន្តិ អត្ថោ។ **បលាបេ**តិ បលាបសទិសេ។ តថា ហិ តណ្ឌុលសាររហិតោ ធញ្ញបដិរូបកោ ថុសមត្តកោ បលាបោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ សីលាទិសាររហិតោ សមណបដិរូបកោ បលាបោ វិយាតិ បលាបោ, ទុស្សីលោ។ តេ **បលាបេ។ វាហេថា**តិ អបនេថ។ **បតិស្សតា**តិ ពាឡ្ហសតិតាយ បតិស្សតា ហោថាតិ។

សទ្ធាយ បព្ពជិតេនាតិ រាជូបទ្ទវាទីហិ អនុបទ្ទុតេន “ឯវញ្ហិ តំ ឱតិណ្ណំ ជាតិអាទិសំសារភយំ វិជិនិស្សាមី”តិ វដ្ដនិស្សរណត្ថំ អាគតាយ សទ្ធាយ វសេន បព្ពជិតេន។ **អាចារកុលបុត្តោ**តិ អាចារេន អភិជាតោ។ តេនាហ “**យតោ កុតោចិ**”តិអាទិ។ **ជាតិកុលបុត្តោ**តិ ជាតិសម្បត្តិយា អភិជាតោ។ វិញ្ញុប្បសត្ថានិ អង្គានិ សម្មាបធានិយង្គភាវេន, កាយេ ច ជីវិតេ ច និរបេក្ខភាវេន វីរិយំ អារភន្តស្ស តថាបវត្តវីរិយវសេន “**តចោ ឯកំ អង្គ**”ន្តិ វុត្តំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **នវសុ ឋានេសុ សមាធាតព្ព**ន្តិ “កាលវសេន បញ្ចសុ, ឥរិយាបថវសេន ចតូសូ”តិ ឯវំ នវសុ ឋានេសុ វីរិយំ សមាធាតព្ពំ បវត្តេតព្ពំ។

សោ ទុក្ខំ វិហរតីតិ កុសីតបុគ្គលោ និយ្យានិកសាសនេ វីរិយារម្ភស្ស អករណេន សាមញ្ញត្ថស្ស អនុប្បត្តិយា ទុក្ខំ វិហរតិ។ សកំ វា អត្ថំ **សទត្ថំ** ក-ការស្ស ទ-ការំ កត្វា ។ កុសីតស្ស អត្ថបរិហាយនំ មូលតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ “**ឆ ទ្វារានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ និសជ្ជាវសេន បីឋមទ្ទនតោ **បីឋមទ្ទនោ**, និរស្សនវចនំ តស្ស, កស្សចិបត្តស្ស អធារណតោ កេវលំ បីឋភារភូតោតិ អធិប្បាយោ។ អញ្ញត្ថ បន “មខមទ្ទនោ”តិ វុច្ចតិ, តត្ថ ទានមិច្ឆាយ បរេសំ មខំ បស្សន្តោតិ អត្ថោ។ **លណ្ឌបូរកោ**តិ កុច្ឆិបូរំ ភុញ្ជិត្វា វច្ចកុដិបូរកោ។

“អារទ្ធវីរិយោ”តិអាទីសុ “កុសីតោ បុគ្គលោ”តិ ឯត្ថ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ, អាសីសាយ វសេន ថោមិតោ។ **អារទ្ធវីរិយេ**តិ បគ្គហិតវីរិយេ។ **បហិតត្តេ**តិ និព្ពានំ បតិបេសិតចិត្តេ។ ឯតេន សាវកានំ សម្មាបដិបត្តឹ សត្ថុវន្ទនានិសំសញ្ច ទស្សេសិ។

ហីនេនាតិ វដ្ដនិស្សិតេន ធម្មេន។ តេនាហ “**ហីនាយ សទ្ធាយា**”តិអាទិ។ **អគ្គេនា**តិ សេដ្ឋេន វិវដ្ដនិស្សិតេន ធម្មេន, ព្លសកម្បិ កតកាលុសិយវិគតង្គេន មណ្ឌង្គេន ច បសន្នម្បិ សុរាទិ ន បាតព្ពំ។ **សាសន**ន្តិ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធលក្ខណំ សាសនំ។ **បសន្នំ** វិគតទោសមលត្តា បសាទនិយត្តា ច។ **បាតព្ពញ្ច** បត្តេន វិយ សុខេន បរិភុញ្ជិតព្ពតោ ទុច្ចរិតសព្ពកិលេសកសាវមលបង្កទោសរហិតត្តា ច។

មណ្ឌភូតា ពោធិបក្ខិយធម្មទេសនាបិ **ទេសនាមណ្ឌោ**។ តស្ស ឯកស្សេវ បន ទេសនាមណ្ឌស្ស បដិគ្គាហកា សុប្បដិបន្នា ទោសរហិតា ចតស្សោ បរិសា **បដិគ្គហមណ្ឌោ**។ មគ្គព្រហ្មចរិយំ តគ្គតិកត្តា សកលោបិ ពោធិបក្ខិយធម្មរាសិ **ព្រហ្មចរិយមណ្ឌោ**។ តេនាហ “**កតមោ ទេសនាមណ្ឌោ**”តិអាទិ។ តត្ថ **វិញ្ញាតារោ**តិ សច្ចានំ អភិសមេតារិនោ។ តថា ហិ អាទិតោ “ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អាចិក្ខណា”តិអាទិ វុត្តំ។ បុព្ពភាគេ “អត្ថិ អយំ

លោកោ”តិអាទិនា ឥធលោកបរលោកគតសម្មោសវិគមេន បវត្តោ អធិមោក្ខោវ **អធិមោក្ខមណ្ឌោ។ ឆន្ទេត្វា** សមុច្ឆេទវសេន វិជហិត្វា។ ចតុភូមកស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស អធិមោក្ខមណ្ឌេន មណ្ឌភូតំ អធិមោក្ខំ។ **អាទិ**-សទ្ទេន “បគ្គហមណ្ឌោ វីរិយិន្ទ្រិយំ កោសជ្ជកសដ”ន្តិអាទី បាឡិសេសំ សង្គណ្ហាតិ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ សាសនេ, “មណ្ឌស្មិ”ន្តិ វា វចនេ។ **ការណវចនំ,** តេន “សត្ថា សម្មុខីភូតោ”តិ សម្មុខភាវនាយោគោ និរាសង្កផលាវហោតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“អសម្មុខា”**តិអាទិ។ **បមាណ**ន្តិ អនុរូបំ ភេសជ្ជស្ស បមាណំ។ **ឧក្កមន**ន្តិ ភេសជ្ជស្ស វមនំ វិរេចនំ, តស្ស វា វសេន ទោសធាតូនំ វមនំ វិរេចនំ។ **ឯវមេវា**តិ យថា ភេសជ្ជមណ្ឌំ វេជ្ជសម្មុខា និរាសង្កា បិវន្តិ, ឯវមេវ “សត្ថា សម្មុខីភូតោ”តិ និរាសង្កា វីរិយំ កត្វា, មណ្ឌបេយ្យំ សាសនំ បិវថាតិ យោជនា។ អភិញ្ញាសមាបត្តិបដិលាភេន **សានិសំសា**។ មគ្គផលាធិគមនេន **សវឌ្ឍិ** ។ **បរត្ថ**ន្តិ អត្តនោ ទិដ្ឋានុគតិអាបត្តិយា, តថា សម្មាបដិបជ្ជន្តានំ បរេសំ អត្ថន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ទុតិយទសពលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឧបនិសសុត្តវណ្ណនា

២៣. ជានតោ បស្សតោតិ ឯត្ថ ទស្សនំ បញ្ញាចក្ខុនាវ ទស្សនំ អធិប្បេតំ, ន មំសចក្ខុនាតិ អាហ **“ទ្វេបិ បទានិ ឯកត្ថានី”**តិ។ **ឯវំ សន្តេបី**តិ បទទ្វយស្ស ឯកត្ថត្តេបិ ញាណលក្ខណញាណប្បភាវវិសយស្ស តថាទស្សនភាវវិភាវនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“ជាននលក្ខណញ្ហិ ញាណ”**ន្តិអាទិ។ **ញាណប្បភាវ**ន្តិ ញាណានុភាវេន ញាណកិច្ចវិសយោភាសន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ **“ញាណេន វិវដេ ធម្មេ បស្សតី”**តិ។ **ជានតោ បស្សតោ**តិ ច ជាននទស្សនមុខេន បុគ្គលាធិដ្ឋានា ទេសនា បវត្តាតិ អាហ – **“ញាណលក្ខណំ ឧបាទាយា”**តិអាទិ។ **ជានតោ**តិ វា បុព្ពភាគញាណេន ជានតោ, អបរភាគេន ញាណេន **បស្សតោ។ ជានតោ**តិ វា វត្វា ន ជាននំ អនុស្សវាការបរិវិតក្កមត្តវសេន ឥធាធិប្បេតំ, អថ ខោ រូបានិ វិយ ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបាទីនិ តេសញ្ច សមុទយាទិកេ បច្ចក្ខេ កត្វា ទស្សនន្តិ វិភាវេតុំ **“បស្សតោ”**តិ វុត្តន្តិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ។

អាសវានំ ខយន្តិ អាសវានំ អច្ចន្តប្បហានំ។ សោ បន តេសំ អនុប្បាទនិរោធោ សព្ពេន សព្ពំ អភាវោ ឯវាតិ អាហ **“អសមុប្បាទោ ខីណាការោ នត្ថិភាវោ”**តិ។ អាសវក្ខយសទ្ទស្ស ខីណាការាទីសុ អាគតដ្ឋានំ ទស្សេតុំ **“អាសវានំ ខយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧជុមគ្គានុសារិនោ**តិ កិលេសវង្កកាយវង្កាទីនំ បហានេន ឧជុភូតេ សវិបស្សនាហេដ្ឋិមមគ្គធម្មេ អនុស្សរន្តស្ស។ យទេវ ហិស្ស បរិក្ខីណំ។ **ខយស្មិំ បឋមំ ញាណំ** “តតោ អញ្ញា អនន្តរា”តិ ខយសង្ខាតេ អគ្គមគ្គេ តប្បរិយាបន្នមេវ ញាណំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, តទនន្តរំ បន អញ្ញា អរហត្តន្តិ។ យទិបិ គាថាយ “ខយស្មិ”ន្តេច្ចេវ វុត្តំ, សមុច្ឆេទវសេន បន “អាសវេ ខីណេ មគ្គោ ខយោ”តិ វុច្ចតីតិ អាហ “មគ្គោ អាសវក្ខយោតិ វុត្តោ”តិ។ **សមណោ**តិ សមិតបាបោ អធិប្បេតោ, សោ បន ខីណាសវោ ហោតីតិ។ **“អាសវានំ ខយា”**តិ ឥធ ផលំ, បរិយាយេន បន អាសវក្ខយោ មគ្គោ, តេន បត្តព្ពតោ ផលំ។ ឯតេនេវ និព្ពានស្សបិ អាសវក្ខយភាវោ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

ជានតោ ឯវ បស្សតោ ឯវាតិ ឯវមេត្ថ និយមោ ឥច្ឆិតោ, ន អញ្ញថា វិសេសាភាវតោ អនិដ្ឋាបន្នោវាតិ តស្ស និយមស្ស ផលំ ទស្សេតុំ **“នោ អជានតោ នោ អបស្សតោ”តិ វុត្ត**ន្តិ អាហ **“យោ បន ន ជានាតិ, ន បស្សតិ, តស្ស នោ វទាមីតិ អត្ថោ”**តិ។ ឥមិនា ខន្ធានំ បរិញ្ញា អាសវក្ខយស្ស ឯកន្តិកការណន្តិ ទស្សេតិ។ **ឯតេនា**តិ “នោ អជានតោ, នោ អបស្សតោ”តិ ឯតេន វចនេន។ **តេ បដិក្ខិត្តា**តិ កេ បន តេតិ? “ពាលេ ច បណ្ឌិតេ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តិ (ទី. និ. ១.១៦៨; ម. និ. ២.២២៨) អហេតូ អប្បច្ចយា សត្តា វិសុជ្ឈន្តី”តិ (ទី. និ. ១.១៦៨; ម. និ. ២.១០១, ២២៧) ឯវមាទិវាទា។ តេសុ កេចិ អភិជាតិសង្កន្តិមត្តេន សំសារសុទ្ធិំ បដិជានន្តិ, អញ្ញេ ឥស្សរបជាបតិការណាទិវសេន។ តយិទំ សព្ពំ សំសារាទីហីតិ ឯត្តេវ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បុរិមេន បទទ្វយេនា**តិ “ជានតោ បស្សតោ”តិ ឥមិនា បទទ្វយេន។ **ឧបាយោ វុត្តោ** “អាសវក្ខយា”តិ អធិការតោ។ **ឥមិនា**តិ “នោ អជានតោ, នោ អបស្សតោ”តិ ឥមិនា បទទ្វយេន។ អនុបាយោ ហោតិ ឯស អាសវានំ ខយស្ស, យទិទំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ អបរិញ្ញាតិ “ជានតោ បស្សតោ”តិ ឥមិនាវ អនិយមវចនេន អនុបាយបដិសេធោបិ អត្ថតោ ពោធិតោ ហោតីតិ។ តមេវ ហិ អត្ថតោ ពោធិតភាវំ វិភាវេតុំ ឯវំ សំវណ្ណនា កតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ទព្ពជាតិកោតិ ទព្ពរូបោ។ សោ ហិ **“ទព្ពោ”**តិ វុច្ចតិ “ទព្ពំ វិនស្សតិ នាទព្ព”ន្តិអាទីសុ។ **ទព្ពជាតិកោ** វា សារសភាវោ, សារប្បសីលាចារោតិ អត្ថោ។ យថាហ “ន ខោ ទព្ព ទព្ពា ឯវំ និព្ពេឋេន្តី”តិ (បារា. ៣៨៤)។ **វត្តសីសេ ឋត្វា**តិ វត្តំ ឧត្តមំ ធុរំ កត្វា។ យោ ហិ បរិសុទ្ធាជីវោ កាតុំ អជានន្តានំ សព្រហ្មចារីនំ អត្តនោ វា វស្សវាគាទិបដិពាហនត្ថំ ឆត្តាទីនិ ករោតិ, សោ វត្តសីសេ ឋត្វា ករោតិ នាម។ **បទដ្ឋានំ ន ហោតី**តិ ន វត្តព្ពំ

នាថករណធម្មភាវេន មគ្គផលាធិគមស្ស ឧបនិស្សយភាវតោ។ វុត្តញ្ហិ “យានិ តានិ សព្រហ្មចារីនំ ឧច្ចាវចានិ កិច្ចករណីយានិ, តត្ថ ទក្ខោ ហោតី”តិអាទិ (ទី. និ. ៣.៣៤៥)។ **ឯវំ ជានតោ**តិ ឯវំ វេជ្ជកម្មាទីនំ ជាននហេតុ មិច្ឆាជីវបច្ចយា កាមាសវាទយោ អាសវា វឌ្ឍន្តិយេវ, ន បហីយន្តិ។ “ឯវំ ខោ...បេ.... អាសវានំ ខយោ ហោតី”តិ ឥមាយ បាឡិយា អរហត្តស្សេវ គហណំ យុត្តំ ផលគ្គហណេន ហេតុនោ អវុត្តសិទ្ធត្តា។ តេនាហ “**អាសវានំ ខយន្តេ ជាតត្តា**”តិ។

អាគមនំ អាគមោ, តំ អាវហតីតិ **អាគមនីយា**, បុព្ពភាគបដិបទា។ **ខយស្មិ**ន្តិ ភាវេនភាវលក្ខណេ ភុម្មំ, **ខយេ**តិ បន វិសយេ។ តេនាហ “**អាសវក្ខយសង្ខាតេ**”តិ។ ឧបនិសីទតិ ផលំ ឯត្ថាតិ ការណំ **ឧបនិសា។ អរហត្តផលវិមុត្តិ** ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសតោ។ **សា**តិ វិមុត្តិ។ **អស្សា**តិ បច្ចវេក្ខណញាណស្ស។ មនស្មឹ វិវដ្ដនិស្សិតេ បន អនន្តរូបនិស្សយាបិ បច្ចយា សម្ភវន្តីតិ “**លព្ភមានវសេន បច្ចយភាវោ វេទិតព្ពោ**”តិ វុត្តំ។

វិរជ្ជតិ អសេសសង្ខារតោ ឯតេនាតិ **វិរាគោ**, មគ្គោ។ និព្ពិន្ទតិ ឯតាយាតិ **និព្ពិទា**, ពលវវិបស្សនា។ តេនាហ “**ឯតេនា**”តិអាទិ។ បដិសង្ខានុបស្សនាបិ មុច្ចិតុកម្យតាបក្ខិកា ឯវាតិ អធិប្បាយេន “**ចតុន្នំ ញាណានំ អធិវចន**”ន្តិ វុត្តំ។ “យាវ មគ្គាមគ្គញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, តាវ តរុណវិបស្សនា”តិ ហិ វចនតោ ឧបក្កិលេសវិមុត្តឧទយព្ពយញាណតោ បរំ ពលវវិបស្សនា។ រូបារូបធម្មានំ វិសេសភូតោ សាមញ្ញភូតោ ច យោ យោ សភាវោ យថាសភាវោ, តស្ស ជាននំ **យថាសភាវជាននំ**។ តទេវ **ទស្សនំ**។ បច្ចក្ខករណត្ថេន ញាតបរិញ្ញា តីរណបរិញ្ញា ច គហិតា ហោតិ។ តេនាហ “**តរុណវិបស្សន**”ន្តិអាទិ។ **សង្ខារបរិច្ឆេទេញាណ**ន្តិ នាមរូបបរិគ្គហញាណំ វទតិ។ **កង្ខាវិតរណំ** បច្ចយបរិគ្គហោ ធម្មដ្ឋិតិញាណន្តិបិ វុច្ចតិ។ នយវិបស្សនាទិកំ អនុបស្សនាញាណំ **សម្មសនំ។ មគ្គាមគ្គេញាណ**ន្តិ មគ្គាមគ្គំ វវត្ថបេត្វា ឋិតំ ញាណំ។ សោ ហិ បាទកជ្ឈានសមាធិ តរុណវិបស្សនាយ បច្ចយោ ហោតិ។ “សមាហិតោ យថាភូតំ បជានាតិ បស្សតី”តិ (សំ. និ. ៣.៥.; ៤.៩៩; ៥.១០៧១) ហិ វុត្តំ។

បុព្ពភាគសុខន្តិ ឧបចារជ្ឈានសហិតសុខំ។ **ទរថ បដិប្បស្សទ្ធី**តិ កាមច្ឆន្ទាទិកិលេសទរថស្ស បដិបស្សម្ភនំ។ “សុខំបាហំ, ភិក្ខវេ, សឧបនិសំ វទាមី”តិ ឯត្ថ អធិប្បេតសុខំ ទស្សេតុំ “**អប្បនាបុព្ពភាគស្ស សុខស្សា**”តិ វុត្តំ។ “បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទេតី”តិ (ទី. និ. ១.៤៦៦;៣.៣៥៩; អ.និ. ១.៣.៩៦) វុត្តអប្បនាសុខស្ស បស្សទ្ធិយា បច្ចយត្តេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **សុខ**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ពលវបីតី**តិ ផរណលក្ខណប្បត្តា បីតិ។ តាទិសា ហិ វិតក្កវិចារសុខសមាធីហិ លទ្ធប្បច្ចយា នីវរណំ វិក្ខម្ភន្តី តំនិមិត្តំ ទរថំ បរិឡាហំ បដិបស្សម្ភេតិ។ តេនាហ “**សា ហិ ទរថប្បស្សទ្ធិយា បច្ចយោ ហោតី**”តិ។ **ទុព្ពលបីតី**តិ តរុណបីតិ។ តេនាហ “**សា ហិ ពលវបីតិយា បច្ចយោ ហោតី**”តិ។ **សទ្ធា**តិ រតនត្តយគុណានំ កម្មផលស្ស ច សទ្ទហនវសេន បវត្តោ អធិមោក្ខោ, សា បន យស្មា អត្តនោ វិសយេ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជតិ, ន ឯកវារមេវ, តស្មា អាហ “**អបរាបរំ ឧប្បជ្ជនសទ្ធា**”តិ។ យស្មា សទ្ទហន្តោ សទ្ទេយ្យវត្ថុស្មឹ បមុទិតោ ហោតិ, តស្មា អាហ “**សា ហិ ទុព្ពលបីតិយា បច្ចយោ ហោតី**”តិ។ ទុក្ខទុក្ខាទិភេទស្ស សព្ពស្សបិ ទុក្ខស្ស វដ្ដទុក្ខន្តោគធត្តា តស្ស ច ឥធាធិប្បេតត្តា វុត្តំ “**ទុក្ខន្តិ វដ្ដទុក្ខ**”ន្តិ។ ជរាមរណទុក្ខន្តិ កេចិ, សោកាទយោ ចាតិ អបរេ។ តទុភយស្សបិ សង្គណ្ហនតោ បឋមោ ឯវត្ថោ យុត្តោ។ យស្មា ទុក្ខប្បត្តោ កម្មស្ស ផលានិ សទ្ទហតិ, រតនត្តយេ ច បសាទំ ឧប្បាទេតិ, តស្មា វុត្តំ “**តញ្ហិ អបរាបរសទ្ធាយ បច្ចយោ ហោតី**”តិ។ យស្មា “អាចរិយានំ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បវត្តិទុក្ខ”ន្តិ ចិន្តយតោ “ឯកន្តតោ អយំ ធម្មោ ឥមស្ស ទុក្ខស្ស សមតិក្កមាយ ហោតី”តិ សទ្ធា ឧប្បជ្ជតិ។ តេនាហ “ធម្មំ សុត្វា តថាគតេ សទ្ធំ បដិលភតី”តិអាទិ (ទី. និ. ១.១៩១)។ **សវិការា**តិ ឧប្បាទវិការេន សវិការា **ខន្ធជាតិ** ជាយនដ្ឋេន។ ជាតិយា បន អសតិ តត្ថ តត្ថ ភវេ នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ភវោតិ អាហ “**សា ហិ វដ្ដទុក្ខស្ស បច្ចយោ**”តិ។ **កម្មភវោ**តិ កម្មភវាទិកោ តិវិធោបិ កម្មភវោ។ សោ ហិ ឧបបត្តិភវស្ស បច្ចយោ។ ឯវមាទី សន្ធាយាហ “**ឯតេនុបាយេនា**”តិ។ **សេសបទានី**តិ ឧបាទានាទិបទានិ។ អនុលោមញាណំ សង្ខារុបេក្ខាបក្ខិកត្តា និព្ពានគ្គហណេន គហិតំ, គោត្រភុញាណំ បឋមមគ្គស្ស អាវជ្ជនំ។ សោ ហិ តេន វិបស្សនាយ កិញ្ចិ កិញ្ចិ វិសេសដ្ឋានំ កយិរតីតិ តំ អនាមសិត្វា និព្ពិទូបនិសោ វិរាគោតិ “វិរាគោ”ឥច្ចេវ វុត្តំ។

កេន ឧទកេន វិទារយិត្វា គតបទេសោតិ កត្វា **កន្ទរោ។ និតម្ពោ**តិបិ ឧទកស្ស។ យថា និន្នំ ឧទកំ បវត្តតិ, តថា និវត្តនភាវេន **នទីកុញ្ជោតិបិ វុច្ចតិ**។ ហេមន្តគិម្ហឧតុវសេន អដ្ឋ មាសេ បវត្តោ បឋវីវិវរោតិ កត្វា **បទរោ**។ ខុទ្ទិកា ឧទកវាហិនិយោ សាខា វិយាតិ **សាខា** , ខុទ្ទកា សោព្ភា កុសុព្ភា ឱ-ការស្ស ឧ-ការំ កត្វា។ **ឯវមេវ ខោ**តិអាទិ “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ”តិអាទិនា ឧបនីតាយ ឧបមាយ ឧបមេយ្យេន សំសន្ទនន្តិ, តំ យោជេត្វា ទស្សេតុំ “**អវិជ្ជា បព្ពតោតិ ទដ្ឋព្ពា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អវិជ្ជា ច សន្តានវសេន ចិរំតនកាលប្បវត្តនតោ បចុរជនេហិ ទុប្បជហនតោ “បព្ពតោ”តិ វុត្តា។ លោកត្តយាភិព្យាបនតោ អភិសន្ទនតោ ច អភិសង្ខារា មេឃសទិសា។ អភិសង្ខារា មេឃោតិ ទដ្ឋព្ពាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ តថា សេសបទទ្វយេបិ។ វិញ្ញាណាទិវដ្ដំ អនុ

បវត្តិតោ បរម្បរបច្ចយតោ ច កន្ទរាទិសទិសា។ វិមុត្តិ ឯករសត្តា, ហានិវុទ្ធិអភាវតោ ច សាគរសទិសាតិ ឧបមាសំសន្ទនំ។

តត្ថ យស្មា បុរិមសិទ្ធាយ អវិជ្ជាយ សតិ អភិសង្ខារា, នាសតិ, តស្មា តេ ឧបរិបព្ពតេ បវត្តា វិយ ហោន្តីតិ វុត្តំ “**អវិជ្ជា…បេ…. វស្សន្តំ វេទិតព្ព**”ន្តិ។ **អស្សុតវា ហី**តិអាទិ វុត្តស្សេវ អត្ថស្ស សមត្ថនំ។ **តណ្ហាយ អភិលាសំ ករោន្តោ**តិ ឯតេន សព្ពស្សបិ អភិសង្ខារវុឌ្ឍិតេមនត្ថំ ទីបេតិ។ តណ្ហា ហិ “ស្នេហោ”តិ វុត្តា។ អន្តិមភវិកស្ស អន្តភវនិព្ពត្តកោ អភិសង្ខារោ និព្ពានំ ន បត្តោ, តទន្តស្ស ភាគស្ស និព្ពានំ អាហច្ច ឋិតោ វិយ ហោតីតិ “**មហាសមុទ្ទំ អាហច្ច ឋិតកាលោ វិយា**”តិ ឧបមានិទស្សនំ កតំ។ **វិញ្ញាណាទិវដ្ដំ បូរេត្វា**បិ ឥមិនាបិ ហិ អន្តិមភវិកស្សេវ វិញ្ញាណប្បវត្តិ ទស្សិតា។ សា ហិ បូរិតាតិ វត្តព្ពា តតោ បរំ វិញ្ញាណាទិវដ្ដស្សេវ អភាវតោ។ ជាតស្ស បុគ្គលស្ស ជាតិបច្ចយវដ្ដទុក្ខវេទនាយ ធម្មស្សវនំ ឥច្ឆិតព្ពំ, តំ បន យទិបិ ឥមស្មិំ សុត្តេ ន អាគតំ, សុត្តន្តរេសុ បន អាគតមេវាតិ តតោ អាហរិត្វា តំ វត្តព្ពន្តិ ទស្សេន្តោ “**ពុទ្ធវចនំ បនា**”តិអាទិមាហ។ តយិទំ សាវកពោធិសត្តានំ វសេនាយំ ទេសនាតិ កត្វា វុត្តំ។ ឥតរេសំ បន វសេន វុច្ចមានំ សុត្តន្តរគ្គហណត្ថំ បយោជនំ នត្ថីតិ “**យា ហី**”តិអាទិមាហ។ **បាឡិយា វសេន គហិតមេវា**តិ សង្ខេបតោ វុត្តអត្ថស្ស វិត្ថារតោ ទស្សនំ។ **និព្ពត្តី**តិ និព្ពត្តមានា ខន្ធា គហិតាតិ អាហ “**សវិការា**”តិ។ អនិច្ចតាលក្ខណាទិទីបនតោ **លក្ខណាហដំ។ កម្មាកម្ម**ន្តិ វិនិច្ឆយំ។ **និជ្ជដ**ន្តិ និគ្គុម្ពំ, សុទ្ធន្តិ អត្ថោ។ **បឋវីកសិណាទីសុ កម្មំ អារភតី**តិអាទិ បាឡិយំ សមថបុព្ពង្គមា វិបស្សនា ទស្សិតាតិ កត្វា វុត្តំ ។ ឯវញ្ហិ បាមោជ្ជាទិទស្សនំ សម្ភវតីតិ។ **ទេវស្សា**តិ មេឃស្ស។ កស្មា បនេត្ថ “ខីណាសវស្ស… បេ…. ឋិតកាលោ វេទិតព្ពោ”តិ វុត្តំ, ននុ បុព្ពេ ទេវដ្ឋានិយោ អភិសង្ខារោ វុត្តោ, ន អភិសង្ខារោ ខីណាសវោតិ? នាយំ ទោសោ, ការណូបចារេន ផលស្ស វុត្តត្តា។ អភិសង្ខារមូលកោ ហិ ខន្ធសន្តានោ ខន្ធសន្តានេ ច ឧច្ឆិន្នសំយោគេ ខីណាសវសមញ្ញាតិ។

ឧបនិសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អញ្ញតិត្ថិយសុត្តវណ្ណនា

២៤. សោតិ សារិបុត្តត្ថេរោ។ យទិ ន តាវ បវិដ្ឋោ, កស្មា “បាវិសី”តិ វុត្តន្តិ អាហ “**បវិសិស្សាមី**”តិអាទិ។ តេន អវស្សម្ភាវិនិ ភូតេ វិយ ឧបចារោ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេន្តោ “**យថា កិ**”ន្តិអាទិមាហ។ **អតិប្បគោយេវ និក្ខន្តទិវសោ**តិ បកតិយា ភិក្ខាចរណវេលាយ អតិវិយ បាតោ ឯវ វិហារតោ និក្ខន្តទិវសភាគោ។ **ឯតទហោសី**តិ ឯតំ “អតិប្បគោ ខោ”តិអាទិកំ ចិន្តនំ អហោសិ។ **ទក្ខិណទ្វារស្សា**តិ រាជគហនគរេ ទក្ខិណទ្វារស្ស វេឡុវនស្ស ច អន្តរា អហោសិ, តស្មា “តេនុបសង្កមិស្ស”ន្តិ ចិន្តនា អហោសីតិ អធិប្បាយោ។ **កឹ វាទី**តិ ចតូសុ វាទេសុ កតរំ វាទំ វទសិ។ **កិមក្ខាយី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ កឹ វទតីតិ បន ចត្តារោ វាទេ សាមញ្ញតោ គហេត្វា នបុំសកលិង្គេន វទតិ យថា កឹ តេ ជាតលិង្គំ។ សព្ពនាមញ្ចេតំ, យទិទំ នបុំសកលិង្គំ។ វទតិ ឯតេនាតិ **វាទោ**, ទស្សនំ។ តំ សន្ធាយាហ “កឹ ឯត្ថ…បេ…. ទស្សនន្តិ បុច្ឆន្តី”តិ។ “ធម្មបដិសម្ភិទា”តិអាទីសុ វិយ **ធម្ម**-សទ្ទោ ហេតុអត្ថោតិ អាហ “**យំ វុត្តំ ការណំ, តស្ស អនុការណ**”ន្តិ។ វាទស្ស វចនស្ស អនុប្បត្តិ **វាទប្បវត្តិ**។

ឥទំ វចនន្តិ “ឯកមិទាហ”ន្តិអាទិវចនំ។ **សា**តិ “ឯកេ សមណព្រាហ្មណា កម្មវាទា”តិ ឯវំ បវត្តកថា។ អច្ឆរំ អង្គុលិផោដនំ អរហតីតិ **អច្ឆរិយំ។ អព្ភុត**ន្តិ និរុត្តិនយេន បទសិទ្ធិ ទដ្ឋព្ពា។ **សព្ពវាទាន**ន្តិ សព្ពេសំ ចតុព្ពិធវាទានំ។ បឋមោ ហេត្ថ សស្សតវាទោ, ទុតិយោ ឧច្ឆេទវាទោ, តតិយោ ឯកច្ចសស្សតវាទោ, ចតុត្ថោ អធិច្ចសមុប្បន្នវាទោ, តេសំ សព្ពេសំ បដិក្ខេបតោ បដិក្ខេបការណំ វុត្តំ។ បដិច្ចសមុប្បាទកិត្តនំ វា បច្ចុរជនញាណស្ស អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋតាយ **គម្ភីរញ្ចេវ,** តថា អវភាសនតោ ចេតសិ ឧបដ្ឋានតោ **គម្ភីរាវភាសញ្ច ករោន្តោ។ តទេវ បទ**ន្តិ ផស្សបទំយេវ អាទិភូតំ គហេត្វា។

អញ្ញតិត្ថិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ភូមិជសុត្តវណ្ណនា

២៥. បុរិមសុត្តេតិ អនន្តរេ បុរិមេ សុត្តេ។ **វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព**ន្តិ បទត្ថេ តតោ វិសិដ្ឋំ អនិទ្ទិសិត្វា ឥតរំ អត្ថតោ វិភាវេតុំ “**អយំ បន វិសេសោ**”តិអាទិមាហ។ **ន កេវលំ ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ,** អថ ខោ ផស្សស្ស សហការីការណភូតអញ្ញបច្ចយា ច ឧប្បជ្ជតីតិ។ **កាយេនា**តិ ចោបនកាយេន, កាយវិញ្ញត្តិយាតិ អត្ថោ។ សា ហិ កាមំ បដ្ឋានេ អាគតេសុ ចតុវីសតិយា បច្ចយេសុ កេនចិ បច្ចយេន ចេតនាយ បច្ចយោ ន ហោតិ។ យស្មា បន

កាយេ សតិ ឯវ កាយកម្មំ នាម ហោតិ, នាសតិ, តស្មា សា តស្សា សាមគ្គិយភាវេន តថ្ថិតព្ពាតិ វុត្តំ “**កាយេនបិ ករិយមានំ ករីយតី**”តិ។ តេនាហ ភគវា “កាយេ វា, ហានន្ទ, សតិ កាយសញ្ចេតនាហេតុ ឧប្បជ្ជតិ អជ្ឈត្តំ សុខំ ទុក្ខ”ន្តិ។ **វាចាយបី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **មនសា**តិ ជាតុភូតេន មនសា, ន មនមត្តេនាតិ។ **អត្តនា** បរេហិ អនុស្សាហិតេន។ **បរេនា**តិ បរេន អនុស្សាហេន។ **សម្បជានេនា**តិ ញាណសម្បយុត្តចិត្តវសេន បជានន្តេន។ **អសម្បជានេនា**តិ តថា ន សម្បជានន្តេន។ **តស្សា**តិ សុខទុក្ខស្ស។ **កាយសញ្ចេតនាហេតូ**តិ កាយកម្មនិមិត្តំ, កាយិកស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តាតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សេសសញ្ចេតនាសុបិ។ ឧទ្ធច្ចសហគតចេតនា បវត្តិយំ វិបាកំ ទេតិយេវាតិ “**វីសតិ ចេតនា លព្ភន្តី**”តិ វុត្តំ។ **តថា វចីទ្វារេ**តិ ឯត្ថ “កាមាវចរកុសលាកុសលវសេន វីសតិ ចេតនា លព្ភន្តី”តិ ឥទំ តថា-សទ្ទេន ឧបសំហរតិ។ **រូបារូបចេតនាហី**តិ រូបាវចរារូបាវចរកុសលចេតនាហិ។ **តប្បច្ចយំ** យថារហន្តិ អធិប្បាយោ។ **តាបិ ចេតនា**តិ យថាវុត្តា ឯកូនវីសតិ ចេតនា អវិជ្ជាបច្ចយា ហោន្តិ កុសលានម្បិ បគេវ ឥតរាធិដ្ឋហិតាវិជ្ជស្សេវ ឧប្បជ្ជនតោ, អញ្ញថា អនុប្បជ្ជនតោ។ **យថាវុត្តចេតនាភេទ**ន្តិ យថាវុត្តំ កាយចេតនាទិវិភាគំ។ **បរេហិ អនុស្សាហិតោ** សរសេនេវ បវត្តមានោ។ **បរេហិ ការិយមានោ**តិ បរេហិ ឧស្សាហិតោ ហុត្វា កយិរមានោ។ **ជានន្តោបី**តិ អនុស្សវាទិវសេន ជានន្តោបិ។ **កម្មមេវ ជានន្តោ**តិ តទា អត្តនា ករិយមានកម្មមេវ ជានន្តោ។

ចតូសូតិ “សាមំ វា បរេ វា សម្បជានោ វា អសម្បជានោ វា”តិ ឯវំ វុត្តេសុ ចតូសុ ឋានេសុ។ យថាវុត្តេ ឯកូនវីសតិចេតនាធម្មេ អសង្ខារិកសសង្ខារិកភាវេន សម្បជានកតាសម្បជានកតភាវេន ចតុគុណេ កត្វា វុត្តំ “**ឆសត្តតិ ទ្វេសតា ចេតនាធម្មា**”តិ។ យេសំ សហជាតកោដិ លព្ភតិ, តេសម្បិ ឧបនិស្សយកោដិ លព្ភតេវាតិ “**ឧបនិស្សយកោដិយា អនុបតិតា**”តិឥច្ចេវ វុត្តា។ **តេ**តិ យថាវុត្តា សព្ពេបិ ធម្មា។ **សោ កាយោ ន ហោតី**តិ ឯត្ថ បសាទកាយោបិ គហេតព្ពោ។ តេនាហ “**យស្មិំ កាយេ សតី**”តិអាទិ។ **សោ កាយោ ន ហោតី**តិ សោ កាយោ បច្ចយនិរោធេន ន ហោតិ។ **វាចា**តិ សទ្ទវាចា។ **មនោ**តិ យំ កិញ្ចិ វិញ្ញាណំ។ ឥទានិ កម្មវសេនេវ យោជេតុំ “**អបិចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯសេវ នយោ** “វាចាបិ ទ្វារភូតា មនោបិ ទ្វារភូតោ”តិ។ ខីណាសវស្ស កថំ កាយោ ន ហោតិ, ន តស្ស កាយកម្មាធិដ្ឋានន្តិ អធិប្បាយោ។ **អវិបាកត្តា**តិ អវិបាកធម្មត្តាតិ អត្ថោ។ កាយោ ន ហោតីតិ វុត្តំ អកម្មករណភាវតោ។

តន្តិ កម្មំ។ **ខេត្តំ ន ហោតី**តិ តស្ស ទុក្ខស្ស អវិរុហនដ្ឋានត្តា។ វិរុហនដ្ឋានាទយោ ព្យតិរេកវសេន វុត្តា។ តេនាហ “**ន ហោតី**”តិ។ **ការណដ្ឋេនា**តិ អាធារភូតការណភាវេន។ **សញ្ចេតនាមូលក**ន្តិ សញ្ចេតនានិមិត្តំ។ **វិរុហនាទីនំ អត្ថាន**ន្តិ “វិរុហនដ្ឋេនា”តិអាទិនា វុត្តានំ អត្ថានំ។ ឥមិនា វិរុហនាទិភាវេន វេទនា “សុខទុក្ខវេទនា”តិ កថិតា, នយិធ ជេដ្ឋលក្ខណំ សុខទុក្ខំ និប្បរិយាយកស្ស សុខស្ស ទុក្ខស្ស ច អធិប្បេតត្តា។ ឧបេក្ខាវេទនាបេត្ថ សុខសណ្ហសភាវវិបាកភូតា វេទនាវ។

ភូមិជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឧបវាណសុត្តវណ្ណនា

២៦. វដ្ដទុក្ខមេវ កថិតំ ឥតរទុក្ខស្សបិ វិបាកស្ស សង្គណ្ហនតោ។

ឧបវាណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បច្ចយសុត្តវណ្ណនា

២៧. បដិបាដិយាតិ បដិបាដិយា ឋបនេន។ ចតុសច្ចយោជនំ ទស្សេតុំ **បរិយោសាន...បេ.... អាទិ វុត្តំ។ ទុក្ខសច្ចវសេនា**តិ បរិញ្ញេយ្យភាវវសេន។ ជរាមរណាបទេសេន ហិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា វុត្តា, តេ ចស្ស អត្តនោ ផលស្ស បច្ចយា ន ហោន្តិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**បច្ចយំ ជានាតី**”តិ។ វិនេយ្យជ្ឈាសយវសេន ហេត្ថ ទេសនា បវត្តា។ **សម្បន្នោ**តិ សមន្នាគតោ។ **អាគតោ**តិ ឧបគតោ, អធិគតោតិ អត្ថោ។ **បស្សតី**តិ បច្ចវេក្ខណញាណេន បច្ចក្ខតោ បស្សតិ, មគ្គបញ្ញាយ ឯវំ អសម្មោហបដិវេធវសេន បស្សតិ។ **មគ្គញាណេនេវ,** ន ផលញាណេន។ **ធម្មសោតំ សមាបន្នោ**តិ អរិយធម្មសោតំ សម្មទេវ អាបន្នោ បត្តោ។ អនយេ នតវិយនតោ, អយេ ច ឥតវិយនតោ, សទេវកេន ច លោកេន “សរណ”ន្តិ អករណីយតោ អរិយបត្តំ ភជន្តោ **បុថុជ្ជនភូមី អតិក្កន្តោ។ និព្ពេធិកបញ្ញាយា**តិ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ និព្ពិជ្ឈនកបញ្ញាយ។ **អាហច្ច តិដ្ឋតិ** មគ្គក្ខណេ, ផលក្ខណេ បន អាហច្ច ឋិតោ នាម។

បច្ចយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

២៨. ឧត្តានមេវ សព្ពសោវ សត្ថមេ អាគតនយត្តា, វិនេយ្យជ្ឈាសយវសេន ហិ ឥទំ សុត្តំ សត្ថារា អញ្ញស្មឹ អាសនេ ទេសិតំ, បរិសាយ វិវដ្ដេន សាត្ថិកាតិ សត្ថុ ទេសនា អាគតាតិ អយំ បដិក្កាហកាធិនា ហោតីតិ ធម្មគារវេន សង្គហំ អារោបេន្តិយេវ។

ភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

២៩. អក្ខរភាណកានន្តិ អក្ខររុចីនំ។ ឧបសគ្គេន បទវឌ្ឍនម្បិ រុច្ចន្តិ។ តេនាហ **“តេ ហិ”**តិអាទិ។

សមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៣០. ទ្វីសុ សុត្តេសូតិ នវមទសមសុត្តេសុ។

ទុតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទសពលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កឡារខត្តិយវគ្គោ

១. ភូតសុត្តវណ្ណនា

៣១. អជិតមាណវេនាតិ សោឡសសុ ពាវរិយព្រាហ្មណបរិចារកេសុ “អជិតោ”តិ លទ្ធនាមេន មាណវេន។ សង្ខា វុច្ចតិ បញ្ញា, សង្ខាតា បរិញ្ញាតា ធម្មា យេសំ តេ **សង្ខាតធម្មា,** បដិវិទ្ធសច្ចា ខីណាសវា។ សេក្ខា បន វិបាកស្ស អបរិញ្ញាតត្តា “សង្ខាតធម្មា”តិ ន វុច្ចន្តិ។ សេក្ខធម្មសមន្នាគមេន តេ **សេក្ខា**។ តេ បន កាមំ បុគ្គលបដិលាភវសេន អនេកសហស្សាវ ហោន្តិ, ចតុមគ្គហេដ្ឋិមផលត្តយស្ស បន វសេន តំសមង្គិតាសាមញ្ញេន ន សត្តជនតោ ឧទ្ទន្តិ អាហ **“សត្ត ជនេ”**តិ និយមេត្វា វិសេសេតិ។ សំកិលេសវជ្ជំ, តតោ វា អត្តានំ វិយ វិនេយ្យលោកំ និបាតិ វក្ខតីតិ និបកោ, តស្ស ភាវោ **នេបក្កំ,** ញាណន្តិ អាហ **“នេបក្កំ វុច្ចតិ បញ្ញា, តាយ សមន្នាគតត្តា និបកោ”**តិ។

“កោ នុ ខោ ឥមស្ស បញ្ហស្ស អត្ថោ”តិ ចិន្តេន្តោ បញ្ហាយ កង្ខតិ នាម។ “កថំ ព្យាករមានោ នុ ខោ សត្ថុ អជ្ឈាសយំ ន វិរោធេមី”តិ ចិន្តេន្តោ អជ្ឈាសយំ កង្ខតិ នាម។ សុជាននីយត្ថបរិច្ឆេទំ កត្វា ចិន្តនា ហេត្ថ “កង្ខា”តិ អធិប្បេតា, ន វិចិកិច្ឆាតិ។ បហីនវិចិកិច្ឆោ ហិ មហាថេរោ អាយស្មតោ អស្សជិមហាថេរស្ស សន្តិកេយេវ, វិចិននភូតំ កុក្កុច្ចសទិសំ បនេតំ វីមំសនមត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បត្តំ អាទាយ ចរន្តោ**តិ បព្ពជិតភាវលក្ខណំ។ ធម្មសេនាបតិភាវេន វា មម បត្តធម្មទេសនាវារំ អាទាយ ចរន្តោតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ជាតន្តិ យថារហំ បច្ចយតោ ឧប្បន្នំ, សង្ខតន្តិ អត្ថោ។ **បញ្ហាព្យាករណំ ឧបដ្ឋាសី**តិ បញ្ហស្ស ព្យាករណតា បដិភាសិ។ “សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី”តិ បាឋោ, អដ្ឋកថាយំ បន “សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ”តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា “បស្សន្តស្សា”តិ អត្ថោ វុត្តោ។ តំ “ភូតន្តិ...បេ.... បដិបន្នោ ហោតី”តិ ឥមាយ បាឡិយា ន សមេតិ, តស្មា យថាទស្សិតបាឋោ ឯវ យុត្តោ។ **យាវ អរហត្តមគ្គា និព្ពិទាទីនំ អត្ថាយា**តិ សមិតាបេក្ខធម្មវសា បទំ វទន្តិ។ **អាហារសម្ភវ**ន្តិ បច្ចយហេតុកំ។ **សេក្ខបដិបទា កថិតា** “និព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ បដិបន្នោ ហោតី”តិ វចនតោ។ ឯស នយោ និរោធវារេបិ។ **និព្ពិទា**តិ ករណេ បច្ចត្តវចនំ, **វិរាគា និរោធា**តិ ករណេ និស្សក្កវចនន្តិ អាហ **“សព្ពានិ ការណវចនានី”**តិ។ **អនុបាទា**តិ អនុបាទាយ។ **ភូតមិទន្តិអាទិមាហ** សព្ពសុត្តំ អាហច្ចភាសិតំ ជិនវចនមេវ ករោន្តោ។

ភូតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. កឡារសុត្តវណ្ណនា

៣២. តស្ស ថេរស្ស នាមំ ជាតិសមុទាគតំ។ **និវត្តោ**តិ បុព្ពេ វដ្ដសោតស្ស បដិសោតំ គន្តុំ អារទ្ធោ, តំ អវិសហន្តោ អនុសោតមេវ គច្ឆន្តោ, តតោ និវត្តោ បរិក្លេសវិធមេ អសំសដ្ឋោ វិយុត្តោ ហោតិ។ ឯត្ថ ចេតនាតិ វា អស្សាសោ។ ហីនាយាវត្តនំ នាម កាមេសុ សាបេក្ខតាយ, តត្ថ ច និរបេក្ខតា តតិយមគ្គាធិគមេនាតិ ទស្សេន្តោ **"តយោ មគ្គេ"**តិអាទិមាហ។ **សាវកបារមីញាណំ** ថេរស្ស អរហត្តាធិគមេន និប្ផន្នំ, តស្មា តស្ស តំ ឧបរិមកោដិយា អស្សាសោ វុត្តោ។ **ឧគ្ឃាដិតា**តិ វិវដា, វូបសមិតាតិ អត្ថោ។ **តត្ថា**តិ អរហត្តប្បត្តិយំ។ **វិចិកិច្ឆាភាវ**ន្តិ និព្ពេមតិកតំ។

ន ឯវំ ព្យាកតាតិ "ខីណា ជាតី"តិអាទិកា ឯវំ ឧក្កានកំ ន ព្យាកតា, បរិយាយេន បន ព្យាកតា។ **កេនចី**តិ កេនចិបិ ការណេន។ **ឯវំ** ឧក្កានកំ **ព្យាករិស្សតិ**។

តស្ស បច្ចយស្ស ខយាតិ តស្ស កម្មភវសង្ខាតស្ស បច្ចយស្ស អវិជ្ជាយ សហការិតាយំ សង្គហិតស្ស ខយា អនុប្បាទា និរោធា។ **ខីណស្មិន្តិ** ខីណេ។ អនុប្បាទនិរោធេន និរុទ្ធេ **ជាតិយា** យថាវុត្តេ **បច្ចយេ។ ជាតិសង្ខាតំ ផលំ ខីណំ** អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបាទិតន្តិ។ **វិទិតំ** ញាតំ។ អាជានាតិ ចតុសច្ចំ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ ញាតំ អនតិក្កមិត្វា បដិវិជ្ឈតីតិ **អញ្ញា** អគ្គមគ្គោ។ តទុបចារេន អគ្គផលំ ឥធ "អញ្ញា" នាម។ **បច្ចយោ**តិ ភវូបបត្តិយា បច្ចយោ បដិច្ចសមុប្បាទោ។

មេតិ មយា។ **អញ្ញាសិ** អាការគ្គហណេន ចិត្តាចារំ ជានាតិ។ **តេនា**តិ ភគវតា។ **ព្យាករណំ អនុមោទិតំ** បញ្ហព្យាករណស្ស វិសយកតភាវតោ។

អយមស្ស វិសយោតិ អយំ វេទនា អស្ស សារិបុត្តត្ថេរស្ស សវិសយោ តត្ថ វិសយភាវេន បវត្តត្តា។ **កិញ្ចាបី**តិ កិញ្ចាបិ សុខា វេទនា ឋិតិសុខា ទុក្ខា វេទនា វិបរិណាមសុខា, អទុក្ខមសុខា វេទនា ញាណសុខា។ **វិបរិណាមកោដិយា**តិ អនិច្ចភាវេន **សព្ពាវ** វេទនា **ទុក្ខា នាម** ។ សុខបដិក្ខេបតោបិ ហិ សុខបីតិយា ផរណតាយ សុខាតិ តិក្ខមត្តេន វិបរិណាមទុក្ខាតិ វិបរិណាមតោ អភាវាធិគមេន សុខនិរោធក្ខណមត្តេន។ តថា ហិ វុត្តំ **ប បញ្ចសូទនិយំ** "សុខាយ វេទនាយ អត្ថិភាវោ សុខ"ន្តិ។ សុខកាមោ ទុក្ខំ តិតិក្ខតិ។ អបរិញ្ញាតវត្ថុកានញ្ហិ សុខវេទនុបរមោ ទុក្ខតោ ឧបដ្ឋាតិ, តស្មាយមត្ថោ វិយោគេន ទីបេតព្ពោ។ "ទុក្ខា វិបរិណាមសុខា"តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តថាចាហ **បបញ្ចសូទនិយំ** "ទុក្ខាយ វេទនាយ នត្ថិភាវោ សុខ"ន្តិ។ ទុក្ខវេទនុបរមោ ហិ វុត្តានំ សុខតោ ឧបដ្ឋាតិ ឯវាតិ វទន្តិ។ តស្ស យោគស្ស វូបសមេន "អហោ សុខំ ជាត"ន្តិ មជ្ឈត្តវេទនាយ ជាននភាវោ យាថាវតោ អវពុជ្ឈនំ សុខំ។ អទុក្ខមសុខាបិ វេទនា វិជានន្តស្ស សុខំ ហោតិ តស្ស សុខុមតាយ វិញ្ញេយ្យភាវតោ។ យថា រូបារូបធម្មានំ សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច សម្មទេវ អវពោធោ បរមំ សុខំ។ តេនាហ –

> "យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត"ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៤);

អញ្ញាណទុក្ខាតិ អជាននភាវោ អទុក្ខមសុខាវេទនាយ ទុក្ខំ។ សម្មា វិភាគជាននសភាវោ ញាណស្ស សម្ភវោ។ ញាណសម្បយុត្តា ហិ ញាណូបនិស្សយា អទុក្ខមសុខា វេទនា បសត្ថាការា, យតោ សា ឥដ្ឋា ចេវ ឥដ្ឋផលា ចាតិ។ អជាននភាវោតិ ឯត្ថ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ "ទុក្ខន្តិ វិទិតោ"តិ បាឡិ, អដ្ឋកថាយំ បន វិទិតន្តិ បទុទ្ធារោ កតោ, តំ អត្ថទស្សនមត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

វេទនាបរិច្ឆេទជាននេតិ "តិស្សោ ឥមា វេទនា"តិ ឯវំ បរិច្ឆេទតោ ជាននេ។ **អញ្ញាសី**តិ កទា អញ្ញាសិ? ឥមស្មិំ ទេសនាកាលេតិ វទន្តិ, បដិវេធកាលេតិ បន យុត្តំ។ យថាបដិវិទ្ធា ហិ វេទនា ឥធ ថេរេន ទេសិតាតិ។ **ឥមិនា ការណេនា**តិ "យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ"ន្តិ វេទនានំ អនិច្ចតាយ ទុក្ខភាវជាននសង្ខាតេន ការណេន។ តំនិមិត្តំ ហិស្ស វេទនាសុ តណ្ហា ន ឧប្បជ្ជតិ។ **អតិប្បបញ្ចោ**តិ អតិវិត្ថារោ។ **ទុក្ខស្មី** អន្តោគធំ ទុក្ខបរិយាបន្នត្តា។ **ទុក្ខន្តិ** សព្ពំ វេទយិតំ ទុក្ខំ សង្ខារទុក្ខភាវតោ។ **ញាតមត្តេ**តិ យាថាវតោ អវពុជ្ឈនមត្តេ។ **តណ្ហា ន តិដ្ឋតី**តិ ន សន្តិដ្ឋតិ នប្បវត្តតិ។

កថំ វិមោក្ខោតិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាភេទេសុ វិមុត្តោ។ ហេតុម្ហិ ចេតំ និស្សក្កវចនន្តិ ហេតុអត្ថេន ករណវចនេន អត្ថមាហ “**កតរេន វិមោក្ខេនា**”តិ។ ករណត្ថេបិ វា ឯតំ និស្សក្កវចនន្តិ តថា វុត្តំ។ **អភិនិវេសោ**តិ វិបស្សនារម្ភោ។ **ពហិទ្ធាធម្មាបិ ទដ្ឋព្ពាយេវ** សព្ពស្សបិ បរិញ្ញេយ្យស្ស បរិជានិតព្ពតោ។ **ញាណំ** បរត្ថេត្វា។ **តេតិ** អជ្ឈត្តសង្ខារេ។ **វវត្ថបេត្វា**តិ សលក្ខណតោ បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ **ពហិទ្ធា ឱតរតី**តិ ពហិទ្ធាសង្ខារេសុ ញាណំ ឱតារេតិ។ **អជ្ឈត្តំ ឱតរតី**តិ អជ្ឈត្តសង្ខារេ សម្មសតិ។ **តត្រ** តស្មិំ ចតុក្កេ។ **តេសំ វវត្ថានកាលេ**តិ តេសំ អជ្ឈត្តសង្ខារានំ វិបស្សនាកាលេ។

សព្ពុបាទានក្ខយាតិ សព្ពសោ ឧបាទានានំ ខយា។ កាមំ ទិដ្ឋិសីលព្ពតអត្តវាទុបាទានានិ បឋមមគ្គេនេវ ខីយន្តិ, កាមុបាទានំ បន អគ្គមគ្គេនាតិ តស្ស វសេន “សព្ពុបាទានក្ខយា”តិ វទន្តោ ថេរោ អត្តនោ អរហត្តបត្តិំ ព្យាករោតិ។ តេនាហ “**អាសវា នានុស្សវន្តី**”តិ។ **សតោ**តិ តមិនា សតិវេបុល្លប្បត្តិំ ទស្សេតិ។ **ចក្ខុតោ រូបេ សវន្តី**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណវីថិយំ តទនុគតមនោវិញ្ញាណវីថិយញ្ច រូបារម្មណា អាសវា បវត្តន្តីតិ។ កិញ្ចាបិ តត្ថ កុសលាទីនម្បិ បវត្តិ អត្ថិ, កាមាសវាទយោ ឯវ វណតោ យូសំ វិយ បគ្ឃរណកអសុចិភាវេន សន្ទន្តិ, តថា សេសវារេសុ។ តេនាហ “**ឯវ**”ន្តិអាទិ, តស្មា តេ ឯវ “អាសវា”តិ វុច្ចន្តិ។ តត្ថ ហិ បគ្ឃរណកអសុចិម្ហិ និរុឡ្ហោ អាសវសទ្ទោ។ “អត្តានំ នាវជានាមី”តិ វុត្តត្តា “**ឱមានបហានំ កថិត**”ន្តិ អាហ។ តេន អាសវេសុ សមុទាយុបលក្ខណំ កថិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ សេយ្យមានាទិប្បហានេន វិនា ហីនមានំយេវ បជហតិ។ **បជានន្តា**តិ “នាបរំ ឥត្ថត្តាយា”តិ វុត្តបជាននសម្បន្នោ ហោតីតិ។

សរូបភេទតោបីតិ “ចត្តារោ”តិ ឯវំ បរិមាណបរិច្ឆេទតោបិ។ ឥទំ ភគវា ទស្សេន្តោ អាហាតិ សម្ពន្ធោ។ **ឥទ**ន្តិ ច “អយម្បិ ខោ”តិអាទិវចនំ សន្ធាយាហ។

អសម្ភិន្នាយ ឯវាតិ យថានិសិន្នាយ ឯវ, អវុដ្ឋិតាយ ឯវាតិ អត្ថោ។ **បុគ្គលថោមនត្ថ**ន្តិ ទេសនាកុសលានំ អានន្ទត្ថេរាទីនំ បុគ្គលានំ បសំសនត្ថំ ឧក្កំសនត្ថំ។ **ធម្មថោមនត្ថ**ន្តិ បដិបត្តិធម្មស្ស បសំសនត្ថំ។ **តេបី**តិ អានន្ទត្ថេរាទយោ ភិក្ខូបិ។ **ធម្មបដិគ្គាហកា** ភិក្ខូ។ **អត្ថេ**តិ សីលាទិអត្ថេ។ **ធម្មេ**តិ បាឡិធម្មេ។

អស្សាតិ ភគវតោ។ **អានុភាវំ កវិស្សតិ** “ទិវសម្បេបិ ភគវា”តិអាទិនា។ **ន**ន្តិ សារិបុត្តត្ថេរំ។ **អហម្បិ តថេវ ថោមេស្សាមិ** “សា ហិ ភិក្ខូ”តិអាទិនា។ **ឯវំ ចិន្តេសី**តិ ឯវំ វក្ខមានេន ធម្មទាយាទទេសនាយ ចិន្តិតាការេន ចិន្តេសិ។ តេនាហ “**យថា**”តិអាទិ។ **ឯកជ្ឈាសយាយា**តិ សមានាធិប្បាយាយ។ **មតិយា**តិ បញ្ញាយ។ **អយំ ទេសនា អគ្គា**តិ ភគវា ធម្មសេនាបតី គុណតោ ឯវំ បគ្គណ្ហាតីតិ កត្វា វុត្តំ។

បកាសេត្វាតិ គុណតោ បាកដំ បញ្ញាតំ កត្វា សព្ពសាវកេហិ សេដ្ឋភាវេ **ឋបេតុកាមោ។ ចិត្តគតិយា** ចិត្តវសេន កាយស្ស បរិណាមនេន “អយំ កាយោ ឥទំ ចិត្តំ វិយ ហោតូ”តិ កាយសមានគតិកត្តាធិដ្ឋានេន។ កថំ បន កាយោ ទន្ធប្បវត្តិកោ លហុបរិវត្តេន ចិត្តេន សមានគតិកោ ហោតីតិ? ន សព្ពថា សមានគតិកោ។ យថេវ ហិ កាយវសេន ចិត្តវិបរិណាមនេ ចិត្តំ សព្ពថា កាយេន សមានគតិកំ ហោតិ។ ន ហិ តទា ចិត្តំ សភាវសិទ្ធេន អត្តនោ ខណេន អវត្តិត្វា ទន្ធវុត្តិកស្ស រូបធម្មស្ស ខណេន វត្តិតុំ សក្កោតិ, “ឥទំ ចិត្តំ អយំ កាយោ វិយ ហោតូ”តិ បនាធិដ្ឋានេន ទន្ធគតិកស្ស កាយស្ស អនុវត្តនតោ យាវ ឥច្ឆិតដ្ឋានប្បត្តិ ហោតិ, តាវ កាយគតិអនុលោមេនេវ ហុត្វា សន្តានវសេន បវត្តមានំ ចិត្តំ កាយគតិយា បរិណាមិតំ នាម ហោតិ, ឯវំ “អយំ កាយោ ឥទំ ចិត្តំ វិយ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋានេន បគេវ សុខលហុសញ្ញាយ សម្បាទិតត្តា អភាវិតិទ្ធិបាទានំ វិយ ទន្ធំ អវត្តិត្វា យថា លហុកតិបយចិត្តវារេហេវ ឥច្ឆិតដ្ឋានប្បតិ ហោតិ, ឯវំ បវត្តរូបគា វិញ្ញាយតីតិ។

អធិប្បាយានុរូបមេវ តស្ស ភគវតោ ថោមនាយ កតត្តា។ **ឥទំ នាម** អត្ថជាតំ ភគវា **បុច្ឆិស្សតី**តិ បុព្ពេ មយា **អវិទិតំ** អបស្សំ។ **អាសយជាននត្ថ**ន្តិ “ឯវំ ព្យាករោន្តេន សត្ថុ អជ្ឈាសយោ គហិតោ ហោតី”តិ ឯវំ សត្ថុ អជ្ឈាសយជាននត្ថំ។ **ទុតិយំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ** ភគវា **បឋមំ បញ្ហំ អនុមោទិ** ទុតិយំ បញ្ហំ បុច្ឆន្តេនេវ បឋមបញ្ហវិស្សជ្ជនស្ស សម្បដិច្ឆិតភាវតោ។

ឯតំ អហោសីតិ ឯតំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ។ **អស្សា**តិ កឡារខត្តិយស្ស ភិក្ខុនោ។ ធម្មេ ទហតីតិ **ធម្មធាតុ,** សាវកបារមីញាណំ, សាវកវិសយេ ធម្មេ ទហតិ យាថាវតោ អជិតេ កត្វា ឋបេតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ធម្មធាតូ**”តិអាទិ។ **សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគតិកមេវ** វិសយេ។ **គោចរធម្មេ**តិ គោចរភូតេ ញេយ្យធម្មេ។

កឡារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ញាណវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៣៣. ញាណមេវ ញាណវត្ថុ សម្បត្តីនំ ការណភាវតោ។ **ចតូសូ**តិ ចតុសច្ចស្ស ពោធនវសេន វុត្តេសុ ចតូសុ ញាណេសុ។ **បឋម**ន្តិ “ជរាមរណេ ញាណ”ន្តិ ឯវំ វុត្តំ ញាណំ, យេន ធារណបរិចយមនសិការវសេន បវត្តំ សព្ពំ គណ្ហិ។ សន្និចយញាណមយំ **សវនមយំ** នាមត្វេវ វេទិតព្ពំ។ សភាវតោ បច្ចយតោ ចស្ស បរិគ្គណ្ហនញាណំ **សម្មសនញាណំ**ត្វេវ វេទិតព្ពំ។ ជរាមរណសីសេន ចេត្ថ ជរាមរណវន្តោវ ធម្មា គហិតា។ **បដិវេធញាណ**ន្តិ អសម្មោហតោ បដិវិជ្ឈនញាណំ។ **ឥមិនា ធម្មេនា**តិ ហេតុម្ហិ ករណវចនំ។ ឥមស្ស ហិ ធម្មស្ស អធិគមហេតុ អយំ អរិយោ អតីតានាគតេ នយេនបិ ចតុសច្ចធម្មេ អភិសម្ពុជ្ឈតិ។ មគ្គញាណមេវ បន អតីតានាគតេ នយន សទិសំ កត្វា ទស្សេតុំ “**មគ្គញាណធម្មេន វា**”តិ ទុតិយវិកប្បោ វុត្តោ។ ឯវញ្ហិ “អកាលិក”ន្តិ សមត្ថិតំ ហោតិ។

ញាណចក្ខុនា ទិដ្ឋេនាតិ ធម្មចក្ខុភូតេន ញាណចក្ខុនា អសម្មោហបដិវេធវសេន បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋេន។ **បញ្ញាយ វិទិតេនា**តិ មគ្គបញ្ញាយ តថេវ វិទិតេន។ យស្មា តថា ទិដ្ឋំ វិទិតំ សព្ពសោ បត្តំ មហាឧបាយោ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “**បរិយោគាឡ្ហេនា**”តិ។ **ទិដ្ឋេនា**តិ វា ទស្សនេន, ធម្មំ បស្សិត្វា ឋិតេនាតិ អត្ថោ។ **វិទិតេនា**តិ ចត្តារិ សច្ចានិ វិទិត្វា បាកដានិ កត្វា ឋិតេន។ **អកាលិកេនា**តិ ន កាលន្តរវិបាកទាយិនា។ **បត្តេនា**តិ ចត្តារិ សច្ចានិ បត្វា ឋិតត្តា ធម្មំ បត្តេន។ **បរិយោគាឡ្ហេនា**តិ ចតុសច្ចធម្មេ បរិយោគាហិត្វា ឋិតេន។ **អតីតានាគតេ នយំ នេតី**តិ អតីតេ ច អនាគតេ ច នយំ នេតិ ហរតិ បេសេតិ។ ឥទំ បន បច្ចវេក្ខណញាណស្ស កិច្ចំ, សត្ថារា បន មគ្គញាណំ អតីតានាគតេ នយនសទិសំ កតំ តំមូលកត្តា។ អតីតមគ្គស្ស ហិ បច្ចវេក្ខណំ នាម ហោតិ, តស្មា មគ្គញាណំ នយនសទិសំ កតំ នាម ហោតិ, បច្ចវេក្ខណញាណេន បន នយំ នេតិ។ តេនាហ “**ឯត្ថ ចា**”តិអាទិ។ យថា បន តេន នយំ នេតិ។ តំ អាការំ ទស្សេតុំ “**យេ ខោ កេចី**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច នយនុប្បាទនំ នយញាណស្សេវ បវត្តិវិសេសោ។ តេន វុត្តំ “បច្ចវេក្ខណញាណស្ស កិច្ច”ន្តិ។ កិញ្ចាបិ “ឥមិនាតិ មគ្គញាណធម្មេន វា”តិ វុត្តំ, ទុវិធំ បន មគ្គផលញាណំ សម្មសនញាណបច្ចវេក្ខណាយ មូលការណំ, ន នយនស្សាតិ ទុវិធេន ញាណធម្មេនាតិ ន ន យុជ្ជតិ។ តថា ចតុសច្ចធម្មស្ស ញាតត្តា មគ្គផលសង្ខាតស្ស វា ធម្មស្ស សច្ចបដិវេធសម្បយោគំ គតត្តា “នយនំ ហោតូ”តិ តេន “ឥមិនា ធម្មេនា”តិ ញាណស្ស វិសយភាវេន ញាណសម្បយោគេន តទញ្ញតេនាតិ ច អត្ថោ ន ន យុជ្ជតិ។ **អនុអយេ**តិ ធម្មញាណស្ស អនុរូបវសេន អយេ ពុជ្ឈនញាណេ ទិដ្ឋានំ អទិដ្ឋានយនតោ អទិដ្ឋស្ស ទិដ្ឋតាយ ញាបនតោ ច។ តេនាហ “**ធម្មញាណស្ស អនុគមនេ ញាណ**”ន្តិ។ **ខីណាសវស្ស សេក្ខភូមិ** នាម អគ្គមគ្គក្ខណោ ។ កស្មា បនេតំ ឯវំ វុត្តន្តិ ចេ? “ឯវំ ជរាមរណំ បជានាតី”តិអាទិនា វត្តមានវសេន ទេសនាយ បវត្តត្តា។

ញាណវត្ថុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ទុតិយញាណវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

៣៤. សត្តរីតិ ត-ការស្ស រ-ការាទេសំ វុត្តំ។ សត្តតិសទ្ទេន វា សមានត្ថោ សត្តរិសទ្ទោ។ ព្យញ្ជនរុចិវសេន ព្យញ្ជនំ ភណន្តីតិ **ព្យញ្ជនភាណកា**។ តេនាហ “ពហុព្យញ្ជនំ កត្វា”តិអាទិ។ តិដ្ឋតិ តត្ថ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ឋិតិ, បច្ចុប្បន្នលក្ខណស្ស ធម្មស្ស ឋិតិ ធម្មដ្ឋិតិ។ អថ វា ធម្មោតិ ការណំ, បច្ចយោតិ អត្ថោ។ ធម្មស្ស យោ ឋិតិសភាវោ, សោវ ធម្មតោ អញ្ញោ នត្ថីតិ ធម្មដ្ឋិតិ, បច្ចយោ។ តត្ថ ញាណំ **ធម្មដ្ឋិតិញាណំ**។ តេនាហ អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ – “បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណ”ន្តិ (បដិ. ម. មាតិកា ៤)។ តថា ចាហ “**បច្ចយាការេ ញាណ**”ន្តិអាទិ។ តត្ថ **ធម្មាន**ន្តិ បច្ចយុប្បន្នធម្មានំ។ **បវត្តិដ្ឋិតិការណត្តា**តិ បវត្តិសង្ខាតាយ ឋិតិយា ការណត្តា។ “ជាតិបច្ចយា ជរាមរណ”ន្តិអាទិនា អទ្ធត្តយេ អន្វយព្យតិរេកវសេន បវត្តិយា **ឆព្ពិធស្ស ញាណស្ស។ ខយោ** នាម វិនាសោ, សោវ ភេទោតិ។ **វិរជ្ជនំ** បលុជ្ជនំ។ **និរុជ្ឈនំ** អន្តរធានំ។ **ឯកេកស្មិ**ន្តិ ជរាមរណាទីសុ ឯកេកស្មឹ។ បុព្ពេ “យថាភូតញាណ”ន្តិ តរុណវិបស្សនំ អាហ។ តស្មា ឥធាបិ ធម្មដ្ឋិតិញាណំ វិបស្សនាតិ គហេត្វា “**វិបស្សនាបដិវិបស្សនា កថិតា**”តិ វុត្តំ។

ទុតិយញាណវត្ថុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អវិជ្ជាបច្ចយសុត្តវណ្ណនា

៣៥. ទេសនំ ឱសាបេសីតិ យថារទ្ធកថំ ឋបេសិ។ តត្ថ និសិន្នស្ស ទិដ្ឋិគតិកស្ស លទ្ធិយា ភិន្ទនវសេន ឧបរិ កថេតុកាមោ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ទេសនាវារំ បច្ឆិន្ទាបេត្វា បុច្ឆិតុំ សមត្ថោ នាម កោចិ នត្ថិ។ តេនាហ “**ទិដ្ឋិគតិកស្ស ឱកាសទានត្ថ**”ន្តិ។ **ទុប្បញ្ញោ ឯសោ** សត្តូបលទ្ធិយា បុច្ឆិតត្តា ។ **សត្តូបលទ្ធិវាទបទេនា**តិ “សត្តោ ជីវោ ឧបលព្ភតី”តិ ឯវំ បវត្តទិដ្ឋិទីបកបទវសេន។ វទន្តិ ឯតេនាតិ **វាទោ**។ ទិដ្ឋិ-សទ្ទោ បន ទ្វយសង្គហិតោ, ព្រហ្មចរិយវាសោ បន បរមត្ថតោ អរិយមគ្គភាវនាតិ អាហ “**អរិយមគ្គវាសោ**”តិ។ **អយំ ទិដ្ឋី**តិ អនញ្ញោ សរីរ

ជីវាតិ ទិដ្ឋិ។ “ជីវោ”តិ ច ជីវិតមេវ វទន្តិ។ **វដ្ដន្តិ** ទុវិធំ វដ្ដំ។ **និរោធេន្តោ**តិ អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបាទេន្តោ។ **សមុច្ឆិន្ទន្តោ**តិ អប្បវត្តិយំ បាបនេន ឧបច្ឆិន្ទន្តោ។ តទេតំ មគ្គេន និរោធេតព្ពំ វដ្ដំ និរុជ្ឈតីតិ យោជនា។ “អយំ សត្តោ វិនាសំ អភាវំ បត្វា សព្ពសោ ឧច្ឆិជ្ជតី”តិ ឯវំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា គហិតាការស្ស **សម្មាវ** សច្ចភាវេ **សតិ។ ន ហោតី**តិ សាត្ថកោ ន ហោតិ។

គច្ឆតីតិ សរីរតោ និក្ខមិត្វា គច្ឆតិ។ **វិវដ្ដេន្តោ**តិ អប្បវត្តិំ ករោន្តោតិ អត្ថោ។ **វិវដ្ដេតុំ ន សក្កោតិ** និច្ចស្ស អប្បវត្តិំ បាបេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ សម្មាទិដ្ឋី វិជ្ជតិ អសមាហិតបុគ្គលសេវនវសេន តថា បវត្តិតុំ អប្បទានវសេន ច បជហិតព្ពាបជហនវសេន សម្មាទិដ្ឋី វិជ្ជតិ។ **វិសូកមិវា**តិ កណ្ឌកោ វិយ។ ន កេវលំ អននុវត្តកោវ, អថ ខោ វិរោធោបិ “និច្ច”ន្តិអាទិនា បវត្តនធម្មតាយ វិញ្ញាបនតោ។ វិរូបំ ពីភច្ឆំ ផន្ទិតំ **វិប្ផន្ទិតំ**។ បណ្ណបុប្ផផលបល្លវានំ អវត្ថុភូតោ តាលោ ឯវ តាលាវត្ថុ “អសិវេ សិវា”តិ វោហារោ វិយ។ កេចិ បន “តាលវត្ថុកតានី”តិ បឋន្តិ, អវត្ថុភូតតាយ តាលោ វិយ កតានីតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“មត្ថកច្ឆិន្នតាលោ វិយា”**តិ។ **អនុអភាវ**ន្តិ វិនាសំ។

អវិជ្ជាបច្ចយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុតិយអវិជ្ជាបច្ចយសុត្តវណ្ណនា

៣៦. ឥតិ វាតិ ឯវំ វា។ ជរាមរណស្ស ចេវ ជរាមរណសាមិកស្ស ច ខណវសេន **យោ វទេយ្យ។ អវិសារទធាតុកោ** បុច្ឆិតុំ អច្ឆេកតាយ មង្គុភាវេន ជាតោ។ តេនាហ **“បុច្ឆិតុំ ន សក្កោតី”**តិ។

ទុតិយអវិជ្ជាបច្ចយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. នតុម្ហសុត្តវណ្ណនា

៣៧. ន តុម្ហាកន្តិ កាយស្ស អនត្តនិយភាវទស្សនមេវ បនេតន្តិ យា តស្ស អនត្តនិយតា, តំ ទស្សេតុំ **“អត្តនិ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ យទិ ន អត្តនិយំ, បរកិយំ នាម សិយាតិ, តម្បិ នត្ថីតិ ទស្សេន្តោ **“នាបិ អញ្ញេស”**ន្តិ អាហ។ **នយិទំ បុរាណកម្មមេវា**តិ “ឥទំ កាយោ”តិ វុត្តសរីរំ បុរាណកម្មមេវ ន ហោតិ។ ន ហិ កាយោ វេទនាសភាវោ។ **បច្ចយវោហារេនា**តិ ការណោបចារេន។ **អភិសង្ខត**ន្តិអាទិ នបុំសកលិង្គវចនំ។ **បុរិមលិង្គសភាគតាយា**តិ “បុរាណមិទំ កម្ម”ន្តិ ឯវំ វុត្តបុរិមនបុំសកលិង្គសភាគតាយ។ អញ្ញមញ្ញាភិមុខេហិ សមេច្ច បច្ចយេហិ កតោ អភិសង្ខតោតិ អាហ **“បច្ចយេហិ កតោតិ ទដ្ឋព្ពោ”**តិ។ **អភិសញ្ចេតយិត**ន្តិ តថា អភិសង្ខតត្តសង្ខាតេន អភិមុខភាវេន ចេតយិតំ បកប្បិតំ, បវត្តិតន្តិ អត្ថោ។ **ចេតនាវត្ថុកោ**តិ ចេតនាហេតុកោ។ **វេទនិយ**ន្តិ វេទនាយ ហិតំ វត្ថារម្មណភាវេន វេទនាយ បច្ចយភាវតោ។ តេនាហ **“វេទនិយវត្ថូ”**តិ។

នតុម្ហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ចេតនាសុត្តវណ្ណនា

៣៨. យញ្ចាតិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទោ អដ្ឋានេ។ តេន ចេតនាយ វិយ បកប្បានានុសយានម្បិ វិញ្ញាណស្ស ឋិតិយា វត្តមានំយេវ អវិសិដ្ឋំ អារម្មណភាវំ ជោតេតិ។ កាមំ តីសុបិ បទេសុ “បវត្តេតិ”ឥច្ចេវ អត្ថោ វុត្តោ, វត្តនត្ថោ បន ចេតនាទីនំ យថាក្កមំ ចេតយនបកប្បនានុសយនរូបោ វិសិដ្ឋរូបោ ទដ្ឋព្ពោ។ **តេភូមកកុសលាកុសលចេតនា គហិតា** កម្មវិញ្ញាណស្ស បច្ចយនិទ្ធារណមេតន្តិ។ **តណ្ហាទិដ្ឋិកប្បា គហិតា** យថារហន្តិ អធិប្បាយោ។ អដ្ឋសុបិ ហិ លោភសហគតចិត្តេសុ តណ្ហាកប្បោ, តត្ថ ចតូស្វេវ ទិដ្ឋិកប្បោតិ។ កាមំ អនុសយា លោកិយកុសលចេតនាសុបិ អនុសេន្តិយេវ, អកុសលេសុ បន បវត្តិ បាកដាតិ **“ទ្វាទសន្នំ ចេតនាន”**ន្តិ វុត្តំ។ **សហជាតកោដិយា**តិ ឥទំ បច្ចុប្បន្នាបិ កាមរាគាទយោ អនុសយាវ វុច្ចន្តិ តំសទិសតាយាតិ វុត្តំ។ ន ហិ កាលភេទេន លក្ខណប្បភេទោ អត្ថីតិ។ អនាគតា ឯវ ហិ កាមរាគាទយោ និប្បរិយាយតោ “អនុសយា”តិ វត្តព្ពតំ អរហន្តិ។ បច្ចយុប្បន្នោ វដ្ដតីតិ អាហ “អារម្មណំ បច្ចយោ”តិ។ **កម្មវិញ្ញាណស្ស ឋិតត្ថ**ន្តិ កម្មវិញ្ញាណស្សេវ បវត្តិយា។ **តស្មិំ បច្ចយេ សតី**តិ តស្មិំ ចេតនាបកប្បនានុសយសញ្ញិតេ បច្ចយេ សតិ **បតិដ្ឋា វិញ្ញាណស្ស ហោតិ**។ សន្តានេ ផលទានសមត្ថតាយេវ ហោតីតិ **“បតិដ្ឋា ហោតិ, តស្មិំ បតិដ្ឋិតេ”**តិ វុត្តំ។ សន្និដ្ឋាបកចេតនាវសេន **វិរុឡ្ហេ**តិ។ បតិដ្ឋិតេតិ ហិ ឥមិនា កម្មស្ស កតភាវោ វុត្តោ, “វិរុឡ្ហេ”តិ ឥមិនា ឧបចិតភាវោ។ តេនាហ **“កម្មំ ជវាបេត្វា”**តិអាទិ។ តត្ថ បុរេតរំ ឧប្បន្នាហិ កម្មចេតនាហិ លទ្ធបច្ចយត្តា ពលប្បត្តាយ សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ កម្ម

វិញ្ញាណំ លទ្ធបតិដ្ឋំ វិរុឡ្ហមូលញ្ច ហោតីតិ វុត្តំ “**និព្ពត្តមូលេ ជាតេ**”តិ។ តថា ហិ សន្និដ្ឋាបកចេតនា វិបាកំ ទេន្តំ អនន្តរេ ជាតិវសេន ទេតិ ឧបបជ្ជវេទនីយកម្មន្តិ។

តេភូមកចេតនាយាតិ តេភូមកកុសលាកុសលចេតនាយ។ **អប្បវត្តនក្ខណោ**តិ ឥធ បវត្តនក្ខណោ ជាយមានក្ខណោ។ ន ជាយមានក្ខណោ **អប្បវត្តនក្ខណោ** ន កេវលំ ភង្គក្ខណោ អប្បហីនានុសយស្ស អធិប្បេតត្តា។ **អប្បហីនកោដិយា**តិ អសមុច្ឆិន្នភាវេន។ តទិទំ តេភូមកកុសលាកុសលចេតនាសុ អប្បវត្តមានាសុ អនុសយានំ សហជាតកោដិអាទិនា បវត្តិ នាម នត្ថិ, វិបាកាទីសុ អប្បហីនកោដិយា បវត្តតិ ករោន្តស្ស អភាវតោតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អវារិតត្តា**តិ បដិបក្ខេតិ អវារិតព្ពត្តា។ **បច្ចយោវ ហោតិ** វិញ្ញាណស្ស ឋិតិយា។

បឋមទុតិយវារេហិ វដ្ដំ ទស្សេត្វា តតិយវារេ “**នោ ចេ**”តិអាទិនា វិវដ្ដំ ទស្សិតន្តិ “**បឋមបទេ តេភូមកកុសលាកុសលចេតនា និវត្តា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **និវត្តា**តិ អករណតោ អប្បវត្តិយា អបគតា។ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ និវត្តាតិ យោជនា។ **វុត្តប្បការស្ស**តិ “តេភូមកវិបាកេស្វ”តិអាទិនា វុត្តប្បការេសុ។

ឯត្ថាតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ។ ឯត្ថ ចេតនាបកប្បនានំ បវត្តនវសេន ធម្មបរិច្ឆេទោ ទស្សិតោតិ “ចេតេតីតិ តេភូមកកុសលាកុសលចេតនា គហិតា”តិអាទិនយោ ឥធេវ ហោតីតិ ទស្សិតោ។ **ចតស្សោ**តិ បដិឃទ្វយមោហមូលសមាគតា ចតស្សោ អកុសលចេតនា។ **ចតូសុ អកុសលចេតនាសូ**តិ យថាវុត្តាសុ ឯវ ចតូសុ អកុសលចេតនាសុ, ឥតរា បន “ន បកប្បេតី”តិ ឥមិនា បដិក្ខេបេន និវត្តាតិ។ **សុត្តេ អាគតំ វារេត្វា**តិ “នោ ច បកប្បេតី”តិ ឯវំ បដិក្ខេបវសេន សុត្តេ អាគតំ វជ្ជេត្វា។ “ន បកប្បេតី”តិ ហិ ឥមិនា អដ្ឋសុ លោភសហគតចិត្តេសុ សហជាតកោដិយា បវត្តអនុសយោ និវត្តិតោ តេសំ ចិត្តានំ អប្បវត្តនតោ, តស្មា តំ ឋានំ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **បរិមសទិសោវ** បរិមនយេសុ វុត្តនយេន គហេតព្ពោ ធម្មបរិច្ឆេទត្តា។

តទប្បតិដ្ឋិតេតិ សមាសភាវតោ វិភត្តិលោបោ, សន្ធិវសេន ទ-ការាគមោ, តស្ស អប្បតិដ្ឋិតំ តទប្បតិដ្ឋិតំ, តស្មឹ តទប្បតិដ្ឋិតេតិ ឯវមេត្ថ សមាសបទសិទ្ធិ ទដ្ឋព្ពា។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មឹ តតិយវារេ អរហត្តមគ្គស្ស កិច្ចំ កថិតំ សព្ពសោ អនុសយនិព្ពត្តិភេទនតោ។ **ខីណាសវស្ស កិច្ចករណន្តិបិ** វត្តុំ វដ្ដតិ សព្ពសោ វេទនាទីនំ បដិក្ខេបភាវតោ។ **នវ លោកុត្តរធម្មាតិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ** មគ្គបដិបាដិយា អនុសយសមុគ្ឃាដនតោ មគ្គានន្តរានិ ផលានិ, តទុភយារម្មណញ្ច និព្ពានន្តិ។ **វិញ្ញាណស្សា**តិ កម្មវិញ្ញាណស្ស។ បុនព្ភវសីសេន អនន្តរភវសង្គហិតំ នាមរូបំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណមេវ វា គហិតន្តិ អាហ “**បុនព្ភវស្ស ច អន្តរេ ឯកោ សន្ធី**”តិ។ **ភវជាតីន**ន្តិ ឯត្ថ “ទុតិយភវស្ស តតិយភវេ ជាតិយា”តិ ឯវំ បរម្បរវសេន គហេតព្ពំ។ អាយតឹ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិគហណេន បន នានន្តរិយតោ កម្មភវោ គហិតោ, ជាតិហេតុផលសិទ្ធិបេត្ថ វុត្តា ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច “នោ ចេ, ភិក្ខវេ, ចេតេតិ នោ ច បកប្បេតិ, អថ ខោ អនុសេតី”តិ ឯវំ ភគវតា ទុតិយនយេ បុព្ពភាគេ ភវនិព្ពត្តកកុសលាកុសលាយូហនំ, បកប្បនញ្ច វិនាបិ ភវេសុ ទិដ្ឋាទីនវស្ស យោគិនោ អនុសយបច្ចយា វិបស្សនាចេតនាបិ បដិសន្ធិជនកា ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ កុសលាកុសលស្ស អប្បវត្តិ ចេបិ, តទា វិជ្ជមានតេភូមកវិបាកាទិធម្មេសុ អប្បហីនកោដិយា អនុសយិតកិលេសប្បច្ចយា ភវវដ្ដស្ស កម្មវិញ្ញាណស្ស បតិដ្ឋិតតា ហោតីតិ ទស្សនត្ថញ្ច វុត្តោ។ “ន ចេតេតិ បកប្បេតិ អនុសេតី”តិ អយំ នយោ ន គហិតោ ចេតនំ វិនា បកប្បនស្ស អភាវតោ។

ចេតនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទុតិយចេតនាសុត្តវណ្ណនា

៣៩. វិញ្ញាណនាមរូបានំ អន្តរេ ឯកោ សន្ធីតិ ហេតុផលសន្ធិ វិញ្ញាណគ្គហណេន កម្មវិញ្ញាណស្ស គហិតត្តា។ នាមរូបំ បន វិបាកនាមរូបមេវាតិ បាកដមេវ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទុតិយចេតនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. តតិយចេតនាសុត្តវណ្ណនា

៤០. រូបាទីសុ ឆសុ អារម្មណេសុ។ តេន ចេត្ថ ភវត្តយំ សង្គណ្ហាតិ ឆទ្វារម្មណបរិយាបន្នត្តា។ តស្សេវ ភវត្តយស្ស បត្ថនា បណិធានាទិវសេន **នតិ** នាម។ **អាគតិម្ហិ គតី**តិ បច្ចុបដ្ឋានវសេន អភិមុខំ គតិ បវត្តិ ឯតស្មាតិ អាគតិ, កម្មាទិនិមិត្តំ។ តស្មឹ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស គតិ បវត្តិ និព្ពត្តិ ហោតិ។ តេនាហ “**អាគតេ**”តិអាទិ។ **ចុតូបបាតោ**តិ ចវនំ ចុតិ, មរណំ។ ឧបបជ្ជនំ និព្ពត្តិ, ឧបបាតោ។ ចុតិតោ ឧបបាតោ បុនរុប្បាទោ។ តេនាហ

“**ឯវំ វិញ្ញាណស្សា**”តិអាទិ។ **តតោ**តិ និព្ពត្តភវតោ។ **តត្ថា**តិ បុនព្ភវសង្ខាតេ អាយតិភវេ។ **ឯកោវ សន្ធី**តិ ឯកោ ហេតុផលសន្ធិ ឯវ កថិតោ។

តតិយចេតនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កឡារខត្តិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. គហបតិវគ្គោ

១. បញ្ចវេរភយសុត្តវណ្ណនា

៤១. យតោតិ យស្មិំ កាលេ។ អយញ្ហិ **តោ**-សទ្ទោ ទា-សទ្ទោ វិយ ឥធ កាលវិសយោ។ តេនាហ “**យទា**”តិ។ **ភយវេរចេតនាយោ**តិ ភាយិតព្ពដ្ឋេន ភយំ, វេរបសវនដ្ឋេន វេរន្តិ ច លទ្ធនាមា ចេតនាយោ។ បាណាតិបាតាទយោ ហិ យស្ស បវត្តន្តិ, យញ្ច ឧទ្ទិស្ស បវត្តិយន្តិ, ឧភយេ សភយភេរវាតិ តេ ឯវ ភាយិតព្ពភយវេរជនកាវាតិ។ សោតស្ស អរិយមគ្គស្ស អាទិតោ បជ្ជាយ បដិបត្តិអធិគមោ សោតាបត្តិ , តទត្ថាយ តត្ថ បតិដ្ឋិតស្ស ច អង្គានិ **សោតាបត្តិយង្គានិ**, តទុភយំ សន្ធាយាហ “**ទុវិធំ សោតាបត្តិយា អង្គ**”ន្តិ, សោតាបត្តិអត្ថំ អង្គន្តិ អត្ថោ។ **យំ បុព្ពភាគេ**តិ យំ សយំ សោតាបត្តិមគ្គផលបដិលាភតោ បុព្ពភាគេ តទត្ថាយ សំវត្តតិ។ កឹ បន តន្តិ អាហ “សប្បុរិសសំសេវោ”តិអាទិ។ សប្បុរិសានំ ពុទ្ធាទីនំ អរិយញាណសញ្ញាណជាតា បយិរុបាសនា, **សទ្ធម្មស្សវនំ** ចតុសច្ចធម្មស្សវនំ, យោនិសោ ឧបាយេន អនិច្ចាទិតោ មនសិ ករណំ **យោនិសោមនសិការោ**, ឧស្សុក្កាបេន្តេន ធម្មស្ស និព្ពានស្ស អនុធម្មបដិបជ្ជនំ **ធម្មានុធម្មបដិបត្តី**តិ ឯតានិ សោតាបត្តិយា អង្គានិ។ អដ្ឋកថាយំ បន សោតាបត្តិអង្គន្តិ បទំ អបេក្ខិត្វា “**ឯវំ អាគត**”ន្តិ វុត្តំ។ **បិតស្ស** បុគ្គលស្ស **អង្គំ**។ សោតាបន្នោ អង្គីយតិ ញាយតិ ឯតេនាតិ **សោតាបន្នស្ស អង្គន្តិ**បិ វុច្ចតិ។ **ឥទំ** បច្ឆា វុត្តំ អង្គំ។ ទោសេហិ អារកាតិ **អរិយោ**តិ អាហ “**និទ្ទោសោ**”តិ។ កថំ អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោតិអាទិនា កេនចិបិ អនុបារម្ភិយត្តា **និរុបារម្ភោ**។ ញាណំ សន្ធាយ “និទ្ទោសោ”តិ វុត្តំ, បដិច្ចសមុប្បាទំ សន្ធាយ “និរុបារម្ភោ”តិ វទន្តិ។ ឧភយម្បិ បន សន្ធាយ ឧភយំ វុត្តន្តិ អបរេ។ **បដិច្ចសមុប្បាទោ** ឯត្ថ អធិប្បេតោ។ តថា ហិ វុត្តំ “**អបរាបរំ ឧប្បន្នាយ វិបស្សនាបញ្ញាយា**”តិ។ ន ហិ មគ្គញាណំ វិបស្សនាបញ្ញាតិ។ សម្មា ឧបាយត្តា តស្ស បដិច្ចសមុប្បន្នេ យាថាវតោ ញាយតីតិ **ញាយោ**, បដិច្ចសមុប្បាទោ។ ញាណំ បន ញាយតិ សោ ឯតេនាតិ **ញាយោ**។

តត្ថាតិ និរយេ។ **មគ្គសោត**ន្តិ មគ្គស្ស សោតំ។ **អាបន្នោ**តិ អធិគតោ។ អបាយេសុ ឧប្បជ្ជនសង្ខាតោ វិនិបាតធម្មោ ឯតស្សាតិ វិនិបាតធម្មោ, ន វិនិបាតធម្មោ **អវិនិបាតធម្មោ**។ បរំ អយនន្តិ អតិវិយ សវិសយេ អយិតព្ពំ ពុជ្ឈិតព្ពំ។ យេសញ្ហិ ធាតូនំ គតិអត្ថោ, ពុទ្ធិបិ តេសំ អត្ថោ។ តេនាហ “**អវស្សំ អភិសម្ពុជ្ឈនកោ**”តិ។

បាណាតិបាតកម្មការណាតិ បាណាតិបាតសង្ខាតស្ស បាបកម្មស្ស ករណហេតុ។ **វេរំ** វុច្ចតិ វិរោធោ, តទេវ ភាយិតព្ពតោ **ភយ**ន្តិ អាហ “**ភយំ វេរន្តិ អត្ថតោ ឯក**”ន្តិ។ **ឥទំ ពាហិរំ វេរំ នាម** តស្ស វេរស្ស មូលភូតតោ វេរការបុគ្គលតោ ពាហិភាវត្តា។ តេនេវ ហិ តស្ស វេរការបុគ្គលស្ស ឧប្បន្នំ វេរំ សន្ធាយ “**ឥទំ អជ្ឈត្តិកវេរំ នាមា**”តិ វុត្តំ, តន្និស្សិតស្ស វេរស្ស មូលភូតា វេរការបុគ្គលចេតនា ឧប្បជ្ជតិ បហរិតុំ អសមត្ថស្សបីតិ អធិប្បាយោ។ ន ហិ នេរយិកា និរយបាលេសុ បដិបហរិតុំ សក្កោន្តិ។ **និរយបាលស្ស ចេតនា ឧប្បជ្ជតី**តិ ឯតេន “អត្ថិ និរយេ និរយបាលា”តិ ទស្សេតិ។ **យំ បនេតំ ពាហិរវេរ**ន្តិ យមិទំ ទិដ្ឋធម្មិកំ សម្បរាយិកញ្ច ពាហិរំ វេរំ។ **បុគ្គលវេរន្តិ វុត្តំ** អត្តកិច្ចំ សាធេតុំ អសក្កោន្តោ កេវលំ បរបុគ្គលេ ឧប្បន្នមត្តំ វេរន្តិ កត្វា។ **អត្ថតោ ឯកមេវ** “ចេតសិក”ន្តិ វិសេសេត្វា វុត្តត្តា។ **សេសបទេសូ**តិ “អទិន្នាទានបច្ចយា”តិអាទិនា អាគតេសុ សេសកោដ្ឋាសេសុ។ **អត្តោ ភគ្គោ**តិ អត្តោ ធំសិតោ ។ **អធិគតេនា**តិ មគ្គេន អធិគតេន។ “អភិគតេនា”តិបិ បាឋោ, អធិរុគ្គេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**អចលប្បសាទេនា**”តិ។

បញ្ចវេរភយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយបញ្ចវេរភយសុត្តវណ្ណនា

៤២. ភិក្ខូនំ កថិតភាវមត្តមេវ វិសេសោតិ ឯតេន យា សត្ថារា ឯកច្ចានំ ទេសិតទេសនា, បុន តទញ្ញេសំ វេនេយ្យទមកុសលេន កាលន្តរេ តេនេវ ទេសិតា, សា ធម្មសំគាហកេហិ “មា នោ សត្ថុទេសនា សម្បជិគ្គហំ វិនានស្សតូ”តិ វិសុំ សង្គហំ អារោបិតាតិ ទស្សេតិ។

ទុតិយបញ្ចវេរភយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទុក្ខសុត្តវណ្ណនា

៤៣. សមុទយនំ **សមុទយោ**, សមុទេតិ ឯតស្មាតិ **សមុទយោ**, ឯវំ ឧភិន្នំ សមុទយានមត្ថោតោបិ ភេទោ វេទិតព្ពោ។ បច្ចយាវ **បច្ចយសមុទយោ**។ អារទ្ធវិបស្សកោ “ឥមញ្ច ឥមញ្ច បច្ចយសាមគ្គឹ បដិច្ច ឥមេ ធម្មា ខណេ ខណេ ឧប្បជ្ជន្តី”តិ បស្សន្តោ **“បច្ចយសមុទយំ បស្សន្តោបិ ភិក្ខុ ខណិកសមុទយំ បស្សតី”**តិ វុត្តោ បច្ចយទស្សនមុខេន និព្ពត្តិក្ខណស្ស ទស្សនតោ។ សោ បន ខណេ ខណេ សង្ខារានំ និព្ពត្តឹ បស្សិតុំ អារទ្ធោ “ឥមេហិ នាម បច្ចយេហិ និព្ពត្តតី”តិ បស្សតិ។ “សោ ខណិកសមុទយំ បស្សន្តោ បច្ចយំ បស្សតី”តិ វទន្តិ។ យស្មា បន បច្ចយតោ សង្ខារានំ ឧទយំ បស្សន្តោ ខណតោ តេសំ ឧទយទស្សនំ ហោតិ, ខណតោ ឯតេសំ ឧទយំ បស្សតោ បគេវ បច្ចយានំ សុត្តហិតត្តា បច្ចយតោ ទស្សនំ សុខេន ឥជ្ឈតិ, តស្មា វុត្តំ **“បច្ចយសមុទយំ បស្សន្តោបី”**តិអាទិ។ អត្ថង្គមទស្សនេបិ ឯសេវ នយោ។ **អច្ចន្តត្ថង្គមោ**តិ អប្បវត្តិ និរោធោ និព្ពានន្តិ។ **ភេទត្ថង្គមោ**តិ ខណិកនិរោធោ។ តទុភយំ បុព្ពភាគេ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាទិវសេន បស្សន្តោ អញ្ញតរស្ស ទស្សនេ ឥតរទស្សនម្បិ សិទ្ធមេវ ហោតិ, បុព្ពភាគេ ច អារម្មណវសេន ខយតោ វយសម្មសនាទិកាលេ ភេទត្ថង្គមំ បស្សន្តោ អតិរេកវសេន អនុស្សវាទិតោ អច្ចន្តំ អត្ថង្គមំ បស្សតិ។ មគ្គក្ខណេ បនារម្មណតោ អច្ចន្តអត្ថង្គមំ បស្សតិ, អសម្មោហតោ ឥតរម្បិ បស្សតិ។ តំ សន្ធាយាហ **“អច្ចន្តត្ថង្គមំ បស្សន្តោបី”**តិអាទិ។ **សមុទយត្ថង្គមំ និព្ពត្តិភេទ**ន្តិ សមុទយសង្ខាតំ និព្ពត្តឹ អត្ថង្គមសង្ខាតំ ភេទញ្ច។ **និស្សយវសេនា**តិ ចក្ខុស្ស សន្និស្សយវសេន បច្ចយំ កត្វា។ **អារម្មណវសេនា**តិ រូបេ អារម្មណំ កត្វា។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ **មធុបិណ្ឌិកសុត្តដីកាយំ** វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ **តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ**តិ “ចក្ខុ រូបានិ វិញ្ញាណ”ន្តិ ឥមេសំ តិណ្ណំ សង្គតិ សមាគមេ និព្ពត្តិ ផស្សោតិ វុត្តោតិ អាហ **“តិណ្ណំ សង្គតិយា ផស្សោ”**តិ។ តិណ្ណន្តិ ច បាកដបច្ចយវសេន វុត្តំ, តទញ្ញេបិ បន មនសិការាទយោ ផស្សបច្ចយា ហោន្តិយេវ។ **ឯវន្តិ** តណ្ហាទីនំ អសេសវិរាគនិរោធក្កមេន។ **ភិន្នំ ហោតី**តិ អនុប្បាទនិរោធេន និរុទ្ធំ ហោតិ។ តេនាហ **“អប្បដិសន្ធិយ”**ន្តិ។

ទុក្ខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. លោកសុត្តវណ្ណនា

៤៤. **អយមេត្ថ វិសេសោ**តិ “អយំ លោកស្សា”តិ សមុទយត្ថង្គមានំ វិសេសទស្សនំ។ **ឯត្ថ** ចតុត្ថសុត្តេ តតិយសុត្តតោ **វិសេសោ**។

លោកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ញាតិកសុត្តវណ្ណនា

៤៥. អញ្ញមញ្ញំ ទ្វិន្នំ ញាតីនំ គាមោ ញាតិកោតិ វុត្តោតិ អាហ **“ទ្វិន្នំ ញាតកានំ គាមេ”**តិ។ គិញ្ជកា វុច្ចន្តិ ឥដ្ឋកា, គិញ្ជកាហិ ឯវ កតោ អាវសថោ **គិញ្ជកាវសថោ**។ សោ កិរ អាវាសោ យថា សុធាបរិកម្មេន បយោជនំ នត្ថិ, ឯវំ ឥដ្ឋកាហិ ឯវ ចិនិត្វា ឆាទេត្វា កតោ។ តាទិសញ្ហិ ឆទនំ សន្ធាយ ភគវតា ឥដ្ឋកាឆទនំ អនុញ្ញាតំ។ តេន វុត្តំ **“ឥដ្ឋកាហិ កតេ មហាបាសាទេ”**តិ។ តត្ថ ទ្វារពន្ធកវាដផលកាទីនិ បន ទារុមយានិយេវ។ បរិយាយតិ អត្តនោ ផលំ បរិគ្គហេត្វា វត្តតីតិ បរិយាយោ, ការណន្តិ អាហ **“ធម្មបរិយាយន្តិ ធម្មការណ”**ន្តិ, បរិយត្តិធម្មភូតំ វិសេសាធិគមស្ស ហេតុន្តិ អត្ថោ។ ឧបេច្ច សុយ្យតិ ឯត្ថាតិ ឧបស្សុតីតិ វុត្តំ **“ឧបស្សុតីតិ ឧបស្សុតិដ្ឋាន”**ន្តិ។ **អត្តនោ កម្ម**ន្តិ យទត្ថំ តត្ថ គតោ, តំ បរិវេណសមជ្ជនកិរិយំ។ **បហាយា**តិ អកត្វា។ ឯវំ មហត្ថញ្ហិ វិមុត្តាយតនសីសេ ឋត្វា សុណន្តស្ស មហតោ អត្ថាយ សំវត្តតិ។ **ឯកង្គណំ អហោសី**តិ សព្ពំ វិវដំ អហោសិ។ តីសុ ហិ ភវេសុ សង្ខារគតំ បច្ចុប្បន្នវសេន មនសិករោតោ ភគវតោ កិញ្ចិ អសេសេត្វា សព្ពម្បិ តំ ញាណមុខេ អាបាថំ ឧបគច្ឆិ។ តេន វុត្តំ **“យាវភវគ្គា ឯកង្គណំ អហោសី”**តិ។ តន្តិវសេន តមត្ថំ វាចាយ និច្ឆារេន្តោ **“វចសា សជ្ឈាយំ ករោន្តោ”**តិ វុត្តោ។ បច្ចយបច្ចុប្បន្នវសេន ច អត្ថំ អាហរិត្វា តេសំ និរោធេន វិវដ្ដស្ស អាហតត្តា **“យថានុសន្ធិនា”**តិ វុត្តំ។ **អទ្ទស** ញាណចក្ខុនា។

មនសា សជ្ឈាយំ ករោន្តោ **“តុណ្ហីភូតោវ បគុណំ ករោន្តោ”**តិ វុត្តោ។ **បទានុបទ**ន្តិ បទញ្ច អនុបទញ្ច។ បុរិមញ្ហិ បទំ នាម, តទនន្តរំ អនុបទំ។ **យដេត្វា** សម្ពន្ធំ កត្វា អវិច្ឆិន្ទិត្វា។ **បរិយាបុណាតី**តិ អជ្ឈយតិ។ **អាធារប្បត្ត**ន្តិ អាធារំ ចិត្តសន្តានប្បត្តំ អប្បមុដ្ឋំ គតត្តា អាធារប្បត្តំ នាម។ **ការណនិស្សិតោ**តិ

លោកុត្តរធម្មស្ស ការណសន្និស្សិតោ។ **អាទិព្រហ្មចរិយកោ**តិ អាទិព្រហ្មចរិយំ, តទេវ **អាទិព្រហ្មចរិយកំ**។ ធម្មបរិយាយាបេក្ខាយ បុល្លិង្គនិទ្ទេសោ។ **តីសុបិ តមេសូ**តិ តតិយចតុត្ថបញ្ចមេសុ តីសុ សុត្តេសុ។

ញាតិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អញ្ញតរព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៤៦. នាមវសេនាតិ គោត្តនាមវសេន ច កិត្តិវសេន ច អបាកដោ, តស្មា “ជាតិវសេន ព្រាហ្មណោ”តិ វុត្តំ។

អញ្ញតរព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ជាណុស្សោណិសុត្តវណ្ណនា

៤៧. ឯវំលទ្ធនាមោតិ “ជាណុស្សោណី”តិ ឯវំលទ្ធនាមោ រញ្ញោ សន្តិកា អធិគតនាមោ។

ជាណុស្សោណិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. លោកាយតិកសុត្តវណ្ណនា

៤៨. អាយតី ហិតំ តេន លោកោ ន យតតិ ន ឦហតីតិ លោកាយតំ។ ន ហិ តំ លទ្ធី និស្សាយ សត្តា បុញ្ញកិរិយាយ ចិត្តម្បិ ឧប្បាទេន្តិ, កុតោ បយោគោ, តំ ឯតស្ស អត្ថិ, តត្ថ វា និយុត្តោតិ **លោកាយតិកោ**។ បឋមសទ្ទោ អាទិអត្ថវាចកត្តា ជេដ្ឋវេវចនោតិ អាហ “**បឋមំ លោកាយត**”ន្តិ។ សាធារណវចនោបិ លោកសទ្ទោ វិសិដ្ឋវិសយោ តជាធិប្បេតោតិ អាហ “**ពាលបុថុជ្ជនលោកស្សា**”តិ។ តត្តរភាវេន លកុណ្ឌកភាវេន តស្ស វិបុលាទិភាវេន ពាលានំ ឧបដ្ឋានមត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “**អាយតំ មហន្ត**”ន្តិអាទិមាហ។ **បរិត្ត**ន្តិ ខុទ្ទកំ។ **ឯកសភាវ**ន្តិ ឯកំ សភាវំ។ អវិបរិណាមធម្មតាយាតិ អាហ “**និច្ចសភាវមេវាតិ បុច្ឆតី**”តិ។ **បុរិមសភាវេន នានាសភាវ**ន្តិ បុរិមសភាវតោ ភិន្នសភាវំ។ **បច្ឆា ន ហោតី**តិ បច្ឆា កិញ្ចិ ន ហោតិ សព្ពសោ សមុច្ឆិជ្ជនតោ។ តេនាហ “**ឧច្ឆេទំ សន្ធាយ បុច្ឆតី**”តិ។ **ឯកត្ត**ន្តិ សព្ពកាលំ អត្តសម្ភវំ។ តថា ចេវ គហណេន **ទ្វេបិ** វាទា **សស្សតទិដ្ឋិយោ** ហោន្តិ។ **នត្ថិ** ន ហោតិ។ **បុថុត្តំ** នានាសភាវំ, ឯករូបំ ន ហោតីតិ វា គហណេន **ទ្វេបិ** វាទា **ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយោ**តិ។

លោកាយតិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អរិយសាវកសុត្តវណ្ណនា

៤៩. សំសយុប្បត្តិ អាការទស្សនន្តិ “កស្មឹ សតិ កឹ ហោតី”តិ ការណស្ស ផលស្ស ច បច្ចាមសនេន វិនា កេវលំ តទប្បច្ចយតាយ សំសយស្ស ឧប្បជ្ជនាការទស្សនំ។ **សមុទយ**តិ សមុទេតីតិ អត្ថោតិ អាហ “**ឧប្បជ្ជតី**”តិ។

អរិយសាវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទុតិយអរិយសាវកសុត្តវណ្ណនា

៥០. ទ្វេបិ នយា ឯកតោ វុត្តាតិ តទំ “វិញ្ញាណេ សតិ នាមរូបំ ហោតី”តិអាទិនា នវមេ វុត្តស្ស នយស្ស “អវិជ្ជាយ សតិ សង្ខារា ហោន្តី”តិអាទិនា ទសមេ វុត្តនយេ អន្តោគធត្តា។ **នានត្ត**ន្តិ បុរិមតោ នវមតោ ទសមស្ស នានត្តំ។

ទុតិយអរិយសាវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

គហបតិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ទុក្ខវគ្គោ

១. បរិវីមំសនសុត្តវណ្ណនា

៥១. ឧបបរិក្ខមានោតិ បវត្តិបវត្តិហេតុំ, និវត្តិនិវត្តិហេតុញ្ច បរិតុលេន្តោ។ កុតោ បនេតន្តិ? “សម្មា ទុក្ខក្ខយា”តិ វចនតោ។ ន ហិ សព្ពទុក្ខបរិវីមំសំ វិនា សម្មា ទុក្ខក្ខយោ សម្ភវតិ។ **កស្មា**តិអាទិនា ជរាមរណស្សេវ គហណេ ការណំ បុច្ឆតិ។ ជាតិអាទីនម្បិ បវត្តិ ទុក្ខភាវិនីតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា ជរាមរណេ គហិតេ សតិ ជាតិបិ គហិតា ហោតិ, តស្សា អភាវេ ជរាមរណស្សេវ អភាវតោ។ ឯស នយោ ភវាទីសុបិ។ ឯវំ យាវ ជាតិធម្មោ ជរាមរណេ គហិតេ គហិតោវ ហោតិ, ជរាមរណបទេសេន តព្ពិការវន្តោ សព្ពេ តេភូមកា សង្ខារា គហិតាតិ ឯវម្បិ ជរាមរណគ្គហណេន សព្ពម្បិ វដ្ដទុក្ខំ គហិតមេវ ហោតិ។ តេនាហ “**តស្មិំ គហិតេ សព្ពទុក្ខស្ស គហិតត្តា**”តិ។ **អនេកវិធ**ន្តិ ពហុវិធំ ពហុកោដ្ឋាសំ។ “អនេក”ន្តិ វា បាឋោ ។ **អនេក**ន្តិ ពហុលវចនំ។ **វិធ**ន្តិ ខណ្ឌិច្ចបាលិច្ចាទិវសេន វិបរីតកោដ្ឋាសំ។ **នានប្បការក**ន្តិ តតោ ឯវ នានប្បការំ។ **នទ្ធត្វា បិតំ បុរិសំ វិយា**តិ ពាលានំ អត្តភាវស្ស សុភាការេន ឧបដ្ឋានំ សន្ធាយាហ។

“**សារុប្បភាវេនា**”តិ វុត្តំ, កី សព្ពថា សារុប្បភាវេនាតិ អាហ “**និក្កិលេសតាយ បរិសុទ្ធតាយា**”តិ។ ន ហិ តស្សេសា អសង្ខតតាទិភាវេន សទិសា។ **បដិបន្នោ**តិ បដិមុខោ អភិសង្ខារមុខោ ហុត្វា បន្នោ អធិគតោ។ **អនុគត**ន្តិ អនុច្ឆវិកភាវេន គតំ, យថា ច និព្ពានស្ស អធិគមោ ហោតិ, ឯវំ តទនុរូបភាវេន គតំ។ ឯត្ថ ច បាឡិយំ “បជានាតី”តិ បុព្ពភាគវសេន បជាននា វុត្តា, “តថា បដិបន្នោ ច ហោតី”តិ និយតវសេន។ “អបរភាគវសេនា”តិ អបរេ។ កេចិ បន “យថា បដិបន្នស្ស ជរាមរណំ និរុជ្ឈតិ, តថា បដិបន្នោ”តិ វទន្តិ។ បទវីមំសនា បុព្ពភាគវសេន វេទិតព្ពា, ន មគ្គក្ខណវសេន។ **សង្ខារនិរោធាយា**តិ ឯត្ថ នយិទំ អវិជ្ជាបច្ចយ សង្ខារគ្គហណំ, អថ ខោ សង្ខតសង្ខារគ្គហណន្តិ អាហ “**សង្ខារទុក្ខស្ស និរោធត្ថាយា**”តិ។ តេនាហ “**ឯត្តាវតា យាវ អរហត្តា ទេសនា កថិតា**”តិ។

“បច្ចត្តំយេវ បរិនិព្ពាយតី”តិអាទិនា **អរហត្តផលបច្ចវេក្ខណំ**, “សោ សុខញ្ច វេទនំ វេទយតី”តិអាទិនា **សតតវិហារញ្ច ទស្សេត្វា ទេសនា** សព្ពថាវ វដ្ដទេសនាតោ **និវត្តេតព្ពា សិយា។ អវិជ្ជាគតោតិ** ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, តេន ឯវមាទិកំ ឥទំ វដ្ដវិវដ្ដកថនំ បុន គណ្ហាតិ។ បុគ្គលសទ្ទោ ឥតរាសំ ទ្វិន្នំ បកតីនំ វាចកោតិ តតោ វិសេសេត្វា គហណេ បឋមបកតិមេវ ទស្សេន្តោ “បុរិសបុគ្គលោ”តិ អវោចាតិ អាហ “**បុរិសោយេវ បុគ្គលោ**”តិ។ **ឧភយេនា**តិ បុរិសបុគ្គលគ្គហណេន។ សម្មុតិយា អវិជ្ជមានាយ កថា ទេសនា **សម្មុតិកថា**។ បរមត្ថស្ស កថា ទេសនា **បរមត្ថកថា។ តត្ថា**តិ សម្មុតិបរមត្ថកថាសុ, ន សម្មុតិបរមត្ថេសុ។ តេនាហ “**ឯវំ បវត្តា សម្មុតិកថា នាមា**”តិអាទិ។ តត្រិទំ សម្មុតិបរមត្ថានំ លក្ខណំ – យស្មិំ ភិន្នេ ពុទ្ធិយា វា អវយវវិនិព្ភោគេ កតេ ន តំសមញ្ញា, សា ឃដបដាទិប្បភេទា សម្មុតិ, តព្ពិបរិយាយតោ បរមត្ថោ។ ន ហិ កក្ខឡផុសនាទិសភាវេ អយំ នយោ លព្ភតិ។ តត្ថ រូបាទិធម្មំ សមូហសន្តានវសេន បវត្តមានំ ឧបាទាយ “សត្តោ”តិអាទិ វោហារោតិ អាហ “**សត្តោ នរោ...បេ.... សម្មុតិកថា នាមា**”តិ ។ យស្មា រូបាទយោ បរមត្ថធម្មា “ខន្ធា ធាតុយោ”តិអាទិនា វុច្ចន្តិ, ន វោហារមត្តំ, តស្មា “**ខន្ធា...បេ.... បរមត្ថកថា នាមា**”តិ វុត្តំ។ ននុ ខន្ធកថាបិ សម្មុតិកថាវ, សម្មុតិ ហិ សង្កេតោ ខន្ធដ្ឋោ រាសដ្ឋោ វា កោដ្ឋាសដ្ឋោ វាតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន ខន្ធសមញ្ញា ផស្សាទីសុ តជ្ជាបញ្ញត្តិ វិយ បរមត្ថសន្និស្សយា តស្ស អាសន្នតរា បុគ្គលសមញ្ញាទយោ វិយ ន ទូរេតិ បរមត្ថសង្គហតា វុត្តា។ ខន្ធសីសេន វា តទុបាទានា សភាវធម្មា ឯវ គហិតា។ ននុ ច សព្ពេបិ សភាវធម្មា សម្មុតិមុខេនេវ ទេសនំ អារោហន្តិ, ន សម្មុខេនាតិ សព្ពាបិ ទេសនា សម្មុតិទេសនាវ សិយាតិ? នយិទមេវំ ទេសេតព្ពធម្មវិភាគេន ទេសនាវិភាគស្ស អធិប្បេតត្តា, ន ច សទ្ទោ កេនចិ បវត្តិនិមិត្តេន វិនា អត្ថំ បកាសេតីតិ។ តេនាហ “**បរមត្ថំ កថេន្តាបិ សម្មុតឹ អមុញ្ចិត្វាវ កថេន្តី**”តិ។ **សច្ចមេវ** អវិបរីតមេវ **កថេន្តិ**។

សម្មុតីតិ សមញ្ញា។ បរមោ ឧត្តមោ អត្ថោតិ បរមត្ថោ, ធម្មានំ យថាភូតសភាវោ។ តំ **បរមត្ថំ, សម្មុតិ** បន លោកស្ស សង្កេតមត្តសិទ្ធា។ យទិ ឯវំ កថំ សម្មុតិកថាយ សច្ចតាតិ អាហ “**លោកសម្មុតិការណា**”ន្តិ លោកសមញ្ញំ និស្សាយ បវត្តនតោ។ លោកសមញ្ញាយ ហិ អភិនិវេសនំ វិនា បញ្ញាបនា ឯកច្ចស្ស សុតស្ស សារវនា វិយ, ន មុសា អនតិក្កមិតព្ពតោ តស្សា។ តេនាហ ភគវា “ជនបទនិរុត្តិំ នាភិនិវេសេយ្យ, សមញ្ញំ នាតិធាវេយ្យា”តិ។ **ធម្មានំ** សភាវធម្មានំ។ **ភូតលក្ខណំ** ភាវស្ស លក្ខណំ ទីបេន្តីតិ កត្វា។

តេរសចេតនាភេទន្តិ អដ្ឋកាមាវចរកុសលចេតនាបញ្ចរូបាវចរកុសលចេតនាភេទំ។ អត្តនោ សន្តានស្ស បុននតោ បុជ្ជភវផលស្ស អភិសង្ខរណតោ **បុញ្ញាភិសង្ខារំ។ កម្មបុញ្ញេនា**តិ កម្មភូតេន។ **វិបាកបុញ្ញេនា**តិ វិបាកសង្ខាតេន។ បុញ្ញផលម្បិ ហិ ឧត្តរបទលោបេន “បុញ្ញ”ន្តិ វុច្ចតិ “ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតី”តិអាទីសុ វិយ។ “អបុញ្ញូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណ”ន្តិ ឥទំ “បុញ្ញូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណ”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តនយមេវាតិ ន ឧទ្ធតំ។ អបុញ្ញផលំ ឧត្តរបទលោបេន “អបុញ្ញ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **សង្ខារ**ន្តិ សង្ខារស្ស គហិតត្តា “អវិជ្ជាគតោយ”ន្តិ ឥមិនា សង្ខារស្ស

បច្ចយោ គហិតោ, “បុញ្ញូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា បច្ចយុប្បន្នំ វិញ្ញាណំ។ តស្មិញ្ច គហិតេ នាមរូបាទិ សព្ពំ គហិតមេវ ហោតិ។ តេនាហ “**ទ្វាទសបទិកោ បច្ចយាការោ គហិតោវ ហោតី**”តិ។

វិជ្ជាតិ អរហត្តមគ្គញាណំ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន។ តស្សា ហិ ឧប្បាទា សព្ពសោ អវិជ្ជា បហីនា ហោតិ។ **បឋមមេវា**តិ ឥទំ អវិជ្ជាបហានវិជ្ជុប្បាទានំ សមានកាលតាទស្សនំ។ តេនាហ “**យថា បនា**”តិអាទិ។ **បទីបុជ្ជលេនា**តិ បទីបុជ្ជលនហេតុនា សហេវ។ **វិជ្ជុប្បាទា**តិ វិជ្ជុប្បាទហេតុ, ឯវំ សតីបិ សមកាលត្តេតិ អធិប្បាយោ។ **ន គណ្ហាតី**តិ “ឯតំ មមា”តិអាទិនា ន គណ្ហាតិ។ **ន តណ្ហាយតិ ន ភាយតិ** តណ្ហាវុត្តិនោ អភាវា, តតោ ឯវ ភយវត្តនោ ច អភាវា។

កិលិត្វា បរិនិដ្ឋាបេត្វាតិ កិលិត្វា វិយ អញ្ញស្ស អវិសយំ វិយ ករណេន បរិនិដ្ឋាបេត្វា។ សាមិសសុខស្ស អនេកទុក្ខានុពន្ធភាវតោ, សុខាភិនន្ទស្ស ទុក្ខហេតុភាវតោ ច **សុខំ អភិនន្ទន្តោយេវ ទុក្ខំ អភិនន្ទតិ នាម** អគ្គិសន្តាបសុខំ ឥច្ឆន្តោ ធូមទុក្ខានុញ្ញាតោ វិយ។ **ទុក្ខំ បត្វា សុខំ បត្ថនតោ**តិ ឯត្ថ ទុព្ពលគហណិកាទយោ និទស្សនភាវេន វេទិតព្ពា។ តេ ហិ យាវ សាយន្ហសមយាបិ អភុត្វា សាយមាសាទីនិ ករោន្តោ ជិឃច្ឆាទី ឧប្បាទេត្វា ភុញ្ជនាទីនិ ករោន្តិ។ សុខស្ស វិបរិណាមទុក្ខតោ សុខំ អភិនន្ទន្តោ ទុក្ខំ អភិនន្ទតិ នាមាតិ យោជនា។ កេចិ បន ទុក្ខស្ស អភាវតោ វិបរិណាមសុខតោ តំ សុខំ អភិនន្ទន្តោ ទុក្ខំ អភិនន្ទតីតិ វទន្តិ។ តំ ន, ន ហិ តាទិសំ សុខនិមិត្តំ កោចិ ទុក្ខំ អភិនន្ទន្តោ ទិដ្ឋោ, ទុក្ខហេតុំ បន សាមិសំ សុខំ អភិនន្ទន្តោ ទិដ្ឋោ។ ទុក្ខហេតុំ សាមិសំ សុខំ អភិនន្ទន្តោ អត្ថតោ ទុក្ខំ អភិនន្ទតិ នាមាតិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ កាយោតិ បញ្ចទ្វារកាយោ, សោ បរិយន្តោ អវសានំ ឯតស្សាតិ **កាយបរិយន្តិកំ**។ តេនាហ “**យាវ បញ្ចទ្វារកាយោ បវត្តតិ, តាវ បវត្ត**”ន្តិ។ **ជីវិតបរិយន្តិក**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

បច្ឆា ឧប្បជ្ជិត្វា បឋមំ និរុជ្ឈតីតិ ឯកស្មិំ អត្តភាវេ មនោទ្វារិកវេទនាតោ បច្ឆា ឧប្បជ្ជិត្វា តតោ បឋមំ និរុជ្ឈតិ, តតោ ឯវ សិទ្ធមត្ថំ សរូបេនេវ ទស្សេតុំ “**មនោទ្វារិកវេទនា បឋមំ ឧប្បជ្ជិត្វា បច្ឆា និរុជ្ឈតី**”តិ វុត្តំ។ ឥទានិ តមេវ សង្ខេបេន វុត្តំ វិវរិតុំ “**សា ហី**”តិអាទិមាហ។ យាវ តេត្តឹសវស្សាបិ **បឋមវយោ។ បណ្ណាសវស្សកាលេ**តិ បឋមវយតោ យាវ បណ្ណាសវស្សកាលា, តាវ **ឋិតា ហោតី**តិ វុឌ្ឍិហានិយោ អនុបគន្ត្វា សរូបេនេវ ឋិតា ហោតិ។ **មន្ទា**តិ មុទុកា អតិខិណា។ **តទា**តិ អសីតិនវុតិវស្សកាលេ។ តថា ចិរបរិវីតក្កេបិ។ **ភគ្គា** និត្តេជា ភគ្គវិភគ្គា ទុព្ពលា។ **ហទយកោដីយេវា**តិ ចក្ខាទិវត្ថូសុ អវត្តេត្វា តេសំ ខីណត្តា កោដិភូតំ ហទយវត្ថុំយេវ។ **យាវ ឯសា** វេទនា វត្តតិ។

វាបិយាតិ មហាតឡាកេន។ **បញ្ចឧទកមគ្គសម្បន្ន**ន្តិ បញ្ចហិ ឧទកស្ស បវិសននិក្ខមនមគ្គេហិ យុត្តំ។ **តតោ តតោ វិស្សន្ទមានំ** សព្ពសោ បុណ្ណត្តា។

បឋមំ ទេវេ វស្សន្តេតិអាទិ ឧបមាសំសន្ទនំ។ **ឥមំ វេទនំ សន្ធាយា**តិ ឥមំ យថាវុត្តំ បរិយោសានប្បត្តំ មនោទ្វារិកវេទនំ សន្ធាយ។

កាយស្ស ភេទាតិ អត្តភាវស្ស វិនាសតោ។ “ឧទ្ធំ ជីវិតបរិយាទានា”តិ បាឡិ, អដ្ឋកថាយំ បន ជីវិតបរិយាទានា ឧទ្ធន្តិ បទុទ្ធារោ កតោ។ បរលោកវសេន **អគន្ត្វា**។ វេទនានំ សីតិភាវោ នាម សង្ខារទរថបរិឡាហភាវោ, សោ បនាយំ អប្បវត្តិវសេនាតិ អាហ “**បវត្តិ…បេ…. ភវិស្សន្តី**”តិ។ **ធាតុសរីរានី**តិ អដ្ឋិកង្កលសង្ខាតធាតុសរីរានិ។ សរីរេកទេសេ ហិ សរីរសមញ្ញា។

កុម្ភការបាកាតិ កុម្ភការបាកតោ។ ឯត្ថ បច្ចតីតិ បាកោ, បចនដ្ឋានំ។ តទេវ បាចនវសេន អាវសន្តិ ឯត្ថាតិ អាវាសោ, តស្មា កុម្ភការាវាសតោ។ អវិគតរូបសមំ សង្ខរិតំ កុម្ភំ ឧទ្ធរិត្វា ឋបេន្តោ ឆារិកាយ សតិបិធានវសេន ឋបេតិ។ តថា ឋបនំ បន សន្ធាយ វុត្តំ “**បដិសិស្សេយ្យា**”តិ។ កុម្ភស្ស បទេសភូតតាយ អាពទ្ធាវយវា “**កុម្ភកបាលានី**”តិ អធិប្បេតានិ, ន ឆិន្នភិន្នានិ។ អវយវមុខេន ហិ សមុទាយោ វុត្តោ។ តត្ថ កបាលសមុទាយោ ហិ ឃដោ។ តេនាហ “**មុខវដ្ដិយា ឯកពទ្ធានី**”តិ។ **អវសិស្សេយ្យុ**ន្តិ វណ្ណវិសេសឧណ្ហភាវាបគតា ឃដការានេវ តិដ្ឋេយ្យុន្តិ។ **អាទិត្ត…បេ…. តយោ ភវា ទដ្ឋព្ពា** ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តភាវតោ។ យថា កុម្ភការោ កុម្ភការាវាសំ អាទិត្តំ បច្ចវេក្ខតិ, ឯវំ អារទ្ធវិបស្សកោបេស ភវត្តយំ រាគាទីហិ អាទិត្តន្តិ អាហ “**កុម្ភការោ វិយ យោគាវចរោ**”តិ។ **នីហរណទណ្ឌកោ វិយ អរហត្តមគ្គញាណំ** ភវត្តយបាកតោ នីហរណតោ។ **សមោ ភូមិភាគោ វិយ និព្ពានតលំ** សព្ពវិសមា និវត្តនតោ។

“អាទាននិក្ខេបនតោ, វយោវុឌ្ឍត្ថង្គមតោ, អាហារមយតោ, ឧតុមយតោ, ចិត្តសមុដ្ឋានតោ, កម្មជតោ, ធម្មតារូបតោ”តិ (វិសុទ្ធិ. ២.៧០៦) ឥមេហិ សត្តហិ អាការេហិ សម្មសន្តោ **រូបសត្តកំ** វិបស្សតិ នាម។ “កលាបតោ, យមកតោ, ខណិកតោ, បដិបាដិតោ, ទិដ្ឋិឧគ្ឃាដនតោ, មានសមុគ្ឃាដតោ, និកន្តិបរិយាទានតោ”តិ (វិសុទ្ធិ. ២.៧១៧) ឥមេហិ សត្តហិ អាការេហិ សម្មសន្តោ **អរូបសត្តកំ** វិបស្សតិ នាម, តស្មា យថាវុត្តំ ឥមំ **រូបសត្តកំ អរូបសត្តកញ្ច** នីហរិត្វា **វិបស្សន្តស្ស**។ យទិបិ អរហតោ អត្តភាវោ សព្ពភវេហិបិ ឧទ្ធដោ, យាវ បន អនុបាទិសេសបរិនិព្ពានំ ន បាបុណាតិ, តាវ តស្មិម្បិ សុគតិភវេ ឋិតោយេវាតិ វត្តព្ពតំ លព្ភតីតិ **“ចតូហិ អបាយេហិ អត្តភាវំ ឧទ្ធរិត្វា”**ឥច្ចេវ វុត្តំ។ តេនាហ **“ខីណាសវោ បនា”**តិអាទិ។ តថា ច វក្ខតិ “អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតស្ស វដ្ដរូបសមោ វេទិតព្ពោ”តិ។ **ន បរិនិព្ពាតិ** អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយាតិ អធិប្បាយោ, សឧបាទិសេសាយ បន និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពានំ អរហត្តុប្បត្តិយេវ។ អភិសង្ខារហេតុតោ ហេត្ថ បរិឡាហរូបសមស្ស ឧបសមភាវេន អធិប្បេតត្តា ឧណ្ហកុម្ភនិព្ពាននិទស្សនម្បិ ន វិរុជ្ឈតិ។ **អនុបាទិន្នកសរីរានី**តិ ឧតុសមុដ្ឋានិករូបកលាបេ វទន្តិ។ **ភិក្ខវេតិ** ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ **ឥទំ បន** វចនំ។ **អនុយោគារោបនត្ថ**ន្តិ កាយបរិយន្តិកំ វេទនំ វេទយមានោ ខីណាសវោ អបិ នុ បុញ្ញាភិសង្ខារាទិកម្មំ ករេយ្យាតិ បញ្ហំ កាតុំ។ អថ វា **អនុយោគារោបនត្ថ**ន្តិ “អបិ នុ ខោ ខីណាសវោ ភិក្ខុ បុញ្ញាភិសង្ខារំ វា អភិសង្ខរេយ្យា”តិអាទិនា អនុយោគំ អារោបេតុំ វុត្តំ, ន តាវ យថារទ្ធទេសនំ និដ្ឋាបេតុន្តិ អត្ថោ។

បដិសន្ធិវិញ្ញាណេ សិទ្ធេ តស្មិំ ភវេ ឧប្បជ្ជនារហានំ វិញ្ញាណានំ សិយា សម្ភវោ, នាសតីតិ វុត្តំ **“វិញ្ញាណំ បញ្ញាយេថាតិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ បញ្ញាយេថា”**តិ។ សព្ពសោ សង្ខារេសុ អសន្តេសុ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ អបិ នុ ខោ បញ្ញាយេយ្យ។ តស្មិញ្ហិ អបញ្ញាយមានេ សព្ពំ វិញ្ញាណំ ន បញ្ញាយេយ្យ។ **ថេរាន**ន្តិ “ភិក្ខវេ”តិ អាលបិតត្ថេរានំ ។ បញ្ច**ព្យាករណំ សម្បហំសតិ** តស្ស សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សំសន្ទនតោ។ **អប្បញ្ញាណ**ន្តិ អប្បញ្ញាយនំ។ **អាទិ**-សទ្ទេន វិញ្ញាណេ អសតិ នាមរូបស្ស អប្បញ្ញាណន្តិ ឯវមាទី សង្គណ្ហាតិ។ **សន្និដ្ឋានសង្ខាត**ន្តិ សទ្ទហនាការេន បវត្តសន្និដ្ឋានសង្ខាតំ។ **អធិមោក្ខ**ន្តិ និច្ឆយាការវិមោក្ខំ សទ្ធាវិមោក្ខញ្ច។ តេនាហ បាឡិយំ “សទ្ទហថ មេតំ, ភិក្ខវេ”តិ។ សទ្ធាសហិតញ្ហិ និច្ឆយាការវិមោក្ខំ សន្ធាយាហ **“សន្និដ្ឋានសង្ខាតំ អធិមោក្ខ”**ន្តិ។ **អន្តោ**តិ បរិយន្តោ។ បរិតោ ឆិជ្ជតិ ឯត្ថាតិ **បរិច្ឆេទោ**។

បរិវីមំសនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧបាទានសុត្តវណ្ណនា

៥២. អារម្មណាទិភាវេន សំវត្តនតោ ឧបាទានានំ ហិតានិ ឧបាទានិយានិ, តេសុ **ឧបាទានិយេសុ**។ តេនាហ **“ចតុន្នំ ឧបាទានានំ បច្ចយេសូ”**តិ។ **អស្សាទំ អនុបស្សន្តស្សា**តិ អសាទេតព្ពំ មិច្ឆាញាណេន អនុបស្សតោ។ **តទាហារោ**តិ សោឡស វា វីសំ តីសំ ចត្តាលីសំ បញ្ញាសំ វា អាហារោ បច្ចយោ ឯតស្សាតិ តទាហារោ។ **អគ្គិក្ខន្ធោ វិយ តយោ ភវា** ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តភាវតោ ឯតទេវ ភវត្តយំ។ **អគ្គិ…បេ…. បុថុជ្ជនោ** អគ្គិក្ខន្ធសទិសស្ស ភវត្តយស្ស បរិពន្ធនតោ។

កម្មដ្ឋានស្សាតិ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានស្ស។ តេនាហ **“តេភូមកធម្មេសូ”**តិ។ **ធម្មបាសាទ**ន្តិ លោកុត្តរធម្មបាសាទំ។ សោ ហិ អច្ចុគ្គតដ្ឋេន “បាសាទោ”តិ វុច្ចតិ។ **សតិបដ្ឋានមហាវីថិយំ** ផលក្ខណេ បវត្តាយាតិ។

ឧបាទានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៤. សំយោជនសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៥៣-៥៤. មហន្តវដ្ដប្បវត្តឱបម្មភាវេន តេលបទីបស្ស អាហតត្តា **“មហន្តញ្ច វដ្ដិកបាលំ គហេត្វា”**តិ វុត្តំ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ បុរិមស្មិំ ឧបាទានិយសុត្តេ វុត្តនយេនេវ។ តថា វិនេតព្ពានំ បុគ្គលានំ អជ្ឈាសយវសេន ហិ ឥមេសំ សុត្តានំ ឯវំ វចនំ ឯវំ ទេសនា។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។

សំយោជនសុត្តទ្វយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥-៦. មហារុក្ខសុត្តទ្វយវណ្ណនា

៥៥-៥៦. ឱជំ អភិហរន្តីតិ រសហរណិយោ វិយ បុរិសស្ស សរីរេ រុក្ខមូលានិ រុក្ខស្ស បថវីអាបោរសេ ឧបរិ អារោបេន្តិ។ តេសំ តថា អារោបនំ “**ឱជាយា**”តិអាទិនា វិភាវេតិ។ ហត្ថសតុព្ពេធមស្សាតិ **ហត្ថសតុព្ពេធោ,** ហត្ថសតំ ឧព្ពិទ្ធស្សាបិ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតិស្សំ វត្ថុកថាយំ។ **កម្មារោហន**ន្តិ កម្មបច្ចយោ។

បុន **ឯត្ថា**តិ ឯតិស្សំ វិវដ្ដកថាយំ។ វដ្ដទុក្ខំ នាសេតុកាមស្ស ទន្ធំ ឧប្បន្នសំវេគញាណំ សន្ធាយ “**កុទ្ទាលោ វិយា**”តិ អាហ។ តតោ និព្ពត្តិតញាណំ សមាធិបច្ចិយា បិតំ និស្សាយ បវត្តេតព្ពវិបស្សនាវម្ភញាណំ។ **រុក្ខច្ឆេទនផរសុ វិយា**តិ ឯវំភូតស្ស វិបស្សនា ឯកន្តតោ វដ្ដច្ឆេទាយ ហោតិយេវាតិ អាហ “**រុក្ខស្ស...បេ.... មនសិករោន្តស្ស បញ្ញា**”តិ។ តត្ថ **កម្មដ្ឋាន**ន្តិ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ។ តំ ចតុព្ពិធវវត្ថានវសេន វីសតិ បថវីកោដ្ឋាសា, ទ្វាទស អាបោកោដ្ឋាសា, ចត្តារោ តេជោកោដ្ឋាសា, ឆ វាយោកោដ្ឋាសាតិ **ទ្វេចត្តាលីសាយ កោដ្ឋាសេសុ។ វិញ្ញាណស្ស ចា**តិ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ បការត្ថោ ច។ តេន ភូតរូបានិ វិញ្ញាណសម្បយុត្តធម្មេ ច សង្គណ្ហាតិ។ សត្តសុ សប្បាយេសុ យស្ស អលភន្តស្ស កម្មដ្ឋានំ វិភូតំ ហុត្វា ន ឧបដ្ឋាតិ, តំ សន្ធាយាហ “**អញ្ញតរំ សប្បាយ**”ន្តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហារុក្ខសុត្តទ្វយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. តរុណរុក្ខសុត្តវណ្ណនា

៥៧-៥៨. បលិមជ្ជេយ្យាតិ អល្លករណវសេន បរិតោ បាឡឹ ពន្ធេយ្យ។ តថា ករោន្តោ យស្មា ច តត្ថ តិណគច្ឆាទីនំ មូលសន្តានគ្គហណេន តំ ឋានំ សោធេតិ នាម, តស្មា វុត្តំ “**សោធេយ្យា**”តិ។ **បំសុ**ន្តិ អស្ស បវឌ្ឍការកំ, អាគន្តុកំ បំសុន្តិ អត្ថោ។ **ទទេយ្យា**តិ បក្ខិបេយ្យ។ តេនាហ “**ថទ្ទ**”ន្តិអាទិ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ “រុក្ខំ នាសេតុកាមោ បុរិសោ វិយា”តិអាទិនា បញ្ចមសុត្តេ វុត្តនយេន។ អដ្ឋមនវមានិ ឧត្តានត្ថានេវ វុត្តនយត្តា។

តរុណរុក្ខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. និទានសុត្តវណ្ណនា

៦០. ពាហុវចនវសេនាតិ កុរូ នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីវសេន “**កុរូ”តិ ឯវំ ពាហុវចនវសេន**។ យត្ថ ភគវតោ វសនោកាសភូតោ កោចិ វិហារោ ន ហោតិ, តត្ថ កេវលំ គោចរគាមកិត្តនំ និទានកថាយ បកតិ យថា “សក្កេសុ វិហរតិ ទេវទហំ នាម សក្យានំ និគមោ”តិ។ “អាយស្មា”តិ វា “ទេវានំ បិយោ”តិ វា ភវន្តិ វា បិយសមុទាហារោ ឯសោតិ អាហ “**អាយស្មាតិ បិយវចនមេត**”ន្តិ។ តយិទំ បិយវចនំ គារវវសេន វុច្ចតីតិ អាហ “**គរុវចនមេត**”ន្តិ។ អតិទូរំ អច្ចាសន្នំ អតិសម្មុខា អតិបច្ឆតោ ឧបរិវាតោ ឧន្នតប្បទេសោតិ ឥមេ ឆ **និសជ្ជទោសា**។ នីលបីតលោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋបភស្សរវសេន **ឆព្ពណ្ណានំ**។

កុលសង្គហត្ថាយាតិ កុលានុទ្ទយតាវសេន កុលានុគ្គណ្ហនត្ថាយ។ **សហស្សភណ្ឌិកំ និក្ខិបន្តោ វិយ** ភិក្ខាបដិគ្គណ្ហនេន តេសំ អភិវាទនាទិសម្បដិច្ឆនេន ច បុញ្ញាភិសន្ទស្ស ជននេន។ **បដិសម្មជ្ជិត្វា**តិ អន្តេវាសិកេហិ សម្មដ្ឋដ្ឋានំ សក្កច្ចការិតាយ បុន សម្មជ្ជិត្វា។ **ឧភយន្តតោ បដ្ឋាយ មជ្ឈ**ន្តិ អាទិតោ បដ្ឋាយ វេទនំ, ជរាមរណតោ បដ្ឋាយ ច វេទនំ បាបេត្វា សម្មសនមាហ។ **តិក្ខត្តុ**ន្តិ “អាទិតោ បដ្ឋាយ អន្ត”ន្តិអាទិនា វុត្តចតុរាការុបសំហិតេ តយោ វារេ។ តេន ទ្វាទសក្ខត្តុំ សម្មសនមាហ។ អម្ហាកំ ភគវតា គម្ភីរភាវេនេវ កថិតត្តា សេសពុទ្ធេហិបិ ឯវមេវ កថិតោតិ ធម្មន្វយេ ឋត្វា វុត្តំ “**សព្ពពុទ្ធេហិ...បេ.... កថិតោ**”តិ។

បមាណាតិក្កមេតិ អបរិមាណត្ថេ “យាវញ្ចិទំ តេន ភគវតា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៣) វិយ។ អតិរេកភាវជោតនោ ហិ យំ យាវ-សទ្ទោ។ តេនាហ “**អតិគម្ភីរោតិ អត្ថោ**”តិ។ **អវភាសតិ** ខាយតិ ឧបដ្ឋាតិ ញាណស្ស។ តថា ឧបដ្ឋានញ្ចិ សន្ធាយ “**ទិស្សតី**”តិ វុត្តំ។ ននុ ឯស បដិច្ចសមុប្បាទោ ឯកន្តគម្ភីរោវ, អថ កស្មា គម្ភីរាវភាសតា ជោតិតាតិ? សច្ចមេតំ, ឯកន្តគម្ភីរតាទស្សនត្ថមេវ បនស្ស គម្ភីរាវភាសគ្គហណំ, តស្មា អញ្ញត្ថ លព្ភមានំ ចាតុកោដិកំ ព្យតិរេកមុខេន និទស្សេត្វា តមេវស្ស ឯកន្តគម្ភីរតំ វិភាវេតុំ “**ឯកំ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯតំ នត្ថី**តិ អគម្ភីរោ អគម្ភីរាវភាសោ ចាតិ ឯតំ ទ្វយំ នត្ថិ។ តេន យថាទស្សិតេ ចាតុកោដិកេ បច្ឆិមា ឯកកោដិ លព្ភតីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**អយំ ហី**”តិអាទិ។

យេហិ គម្ភីរភាវេហិ បដិច្ចសមុប្បាទោ “គម្ភីរោ”តិ វុច្ចតិ, តេ ចតូហិ ឧបមាហិ ឧល្លិង្គេន្តោ “**ភវគ្គគ្គហណាយា**”តិអាទិមាហ។ យថា ភវគ្គគ្គហណត្ថំ ហត្ថំ បសារេត្វា គហេតុំ ន សក្កា ទូរភាវតោ, ឯវំ សង្ខារាទីនំ

អវិជ្ជាទិបច្ចយសម្ភូតសមុទាគតត្តោ បកតិញាណេន គហេតុំ ន សក្កា។ យថា សិនេរុំ ភិន្ទិត្វា មិញ្ជំ បព្ពតរសំ បាកតិកបុរិសេន នីហរិតុំ ន សក្កា, ឯវំ បដិច្ចសមុប្បាទគតេ ធម្មត្ថាទិកេ បកតិញាណេន ភិន្ទិត្វា វិភជ្ជ បដិវិជ្ឈនវសេន ជានិតុំ ន សក្កា។ យថា មហាសមុទ្ទំ បកតិបុរិសស្ស ពាហុទ្វយវសេន បារំ តរិតុំ ន សក្កា។ ឯវំ វេបុល្លដ្ឋេន មហាសមុទ្ទសទិសំ បដិច្ចសមុប្បាទំ បកតិញាណេន ទេសនាវសេន បរិហរិតុំ ន សក្កា។ យថា បថវឹ បរិវត្តេត្វា បាកតិកបុរិសស្ស បថវោជំ គហេតុំ ន សក្កា, ឯវំ ឥត្ថំ អវិជ្ជាទយោ សង្ខារាទីនំ បច្ចយា ហោន្តីតិ តេសំ បដិច្ចសមុប្បាទសភាវោ បាកតិកញាណេន នីហរិត្វា គហេតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ ចតុព្ពិធគម្ភីរតាវសេន ចតស្សោ ឧបមា យោជេតព្ពា។ បាកតិកញាណវសេន ចាយមត្ថយោជនា កតា ទិដ្ឋសច្ចានំ តត្ថ បដិវេធសព្ភាវតោ, តថាបិ យស្មា សាវកានំ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ច តត្ថ សប្បទេសមេវ ញាណំ, ពុទ្ធានំយេវ និប្បទេសំ។ តស្មា វុត្តំ “**ពុទ្ធវិសយំ បញ្ហ**”ន្តិ។

មាតិ បដិសេធេ និបាតោ។ ស្វាយំ “ឧត្តានកុត្តានកោ វិយ ខាយតី”តិ វចនំ សន្ធាយ វុត្តោតិ អាហ “**មា ភណីតិ អត្ថោ**”តិ។ **ឧស្សាទេន្តោ**តិ បញ្ញាវសេន ឧក្កុំសន្តោតិ អត្ថោ។ **អបសាទេន្តោ**តិ និព្ភច្ឆន្តោ, និគ្គណ្ហន្តោតិ អត្ថោ។ **តេនា**តិ មហាបញ្ញាភាវេន។

តត្ថាតិ ថេរស្ស សតិបិ ឧត្តានភាវេ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស អញ្ញេសំ គម្ភីរភាវេ។ **សុភោជនរសបុដ្ឋស្សា**តិ សុន្ទរេន ភោជនរសេន បោសិតស្ស។ **កតយោគស្សា**តិ និព្ពុទ្ធបយោគេ កតបរិចយស្ស។ **មល្លបាសាណ**ន្តិ មល្លេហិ មហាពលេហេវ ខិបិតព្ពបាសាណំ។ **កុហឹ ឥមស្ស ភារិយដ្ឋាន**ន្តិ កស្មឹ បទេសេ ឥមស្ស បាសាណស្ស គរុតរបទេសោតិ តស្ស សល្លហុកភាវំ ទីបេន្តោ វទតិ។

តិមិរបិង្គលេនេវ ទីបេន្តិ តស្ស មហាវិប្ផារភាវតោ។ តេនាហ “**តស្ស កិរា**”តិអាទិ។ **បក្កុថតី**តិ បក្កុថន្តំ វិយ បរិវត្តតិ បរិតោ វត្តតិ។ លក្ខណវចនញ្ហេតំ។ បិដ្ឋិយំ សកលិកអដ្ឋិកា បិដ្ឋិបត្តំ។ **កាយូបបន្នស្សា**តិ មហតា កាយេន ឧបេតស្ស, មហាកាយស្សាតិ អត្ថោ។ **បិញ្ឆ វដ្ដី**តិ បិញ្ឆ កលាបោ។ **សុបណ្ណវាត**ន្តិ នាគគ្គហណាទីសុ បក្ខបប្ផោដនវសេន ឧប្បជ្ជនកវាតំ។

“បុព្ពូបនិស្សយសម្បត្តិយា”តិអាទិនា ឧទ្ទិដ្ឋការណានិ វិត្ថារតោ វិវរិតុំ “**ឥតោ កិរា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥតោ**តិ ឥតោ ភទ្ទកប្បតោ។ **សតសហស្សិមេ**តិ សតសហស្សមេ។ **ហំសវតី នាម នគរំ អហោសិ** ជាតនគរំ។ **ធុរបត្តានី**តិ ពាហិរបត្តានិ, យានិ ទីឃតមានិ។

កនិដ្ឋភាតាតិ វេមាតិកភាតា កនិដ្ឋោ យថា អម្ហាកំ ភគវតោ នន្ទត្ថេរោ។ ពុទ្ធានញ្ហិ សហោទរា ភាតរោ នាម ន ហោន្តិ។ តត្ថ ជេដ្ឋា តាវ នុប្បជ្ជន្តិ, កនិដ្ឋានំ បន អសម្ភវោ ឯវ។ **ភោគ**ន្តិ វិភវំ។ **ឧបសន្តោ**តិ ចោរជនិតសង្ខោភរូបសមេន ឧបសន្តោ ជនបទោ។

ទ្វេ សាដកេ និវាសេត្វាតិ សាដកទ្វយមេវ អត្តនោ កាយបរិហារិយំ កត្វា, ឥតរំ សព្ពសម្ភារំ អត្តនា មោចេត្វា។

បត្តគ្គហណត្ថន្តិ អន្តោបក្ខិត្តឧណ្ហភោជនត្តា បត្តស្ស អបរាបរំ ហត្ថេ បរិវត្តេន្តស្ស សុខេន បត្តគ្គហណត្ថំ។ **ឧត្តរិសាដក**ន្តិ អត្តនោ ឧត្តរិយំ សាដកំ។ **ឯតានិ បាកដដ្ឋានានី**តិ ឯតានិ យថាវុត្តានិ ភគវតោ ទេសនាយ បាកដានិ ពុទ្ធេ ពុទ្ធសាវកេ ច ឧទ្ទិស្ស ថេរស្ស បុញ្ញករណដ្ឋានានិ, បច្ចេកពុទ្ធំ បន ពោធិសត្តញ្ច ឧទ្ទិស្ស ថេរស្ស បុញ្ញករណដ្ឋានានិ ពហូនិយេវ។

បដិសន្ធឹ គហេត្វាតិ អម្ហាកំ ពោធិសត្តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណទិវសេយេវ បដិសន្ធឹ គហេត្វា។

ឧគ្គហនំ បាឡិយា ឧគ្គណ្ហនំ, **សវនំ** អត្ថសវនំ, **បរិបុច្ឆនំ** គណ្ឋិដ្ឋានេសុ អត្ថបរិបុច្ឆនំ, **ធារណំ** បាឡិយា បាឡិអត្ថស្ស ច ចិត្តេ ឋបនំ។ សព្ពញ្ចេតំ ឥធ បដិច្ចសមុប្បាទវសេន វេទិតព្ពំ, សព្ពស្សបិ ពុទ្ធវចនស្ស វសេនាតិបិ វដ្តតិ។ **សោតាបន្នានញ្ច...បេ.... ឧបដ្ឋាតិ** តត្ថ សម្មោហវិគមេន “យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្ពំ តំ និរោធធម្ម”ន្តិ អត្ថបច្ចក្ខវសេន ឧបដ្ឋានតោ ។ **នាមរូបបរិច្ឆេទោ**តិ សហ បច្ចយេន នាមរូបស្ស បរិច្ឆិជ្ជ អវពោធោ។ **ចតូហី**តិ ធម្មគម្ភីរាទីហិ ចតូហិ គម្ភីរតាហិ សព្ពាបិ **គម្ភីរតា**។

សាវកេហិ ទេសិតា ទេសនាបិ បន សត្ថុ ឯវ ទេសនាតិ អាហ “**មយា ទិន្ននយេ ឋត្វា**”តិ។ “សេក្ខេន នាម និព្ពានំ សព្ពាការេន បដិវិទ្ធំ ន ហោតី”តិ ន តស្ស គម្ភីរតាតិ តស្ស គម្ភីរស្ស ឧបាទានស្ស គម្ភីរតា វិយ សុដ្ឋុ

ទិដ្ឋា នាម ហោតិ។ តស្មា អាហ “**ឥទំ និព្ពានមេវ គម្ភីរំ, បច្ចយាការោ បន ឧត្តានកោ ជាតោ**”តិ។ និព្ពានញ្ហិ សព្ពេបិ អសេក្ខា សព្ពសោ បដិវិជ្ឈន្តិ និប្បទេសត្តា, បច្ចយាការំ បន សម្មាសម្ពុទ្ធាយេវ អនវសេសតោ បដិវិជ្ឈន្តិ, ន ឥតរេ។ តស្មា បច្ចយវសេន “ឥទំ អបរទ្ធ”ន្តិ វុត្តំ ថេរំ អបសាទេន្តេន។ តមេវ ហិស្ស អនវសេសតោ បដិវេធាភាវំ វិភាវេតុំ “**អថ កស្មា**”តិអាទិ វុត្តំ។ អសតិបិ ធម្មតោ ភេទេ សំយោជនត្ថអនុសយត្ថវសេន បន តេសំ លព្ភមានភេទំ គហេត្វា “**ឥមេ ចត្តារោ កិលេសេ**”តិ វុត្តំ។ អញ្ញោ ហិ តេសំ ពន្ធនត្ថោ, អញ្ញោ ថាមគមនដ្ឋោតិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឥតិ ឥមេសំ កិលេសានំ អប្បហីនត្តា តថារូបំ ឧបនិស្សយសម្បទំ អភាវយតោវ អនុត្តានមេវ ធម្មំ ឧត្តានន្តិ ន វត្តព្ពមេវាតិ អធិប្បាយោ។ **ចត្តារិ អដ្ឋ សោឡស វា អសង្ខ្យេយ្យានី**តិ ឥទំ មហាពោធិសត្តានំ សន្តានេ ពោធិបរិបាចកធម្មានំ តិក្ខមជ្ឈិមមុទុភាវសិទ្ធកាលវិសេសទស្សនំ, តញ្ច ខោ មហាភិនីហារតោ បដ្ឋាយាតិ វទន្តិ។ **ឯតេហី**តិ យថាវុត្តពុទ្ធសាវកអគ្គសាវកបច្ចេកពុទ្ធសម្មាសម្ពុទ្ធានំ វិសេសាធិគមេហិ។ **បច្ចនីក**ន្តិ បដិក្កូលំ វិរុទ្ធំ។ សព្ពថា បច្ចយាការបដិវេធោ នាម សម្មាសម្ពោធិយាធិគមោ ឯវាតិ វុត្តំ “**បច្ចយាការំ បដិវិជ្ឈិតុំ វាយមន្តស្សេវា**”តិ។ **នវហិ អាការេហី**តិ ឧប្បាទាទីហិ នវហិ បច្ចយាការេហិ។ វុត្តញ្ហេតំ **បដិសម្ភិទាយំ** (បដិ. ម. ១.៤៥) –

“អវិជ្ជាសង្ខារានំ ឧប្បាទដ្ឋិតិ ច បវត្តដ្ឋិតិ ច និមិត្តដ្ឋិតិ ច អាយូហនដ្ឋិតិ ច សំយោគដ្ឋិតិ ច បលិពោធដ្ឋិតិ ច សមុទយដ្ឋិតិ ច ហេតុដ្ឋិតិ ច បច្ចយដ្ឋិតិ ច, ឥមេហិ នវហាការេហិ អវិជ្ជា បច្ចយោ, សង្ខារា បច្ចយសមុប្បន្នា”តិអាទិ។

តត្ថ **នវហាការេហី**តិ នវហិ បច្ចយភាវុបគមនេហិ អាការេហិ។ ឧប្បជ្ជតិ ឯតស្មា ផលន្តិ **ឧប្បាទោ**, ផលុប្បត្តិយា ការណភាវោ។ សតិ ច អវិជ្ជាយ សង្ខារា ឧប្បជ្ជន្តិ, នាសតិ, តស្មា អវិជ្ជា សង្ខារានំ ឧប្បាទោ ហោតិ។ តថា អវិជ្ជាយ សតិ សង្ខារា បវត្តន្តិ ច និមិយន្តិ ច។ យថា ច ភវាទីសុ ខិបន្តិ, ឯវំ តេសំ អវិជ្ជា បច្ចយោ ហោតិ, តថា អាយូហន្តិ ផលុប្បត្តិយា ឃដេន្តិ សំយុជ្ជន្តិ អត្តនោ ផលេន។ យស្មឹ សន្តានេ សយំ ឧប្បន្នា, តំ បលិពុន្ធន្តិ បច្ចយន្តរសមវាយេ ឧទយន្តិ ឧប្បជ្ជន្តិ, ហិនោតិ ច សង្ខារានំ ការណភាវំ ឧបគច្ឆតិ។ បដិច្ច អវិជ្ជំ សង្ខារា អយន្តិ បវត្តន្តីតិ ឯវំ អវិជ្ជាយ សង្ខារានំ ការណភាវុបគមនវិសេសា ឧប្បាទាទយោ វេទិតព្ពាតិ។ **ឧប្បាទដ្ឋិតី**តិ ច តិដ្ឋតិ ឯតេនាតិ ឋិតិ, ការណំ។ ឧប្បាទោ ឯវ ឋិតិ ឧប្បាទឋិតិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឥទញ្ច បច្ចយាការទស្សនំ យថា បុរិមេហិ មហាពោធិមូលេ បវត្តិតំ, តថា អម្ហាកំ ភគវតាបិ បវត្តិតន្តិ អច្ឆរិយវេគាភិហតា ទស សហស្សិលោកធាតុ សង្កម្បិ សម្បកម្បីតិ ទស្សេន្តោ “**ទិដ្ឋមត្តេ**”តិអាទិមាហ។

ឯតស្ស ធម្មស្សាតិ ឯតស្ស បដិច្ចសមុប្បាទសញ្ញិតស្ស ធម្មស្ស។ សោ បន យស្មា អត្ថតោ ហេតុប្បភវានំ ហេតុ។ តេនាហ “**ឯតស្ស បច្ចយធម្មស្សា**”តិ ។ ជាតិអាទីនំ ជរាមរណបច្ចយតាយាតិ អត្ថោ។ នាមរូបបរិច្ឆេទោ តស្ស ច បច្ចយបរិគ្គហោ ន បឋមាភិនិវេសមត្តេន ហោតិ, អថ ខោ តត្ថ អបរាបរំ ញាណុប្បត្តិសញ្ញិតេន អនុ អនុ ពុជ្ឈនេន។ តទុភយភាវំ បន ទស្សេន្តោ “**ញាតបរិញ្ញាវសេន អននុពុជ្ឈនា**”តិ អាហ។ និច្ចសញ្ញាទីនំ បជហនវសេន បវត្តមានា វិបស្សនាធម្មេ បដិវិជ្ឈតិ ឯវំ នាម ហោតិ បដិបក្ខវិក្ខម្ភនេន តិក្ខវិសទភាវាបត្តិតោ, តទធិដ្ឋានភូតា ច តីរណបរិញ្ញា អរិយមគ្គោ ច បរិញ្ញាបហានាភិសមយវសេន បវត្តិយា តីរណប្បហានបរិញ្ញាសង្គហោ ចាតិ តទុភយបដិវេធាភាវំ ទស្សេន្តោ “**តីរណប្បហានបរិញ្ញាវសេន អប្បដិវិជ្ឈនា**”តិ អាហ។ តន្តំ វុច្ចតិ បដវីននត្ថំ តន្តវាយេតិ តន្តំ អាវញ្ឆិត្វា បសារិតសុត្តវដ្ដិតំ នីយតីតិ កត្វា, តំ បន តន្តាកុលតាយ និទស្សនភាវេន អាកុលមេវ គហិតន្តិ អាហ “**តន្តំ វិយ អាកុលជាតា**”តិ។ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេន្តោ “**យថា នាមា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សមានេតុ**ន្តិ បុព្ពេនាបរំ សមំ កត្វា អានេតុំ, អវិសមំ ឧជុំ កាតុន្តិ អត្ថោ។ តន្តមេវ វា អាកុលំ តន្តាកុលំ, តន្តាកុលំ វិយ ជាតា ភូតា **តន្តាកុលកជាតា**។ មជ្ឈិមំ បដិបទំ អនុបគន្ត្វា អន្តទ្វយបក្ខន្ទេន បច្ចយាការេ ខលិត្វា អាកុលព្យាកុលា ហោន្តិ, តេនេវ អន្តទ្វយបក្ខន្ទេន តំតំទិដ្ឋិគ្គាហវសេន បរិព្ភមន្តា ឧជុកំ ធម្មដ្ឋិតិតន្តំ បដិវិជ្ឈិតុំ ន ជានន្តិ។ តេនាហ “**ន សក្កោន្តិ បច្ចយាការំ ឧជុំ កាតុ**”ន្តិ។ **ទ្វេ ពោធិសត្តេ**តិ បច្ចេកពោធិសត្តមហាពោធិសត្តេ។ **អត្តនោ ធម្មតាយា**តិ អត្តនោ សភាវេន, បរោបទេសេន វិនាតិ អត្ថោ។ **តត្ថ តត្ថ គុឡកជាត**ន្តិ តស្មឹ តស្មឹ ឋានេ ជាតគុឡកំ បិណ្ឌិសុត្តំ។ តតោ ឯវ **គណ្ឋិពទ្ធ**ន្តិ វុត្តំ។ **បច្ចយេសុ បក្ខលិត្វា**តិ អនិច្ចទុក្ខានត្តាទិសភាវេសុ បច្ចយធម្មេសុ និច្ចាទិភាវវសេន បក្ខលិត្វា។ **បច្ចយេ ឧជុំ កាតុំ អសក្កោន្តោ**តិ តស្សេវ និច្ចាទិគាហស្ស អវិស្សជ្ជនតោ បច្ចយធម្មនិមិត្តំ អត្តនោ ទស្សនំ ឧជុំ កាតុំ អសក្កោន្តោ ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថវសេន គណ្ឋិកជាតា ហោន្តីតិ អាហ “**ទ្វាសដ្ឋិ...បេ.... គណ្ឋិពទ្ធា**”តិ។

យេ ហិ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា សស្សតទិដ្ឋិអាទិ **ទិដ្ឋិយោ និស្សិតា** អល្លីនា, វិននតោ កុលាតិ ឥត្ថិលិង្គវសេន លទ្ធនាមស្ស តន្តវាយស្ស គណ្ឋិកំ នាម អាកុលភាវេន អគ្គតោ វា មូលតោ វា ទុវិញ្ញេយ្យាវយវំ ខលិតពន្ធសុត្តន្តិ អាហ “**កុលាគណ្ឋិកំ វុច្ចតិ បេសការកញ្ជិយសុត្ត**”ន្តិ។ **សកុណិកា**តិ វដ្ដចាដកសកុណិកា។ សា ហិ រុក្ខ

សាខាសុ ឱលម្ពនកុលាវកា ហោតិ។ តញ្ហិ សា កុលាវកំ តតោ តតោ តិណហីរាទិកេ អានេត្វា តថា តថា វិនន្ធតិ, យថា តេសំ បេសការកញ្ជិយសុត្តំ វិយ អគ្គេន វា អគ្គំ, មូលេន វា មូលំ សមានេតុំ វិវេចេតុំ វា ន សក្កា។ តេនាហ **“យថា”**តិអាទិ។ **តទុភយម្បី**តិ កុលាគណ្ឋិកន្តិ វុត្តំ កញ្ជិយសុត្តំ កុលាវកញ្ច។ **បុរិមនយេនេវា**តិ “ឯវមេវ សត្តា”តិអាទិនា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ។

កាមំ មុញ្ជបព្ពជតិណានិ យថាជាតានិបិ ទីឃភាវេន បតិត្វា អរញ្ញដ្ឋានេ អញ្ញមញ្ញំ វិនន្ធិត្វា អាកុលានិ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ, តានិ បន តថា ទុព្ពិវេចិយានិ យថា រជ្ជុភូតានីតិ ទស្សេតុំ **“យថា ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

អបាយោតិ អយេន សុខេន, សុខហេតុនា វា វិរហិតោ។ **ទុក្ខស្ស គតិភាវតោ**តិ អបាយិកស្ស ទុក្ខស្ស បវត្តិដ្ឋានភាវតោ។ **សុខសមុស្សយតោ**តិ “អព្ភុទយតោ វិនិបតិតត្តា”តិ វិរូបំ និបតិតត្តា យថា តេនត្តភាវេន សុខសមុស្សយោ ន ហោតិ, ឯវំ និបតិតត្តា។ **ឥតរោ**តិ សំសារោ ននុ “អបាយ”ន្តិអាទិនា វុត្តោបិ សំសារោ ឯវាតិ? សច្ចមេតំ, និរយាទីនំ បន អធិមត្តទុក្ខភាវទស្សនត្ថំ អបាយាទិគ្គហណំ គោពលិពទ្ទញាយេន អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ខន្ធានញ្ច បដិបាដី**តិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ ហេតុផលភាវេន អបរាបរុប្បត្តិ។ **អព្ពោច្ឆិន្នំ វត្តមានា**តិ អវិច្ឆេទេន បវត្តមានា។

តំ សព្ពម្បីតិ តំ “អបាយ”ន្តិអាទិនា វុត្តំ សព្ពំ អបាយទុក្ខញ្ចេវ វដ្ដទុក្ខញ្ច។ **មហាសមុទ្ទេ វាតក្ខិត្តា នាវា វិយា**តិ ឥទំ បរិព្ភមនដ្ឋានស្ស មហន្តភាវទស្សនត្ថញ្ចេវ បរិព្ភមនស្ស អនវត្ថិតទស្សនត្ថញ្ច វេទិតព្ពំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

និទានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុក្ខវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហាវគ្គោ

១. អស្សុតវាសុត្តវណ្ណនា

៦១. **“អស្សុតវា”**តិ សោតទ្វារានុសារេន ឧបធារិតំ, ឧបធារណំ វា សុតំ អស្ស អត្ថីតិ សុតវា, តប្បដិក្ខេបេន ន សុតវាតិ អស្សុតវា។ វា-សទ្ទោ ចាយំ បសំសាយំ, អតិសយស្ស វា ពោធនកោ, តស្មា យស្ស បសំសិតំ, អតិសយេន វា សុតំ អត្ថិ, សោ “សុតវា”តិ សំកិលេសវិទ្ធំសនសមត្ថោ បរិយត្តិធម្មបរិចយោ “តំ សុត្វា តថត្តាយ បដិបត្តិ ច សុតវា”តិ ឥមិនា បទេន បកាសិតោ។ អថ វា សោតព្ពយុត្តំ សុត្វា កត្តព្ពនិប្ផត្តិ សុណីតិ សុតវា។ តប្បដិក្ខេបេន ន សុតវាតិ អស្សុតវា។ តេនាហុ បោរាណា “អាគមាធិគមាភាវា, ញេយ្យោ អស្សុតវា ឥតី”តិ។ តថា ចាហ “ខន្ធធាតុ…បេ…. វិនិច្ឆយរហិតោ”តិ។ តត្ថ វាចុគ្គតករណំ **ឧគ្គហោ**, តត្ថ បរិបុច្ឆនំ **បរិបុច្ឆា**, កុសលេហិ សហ ចោទនាបរិហរណវសេន វិនិច្ឆយស្ស ការណំ **វិនិច្ឆយោ។ បុថូន**ន្តិ ពហូនំ។ **កិលេសាទីនំ** កិលេសាភិសង្ខារានំ វិត្ថារេតព្ពំ បដិសម្ភិទាមគ្គនិទ្ទេសេសុ (មហានិ. ៥១, ៩៤) អាគតនយេន។ **អន្ធបុថុជ្ជនោ គហិតោ** “នាលំ និព្ពិន្ទិតុ”ន្តិអាទិវចនតោ។ អាសន្នបច្ចក្ខវាចី **ឥទំ**-សទ្ទោតិ អាហ **“ឥមស្មិន្តិ បច្ចុប្បន្នបច្ចក្ខកាយំ ទស្សេតី”**តិ។ ចតូសុ មហាភូតេសុ និយុត្តោតិ **ចាតុមហាភូតិកោ**។ យថា បន មហាមត្តិកាយ និព្ពត្តំ មត្តិកាមយំ, ឯវមយំ ចតូហិ មហាភូតេហិ និព្ពត្តោ **“ចតុមហាភូតមយោ”**តិ វុត្តំ។ **និព្ពិន្ទេយ្យា**តិ និព្ពិន្ទនម្បិ អាបជ្ជេយ្យ។ និព្ពិន្ទនា នាម ឧក្កណ្ឋនា អនភិរតិភាវតោតិ វុត្តំ **“ឧក្កណ្ឋេយ្យា”**តិ។ **វិរជ្ជេយ្យា**តិ វីតរាគោ ភវេយ្យ។ តេនាហ **“ន រជ្ជេយ្យា”**តិ។ **វិមុច្ចេយ្យា**តិ ឥធ បន អច្ចន្តាយ វិមុច្ចនំ អធិប្បេតន្តិ អាហ **“មុច្ចិតុកាមោ ភវេយ្យា”**តិ។ ចតូហិ ច រូបជនកបច្ចយេហិ អាគតោ ចយោតិ, **អាចយោ**, វុទ្ធិ។ ចយតោ អបក្កមោតិ **អបចយោ**, បរិហានិ។ **អាទាន**ន្តិ គហណំ, បដិសន្ធិយា និព្ពត្តិ។ **ភេទោតិ** ខន្ធានំ ភេទោ។ សោ ហិ កឡេវរស្ស និក្ខេបោតិ វុត្តោតិ អាហ **“និក្ខេបនន្តិ ភេទោ”**តិ។

បញ្ញាយន្តីតិ បការតោ ញាយន្តិ។ **រូបំ បរិគ្គហេតុំ** បរិគ្គណ្ហនវសេនបិ រូបំ អាលម្ពិតុំ។ **អយុត្តរូបំ កត្វា** តណ្ហាទីហិ បរិគ្គហេតុំ អរូបំ បរិគ្គណ្ហិតុំ យុត្តរូបំ ករោតិ តេសំ ភិក្ខូនំ សប្បាយភាវតោ។ តេនាហ **“កស្មា”**តិអាទិ។ **និក្កឌ្ឍន្តោ**តិ តតោ គាហតោ នីហរន្តោ។

មនាយតនស្សេវ នាមំ, ន សមាធិបញ្ញត្តីនំ “ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយំ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២; បេដកោ. ២២; មិ. ប. ១.៩.៩), ចិត្តោ គហបតី”តិអាទីសុ (ធ. ប. អដ្ឋ. ៧៤) វិយ។ ចិត្តីកាតព្ពភូតំ វត្ថុ ឯតស្សាតិ ចិត្តវត្ថុ, តស្ស ភាវោ **ចិត្តវត្ថុតា**, តេន ការណេន ចិត្តភាវមាហ។ **ចិត្តគោចរតាយា**តិ ចិត្តវិចិត្តវិសយតាយ។ **សម្បយុត្តធម្មចិត្តតាយា**តិ រាគាទិសទ្ធាទិសម្បយុត្តធម្មវសេន ចិត្តសភាវត្តា។ តេន ចិត្តតាយ ចិត្តត្តមាហ។ **វិជាននដ្ឋេនា**តិ ពុជ្ឈនដ្ឋេន។ **អជ្ឈោសិត**ន្តិ អជ្ឈោសាភូតាយ តណ្ហាយ គហិតំ។ តេនាហ **“តណ្ហាយា”**តិអាទិ។ **បរាមសិត្វា**តិ ធម្មសភាវំ អនិច្ចតាទី អតិក្កមិត្វា បរតោ និច្ចាទិតោ អាមសិត្វា។ **អដ្ឋសត**ន្តិ អដ្ឋាធិកំ សតំ។ **នវ មានា**តិ សេយ្យស្ស “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនា អាគតា នវវិធមានា។ ព្រហ្មជាលេ អាគតា សស្សតវាទាទយោ **ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ។ ឯវ**ន្តិ វុត្តាការេន។ យស្មា តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្គាហវសេន បុថុជ្ជនេន ទឡ្ហគ្គាហំ គហិតំ, តស្មា សោ តត្ថ **និព្ពិន្ទិតុំ** និព្ពិទាញាណំ ឧប្បាទេតុំ **ន សមត្ថោ**។

ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, តេន “វរ”ន្តិ ឯវមាទិកំ សង្គណ្ហាតិ។ ឥទំ អនុសន្ធិវចនំ **“កស្មា អាហា”**តិ កថេតុកាមតាយ ការណំ បុច្ឆតិ។ តេនាហ **“បឋមំ ហី”**តិអាទិ។ អស្សុតវតា បុថុជ្ជនេន។ **តេនា**តិ ភគវតា។ **អយុត្តរូបំ កតំ** “និព្ពិន្ទេយ្យា”តិអាទិនា អាទីនវស្ស វិភាវិតត្តា។ អរូបេ បន តថា អាទីនវស្ស អវិភាវិតត្តា វុត្តំ **“អរូបំ** បរិគ្គហេតុំ **យុត្តរូប**”ន្តិ, យុត្តរូបំ វិយ កតន្តិ អធិប្បាយោ។ **គាហោ**តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្គាហោ។ **“និក្ខមិត្វា អរូបំ គតោ”**តិ ឥទំ ភគវតា អាទីនវំ ទស្សេត្វា រូបេ គាហោ បដិក្ខិត្តោ, ន អរូបេ, តស្មា “កាតព្ពោ នុ ខោ សោ តត្ថា”តិ មិច្ឆាគណ្ហន្តានំ សោ តតោ រូបតោ និក្ខមិត្វា អរូបំ គតោ វិយ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ **តិដ្ឋមាន**ន្តិ តិដ្ឋន្តំ។ “អាបជ្ជិត្វា វិយ ហោតី”តិ សភាវេន បវត្តមានំ **“បឋមវយេ”**តិអាទិនា រូបស្ស ភេទំ វយាទីហិ វិភជិត្វា ទស្សេតិ។

បាទស្ស ឧទ្ធរណេតិ យថា ឋបិតស្ស បាទស្ស ឧក្ខិបនេ។ **អតិហរណ**ន្តិ យថាឧទ្ធតំ យថាឋិតដ្ឋានំ អតិក្កមិត្វា ហរណំ។ **វីតិហរណ**ន្តិ ឧទ្ធតោ បាទោ យថាឋិតំ បាទំ យថា ន ឃដ្ដេតិ, ឯវំ ថោកំ បស្សតោ បរិណាមេត្វា ហរណំ។ **វោស្សជ្ជន**ន្តិ តថា បរបាទំ វីតិសារេត្វា ភូមិយំ និក្ខិបនត្ថំ អវោស្សជ្ជនំ។ **សន្និក្ខេបន**ន្តិ វោស្សជ្ជេត្វា ភូមិយំ សមំ និក្ខិបនំ ឋបនំ។ **សន្និរុជ្ឈន**ន្តិ និក្ខិត្តស្ស សព្ពសោ និរុជ្ឈនំ ឧប្បីឡនំ។ **តត្ថ តត្ថេវា**តិ តស្មិំ តស្មិំ បឋមវយាទិកេ ឯវ។ អវធារណេន តេសំ កោដ្ឋាសន្តរសង្កមនាភាវមាហ។ **ឱធី**តិ ភាគោ, **បព្ព**ន្តិ សន្ធិ។ បឋមវយាទយោ ឯវ ហេត្ថ ឱធិ បព្ពន្តិ ច អធិប្បេតា។ **បដបដាយន្តា**តិ “បដបដា”ឥតិ ករោន្តា វិយ, តេន នេសំ បវត្តិក្ខណស្ស ឥត្តរតំ ទស្សេតិ។ **ឯត**ន្តិ ឯតំ រូបធម្មានំ យថាវុត្តំ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជនំ ឯវំ វុត្តប្បការមេវ។ **វដ្ដិប្បទេស**ន្តិ វដ្ដិយា បុលកំ ពរហំ។ តញ្ហិ វដ្ដិយា បុលកំ អនតិក្កមិត្វាវ សា ទីបជាលា ភិជ្ជតិ។ **បវេណិសម្ពន្ធវសេនា**តិ សន្តតិវសេន។

វត្តិន្តិ វត្តិយំ។ ភុម្មត្ថេ ហេតំ ឧបយោគវចនំ។ **ឯវំ បន អត្ថោ ន គហេតព្ពោ** អនុប្បន្នស្ស និរោធាភាវតោ។ **បុរិមបវេណិតោ**តិ រូបេ វុត្តបវេណិតោ។ **អនេកានិ ចិត្តកោដិសតសហស្សានិ ឧប្បជ្ជន្តី**តិ វុត្តមត្ថំ ថេរវាទេន ទីបេតុំ **“វុត្តម្បិ ចេត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **អឌ្ឍច្ចូឡ**ន្តិ ថោកេន ឩនំ ឧបឌ្ឍំ, តស្ស បន ឧបឌ្ឍំ អធិការតោ វាហសតស្សាតិ វិញ្ញាយតិ។ “អឌ្ឍចុទ្ទស”ន្តិ កេចិ, “អឌ្ឍចតុត្ថ”ន្តិ អបរេ។ “សាធិកំ ទិយឌ្ឍសតំ វាហា”តិ ទឡ្ហំ កត្វា វទន្តីតិ វីមំសិតព្ពំ។ ចតុនាឡិកោ តុម្ពោ។ មហារញ្ញតាយ បវទ្ធំ វនំ **បវន**ន្តិ អាហ **“បវនេតិ មហាវនេ”**តិ។ **ត**ន្តិ បឋមំ គហិតសាខំ។ **អយមត្ថោ**តិ អយំ ភូមី អនោតរិត្វា ឋិតសាខាយ ឯវ គហណសង្ខាតោ អត្ថោ។ ឯតទត្ថមេវ ហិ ភគវា “អរញ្ញេ”តិ វត្វាបិ “បវនេ”តិ អាហ។

អរញ្ញមហាវនំ វិយាតិ អរញ្ញដ្ឋានេ ព្រហារញ្ញេ វិយ។ **អារម្មណោលម្ពន**ន្តិ អារម្មណស្ស អវលម្ពនំ។ **ន វត្តព្ពំ** អារម្មណបច្ចយេន វិនា អនុប្បជ្ជនតោ។ **ឯកជាតិយ**ន្តិ រូបាទិនីលាទិឯកសភាវំ។ “ទិស្សតិ, ភិក្ខវេ, ឥមស្ស ចាតុមហាភូតិកស្ស កាយស្ស អាចយោបិ អបចយោបី”តិ វទន្តេន **រូបតោ នីហរិត្វា អរូបេ គាហោ បតិដ្ឋាបិតោ** នាម, “វរំ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ”តិអាទី វទន្តេន **អរូបតោ នីហរិត្វា រូបេ** គាហោ បតិដ្ឋាបិតោ នាម។

នន្តិ គាហំ។ **ឧភយតោ**តិ រូបតោ ច អរូបតោ ច។ **ហរិស្សាមី**តិ នីហរិស្សាមិ។ **បរិវត្តេត្វា**តិ មន្តំ ជប្បិត្វា។ **កណ្ណេ ធុមេត្វា**តិ កណ្ណេ ធមេត្វា។ **អស្សា**តិ វិសស្ស។ **និម្មថេត្វា**តិ និម្មទ្ទិត្វា, នីហរិត្វាតិ អធិប្បាយោ។

មគ្គោតិ លោកុត្តរមគ្គោ។ “និព្ពិន្ទ”ន្តិ ឥមិនា ពលវវិបស្សនា កថិតា។

អស្សុតវាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយអស្សុតវាសុត្តវណ្ណនា

៦២. បច្ចយភាវេន សុខវេទនាយ ហិតន្តិ **សុខវេទនិយំ**។ តេនាហ “**សុខវេទនាយ បច្ចយ**”ន្តិ។ បច្ចយភាវោ ច ឧបនិស្សយកោដិយា, ន សហជាតកោដិយា។ តេនាហ “ននុ ចា”តិអាទិ។ **ជវនវេទនាយា**តិ ជវនចិត្តសហគតាយ វេទនាយ។ **តំ សន្ធាយា**តិ តំ ឧបនិស្សយបច្ចយតំ សន្ធាយ។ **ឯត**ន្តិ ឯតំ “សុខវេទនាយ បច្ចយ”ន្តិ វចនំ វុត្តំ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា “ននុ ច សោតសម្ផស្សោ សុខវេទនាយ បច្ចយោ ន ហោតី”តិ ឯវមាទី អតិទិសតិ។ សោ សម្ផស្សោ ជាតិ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ ឯតស្សាតិ **តជ្ជាតិកំ**, វេទយិតំ។ តំ បន យស្មា តស្ស ផស្សស្ស អនុច្ឆវិកមេវ ហោតិ, តស្មា **តស្សារុប្បំ តស្ស ផស្សស្ស អនុរូបន្តិ ច អត្ថោ** វុត្តោ។ **វុត្តនយេនា**តិ “សុខវេទនាយ បច្ចយោ”តិអាទិនា វុត្តវិធិអនុសារេន។ អធរារណិយំ ឧត្តរារណិយា មន្ថនវសេន ឃដ្ដនំ ឥវ សង្ឃដ្ដនំ ផស្សេន យុគគ្គាហោ, តស្ស បន ឃដ្ដនស្ស និរន្តរប្បវត្តិយា បិណ្ឌិតភាវោ ឥធ សមោធានំ, ន កេសញ្ចិ ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ វា សហាវដ្ឋានន្តិ វុត្តំ “**សង្ឃដ្ដនសម្បិណ្ឌនេនាតិ អត្ថោ**”តិ។ **អគ្គិចុណ្ណោ**តិ វិប្ផុលិង្គំ។ **វត្ថូ**តិ ចក្ខាទិវត្ថុ វិសយសង្ឃដ្ដនតោ។ លព្ភមានោវ ធម្មោ សង្ឃដ្ដនំ វិយ គយ្ហតីតិ វុត្តំ “**សង្ឃដ្ដនំ វិយ ផស្សោ**”តិ។ **ឧស្មាធាតុ វិយ វេទនា** ទុក្ខសភាវត្តា។

ទុតិយអស្សុតវាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បុត្តមំសូបមសុត្តវណ្ណនា

៦៣. **វុត្តនយមេវា**តិ ហេដ្ឋា អាហារវគ្គស្ស បឋមសុត្តេ វុត្តនយមេវ។ **លាភសក្ការេនា**តិ លាភសក្ការសង្ខាតាយ អដ្ឋុប្បត្តិយាតិ កេចិ។ លាភសក្ការេ វា អដ្ឋុប្បត្តិយាតិ អបរេ។ យោ ហិ លាភសក្ការនិមិត្តំ បច្ចយេសុ គេធេន ភិក្ខូនំ អបច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ ជាតោ, តំ អដ្ឋុប្បត្តិំ កត្វា ភគវា ឥមំ ទេសនំ និក្ខិបិ។ **យមកមហាមេឃោ**តិ ហេដ្ឋា ឱលម្ពនឧបរិឧគ្គមនវសេន សតបដលសហស្សបដលោ យុគឡមហាមេឃោ។

តិដ្ឋន្តិ ចេវ ភគវតិ កត្ថចិ និពទ្ធវាសំ វសន្តេ, ចារិកម្បិ គច្ឆន្តេ អនុពន្ធន្តិ ច។ ភិក្ខូនម្បិ យេភុយ្យេន កប្បសតសហស្សំ តតោ ភិយ្យោបិ បូរិតទានបារមិសញ្ចយត្តា តទា មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ “**ឯវំ ភិក្ខុសង្ឃស្សបី**”តិ។ **សក្កតោ**តិ សក្ការប្បត្តោ។ **គរុកតោ**តិ គរុការប្បត្តោ។ **មានិតោ**តិ ពហុមតោ មនសា បិយាយិតោ ច។ **បូជិតោ**តិ មាលាទិបូជាយ ចេវ ចតុបច្ចយាភិបូជាយ ច បូជិតោ។ **អបចិតោ**តិ អបចាយនប្បត្តោ។ យស្ស ហិ ចត្តារោ បច្ចយេ សក្កត្វា សុអភិសង្ខតេ បណីតបណីតេ ឧបនេន្តិ, សោ សក្កតោ។ យស្មិំ គរុភាវំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា ទេន្តិ, សោ គរុកតោ។ យំ មនសា បិយាយន្តិ ពហុមញ្ញន្តិ, សោ ពហុមតោ។ យស្ស សព្ពមេតំ បូជាវសេន ករោន្តិ, សោ បូជិតោ។ យស្ស អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានញ្ជលិកម្មាទិវសេន បរមនិបច្ចការំ ករោន្តិ, សោ អបចិតោ។ ភគវតិ ភិក្ខុសង្ឃេ ច លោកោ ឯវំ បដិបន្នោ។ តេន វុត្តំ “តេន ខោ បន សមយេន... បេ.... បរិក្ខារាន”ន្តិ (ឧទា. ១៤; សំ. និ. ២.៧០)។ **លាភគ្គយសគ្គប្បត្ត**ន្តិ លាភស្ស ច យសស្ស ច អគ្គំ ឧក្កំសំ បត្តំ។

បឋមាហារវណ្ណនា

អស្សាតិ ភគវតោ។ ធម្មសភាវចិន្តាវសេន បវត្តំ សហោត្តប្បញាណំ **ធម្មសំវេគោ**។ ធុវបដិសេវនដ្ឋានញ្ហេតំ សត្តានំ, យទិទំ អាហារបរិភោគោ, តស្មា ន តត្ថ អបច្ចវេក្ខណមត្តេន បារាជិកំ បញ្ញបេតុំ សក្កាតិ អធិប្បាយោ។ **អាហារា**តិ “បច្ចយា”តិអាទិនា បុព្ពេ អាហារេសុ វុត្តវិធី សន្ធាយ អាហ “**អាហារា**”តិអាទិ។ ឥទានិ តត្ថ កត្តព្ពំ អត្ថវណ្ណនំ សន្ធាយ “**ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវា**”តិ វុត្តំ។

អាទីនវន្តិ ទោសំ។ **ជាយា**តិ ភរិយា។ **បតី**តិ ភត្តា។ អបេក្ខាសទ្ទា ចេតេ បិតាបុត្តសទ្ទា វិយ, បាឡិយំ បន អា-ការស្ស រស្សត្តំ សានុនាសិកញ្ច កត្វា វុត្តំ “**ជាយម្បតិកា**”តិ។ សម្ពា ផលំ វហតីតិ សម្ពលំ, សុខាវហន្តិ អត្ថោ។ តថា ហិ តំ “បថេ ហិតន្តិ បាថេយ្យ”ន្តិ វុច្ចតិ។ មគ្គស្ស កន្តារបរិយាបន្នត្តា វុត្តំ “**កន្តារភូតំ មគ្គ**”ន្តិ។ ទុល្លភតាយ តំ ឧទកំ តត្ថ តារេតីតិ កន្តារំ, និរុទកំ មហាវនំ។ រុឡ្ហីវសេន ឥតរម្បិ មហាវនំ តថា វុច្ចតីតិ អាហ “**ចោរកន្តារ**”ន្តិអាទិ។ បររាជូនំ វេរិអាទីនញ្ច វសេន សប្បដិភយម្បិ អរញ្ញំ ឯត្ថេវ សង្គហំ គច្ឆតីតិ វុត្តំ “**បញ្ចវិធ**”ន្តិ។

ឃនឃនដ្ឋានតោតិ មំសស្ស ពហលពហលំ ថូលថូលំ ហុត្វា ឋិតដ្ឋានតោ។ “តាទិសញ្ហិ មំសំ គហេត្វា សុក្ខាបិតំ **វល្លូរំ**។ សូលេ អាវុនិត្វា បក្កមំសំ **សូលមំសំ**។ **វិរឡច្ឆាយាយំ និសីទីសុ** គន្តុំ អសមត្ថោ ហុត្វា។

គោវតកុក្កុរវតទេវតាយាចនាទីហីតិ គោវតកុក្កុរវតាទិវតចរណេហិចេវ ទេវតាយាចនាទីហិ បណិធិកម្មេហិ ច មហន្តំ ទុក្ខំ អនុភូតំ។

យស្មា បន សាសនេ សម្មាបដិបជ្ជន្តស្ស ភិក្ខុនោ អាហារបរិភោគស្ស ឱបម្មភាវេន តេសំ ជាយម្បតិកានំ បុត្តមំសបរិភោគោ ឥធ ភគវតា អានីតោ, តស្មាស្ស នានាការេហិ ឱបម្មត្តំ វិភាវេតុំ **"តេសំ សោ បុត្តមំសាហារោ"**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **សជាតិមំសតាយា**តិ សមានជាតិកមំសភាវេន, មនុស្សមំសភាវេនាតិ អត្ថោ។ មសុស្សមំសញ្ហិ កុលប្បសុតមនុស្សានំ អមនុញ្ញំ ហោតិ អបរិចិតភាវតោ គារយ្ហភាវតោ ច, តតោ ឯវ ញាតិអាទិមំសតាយាតិអាទិ វុត្តំ។ តរុណមំសតាយាតិអាទិ បន សភាវតោ អនភិសង្ខារតោ ច អមនុញ្ញាតិ កត្វា វុត្តំ។ **អធូបិតតាយា**តិ អធូបិតភាវតោ។ **មជ្ឈត្តភាវេយេវ បិតា**។ តតោ ឯវ **និច្ចន្ទរាគបរិភោគេ បិតា**តិ វុត្តំ កន្តារតោ និត្ថរណជ្ឈាសយតាយ។ ឥទានិ យេ ច តេ អនបនីតាហារេ, ន យាវទត្ថបរិភោគោ វិគតមច្ឆេរមលតា សម្មោហាភាវោ អាយតឹ តត្ថ បត្ថនាភាវោ សន្និធិការាភាវោ អបរិច្ចជនមទត្ថាភាវោ អហីឡនា អវិវាទបរិភោគោ ចាតិ ឧបមាយំ លព្ភមានា បការវិសេសា, តេ តថា នីហរិត្វា ឧបមេយ្យេ យោជេត្វា ទស្សេតុំ **"ន អឌ្ឍិន្ទ្រារុចម្មនិស្សិតដ្ឋានានី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **តំ ការណ**ន្តិ តំ តេសំ ជាយម្បតីនំ យាវទេវ កន្តារនិត្ថរណត្ថាយ បុត្តមំសបរិភោគសង្ខាតំ ការណំ។

និស្សន្ទបាដិកុល្យតំ បច្ចវេក្ខន្តោបិ កពឡីការាហារំ បរិវីមំសតិ។ **យថា តេ ជាយម្បតិកា**តិអាទិបិ ឱបម្មសំសន្ទនំ។ "បរិភុញ្ជិតព្ពោ អាហារោ"តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ **អបដិក្ខិបិត្វា**តិ អនបនេត្វា។ **វដ្ដកេន វិយ កុក្កុដេន វិយ ចា**តិ វិសទិសូទាហរណំ។ **ឱធី អទស្សេត្វា**តិ មហន្តគ្គហណវសេន ឱធី អកត្វា។ **សីហេន វិយា**តិ សទិសូទាហរណំ។ សោ កិរ សបទានមេវ ខាទតិ។

អគធិតអមុច្ឆិតាទិភាវេន បរិភុញ្ជិតព្ពតោ **"អមច្ឆរាយិត្វា"**តិអាទិ វុត្តំ។ អព្ភន្តរេ អត្តា នាម អត្ថីតិ ទិដ្ឋិ **អត្តូបលទ្ធិ**, តំសហគតេន សម្មោហេន អត្តា អាហារំ បរិភុញ្ជតីតិ។ **សតិសម្បជញ្ញវសេនបី**តិ "អសិតេ បីតេ ខាយិតេ សាយិតេ សម្បជានការី ហោតី"តិ ឯត្ថ វុត្តសតិសម្បជញ្ញវសេនបិ។

"អហោ វត មយំ...បេ.... លភេយ្យ"ន្តិ បត្ថនំ វា, "ហិយ្យោ វិយ...បេ.... ន លទ្ធ"ន្តិ អនុសោចនំ វា អកត្វាតិ យោជនា។

"សន្និធី ន អកំសុ, ភូមិយំ វា និខណីសុ, អគ្គិនា វា ឈាបយិំសូ"តិ ន-ការំ អានេត្វា យោជនា។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

បិណ្ឌបាតំ វា អហីឡេន្តេន ទាយកំ វា អហីឡេន្តេន បរិភុញ្ជិតព្ពោតិ យោជនា។ **ស បត្តបាណី**តិ សោ បត្តហត្ថោ។ **នាវជានិយា**តិ ន អវជានិយា។ **អតិមញ្ញតី**តិ អតិក្កមិត្វា មញ្ញតិ, អវជានាតីតិ អត្ថោ។

"តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញាតេ"តិ វត្វា តាហិ កពឡីការាហារស្ស បរិជាននវិធី ទស្សេន្តោ **"កថ"**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សវត្ថុកវសេនា**តិ សសម្ភារវសេន, សភាវតោ បន រូបាហារណំ ឱជមត្តំ ហោតិ។ ឥទញ្ហិ កពឡីការាហារស្ស លក្ខណំ។ កាមំ រសារម្មណំ ជិវ្ហាបសាទេ បដិហញ្ញតិ, តេន បន អវិនាភាវតោ សម្បត្តវិសយគាហិតាយ ច ជិវ្ហាបសាទស្ស **"ឱជដ្ឋមករូបំ តត្ថ បដិហញ្ញតី"**តិ វុត្តំ។ **តស្សា**តិ ជិវ្ហាបសាទស្ស ។ **ឥមេ ធម្មា**តិ ឥមេ យថាវុត្តភូតុបាទាយធម្មា។ **តន្តិ** រូបខន្ធំ។ **បរិគ្គណ្ហតោ**តិ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស។ **ឧប្បន្នា ផស្សបញ្ចមកា ធម្មា**តិ សព្ពេបិ យេ យថានិទ្ទាវិកា, តេហិ សហប្បវត្តាវ សព្ពេបិ ឥមេ។ **សរសលក្ខណតោ**តិ អត្តនោ កិច្ចតោ លក្ខណតោ ច។ **តេសំ** នាមរូបភាវេន វវត្ថបិតានំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ បច្ចយោ វិញ្ញាណំ។ "តស្ស សង្ខារា តេសំ អវិជ្ជា"តិ ឯវំ ឧទ្ធំ អារោហនវសេន **បច្ចយំ**។ អជោឱរោហនវសេន បន សឡាយតនាទិកេ **បរិយេសន្តោ អនុលោមបដិលោមំ បដិច្ចសមុប្បាទំ បស្សតិ**។ សឡាយតនាទយោបិ ហិ រូបារូបធម្មានំ យថារហំ បច្ចយភាវេន វវត្ថបេតព្ពាតិ។ **យាថាវតោ ទិដ្ឋត្តា**តិ "តទំ រូបំ, ឯត្តកំ រូបំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ, តទំ នាមំ, ឯត្តកំ នាមំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ"តិ ច យថាភូតំ ទិដ្ឋត្តា។ អនិច្ចានុបស្សនា, ទុក្ខានុបស្សនា, អនត្តានុបស្សនា, និព្ពិទានុបស្សនា, វិរាគានុបស្សនា, និរោធានុបស្សនា, បដិនិស្សគ្គានុបស្សនាតិ ឥមាសំ **សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ វសេន។ សោ**តិ កពឡីការាហារោ។ **តិលក្ខណ...បេ.... សង្ខាតាយា**តិ អនិច្ចតាទីនំ តិណ្ណំ លក្ខណានំ បដិវិជ្ឈនវសេន លក្ខណវន្តសម្មសនវសេន ច បវត្តញាណសង្ខាតាយ។ **បរិញ្ញាតោ ហោតិ** អនវសេសតោ នាមរូបស្ស ញាតត្តា តប្បរិយាបន្នត្តា ច អាហារស្ស។ តេនាហ **"តស្មឹ យេវា"**តិអាទិ។ **ឆន្ទរាគាវកឌ្ឍនេនា**តិ ឆន្ទរាគស្ស បជហនេន។

បញ្ច កាមគុណា ការណភូតា ឯតស្ស អត្ថីតិ **បញ្ចកាមគុណិកោ**។ តេនាហ **"បញ្ចកាមគុណសម្ភវោ"**តិ។ ឯកិស្សា តណ្ហាយ បរិញ្ញា **ឯកបរិញ្ញា**។ សព្ពស្ស បញ្ចកាមគុណិកស្ស រាគស្ស បរិញ្ញា, **សព្ពបរិញ្ញា**។ តទុភយស្សាបិ

មូលភូតស្ស អាហារស្ស បរិញ្ញា **មូលបរិញ្ញា**។ ឥទានិ ឥមា តិស្សោបិ បរិញ្ញាយោ វិភាគេន ទស្សេតុំ **“យោ ភិក្ខូ”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ **ជិវ្ហាទ្វារេ ឯករសតណ្ហំ បរិជានាតី**តិ ជិវ្ហាយ រសំ សាយិត្វា ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “យោ យមេត្ថ រសោ, សោ វត្ថុកាមវសេន ឱជដ្ឋមករូបំ ហោតិ ជិវ្ហាយតនំ បសាទោ។ សោ កឹ និស្សិតោ? ចតុមហាភូត និស្សិតោ។ តំសហជាតោ វណ្ណោ គន្ធោ រសោ ឱជា ជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ ឥមេ ធម្មា រូបក្ខន្ធោ នាម។ យោ តស្មឹ រសេ អស្សាទោ, អយំ រសតណ្ហា។ តំសហគតា ផស្សាទយោ ធម្មា ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា”តិអាទិវសេន។ សព្ពំ អដ្ឋកថាយំ អាគតវសេន វេទិតព្ពំ។ តេនាហ **“តេន បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ បរិញ្ញាតោវ ហោតី”**តិ។ តត្ថ **តេនា**តិ យោ ភិក្ខុ ជិវ្ហាទ្វារេ រសតណ្ហំ បរិជានាតិ, តេន។ កថំ បន ឯកស្មឹ ទ្វារេ តណ្ហំ បរិជានតោ បញ្ចសុ ទ្វារេសុ រាគោ បរិញ្ញាតោ ហោតីតិ អាហ **“កស្មា”**តិអាទិ។ **តស្សាយេវា**តិ តណ្ហាយ ឯវ តណ្ហាសាមញ្ញតោ ឯកត្តនយវសេន វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ បញ្ចសុ ទ្វារេសុ។ **ឧប្បជ្ជនតោ**តិ រូបរាគាទិភាវេន ឧប្បជ្ជនតោ។ លោភោ ឯវ ហិ តណ្ហាយនដ្ឋេន “តណ្ហា”តិបិ, រជ្ជនដ្ឋេន “រាគោ”តិបិ វុច្ចតិ។ តេនាហ **“សាយេវ ហី”**តិអាទិ។ ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ **“យថា”**តិអាទិនា ឧបមាយ សម្បិណ្ឌេតិ។ **បញ្ចមគ្គេ ហនតោ**តិ បញ្ចសុ មគ្គេសុ សញ្ចរិត្តំ ករោន្តេន មគ្គគាមិនោ ហនន្តោ “មគ្គេ ហនតោ”តិ វុត្តោ។

សព្យញ្ជនេ បិណ្ឌបាតសញ្ញិតេ ភត្តសមូហេ មនុញ្ញេ រូបេ រូបសទ្ទាទយោ លព្ភន្តិ, តត្ថ បញ្ចកាមគុណរាគស្ស សម្ភវំ ទស្សេតុំ **“កថ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **សតិសម្បជញ្ញេន បរិគ្គហេត្វា**តិ សព្ពភាគិយេន កម្មដ្ឋានបរិបាលកេន បរិគ្គហេត្វា។ **និច្ឆន្ទរាគបរិភោគេនា**តិ មគ្គាធិគមសិទ្ធេន និច្ឆន្ទរាគបរិភោគេន បរិភុត្តេ។ **សោ**តិ កាមគុណិកោ រាគោ។

តស្មឹ សតីតិ កពឡីការាហារេ សតិ។ **តស្សា**តិ បញ្ចកាមគុណិករាគស្ស។ **ឧប្បត្តិតោ**តិ ឧប្បជ្ជនតោ។ ន ហិ អាហារាលាភេន ជិឃច្ឆាទុព្ពល្យបរេតស្ស កាមបរិភោគិច្ឆា សម្ភវតិ។ **ឧបនិជ្ឈានចិត្ត**ន្តិ រាគវសេន អញ្ញមញ្ញំ ឱលោកនចិត្តំ។

នត្ថិ តំ សំយោជនន្តិ បញ្ចវិធម្បិ ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ **“តេន រាគេន…បេ…. នត្ថី”**តិ។ **តេនា**តិ កាមរាគេន។ **ឯត្តកេនា**តិ យថាវុត្តាយ ទេសនាយ។ **កថេតុំ វដ្ដតី**តិ ឥមំ បឋមាហារកថំ កថេន្តេន ធម្មកថិកេន។

បឋមាហារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយាហារវណ្ណនា

ទុតិយេតិ ទុតិយេ អាហារេ។ **ឧទ្ទាលិតចម្មា**តិ ឧប្បាដិតចម្មា, សព្ពសោ អបនីតចម្មាតិ អត្ថោ។ **ន សក្កោតិ** ទុព្ពលភាវតោ, តថា ហិ ឥត្ថី “អពលា”តិ វុច្ចតិ។ **សិលាកុដ្ដាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ឥដ្ឋកកុដ្ដមត្តិកាកុដ្ដាទីនំ សង្គហោ។ **ឧណ្ណនាភី**តិ មក្កដកំ។ **សរពូ**តិ ឃរគោឡិកា ។ **ឧច្ចាលិង្គបាណកា** នាម លោមសាបាណកា។ **អាកាសនិស្សិតា**តិ អាកាសចារិនោ។ **លុញ្ចិត្វា**តិ ឧប្បាដេត្វា។

តិស្សោ បរិញ្ញាតិ ហេដ្ឋា វុត្តា ញាតបរិញ្ញាទយោ តិស្សោ បរិញ្ញា។ **តម្មូលកត្តា**តិ ផស្សមូលកត្តា។ **ទេសនា យាវ អរហត្តា កថិតា** សព្ពសោ វេទនាសុ បរិញ្ញាតាសុ កិលេសានំ លេសស្សាបិ អភាវតោ។

ទុតិយាហារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយាហារវណ្ណនា

អង្គារកាសុន្តិ អង្គាររាសឹ។ **ផុណន្តី**តិ អត្តនោ ឧបរិ សយមេវ អាកិរន្តីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “នរា រុទន្តា បរិទឌ្ឍគត្តា”តិ។ **នរា**តិ បុរិសាតិ អត្ថោ, ន មនុស្សា។ **ភយញ្ហិ មំ វិន្ទតី**តិ ភយស្ស វសេន ករោន្តោ ភយំ លភតិ នាម។ **សន្តរមានោវា**តិ សុដ្ឋុ តរមានោ ឯវ ហុត្វា។ បោរិសំ វុច្ចតិ បុរិសប្បមាណំ, តស្មា **អតិរេកបោរិសា** បុរិសប្បមាណតោ អធិកា។ តេនាហ **“បញ្ចរតនប្បមាណា”**តិ។ **អស្សា**តិ កាសុយា។ **តទភាវេ**តិ តេសំ ជាលាធូមានំ អភាវេ។ **អារកាវស្សា**តិ អារកា ឯវ អស្ស។

អង្គារកាសុ វិយ តេភូមកវដ្ដំ ឯកាទសន្នំ អគ្គីនំ វសេន មហាបរិឡាហតោ។ **ជីវិ…បេ…. បុថុជ្ជនោ** តេហិ អគ្គីហិ ទហិតព្ពតោ។ **ទ្វេ ពល…បេ…. កម្មំ** អនិច្ឆន្តស្សេវ តស្ស វដ្ដទុក្ខេ បាតនតោ។ អាយូហនូបកឌ្ឍនានំ

កាលភេទោ ន ចិន្តេតព្វោ ឯកន្តភាវិនោ ផលស្ស និប្ផាទិតត្តាតិ អាហ “**កម្មំ ហី**”តិអាទិ។

ផស្សេ វុត្តនយេនេវាតិ តត្ថ “ផស្សោ សង្ខារក្ខន្ធោ”តិ វុត្តំ, ឥធ “មនោសញ្ចេតនា សង្ខារក្ខន្ធោ”តិ វត្តព្វំ។ សេសំ **វុត្តនយមេវា**តិ។ “តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ”តិ វចនតោ មនោសញ្ចេតនាយ តណ្ហា មូលការណន្តិ អាហ “**តណ្ហាមូលកត្តា មនោសញ្ចេតនាយា**”តិ។ តេនាហ “**ន ហី**”តិអាទិ។ កេចិ បន យស្មា មនោសញ្ចេតនាយ ផលភូតំ វេទនំ បដិច្ច តណ្ហា ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ឯវំ វុត្តន្តិ វទន្តិ។

តតិយាហារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថាហារវណ្ណនា

អនិដ្ឋបាបនវសេន តំសមង្គីបុគ្គលំ អាគច្ឆតីតិ អាគុ, បាបំ, តំ ចរតិ សីលេនាតិ **អាគុចារី**។ តេនាហ “**បាបចារិ**”ន្តិ។

រាជា វិយ កម្មំ បរមិស្សរភាវតោ។ **អាគុចារី បុរិសោ វិយ...បេ.... បុថុជ្ជនោ** ទុក្ខវត្តភាវតោ។ អាទិន្នប្បហារវណានិ **តីណិ សត្តិសតានិ វិយ** បុថុជ្ជនស្ស អាគុរមានមហាទុក្ខបតិដ្ឋំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ។ តេនាហ **សត្តិ...បេ.... ទុក្ខ**ន្តិ។

តម្មូលកត្តាតិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណមូលកត្តា តតោ បរំ បវត្តនាមរូបស្ស។

ចតុត្ថាហារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បុត្តមំសូបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អត្ថិរាគសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ចតុត្ថេ **សោ**តិ លោភោ។ **រញ្ជនវសេនា**តិ រង្គជាតំ វិយ តស្ស ចិត្តស្ស អនុរញ្ជនវសេន។ **នន្ទនវសេនា**តិ សប្បីតិកតាយ អារម្មណស្ស អភិនន្ទនវសេន។ **តណ្ហាយនវសេនា**តិ វិសយកត្តុកាមតាយ វសេន។ ឯកោ ឯវ ហិ លោភោ បវត្តិអាការវសេន តថា វុត្តោ។ **បតិដ្ឋិត**ន្តិ លទ្ធសភាវំ។ **តត្ថា**តិ វដ្ដេ។ អាហារេតិ កេចិ។ **វិញ្ញាណ**ន្តិ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ។ **វិរុឡ្ហ**ន្តិ ផលនិព្ពត្តិយា វិរុឡ្ហិប្បត្តំ។ តេនាហ “**កម្មំ ជវាបេត្វា**”តិអាទិ។ តត្ថ **ជវាបេត្វា**តិ ផលំ គាហាបេត្វា។ អភិសង្ខារវិញ្ញាណញ្ហិ អត្តនា សហជាតានំ សហជាតាទិបច្ចយេហិ ចេវ អាហារបច្ចយេន ច បច្ចយោ ហុត្វា តស្ស អត្តនោ ផលុប្បាទនេ សាមត្ថិយត្តា វិរុឡ្ហិប្បត្តំ។ តេនាហ “កម្មំ សន្តានេ លទ្ធភាវំ វិរុឡ្ហិប្បត្តញ្ចស្ស ហោតី”តិ។ វដ្ដកថា ឯសាតិ កត្វា “**យត្ថាតិ តេភូមកវដ្ដេ ភុម្ម**”ន្តិ វុត្តំ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពេសុ។ **បុរិមបទេ ឯតំ ភុម្ម**ន្តិ “យត្ថ តត្ថា”តិ អាគតំ ឯតំ ភុម្មវចនំ បុរិមស្មិំ បុរិមស្មិំ បទេ វិសយភូតេ។ តញ្ហិ អារព្ភ ឯតំ “យត្ថ តត្ថា”តិ ភុម្មវចនំ វុត្តំ។ **ឥមស្មិំ វិបាកវដ្ដេ**តិ បច្ចុប្បន្នេ វិបាកវដ្ដេ។ អាយតិំ វដ្ដហេតុកេ សង្ខារេ សន្ធាយ វុត្តំ “យត្ថ អត្ថិ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តី”តិ វចនតោ ។ **បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តី**តិ ច បដិសន្ធិ អធិប្បេតាតិ វុត្តំ “យត្ថ អត្ថិ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ, អត្ថិ តត្ថ អាយតិំ ជាតិជរាមរណ”ន្តិ។ **ជាតី**តិ ចេត្ថ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនំ អធិប្បេតំ។ **យស្មិំ ឋានេ**តិ យស្មិំ ការណេ សតិ។

ការណញ្ចេត្ថ សង្ខារា វេទិតព្ពា។ តេ ហិ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយា ហេតូ, តណ្ហាអវិជ្ជាយោ, កាលគតិអាទយោ ច កម្មស្ស សម្ភារា។ កេចិ បន កិលេសវដ្ដកម្មគតិកាលា ចាតិ អធិប្បាយេន “កាលគតិអាទយោ ច កម្មស្ស សម្ភារា”តិ វទន្តិ។ តំតំភវបត្ថនាយ តថា តថា គតោ តិវិធោ ភវោវ **តេភូមកវដ្ដំ**។ តេនាហ “យត្ថាតិ តេភូមកវដ្ដេ”តិ។ តថា ចាហ “**សសម្ភារកកម្មំ ភវេសុ រូបំ សមុដ្ឋាបេតី**”តិ។ **រូប**ន្តិ អត្តភាវំ។

សង្ខិបិត្វាតិ តីសុ អកត្វា វិញ្ញាណេន ឯកសង្ខេបំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯកោ សន្ធី**តិ ឯកោ ហេតុផលសន្ធិ។ **វិបាកវិធិ**ន្តិ សឡាយតនាទិកំ វេទនាវសានំ វិបាកវិធិំ។ “នាមរូបេន សទ្ធិ”ន្តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **នាមរូបេនា**តិ វា សហយោគេ ករណវចនំ។ ឥធ **ឯកោ សន្ធី**តិ ឯកោ ហេតុផលសន្ធិ។ **អាយតិភវស្សា**តិ អាយតិំ ឧបបត្តិភវស្ស។ តេន ចេត្ថ ឯកោ សន្ធិ ហេតុផលសន្ធិ វេទិតព្ពោ។

ខីណាសវស្ស អគ្គមគ្គាធិគមនតោ បរំ បវត្តកម្មស្ស មគ្គេន សហាយវេកល្លស្ស កតត្តា អវិជ្ជមានំ។ **សូរិយរស្មិសមន្តិ** តតោ ឯវ វុត្តនយេនេវ អប្បតិដ្ឋិតសូរិយរស្មិសមំ។ **សាតិ** រស្មិ។ **កាយាទយោ**តិ កាយទ្វារាទយោ។ **កតកម្មន្តិ** បច្ចយេហិ កតភាវំ ឧបាទាយ វុត្តំ, ន កម្មលក្ខណបត្តតោ។ តេនាហ **"កុសលាកុសលំ នាម ន ហោតី"**តិ។ **កិរិយមត្តេ**តិ អវិបាកធម្មត្តា កាយិកាទិបយោគមត្តេ ឋត្វា។ **អវិបាកំ ហោតិ** តេសំ អវិបាកធម្មត្តា។

អត្ថិរាគសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. **នគរសុត្តវណ្ណនា**

៦៥. បញ្ចមសុត្តេ "បុព្ពេវ មេ, ភិក្ខវេ, សម្ពោធា"តិអាទិ ហេដ្ឋា សំវណ្ណិតមេវាតិ អវុត្តមេវ សំវណ្ណេតុំ **"នាមរូបេ ខោ សតី"**តិ អារទ្ធំ។ តត្ថ ទ្វាទសបទិកេ បដិច្ចសមុប្បាទេ ឥមស្មិំ សុត្តេ យានិ ទ្វេ បទានិ អគ្គហិតានិ, នេសំ អគ្គហណេ ការណំ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជេតុកាមោ តេសំ គហេតព្ពការណំ តាវ ទស្សេន្តោ **"ឯត្តា"**តិអាទិមាហ។ បច្ចក្ខភូតំ បច្ចុប្បន្នំ ភវំ បឋមំ គហេត្វា តទនន្តរំ អនាគតស្ស "ទុតិយ"ន្តិ គហណេ អតីតោ តតិយោ ហោតីតិ អាហ **"អវិជ្ជាសង្ខារា ហិ តតិយោ ភវោ"**តិ។ ននុ ចេត្ថ អនាគតស្ស ភវស្ស គហណំ ន សម្ភវតិ បច្ចុប្បន្នភវវសេន អភិនិវេសស្ស ជោតិតត្តាតិ? សច្ចមេតំ, ការណេ បន គហិតេ ផលំ គហិតមេវ ហោតីតិ តថា វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អបិចេត្ថ អនាគតោ អទ្ធា អត្ថតោ សង្គហិតោ ឯវ យតោ "នាមរូបបច្ចយា សឡាយតន"ន្តិអាទិនា អនាគតទ្វសំគាហិតា ទេសនា បវត្តា, ចតុវោការវសេន វិញ្ញាណបច្ចយា នាមន្តិ វិសេសោ អត្ថិ។ តស្មា **"បញ្ចវោការវសេនា"**តិ វុត្តំ។ **តេហី**តិ អវិជ្ជាសង្ខារេហិ អារម្មណភូតេហិ។ **អយំ វិបស្សនា**តិ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នវសេន ឧទយព្ពយំ បស្សន្តស្ស បវត្តវិបស្សនា។ **ន ឃដីយតី**តិ ន សមិជ្ឈតិ។ **មហា...បេ.... អភិនិវិដ្ឋោ**តិ ន ឃដនេ ការណមាហ, ហេដ្ឋា គហិតត្តា បាដិយេក្កំ សម្មសនីយំ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

អទិដ្ឋេសូតិ អនវពុទ្ធេសុ។ ចតុសច្ចស្ស អនុពោធេន ន ភវិតព្ពន្តិ អាហ **"ន សក្កា ពុទ្ធេន ភវិតុ"**ន្តិ។ **ឥមិនា**តិ មហាសត្តេន។ **តេ**តិ អវិជ្ជាសង្ខារា។ **ភវឧបាទានតណ្ហាវសេនា**តិ ភវឧបាទានតណ្ហាទស្សនវសេន។ **ទិដ្ឋាវ** "តំសហគតា"តិ សមានយោគក្ខមត្តា។ **ន បរភាគំ ខនេយ្យ** អត្តនា ឥច្ឆិតស្ស គហិតត្តា បរភាគេ អញ្ញស្ស អភាវតោ ច។ តេនាហ **"កស្សចិ នត្ថិតាយា"**តិ។ **បដិនិវត្តេសី**តិ បដិសំហរិ។ បដិនិវត្តនេ បន ការណំ ទស្សេតុំ **"តទេត"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **អភិន្នដ្ឋាន**ន្តិ អខណិតដ្ឋានំ។

បច្ចយតោតិ ហេតុតោ, សង្ខារតោតិ អត្ថោ។ "កិម្ហិ នុ ខោ សតិ ជរាមរណំ ហោតី"តិអាទិនា ហេតុបរម្បរវសេន ផលបរម្បរាយ កិត្តមានាយ, កិម្ហិ នុ ខោ សតិ វិញ្ញាណំ ហោតីតិ ច វិចារណាយ សង្ខារេ ខោ សតិ វិញ្ញាណស្ស វិសេសតោ ការណភូតោ សង្ខារោ អគ្គហិតោ, តតោ វិញ្ញាណំ បដិនិវត្តតិ នាម, ន សព្ពបច្ចយតោ។ តេនេវាហ "នាមរូបេ ខោ សតិ វិញ្ញាណំ ហោតី"តិ។ កឹ នាម ហេត្ថ សហជាតាទិវសេនេវ បច្ចយភូតំ អធិប្បេតំ, ន កម្មូបនិស្សយវសេន បច្ចុប្បន្នវសេន អភិនិវេសស្ស ជោតិតត្តា។ **អារម្មណតោ**តិ អវិជ្ជាសង្ខារសង្ខាតអារម្មណតោ, អតីតភវសង្ខាតអារម្មណតោ។ អតីតទ្ធបរិយាបន្នា ហិ អវិជ្ជាសង្ខារា។ តតោ បដិនិវត្តមានំ វិញ្ញាណំ អតីតភវតោបិ បដិនិវត្តតិ នាម។ **ឧភយម្បី**តិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ វិបស្សនាវិញ្ញាណម្បិ។ **នាមរូបំ ន អតិក្កមតី**តិ បច្ចយភូតំ អារម្មណភូតញ្ច នាមរូបំ ន អតិក្កមតិ តេន វិនា អវត្តនតោ។ តេនាហ **"នាមរូបតោ បរំ ន គច្ឆតី"**តិ។ **វិញ្ញាណេ នាមរូបស្ស បច្ចយេ ហោន្តេ**តិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណេ នាមរូបស្ស បច្ចយេ ហោន្តេ។ **នាមរូបេ វិញ្ញាណស្ស បច្ចយេ ហោន្តេ**តិ នាមរូបេ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស បច្ចយេ ហោន្តេ។ ចតុវោការបញ្ចវោការភវវសេន យថារហំ យោជនា វេទិតព្ពា។ **ទ្វីសុបិ អញ្ញមញ្ញំ បច្ចយេសុ ហោន្តេសូ**តិ បន បញ្ចវោការភវវសេន។ **ឯត្តកេនា**តិ ឯវំ វិញ្ញាណនាមរូបានំ អញ្ញមញ្ញំ ឧបត្ថម្ភវសេន បវត្តិយា។ **ជាយេថ វា ឧបបជ្ជេថ វា**តិ "សត្តោ ជាយតិ ឧបបជ្ជតី"តិ សមញ្ញា ហោតិ វិញ្ញាណនាមរូបវិនិមុត្តស្ស សត្តបញ្ញត្តិយា ឧបាទានភូតស្ស ធម្មស្ស អភាវតោ។ តេនាហ **"ឥតោ ហី"**តិអាទិ។ **ឯតទេវា**តិ "វិញ្ញាណំ នាមរូប"ន្តិ ឯតំ ទ្វយមេវ។

អបរាបរចុតិបដិសន្ធីហីតិ អបរាបរចុតិបដិសន្ធិទីបកេហិ "ចវតិ, ឧបបជ្ជតី"តិ ទ្វីហិ បទេហិ។ **បញ្ច បទានី**តិ "ជាយេថ វា"តិអាទីនិ បញ្ច បទានិ។ ននុ តត្ថ បឋមតតិយេហិ ចតុត្ថបញ្ចមានិ អត្ថតោ អភិន្នានីតិ? សច្ចំ, វិញ្ញាណនាមរូបានំ អបរាបរុប្បត្តិទស្សនត្ថំ ឯវំ វុត្តំ។ តេនាហ **"អបរាបរចុតិបដិសន្ធីហី"**តិ។ **ឯត្តាវតា**តិ វុត្តមេវត្ថន្តិ យោ "ឯត្តាវតា"តិ បទេន បុព្ពេ វុត្តោ, តមេវ យថាវុត្តមត្ថំ "យទិទ"ន្តិអាទិនា និយ្យាតេន្តោ បុន វត្វា។ **អនុលោមបច្ចយាការវសេនា**តិ បច្ចយធម្មទស្សនបុព្ពកបច្ចយុប្បន្នធម្មទស្សនវសេន។ បច្ចយធម្មានញ្ហិ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នស្ស បច្ចយភាវោ ឥទប្បច្ចយតា បច្ចយាការោ, សោ ច "អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា"តិអាទិនា វុត្តោ សង្ខារុប្បត្តិយា អនុលោមនតោ អនុលោមបច្ចយាការោ, តស្ស វសេន។

អាបតោតិ បរិខាគតឧទកតោ។ ទ្វារសម្បត្តិយា តត្ថ វសន្តានំ បវេសននិក្ខមនផាសុតាយ ឧបភោគបរិភោគវត្ថុសម្បត្តិយា សវិរិចិត្តសុខតាយ នគរស្ស មនុញ្ញតាតិ វុត្តំ “**សមន្តា ...បេ.... រមណីយ**”ន្តិ។ បុព្ពេ សុញ្ញភាវេន អរញ្ញសទិសំ ហុត្វា ឋិតំ ជនវាសំ ករោន្តោ នគរស្ស លក្ខណប្បត្តំ ហោតីតិ វុត្តំ “**តំ អបរេន សមយេន ឥទ្ធញ្ចេវ អស្ស ផីតញ្ច**”តិ។

“បុព្ពេវ ខោ បនស្ស កាយកម្មំ វចីកម្មំ អាជីវោ ច សុបរិសុទ្ធោ”តិ វចនតោ តីហិ វិរតីហិ សទ្ធិំ បុព្ពភាគមគ្គោបិ អដ្ឋង្គិកវោហារំ លទ្ធំ អរហតីតិ វុត្តំ “**អដ្ឋង្គិកស្ស វិបស្សនាមគ្គស្សា**”តិ។ **វិបស្សនាយ ចិណ្ណន្តេ**តិ វិបស្សនាយ សញ្ចរិតតាយ តត្ថ តត្ថ តាយ វិបស្សនាយ តីរិតេ បរិយេសិតេ។ **លោកុត្តរមគ្គទស្សន**ន្តិ អនុមានាទិវសេន លោកុត្តរមគ្គស្ស ទស្សនំ។ តថា ហិ និព្ពាននគរស្ស ទស្សនំ ទដ្ឋព្វំ។ **ទិដ្ឋកាលោ**តិ អធិគមវសេន ទិដ្ឋកាលោ។ មគ្គផលវសេន ឧប្បន្នា **បរោបណ្ណាស** អនវជ្ជធម្មា, បច្ចវេក្ខណញាណំ បន តេសំ វវត្ថាបកំ។ យាបេត្វាតិ **ចរាបេត្វា**។

អវត្តមានកន្ទេនាតិ ពុទ្ធសុញ្ញេ លោកេ កស្សចិ សន្តានេ អប្បវត្តនតោវ ឧប្បាទាទិវសេន វត្តមានវសេន។ តថា ហិ ភគវា “អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, អសញ្ជាតស្ស សញ្ជនេតា”តិអាទិកេហិ ថោមិតោ។ បុព្ពកេហិ មហេសីហិ បដិបន្នោ ហិ អរិយមគ្គោ ឥតរេហិ អន្តរា កេហិចិ អវឡញ្ជិតោតិ វុត្តំ “**អវឡញ្ជនដ្ឋេន បុរាណមគ្គោ**”តិ។ **ឈានស្សាទេនា**តិ ឈានសុខេន ឈានបីតិយា។ **សុភិក្ខំ** បណីតធម្មាមតតាយ តិត្តិអាវហំ។ **បុប្ផិតំ** ឧបសោភិតំ។ **យាវ ទសសហស្សចក្កវាឡេ**តិ វុត្តំ “ឯកិស្សា លោកធាតុយា”តិ បរិច្ឆិន្នពុទ្ធខេត្តត្តា។ តស្ស អត្ថិតាយ ហិ បរិច្ឆេទោ អត្ថិ។ **ឯតស្មិំ អន្តរេ**តិ ឯតស្មិំ ឱកាសេ។

នគរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សម្មសសុត្តវណ្ណនា

៦៦. ឆដ្ឋេ **អស្សា**តិ ភគវតោ។ សណ្ហសុខុមធម្មបរិទីបនតោ **សុខុមា**។ តីហិ លក្ខណេហិ អង្កិយត្តា **តិលក្ខណាហតា**, អនិច្ចាទិលក្ខណបរិទីបិនីតិ អត្ថោ។ អរិយធម្មាធិគមស្ស ឧបនិស្សយភូតេន ហេតុនា **សហេតុកា**។ តិហេតុកបដិសន្ធិបញ្ញាយ បាដិហារិយបញ្ញាយ ច អត្ថិតាយ **បញ្ញវន្តោ** ន កេវលំ អជ្ឈត្តិកអង្គសម្បត្តិយេវ, ពាហិរង្គសម្បត្តិបិ នេសមត្ថីតិ ទស្សេតុំ “**សិនិទ្ធានី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អព្ភន្តរ**ន្តិ អជ្ឈត្តំ។ **បច្ចយសម្មសន**ន្តិ បច្ចយុប្បន្នានំ បច្ចយវីមំសំ។

អារម្ភានុរូបា អនុសន្ធិ **យថានុសន្ធិ។ ន គតា**តិ ន សម្បត្តា។ **អសម្ពិន្នបទ**ន្តិ អវោមិស្សកបទំ, អញ្ញត្ថ ឯវំ អនាគតំ វាក្យន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**អញ្ញត្ថ ហិ ឯវំ វុត្តំ នាម នត្ថី**”តិ។ **ឯវ**ន្តិ “តេនហានន្ទា”តិ ឯកវចនំ, “សុណាថ មនសិ ករោថា”តិ ពហុវចនំ កត្វា **វុត្តំ នាម នត្ថី**តិ អត្ថោ។ កេចិ បន “តេនហានន្ទា”តិ ឥធាបិ ពហុវចនមេវ កត្វា បឋន្តិ “សាធុ អនុរុទ្ធា”តិអាទីសុ វិយ។ **ឧបធីតិ អធិប្បេតំ** ឧបធីយតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ។ **ឧប្បជ្ជតិ** ឧប្បាទក្ខណំ ឧទយំ បដិលភតិ “បាកដភាវោ ឋិតិកោ, អត្តលាភោ ឧទយោ”តិ។ **និវិសតិ** និវេសំ ឱកាសំ បដិលភតិ។ ឯកវារមេវ ហិ ឧប្បន្នមគ្គស្ស ធម្មស្ស ទុព្ពលត្តេន ឱកាសេ វិយ បតិដ្ឋហនំ នត្ថិ, បុនប្បុនំ អារម្មណេ បវត្តមានំ និវិដ្ឋំ បតិដ្ឋិតំ នាម ហោតិ។ តេនាហ “**និវិសតីតិ បុនប្បុនំ បវត្តិវសេន បតិដ្ឋហតី**”តិ។

បិយសភាវន្តិ បិយាយិតព្ពជាតិកំ។ **មធុរសភាវ**ន្តិ ឥដ្ឋជាតិកំ។ **អភិនិវិដ្ឋា**តិ តណ្ហាភិនិវេសេន ឱតិណ្ណា។ **សម្បត្តិយ**ន្តិ ភវសម្បត្តិយំ។ **និមិត្តគ្គាហណានុសារេនា**តិ បដិពិម្ពគ្គហណានុសារេន។ កណ្ណស្ស ឆិទ្ទបទេសំ **វជតនាឡិកំ វិយ**, កណ្ណពទ្ធំ បន បាមង្គសុត្តំ វិយ។ តុង្គា ឧច្ចា ទីឃា នាសិកា **តុង្គនាសា**។ ឯវំ លទ្ធវោហារំ អត្តនោ **ឃានំ**។ “លទ្ធវោហារា”តិ វា បាឋោ។ តស្មិំ សតិ តុង្គា នាសា យេសំ តេ តុង្គនាសា។ ឯវំ លទ្ធវោហារា សត្តា អត្តនោ ឃានន្តិ យោជនា វណ្ណសណ្ឋានតោ **រត្តកម្ពលបដលំ វិយ**។ សម្ផស្សតោ **មុទុសិនិទ្ធំ** កិច្ចតោ **សិនិទ្ធមធុររសទំ។ សាលលដ្ឋិ**ន្តិ សាលក្ខន្ធំ។

អទ្ទសំសូតិ បស្សីសុ។ **ឯវំ វុត្ត**ន្តិ “កំសេ”តិ ឯវំ វុត្តំ អធិដ្ឋានវោហារេន។

សម្បត្តិន្តិ វណ្ណាទិគុណំ។ **អាទីនវ**ន្តិ មរណគ្គតតោ។

សត្ថបានីយេនាតិ សត្ថំ បក្ខិបិត្វា អាលោលិតបានីយេន។ **ចត្តារិ បានានិ វិយ ចត្តារោ មគ្គា** តណ្ហាបិបាសាវូបសមនតោ។

សម្មសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. នឡកលាបីសុត្តវណ្ណនា

៦៧. សត្តមេ **កស្មា បុច្ឆតីតិ** មហាកោដ្ឋិកត្ថេរោ សយំ តត្ថ និក្កង្ខោ សមានោ កស្មា បុច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ **អជ្ឈាសយជាននត្ថន្តិ** ឥទម្បិ តស្ស មហាសាវកស្ស បរចិត្តជាននេន អប្បាដិហីរំ សិយា, តេន តំ អបរិតុស្សន្តោ **“អបិចា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទ្វេ អគ្គសាវកា**តិ សីលាទិគុណេហិ ឧត្តមសាវកាតិ អត្ថោ, ន ហិ មហាកោដ្ឋិកត្ថេរោ អគ្គសាវកលក្ខណប្បត្តោ, អថ ខោ មហាសាវកលក្ខណប្បត្តោ។ **ឥទានេវ ខោ មយ**ន្តិអាទិ ហេដ្ឋា បច្ចយុប្បន្នំ អនាលោឡេន្តេន ទស្សេត្វា ទេសនា អាហដា, ន អញ្ញមញ្ញបច្ចយតាវសេន, ឥធ បន យេនាធិប្បាយេន តំ អាលោឡេត្វា និវត្តេត្វា កថិតំ មហាថេរេន, តមេវស្ស អធិប្បាយំ តេនេវ បកាសេតុកាមោ មហាកោដ្ឋិកត្ថេរោ អាហ “ឥទានេវ ខោ មយ”ន្តិអាទិ។ តេនាហ **“ឥទំ ថេរោ”**តិអាទិ។

ឯត្តកេ ឋានេតិ “កឹ នុ ខោ អាវុសោ”តិអាទិនា បឋមារម្ភតោ បដ្ឋាយ យាវ “និរោធោ ហោតី”តិ បទំ, ឯត្តកេ ឋានេ។ អវិជ្ជាសង្ខារេ អគ្គហេត្វា “នាមរូបបច្ចយា វិញ្ញាណ”ន្តិ ទេសនាយ បវត្តត្តា **“បច្ចយុប្បន្នបញ្ចវោការភវវសេន ទេសនា កថិតា”**តិ វុត្តំ។ “ផលេ គហិតេ ការណំ គហិតមេវា”តិ វិញ្ញាណេ គហិតេ សង្ខារា, តេសញ្ច ការណភូតា អវិជ្ជា គហិតា ឯវ ហោតីតិ វុត្តំ **“ហេដ្ឋា វិស្សជ្ជិតេសុ ទ្វាទសសុ បទេសូ”**តិ។ **ឯកេកស្មិន្តិ** ឯកេកស្មឹ បទេ។ **តិណ្ណំ តិណ្ណំ វសេនា**តិ “និរោធាយ ធម្មំ ទេសេសិ, និរោធាយ បដិបន្នោ ហោតិ, និរោធា អនុបាទាវិនិមុត្តោ ហោតី”តិ ឯវមាគតានំ តិណ្ណំ តិណ្ណំ វារានំ វសេន។ “អង្គារសហិ វត្ថូហី”តិអាទីសុ (មហាវ. ៤៦៨) វិយ ឥធ វត្ថុសទ្ទោ ការណបរិយាយោតិ អាហ **“ឆត្តឹសាយ ការណេហី”**តិ។ **បឋមោ** អនុមោទនាវិធិ។ **ធម្មកថិកគុណោ**តិ វិបស្សនាវិសយោ អភេទោបចារេន វុត្តោ។ សេសទ្វយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ទុតិយោ** អនុមោទនា, **តតិយំ** អនុមោទនន្តិ អភិធេយ្យានុរូបំ វត្តព្ពំ។ **ទេសនាសម្បត្តិ កថិតា** “និព្ពិទាយ...បេ.... ធម្មំ ទេសេតី”តិ វុត្តត្តា។ **សេក្ខភូមិ** កថិតា “និព្ពិទាយ...បេ.... បដិបន្នោ ហោតី”តិ វុត្តត្តា។ **អសេក្ខភូមិ** កថិតា “និព្ពិទា ...បេ.... អនុបាទាវិមុត្តោ ហោតី”តិ វុត្តត្តា។

នឡកលាបីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កោសម្ពិសុត្តវណ្ណនា

៦៨. អដ្ឋមេ **បរស្ស សទ្ធហិត្វា**តិ បរស្ស វចនំ សទ្ធហិត្វា។ តេនាហ **“យំ ឯស ភណតិ, តំ ភូតន្តិ គណ្ហាតី”**តិ។ បរបត្តិយោ ហិ ឯសោ បរនេយ្យពុទ្ធិកោ។ **យំ ការណ**ន្តិ យំ អត្តនា ចិន្តិតវត្ថុ។ **រុច្ចតី**តិ “ឯវមេតំ ភវិស្សតិ, ន អញ្ញថា”តិ អត្តនោ មតិយា ចិន្តេន្តស្ស រុច្ចតិ។ **រុចិយា គណ្ហាតី**តិ បរបត្តិយោ អហុត្វា សយមេវ តថា រោចេន្តោ គណ្ហាតិ។ **អនុស្សវោ**តិ “អនុ អនុ សុត”ន្តិ **ឯវំ** ចិរកាលគតាយ អនុស្សុតិយា លព្ភមានំ “កថមិទំ សិយា, កស្មា ភូតមេត”ន្តិ អនុស្សវេន គណ្ហាតិ។ **វិតក្កយតោ**តិ “ឯវមេតំ សិយា”តិ បរិកប្បេន្តស្ស។ **ឯកំ ការណំ ឧបដ្ឋាតី**តិ យថាបរិកប្បិតវត្ថុ ចិត្តស្ស ឧបដ្ឋាតិ។ **អាការបរិវិតក្កេនា**តិ អត្តនា កប្បិតាការេនា តំ **គណ្ហាតិ។ ឯកា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតី**តិ “យថាបរិកប្បិតំ កិញ្ចិ អត្ថំ ឯវមេតំ, នាញ្ញថា”តិ អភិនិវិសន្តស្ស ឯកោ អភិនិវេសោ ឧប្បជ្ជតិ។ **ឃាយស្សា**តិ ឃាយ ទិដ្ឋិយា អស្ស បុគ្គលស្ស។ **និជ្ឈាយន្តស្សា**តិ បច្ចក្ខំ វិយ និរូបេត្វា ចិន្តេន្តស្ស។ **ខមតី**តិ តថា គហណក្ខមោ ហោតិ។ តេនាហ **“សោ...បេ.... គណ្ហាតី”**តិ។ **ឯតានី**តិ សទ្ធាទីនិ។ តានិ ហិ សទ្ទេយ្យានំ វត្ថូនំ គហណហេតុភាវតោ “ការណានី”តិ វុត្តានិ។ **ភវនិរោធោ និព្ពាន**ន្តិ នវវិធោបិ ភវោ និរុជ្ឈតិ ឯត្ថ ឯតស្មឹ អធិគតេតិ ភវនិរោធោ, និព្ពានំ។ ស្វាយំ ភវោ បញ្ចក្ខន្ធសង្គហោ តព្ពិនិមុត្តោ នត្ថីតិ អាហ **“បញ្ចក្ខន្ធនិរោធោ និព្ពាន”**ន្តិ។ **ភវនិរោធោ និព្ពានំ នាមា**តិ “និព្ពានំ នាម ភវនិរោធោ”តិ ឯស បញ្ហោ សេក្ខេហិបិ ជានិតព្ពោ, ន អសេក្ខេហេវ។ **ឥមំ ឋាន**ន្តិ ឥមំ យាថាវការណំ។

សុដ្ឋុ ទិដ្ឋន្តិ “ភវនិរោធោ និព្ពាន”ន្តិ មយា សុដ្ឋុ យាថាវតោ ទិដ្ឋំ, ភវស្ស បីឡនសង្ខតសន្តាបវិបរិណាមដ្ឋានំ, ភវនិរោធស្ស ច និស្សរណវិវេកាសង្ខតាមតដ្ឋានំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទិដ្ឋត្តា។ អនាគាមិផលេ ឋិតោ ហិ អនាគាមិមគ្គេ ឋិតោ ឯវ នាម ឧបរិមគ្គស្ស អនធិគតត្តាតិ វុត្តំ **“អនាគាមិមគ្គេ ឋិតត្តា”**តិ។ និព្ពានំ អារព្ភ បវត្តម្បិ ថេរស្សេតំ ញាណំ “និព្ពានំ បច្ចវេក្ខតី”តិ វុត្តញាណំ វិយ ន ហោតីតិ វុត្តំ **“ឯកូនវីសតិយា...បេ.... បច្ចវេក្ខណញាណា”**ន្តិ។ ឯតេន ឯតំ និព្ពានបច្ចវេក្ខណា វិយ ន ហោតិ សប្បទេសភាវតោតិ ទស្សេតិ។ ឯវញ្ច កត្វា ឥធ ឧទបាននិទស្សនម្បិ សមត្ថិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បច្ចវេក្ខណញាណេនា**តិ អវសេសកិលេសានំ, និព្ពានស្សេវ វា បច្ចវេក្ខណញាណេន។ **ឧបរិ អរហត្តផលសមយោ**តិ ឧបរិ សិជ្ឈនតោ អរហត្តបដិលាភោ តថា **អត្ថិ**។ “យេនាហំ តំ បរិយេសតោ និព្ពានំ សច្ឆិករិស្សាមី”តិ **ជានាតិ**។

កោសម្ពិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឧបយន្តិសុត្តវណ្ណនា

៦៩. នវមេ **ឧទកវឌ្ឍនសមយេ**តិ សព្ពទិវសេសុ មហាសមុទ្ទស្ស អន្តោ មហន្តចន្ទកន្តមណិបព្ពតានំ ជុណ្ហសម្ផស្សេន បហតត្តា ជលាភិសន្ទនវសេន ឧទកស្ស វឌ្ឍនសមយេ។ **ឧបរិ គច្ឆន្តោ**តិ បកតិយា ឧទកស្ស តិដ្ឋដ្ឋានស្ស តតោ ឧបរិ គច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ **ឧបរិ យាបេតី**តិ ឧទកំ តត្ថ ឧបរូបរិ វឌ្ឍេតិ។ តថាភូតោ ច តំ ព្រូហេន្តោ បូរេន្តោតិ វុច្ចតីតិ អាហ **"វឌ្ឍេតិ បូរេតីតិ អត្ថោ"**តិ។ យស្មា បច្ចយធម្មា អត្តនោ ផលសមវាយ បច្ចយេ ហោន្តេ តស្ស ឧបរិ ឋិតោ វិយ ហោតិ តស្ស អត្តនោ វសេ វត្តាបនតោ, តស្មា វុត្តំ **"អវិជ្ជា ឧបរិ គច្ឆន្តី"**តិ។ បច្ចយភាវេន ហិ សា តថា វុច្ចតិ។ តេនាហ **"សង្ខារានំ បច្ចយោ ភវិតុំ សក្កុណន្តី"**តិ។ **អបគច្ឆន្តោ** យាយន្តោ។ តេនាហ **"ឱសរន្តោ"**តិ, អវឌ្ឍន្តោ បរិហីយមានោតិ អត្ថោ។

ឧបយន្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សុសិមសុត្តវណ្ណនា

៧០. ទសមេ **គរុកតោ**តិ គរុភាវហេតូនំ ឧត្តមគុណានំ មត្ថកប្បត្តិយា អនញ្ញសាធារណេន គរុការេន គរុកតោ។ **មានិតោ**តិ សម្មាបដិបត្តិយា មានិតោ។ តាយ ហិ វិញ្ញូនំ មនាបតាតិ អាហ **"មនេន បិយាយិតោ"**តិ។ **ចតុបច្ចយបូជាយ ច បូជិតោ**តិ ឥទំ អត្ថវចនំ។ យទត្ថំ សំគីតិការេហិ "តេន ខោ បន សមយេន ភគវា សក្កតោ ហោតី"តិអាទិនា ឥមស្ស សុត្តស្ស និទានំ និក្ខិត្តំ, តស្ស អត្ថស្ស ឧល្លិង្គវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។ **អំសកូដតោ**តិ ឧត្តរាសង្គេន ឧភោ អំសកូដេ បដិច្ឆាទេត្វា ឋិតា ទក្ខិណអំសកូដតោ, ឧភយតោ វា អបនេន្តិ។ បរិចិតគន្ថវសេន **បណ្ឌិតបរិព្ពាជកោ,** យតោ បច្ឆា វិសេសភាគី ជាតោ។ វិចិត្តនយាយ ធម្មកថាយ កថនតោ **"កវិសេដ្ឋោ"**តិ អាហំសុ។

តេជុស្សទោតិ មហាតេជោ។ បុរេភត្តកិច្ចាទីនំ និយតភាវេន **និយមមនុយុត្តោ។ វិបស្សនាលក្ខណម្ហី**តិ ញាណំ តត្ថ កថិតំ។ **ធម្មន្តិ** តស្សំ តស្សំ បរិសាយំ ថេរស្ស អសម្មុខា ទេសិតំ ធម្មំ។ **អាហរិត្វា កថេតិ** តថា វរស្ស ទិន្នត្តា។

កិញ្ចាបិ សុសិមោ បូរណាទយោ វិយ សត្ថុបដិញ្ញោ ន ហោតិ, តិត្ថិយេហិ បន "អយំ ព្រាហ្មណបព្ពជិតោ បញ្ញវា វេទង្គកុសលោ"តិ គណាចរិយដ្ឋានេ ឋបិតោ, តថា ចស្ស សម្ភាវិតោ។ តេន វុត្តំ **"អហំ សត្ថាតិ បដិជានន្តោ"**តិ, ន សស្សតទិដ្ឋិកត្តា។ តថា ហេស ភគវតោ សម្មុខា ឧបគន្តុំ អសក្ខិ។

អញ្ញាតិ អរហត្តស្ស នាមំ អញ្ញិន្ទ្រិយស្ស ចិណ្ណន្តេ បវត្តត្តា។ **តំ បវត្តិន្តិ** យំ អញ្ញាព្យាករណំ វុត្តំ, តំ សុត្វា។ **អស្ស** សុសិមស្ស, **បរមប្បមាណន្តិ** ឧត្តមកោដិ។ **អាចរិយមុដ្ឋី**តិ អាចរិយស្ស មុដ្ឋិកតធម្មោ។

អង្គសន្តតាយាតិ នីវរណាទីនំ បច្ចនីកធម្មានំ វិទូរភាវេន ឈានង្គានំ វូបសន្តតាយ។ និព្ពុតសព្ពទរថបរិឡាហតាយ ហិ តេសំ ឈានានំ បណីតតរភាវោ។ **អារម្មណសន្តតាយា**តិ រូបបតិភាគវិកមេន សណ្ហសុខុមាទិភាវប្បត្តស្ស អារម្មណស្ស សន្តភាវេន។ យទគ្គេន ហិ តេសំ ភាវនាតិសយសម្ភាវិតសណ្ហសុខុមប្បការានិ អារម្មណានិ សន្តានិ, តទគ្គេន ឈានង្គានំ សន្តតា វេទិតព្ពា។ **អារម្មណសន្តតាយ** វា តទារម្មណធម្មានំ សន្តតា លោកុត្តរធម្មារម្មណាហិ បច្ចវេក្ខណាហិ ទីបេតព្ពា។ **អារុប្បវិមោក្ខា**តិ អរូបជ្ឈានសញ្ញាវិមោក្ខា។ **បញ្ញាមត្តេនេវ វិមុត្តា,** ន ឧភតោភាគវិមុត្តា។ ធម្មានំ ឋិតតា តំសភាវតា ធម្មដ្ឋិតិ, អនិច្ចទុក្ខានត្តតា, តត្ថ ញាណំ **ធម្មដ្ឋិតិញាណន្តិ** អាហ **"វិបស្សនាញាណ"**ន្តិ។ **ឯវមាហា**តិ "បុព្ពេ ខោ, សុសិម, ធម្មដ្ឋិតិញាណំ, បច្ឆា និព្ពានេ ញាណ"ន្តិ ឯវមាទិ។

វិនាបិ សមាធិន្តិ សមថលក្ខណប្បត្តំ បុរិមសិទ្ធំ វិនាបិ សមាធិន្តិ វិបស្សនាយានិកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឯវន្តិ** វុត្តាការេន។ ន **សមាធិនិស្សន្ទោ** អនុបុព្ពវិហារា វិយ។ **ន សមាធិអានិសំសោ** លោកិយាភិញ្ញា វិយ។ **ន សមាធិស្ស និប្ផត្តិ** សព្ពភវគ្គំ វិយ។ វិបស្សនាយ និប្ផត្តិ មគ្គោ វា ផលំ វាតិ យោជនា។

រូបាទីសុ ចេតេសុ តិណ្ណំ លក្ខណានំ បរិវត្តនវសេន ទេសនា **តេបរិវដ្ដទេសនា។ អនុយោគំ អារោបេន្តោ**តិ ននុ វុត្តំ, សុសិម, ឥទានិ អរហត្តាធិគមេន សព្ពសោ បច្ចយាការំ បដិវិជ្ឈិត្វា តត្ថ វិគតសម្មោហោតិ អនុយោគំ

ករោន្តោ។ **បាកដករណត្ថ**ន្តិ យថា តំ, សុបិន, និដ្ឋានកោ សុត្តវិបស្សកោ ច ហុត្វា អាសវានំ ខយសម្មសនេ សុប្បតិដ្ឋិតោ, ឯវមេតេបិ ភិក្ខូ, តស្មា “អបិ បន តុម្ហេ អាយស្មន្តោ”តិអាទិនា ន តេ តយា អនុយុញ្ជិតព្ពាតិ។

សុសិមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សមណព្រាហ្មណវគ្គោ

១. ជរាមរណសុត្តាទិវណ្ណនា

៧១-៧២. ឯកេកំ សុត្តំ **កត្វា ឯកាទស សុត្តានិ វុត្តានិ** អវិជ្ជាយ វសេន ទេសនាយ អនាគតត្តា, តថានាគមនញ្ចស្សា ចតុសច្ចវសេន ឯកេកស្ស បទស្ស ឧទ្ធដត្តា។ កាមញ្ច “អាសវសមុទយា អវិជ្ជាសមុទយោ”តិ អត្ថេវ អញ្ញត្ថ សុត្តបទំ, តថ បន វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន តថា ន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ជរាមរណសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមណព្រាហ្មណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អន្តរបេយ្យាលវគ្គោ

១. សត្ថុសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៣. អយំ សត្ថា នាមាតិ អយំ អរិយមគ្គស្ស អត្ថាយ សាសតិ វិមុត្តិធម្មំ អនុសាសតីតិ សត្ថា នាម។ អធិសីលាទិវសេន **តិវិធាបិ សិក្ខា។ យោគោ**តិ ភាវនានុយោគោ។ **ឆន្ទោ**តិ និយ្យានេតា **កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទោ**។ សព្ពំ ភាវនាយ បរិស្សយំ សហតិ, សព្ពំ វាស្ស ឧបការាវហំ សហតិ វាហេតីតិ **សព្ពសហំ។ អប្បដិវានី**តិ ន បដិនិវត្តតីតិ អប្បដិវានី។ អន្តរាយ សហនំ មោហនាសនវីរិយំ អាតប្បតិ កិលេសេតិ **អាតប្បំ**។ វិធិនា ឦរេតព្ពត្តា បវត្តេតព្ពត្តា **វីរិយំ**។ សតតំ បវត្តិយមានភាវនានុយោគកម្មំ **សាតច្ច**ន្តិ អាហ **“សតតកិរិយ”**ន្តិ។ **តាទិសមេវា**តិ យាទិសី សតិ វុត្តា, តាទិសមេវ ញាណំ, ជរាមរណាទិវសេន ចតុសច្ចបរិគ្គាហកំ ញាណន្តិ អត្ថោ។

អន្តរបេយ្យាលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

និទានសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. អភិសមយសំយុត្តំ

១. នខសិខាសុត្តវណ្ណនា

៧៤. សុខុមាតិ តរុណា បរិត្តា កេសគ្គមត្តភាវតោ។ យថា កេសា ទីឃសោ ទ្វង្គុលមត្តាយ សព្ពស្មឹ កាលេ ឯតប្បមាណាវ, ន តច្ឆិន្ននំ, ឯវំ នខគ្គាបិ កេសគ្គមត្តាវ, ន តេសំ ឆិន្ននំ អវឌ្ឍនតោ។ **បរតោ**តិ “សហស្សិមំ សតសហស្សិម”ន្តិ វុត្តដ្ឋានេ។ **អភិសមេតាវី**តិ បដិវិជ្ឈិត្វា, តស្មា អភិសមេតាវិនោ បដិវិទ្ធសច្ចស្សាតិ អត្ថោ។ កាមំ បុរិមបទំ ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អតីតភាវំ ឧបាទាយបិ វត្តុំ យុត្តំ។ បុរេតរំយេវ បន វុត្តភាវំ ឧបាទាយ វុត្តន្តិ ទស្សេតុំ **“បុរិមំ ទុក្ខក្ខន្ធ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បុរិមំ** នាម បច្ឆិមំ អបេក្ខិត្វា។ បុរិមបច្ឆិមតា ហិ តំ តំ ឧបាទាយ វុច្ចតីតិ ឥជាធិប្បេតំ បុរិមំ នីហរិត្វា ទស្សេតុំ **“កតមំ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ “អតីតម្បិ បរិក្ខីណ”ន្តិ ឥជាធិប្បេតំ បរិក្ខីណមេវ វិភាវេតុំ **“កតមំ បន បរិក្ខីណ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ សោតាបន្នស្ស ទុក្ខក្ខយោ ឥធ ចោទិតោតិ តំ ទស្សេតុំ **“បឋមមគ្គស្ស អភាវិតត្តា ឧប្បជ្ជេយ្យា”**តិ វត្វា ឥទានិ តំ សរូបតោ ទស្សេតុំ បុន **“កតម”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **សត្តសុ អត្តភាវេសុ យំ អបាយេ ឧប្បជ្ជេយ្យ អដ្ឋមំ បដិសន្ធឹ អាទឹ កត្វា យត្ថ កត្ថចិ** អបាយេសុ ចាតិ យំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ សព្ពំ បរិក្ខីណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អស្សា**តិ សោតាបន្នស្ស, យំ បរិមាណំ, តតោ ឧទ្ធញ្ច ឧបបាតំ អត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ មហា អត្ថោ គុណោ មហត្ថោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **មហត្ថិយោ** ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា។ តេនាហ **“មហតោ អត្ថស្ស និប្ផាទកោ”**តិ។

នខសិខាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បោក្ខរណីសុត្តវណ្ណនា

៧៥. ឧព្ពេធេនាតិ អវវេធេន អធោទិសតាយ។ តេនាហ **“គម្ភីរតាយា”**តិ។

បោក្ខរណីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សំភេជ្ជឧទកសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៦-៧៧. សម្ភិជ្ជដ្ឋានេតិ សម្ភិជ្ជសមោធានគតដ្ឋានេ។ **សមេន្តិ** សមេតា ហោន្តិ។ តេនាហ **“សមាគច្ឆន្តី”**តិ។ បាឡិយំ វិភត្តិលោបេន និទ្ទេសោតិ តមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“តីណិ វា”**តិ អាហ។ សម្ភិជ្ជតិ មិស្សីភាវំ គច្ឆតិ ឯត្ថាតិ សម្ភេជ្ជំ, មិស្សិតដ្ឋានំ។ តត្ថ ឧទកំ **សម្ភេជ្ជឧទកំ**។ តេនាហ **“សម្ភិន្នដ្ឋានេ ឧទក”**ន្តិ។

សំភេជ្ជឧទកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បឋវីសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៨-៨៤. ចក្កវាឡព្ភន្តរាយាតិ ចក្កវាឡបព្ពតស្ស អន្តោគធាយ។

ឆដ្ឋាទីសុ វុត្តនយេនេវាតិ ឥធ ឆដ្ឋសុត្តាទីសុ បឋមសុត្តាទីសុ វុត្តនយេនេវាតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ វិសេសាភាវតោ។

បរិយោសានេតិ ឥមស្ស អភិសមយសំយុត្តស្ស ឱសានដ្ឋានេ។ **អញ្ញតិត្ថិយសមណព្រាហ្មណបរិព្ពាជកាន**ន្តិ អញ្ញតិត្ថិយានំ។ **គុណាធិគមោ**តិ ឈានាភិញ្ញាសហិតោ គុណាធិគមោ។ **សតភាគម្បិ...បេ.... ន ឧបគច្ឆតិ** សច្ចបដិវេធស្ស មហានុភាវត្តា។ តេនាហ ភគវា បច្ចក្ខសព្ពធម្មោ “ឯវំ មហាធិគមោ, ភិក្ខវេ, ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ ឯវំ មហាភិញ្ញោ”តិ។

បឋវីសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

អភិសមយសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. ធាតុសំយុត្តំ

១. នានត្តវគ្គោ

១. ធាតុនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៥. បឋមន្តិ ឥមស្មឹ និទានវគ្គេ សំយុត្តានំ បឋមំ សំគីតត្តា។ **និស្សត្តដ្ឋសុញ្ញតដ្ឋសង្ខាតេនា**តិ ធម្មមត្តតាយ និស្សត្តតាសង្ខាតេន និច្ចសុភសុខអត្តសុញ្ញតត្ថសង្ខាតេន។ **សភាវដ្ឋេនា**តិ យថាភូតសភាវដ្ឋេន។ តតោ ឯវ សភាវស្ស ធារណដ្ឋេន **ធាតូតិ លទ្ធនាមានំ។ នានាសភាវោ** អញ្ញមញ្ញវិសទិសតា **ធាតុនានត្តំ**។ ចក្ខុសង្ខាតោ បសាទោ **ចក្ខុបសាទោ**។ សោ ឯវ ចក្ខនដ្ឋេន ចក្ខុ, និស្សត្តសុញ្ញតដ្ឋេន ធាតុ ចាតិ **ចក្ខុធាតុ**។ ចក្ខុបសាទវត្ថុំ អធិដ្ឋានំ កត្វា បវត្តំ **ចក្ខុបសាទវត្ថុកំ**។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ទ្វេ សម្បដិច្ឆនមនោធាតុយោ, ឯកា កិរិយា មនោធាតូតិ **តិស្សោ មនោធាតុយោ មនោធាតុ** "មននមត្តាធាតូ"តិ កត្វា។ **វេទនាទយោ...បេ.... និព្ពានញ្ច ធម្មធាតុ** វិសេសសញ្ញាបរិហារេន សាមញ្ញសញ្ញាយ បវត្តនតោ។ តថា ហេតេ ធម្មា អាយតនទេសនាយ "ធម្មាយតន"ន្តេវ ទេសិតា។ ន ហិ នេសំ រូបាយតនាទីនំ វិយ វិញ្ញាណេហិ អញ្ញវិញ្ញាណេន គហេតព្ពតាការោ អត្ថិ។ **សព្ពម្បី**តិ ឆសត្តតិវិធំ **មនោវិញ្ញាណំ។ កាមាវចរា** កាមធាតុបរិយាបន្នត្តា។ **អវសានេ ទ្វេ**តិ ធម្មធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុយោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** តំសំវណ្ណនាសុ ទដ្ឋព្ពោ។

ធាតុនានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ផស្សនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៦. ជាតិបសុតិអារម្មណាទិភេទេន នានាភាវោ **ផស្សោ**។ ជាតិបច្ចយភេទេន ហិ បច្ចយុប្បន្នស្ស ភេទោ ហោតិយេវ។ ធម្មបរិច្ឆេទវសេន ធាតុទេសនាយំ តិស្សោ មននមត្តា ធាតុយោវ មនោធាតុយោ។ កិរិយាមយស្ស ចិត្តប្បវត្តិវិភាគេន បច្ចយុប្បន្នស្ស វសេន ធាតុទេសនាយំ មននដ្ឋេន ធាតុតាយ សាមញ្ញតោ មនោទ្វារាវជ្ជនំ "មនោធាតូ"តិ អធិប្បេតន្តិ វុត្តំ **"មនោសម្ផស្សោ មនោទ្វារេ បឋមជវនសម្បយុត្តោ"**តិអាទិ។ **តស្មា**តិ យស្មា កាមំ សម្បដិច្ឆនមនោធាតុអនន្តរំ ឧប្បជ្ជមានោ សន្តីរណវិញ្ញាណធាតុយា សម្បយុត្តោ ផស្សោបិ មនោសម្ផស្សោ ឯវ នាម, ទុព្ពលត្តា បន សោ សព្ពភវេសុ អសម្ភវតោ ច គហិតោ អនវសេសតោ គហណំ ន ហោតីតិ មនោទ្វារេ ជវនសម្ផស្សោ ហោតិ, តស្មា។ **អយមេត្ថ អត្ថោ**តិ អយំ ឥធ អធិប្បាយានុគតោ អត្ថោ។

ផស្សនានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. នោផស្សនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៧. មនោសម្ផស្សំ បដិច្ចាតិ មនោទ្វារេ បឋមជវនសម្បយុត្តោ ផស្សោ មនោសម្ផស្សោ, តំ មនោសម្ផស្សំ បដិច្ច។ **មនោធាតូ**តិ អាវជ្ជនកិរិយមនោធាតុ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ មនោធាតូតិ វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន វុត្តំ។ តេនាហ **"មនោទ្វារេ...បេ.... ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ"**តិ។ តថា ហិ វក្ខតិ "សព្ពានិ ចេតានី"តិអាទិ។

នោផស្សនានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វេទនានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៨. សព្ពាបិ តស្មឹ ទ្វារេ វេទនា វត្តេយ្យុំ ចក្ខុសម្ផស្សវេទនា ឧបនិស្សយបច្ចយភាវិតា។ **និព្ពត្តិផាសុកត្ថន្តិ** និព្ពត្តិយា ឧបនិស្សយភាវេន បវត្តិយា ទស្សនសុខត្ថំ។ **សម្បដិច្ឆនវេទនមេវ គហេតុំ វដ្ដតិ**, តាយ គហិតាយ ឥតរាសំ គហណំ ញាយាគតមេវាតិ។ **វុត្តំ** បោរាណដ្ឋកថាយំ។ **អាវជ្ជនសម្ផស្សន្តិ** អាវជ្ជនមនោសម្ផស្សំ។ អនន្តរូបនិស្សយភូតំ បដិច្ច បឋមជវនវសេន ឧប្បជ្ជតីតិ យោជនា។ **អយមធិប្បាយោ** ឧបនិស្សយស្ស អធិប្បេតត្តា។

វេទនានានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទុតិយវេទនានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៩. តតិយចតុត្ថេសុ វុត្តនយាវាតិ “នោ ចក្ខុសម្ផស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុធាតូ”តិ ឯវំ វុត្តនយោ, ចតុត្ថេ “ចក្ខុធាតុំ, ភិក្ខវេ, បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុសម្ផស្សោ”តិអាទិនា វុត្តនយោ ច។ **ឯកតោ កត្វា**តិ ឯកជ្ឈំ កត្វា ទេសិតា។ កស្មា បន តេសុ សុត្តេសុ ឯវំ ទេសនា បវត្តាតិ អាហ **“សព្ពានិ ចេតានី”**តិអាទិ។ បដិសេធោ បន តេសំ វេទនានានត្តាទីនំ ផស្សនានត្តាទិកស្ស បច្ចយភាវតោ តថាឧប្បត្តិយា អសម្ភវតោ។ **ឥតោ បរេសូ**តិ “នោ បរិយេសនានានត្តំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ បរិឡាហនានត្ត”ន្តិអាទីសុ។

ទុតិយវេទនានានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ពាហិរធាតុនានត្តសុត្តវណ្ណនា

៩០. បញ្ច ធាតុយោ កាមាវចរា រូបសភាវត្តា។

ពាហិរធាតុនានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សញ្ញានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៩១. អាបាថេ បតិតន្តិ ចក្ខុស្ស អាបាថគតំ សាដកវេបនាទិសញ្ញិតំ ភូតសង្ខាតំ សម្មា និស្សិតំ។ ចក្ខុទ្វារេ សម្បដិច្ឆនាទិសម្បយុត្តសញ្ញានំ សង្កប្បគតិកត្តា, ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តសញ្ញាគហណេនេវ វា គហេតព្ពតោ **“រូបសញ្ញាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តា សញ្ញា”**តិ វុត្តំ តត្ថ សញ្ញាយ ឯវំ លព្ភនតោ។ ឯតេនេវ ហិ តំសម្បយុត្តោ សង្កប្បោតិ ឥទម្បិ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ **“សញ្ញាសង្កប្បឆន្ទា ឯកជវនវារេបិ នានាជវនវារេបិ លព្ភន្តី”**តិ។ ជវនសម្បយុត្តស្ស វិតក្កស្ស ឆន្ទគតិកត្តា វុត្តំ **“តីហិ ចិត្តេហិ សម្បយុត្តោ សង្កប្បោ”**តិ។ **ឆន្ទិកតដ្ឋេនា**តិ ឆន្ទករណដ្ឋេន, ឥច្ឆិតដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ **អនុឧហនដ្ឋេនា**តិ បរិឌហនដ្ឋេន។ សន្និស្សយឌាហរសា ហិ រាគគ្គិអាទយោ “រូបេ”តិ បន តស្ស អារម្មណទស្សនមេតំ។ **បរិឡាហោ**តិ បរិឡាហសីសេន អបេក្ខំ វទតិ។ តេនាហ **“បរិឡាហេ ឧប្បន្នេ”**តិអាទិ។ “បរិឡាហោ”តិ ទន្ធជ្ឈោសានា ពលវាការប្បត្តា វុត្តាតិ អាហ **“បរិឡាហបរិយេសនា បន នានាជវនវារេយេវ លព្ភន្តី”**តិ។ តាសំ លទ្ធូបនិស្សយភាវតោតិ ទស្សេតិ។ **ឥមិនា នយេនា**តិ “ឧប្បជ្ជតិ សញ្ញានានត្ត”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ “រូបសញ្ញាទិនានាសភាវំ សញ្ញំ បដិច្ច កាមសង្កប្បាទិនានាសភាវោ សង្កប្បោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា នយេន វេទិតព្ពោ។

សញ្ញានានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. នោបរិយេសនានានត្តសុត្តវណ្ណនា

៩២. បដិសេធមត្តមេវ នានំ, សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ អធិប្បាយោ។

នោបរិយេសនានានត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ពាហិរផស្សនានត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៣. វុត្តប្បការេ អារម្មណេតិ “អាបាថេ បតិត”ន្តិអាទិនា ហេដ្ឋា វុត្តប្បការេ រូបារម្មណេ។ **សញ្ញា**តិ រូបសញ្ញាវ។ អរូបធម្មោបិ សមានោ យស្មិំ អារម្មណេ បវត្តតិ, តំ ផុសន្តោ វិយ ហោតីតិ វុត្តំ **“អារម្មណំ ផុសមានោ”**តិ។ តណ្ហាយ វត្ថុភូតំយេវ រូបារម្មណំ លព្ភតីតិ កត្វា “រូបលាភោ”តិ អធិប្បេតន្តិ អាហ **“សហ តណ្ហាយ អារម្មណំ រូបលាភោ”**តិ។ **សព្ពសង្គាហិកនយោ**តិ ឯកស្មិំយេវ អារម្មណេ សព្ពេសំ សញ្ញាទីនំ ធម្មានំ ឧប្បត្តិយា សព្ពសង្គណ្ហនវសេន ទស្សិតនយោ។ តេនាហ **“ឯកស្មិំយេវា”**តិអាទិ។ **សព្ពសង្គាហិកនយោ**តិ វា ធុរបរិភោគវសេន និពទ្ធារម្មណន្តិ វា អាគន្តុការម្មណន្តិ វា វិភាគំ អកត្វា សព្ពសង្គាហិកនយោ។ **អបរោ** នយោ។ **មិស្សកោ**តិ អាគន្តុការម្មណេ និពទ្ធារម្មណេ ច វិសយតោ និពទ្ធារម្មណេន មិស្សកោ។ **និពទ្ធារម្មណេ** សន្តានំ កិលេសោ មន្ទោ ហោតិ។ តថា ហិ សញ្ញាសង្កប្បផស្សវេទនាវ ទស្សិតា។ **យំ កិញ្ចិ វិយា**តិ យំ កិញ្ចិ អញ្ញមញ្ញំ វិយ។ **ខោភេត្វា**តិ កុតូហលុប្បាទនវសេន ចិត្តំ ខោភេត្វា។

ឧបាសិកាតិ តស្ស អមច្ចបុត្តស្ស ភរិយំ សន្ធាយាហ។ **តស្មិ**ន្តិ អាគន្តុការម្មណេ។ **លាភោ** នាម “លព្ភតី”តិ កត្វា។

ឩរុវេលិយវាសីតិ ឩរុវេលិយលេណវាសី, ឩរុវេលិយវិហារវាសីតិ វទន្តិ។ **បាឡិយាតិ** “ធាតុនានត្តំ, ភិក្ខវេ, បដិច្ច ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនយបវត្តាយ ឥមិស្សា សុត្តបាឡិយា។ **បរិវដ្តេត្វាតិ** មជ្ឈេ គហិតផស្សវេទនាបរិយោសានេ ឋបនវសេន បាឡឹ បរិវដ្តេត្វា។ **វុត្តប្បការេ**តិអាទិ បរិវត្តេតព្ពាការទស្សនំ។ តត្ថ **វុត្តប្បការេ**តិ អាបាថគត រូបារម្មណេ។ **អវិភូតវារ**ន្តិ អវិភូតារម្មណវារំ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **គណ្ហន្តិ** កថេន្តិ។ **ឯកជវនវារេបិ លព្ភន្តិ** ចិរតរនិវេសាភាវា។ **នានាជវនវារេយេវ** ទឡ្ហតរនិវេសតាយ។

៩៤. ទសមំ ឧត្តានមេវ នវមេ វុត្តនយត្តា។ បដិសេធមត្តមេវ ហេត្ថ នានត្តន្តិ។

ពាហិរផស្សនានត្តសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នានត្តវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. សត្តធាតុសុត្តវណ្ណនា

៩៥. អាភាតីតិ អាភា, អាលោកភាវេន និប្ផជ្ជតិ, ឧបដ្ឋាតីតិ វា អត្ថោ។ សោ ឯវ និជ្ជីវដ្ឋេន ធាតូតិ **អាភាធាតុ។ អាលោកស្សា**តិ អាលោកកសិណស្ស។ សុដ្ឋុ, សោភនំ វា ភាតីតិ **សុភំ**។ កសិណសហចរណតោ ឈានំ **សុភំ**។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ សុបរិសុទ្ធវណ្ណំ **កសិណំ**។ អាកាសានញ្ចាទយោបិ សុភារម្មណំ ឯវាតិ កេចិ។ **ទេសនំ និដ្ឋាបេសី**តិ ទេសនំ ឧទ្ទេសមត្តេ ឯវ ឋបេសិ។ បាឡិយំ “អន្ធការំ បដិច្ច បញ្ញាយតី”តិ ឯត្ថាបិ អារម្មណមេវ គហិតំ, តថា “អយំ ធាតុ អសុភំ បដិច្ច បញ្ញាយតី”តិ ឯត្ថាបិ។ យថា ហិ ឥធ សុវណ្ណំ កសិណំ សុភន្តិ អធិប្បេតំ, ឯវំ ទុព្ពណ្ណំ អសុភន្តិ។

អន្ធការំ បដិច្ចាតិ អន្ធការំ បដិច្ចាទកបច្ចយំ បដិច្ច។ **បញ្ញាយតី**តិ បាកដោ ហោតិ។ តេនាហ “**អន្ធការោ ហី**”តិអាទិ។ អាលោកោបិ, អន្ធការេន បរិច្ឆិន្នោ ហោតីតិ យោជនា។ អន្ធការោ តាវ អាលោកេន បរិច្ឆិន្នោ ហោតុ “យត្ថ អាលោកោ នត្ថិ, តត្ថ អន្ធការោ”តិ អាលោកោ កថំ អន្ធការេន បរិច្ឆិន្នោ ហោតីតិ អាហ “**អន្ធការេន ហិ សោ បាកដោ ហោតី**”តិ។ បរិច្ឆេទលេខាយ វិយ ចិត្តរូបំ អន្ធការេន ហិ បរិតោ បរិច្ឆិន្នោ ហុត្វា បញ្ញាយតិ, យថា តំ ឆាយាយ អាតបោ។ **ឯសេវ នយោ**តិ អសុភសុភានំ អញ្ញមញ្ញបរិច្ឆិន្នតំ អតិទិសិត្វា តត្ថ អធិប្បេតមេវ ទស្សេន្តោ “**អសុភេ សតិ សុភំ បញ្ញាយតី**”តិ អាហ។ **ឯវមាហា**តិ “អសុភំ បដិច្ច សុភំ បញ្ញាយតី”តិ អវោច។ “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទីសុ វិយ ឧត្តរបទលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ អាហ “**រូបំ បដិច្ចាតិ រូបាវចរសមាបត្តឹ បដិច្ចា**”តិ។ តាយ ហិ សតិ អធិគតាយ។ **រូបសមតិក្កមា វា ហោតី**តិ សភាវារម្មណានំ រូបជ្ឈានានំ សមតិក្កមា អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា “អាកាសានញ្ចាយតនសមតិក្កមា វិញ្ញាណញ្ចាយតនសមាបត្តិ នាម ហោតី”តិអាទិនា ទ្វេបិ បការេ អតិទិសតិ។ **បដិសង្ខា**តិ បដិសង្ខាញាណេន។ **អប្បវត្តិ**ន្តិ យថាបរិច្ឆិន្នកាលំ អប្បវត្តនំ។ ឯតេន ខណនិរោធាទឹ បដិក្ខិបតិ។

កថំ សមាបត្តិ បត្តព្ពាតិ ឥមាសុ សត្តសុ ធាតូសុ កា បការា សញ្ញាសមាបត្តិ នានា ហុត្វា សមាបជ្ជិតព្ពា។ តេនាហ “**កីទិសា សមាបត្តិយោ**”តិអាទិ។ **សញ្ញាយ អត្ថិភាវេនា**តិ បដុកិច្ចាយ សញ្ញាយ អត្ថិភាវេន។ **សុខុមសង្ខារានំ** តត្ថ សមាបត្តិយំ អវសិស្សតាយ។ **និរោធោវា**តិ សង្ខារានំ និរោធោ ឯវ។

សត្តធាតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សនិទានសុត្តវណ្ណនា

៩៦. ភាវនបុំសកមេតំ “វិសមំ ចន្ទិមសូរិយា បរិវត្តន្តី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៧០) វិយ។ **សនិទាន**ន្តិ អត្តនោ ផលំ និទទាតីតិ និទានំ, ការណន្តិ អាហ “**សនិទានោ សប្បច្ចយោ**”តិ។ **កាមបដិសំយុត្តោ**តិ កាមរាគសង្ខាតេន កាមេន បដិសំយុត្តោ វា កាមបដិពទ្ធោ វា។ តក្កេតីតិ **តក្កោ**។ អភូតការំ សមារោបេត្វា កប្បេតីតិ **សង្កប្បោ**។ អារម្មណេ ចិត្តំ អប្បេតីតិ **អប្បនា**។ វិសេសេន អប្បេតីតិ **ព្យប្បនា**។ អារម្មណេ ចិត្តំ អភិនិរោបេន្តំ វិយ បវត្តតីតិ **ចេតសោ អភិនិរោបនា**។ មិច្ឆា វិបរីតោ បាបកោ សង្កប្បោតិ **មិច្ឆាសង្កប្បោ**។ អញ្ញេសុ ច កាមបដិសំយុត្តេសុ វិជ្ជមានេសុ វិតក្កោ ឯវ កាមធាតុសទ្ទេន និរុឡ្ហោ ទដ្ឋព្ពោ វិតក្កស្ស

កាមបសង្គប្បត្តិសាតិសយត្តា។ ឯស នយោ ព្យាបាទធាតុអាទីសុបិ។ **សព្ពេបិ អកុសលា ធម្មា កាមធាតុ** ហីនជ្ឈាសយេហិ កាមេតព្ពធាតុភាវតោ។

កិលេសកាមស្ស អារម្មណភាវត្តា សព្ពាកុសលសំគាហិកាយ កាមធាតុយា ឥតរា ទ្វេ សង្គហេត្វា កថនំ **សព្ពសង្គាហិកា**។ តិស្សន្នំ ធាតូនំ អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករតោ កថា **អសម្ភិន្នា។ ឥមំ** កាមាវចរសញ្ញិតំ កាមវិតក្កសញ្ញិតញ្ច **កាមធាតុំ។ បដិច្ចា**តិ បច្ចយភូតំ លភិត្វា។ **តីហិ ការណេហី**តិ តីហិ សារភូតេហិ ការណេហិ។

ព្យាបាទវិតក្កោ ព្យាបាទោ ឧត្តរបទលោបេន, សោ ឯវ និជ្ជីវដ្ឋេន សភាវធារណដ្ឋេន ធាតូតិ **ព្យាបាទធាតុ**។ ព្យាបជ្ជតិ ចិត្តំ ឯតេនាតិ **ព្យាបាទោ**, ទោសោ។ ព្យាបាទោបិ ធាតូតិ យោជនា។ **សហជាតបច្ចយាទិវសេនា**តិ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយវសេន។ វិសេសេន ហិ បរស្ស អត្តនោ ច ទុក្ខាបនំ វិហឹសា, សា ឯវ ធាតុ, អត្ថតោ រោសនា បរូបឃាតោ, តថា បវត្តោ វា ទោសសហគតចិត្តុប្បាទោ។

តិណគហនេ អរញ្ញេតិ តិណេហិ គហនភូតេ អរញ្ញេ។ **អនយព្យសនន្តិ** អបាយព្យសនំ, បរិហរណូបាយរហិតំ វិបត្តិន្តិ វា អត្ថោ។ **អវជ្ឈេ វិនាស**ន្តិ អវជ្ឈិញ្ចេវ វិនាសញ្ចាតិ វទន្តិ សព្ពសោ វជ្ឈិរហិតំ។ **សុក្ខតិណទាយោ វិយ អារម្មណំ** កិលេសគ្គិសំវទ្ធនដ្ឋេន។ **តិណុក្កា វិយ អកុសលសញ្ញា** អនុទហនដ្ឋេន។ **តិណគដ្ឋ...បេ.... សត្តា** អនយព្យសនាបត្តិតោ។ “ឥមេ សត្តា”តិ ហិ អយោនិសោ បដិបជ្ជមានា អធិប្បេតា។ តេនាហ “**យថា សុក្ខតិណទាយេ**”តិអាទិ។

សមតាភាវតោ សមតាវិរោធតោ វិសមតាហេតុតោ ច វិសមា រាគាទយោតិ អាហ “**រាគវិសមាទីនិ អនុគត**”ន្តិ។ **ឥច្ឆិតព្ពា** អវស្សំភាវិនិភាវេន។

សំកិលេសតោ និក្ខមនដ្ឋេន នេក្ខម្មោ, សោ ឯវ និជ្ជីវដ្ឋេន ធាតូតិ **នេក្ខម្មធាតុ**។ ស្វាយំ នេក្ខម្មសទ្ទោ បព្ពជ្ជាទីសុ កុសលវិតក្កេ ច និរុឡ្ហោតិ អាហ “**នេក្ខម្មវិតក្កោបិ នេក្ខម្មធាតូ**”តិ។ **ឥតរាបិ ទ្វេ ធាតុយោ**តិ អព្យាបាទអវិហឹសាធាតុយោ វទតិ។ **វិសុំ ទីបេតព្ពា** សរូបេន អាគតត្តា។ **វិតក្កាទយោ**តិ នេក្ខម្មសង្កប្បច្ឆន្ទបរិឡាហបរិយេសនា។ **យថានុរូបំ** អត្តនោ អត្តនោ បច្ចយានុរូបំ។ កថំ បនេត្ថ កុសលធម្មេសុ បរិឡាហោ វុត្តោតិ? សង្ខារបរិឡាហមត្តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ, សោឡសសុ អាការេសុ ទុក្ខសច្ចេ សន្តាបដ្ឋោ វិយ វុត្តោ, យស្ស វិគមេន អរហតោ សីតិភាវប្បត្តិ វុច្ចតិ។

សយំ ន ព្យាបជ្ជតិ, តេន វា តំសមង្គីបុគ្គលោ ន កិញ្ចិ ព្យាបាទេតីតិ **អព្យាបាទោ**, វិហឹសាយ វុត្តវិបរិយាយេហិ សា វេទិតព្ពា។ ហិតេសិភាវេន មិជ្ជតិ សិនិយ្ហតីតិ **មិត្តោ**, មិត្តស្ស ឯសាតិ **មេត្តិ**, អព្យាបាទោ។ **មេត្តាយនា**តិ មេត្តាការណំ, មេត្តាយ វា អយនា បវត្តនា។ **មេត្តាយិតត្ត**ន្តិ មេត្តាយិតស្ស មេត្តាយ បវត្តស្ស ភាវោ។ **មេត្តាចេតោវិមុត្តី**តិ មេត្តាយនវសេន បវត្តោ ចិត្តសមាធិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

សនិទានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. គិញ្ជកាវសថសុត្តវណ្ណនា

៩៧. ឥតោ បដ្ឋាយាតិ “ធាតុំ, ភិក្ខវេ”តិ ឥមស្មា តតិយសុត្តតោ បដ្ឋាយ។ យាវ កម្មវគ្គោ, តាវ នេត្វា ឧបគន្ធា សេតិ ឯត្ថាតិ អាសយោ, ហីនាទិភាវេន អធីនោ អាសយោ អជ្ឈាសយោ, តំ **អជ្ឈាសយំ**, អធិមុត្តន្តិ អត្ថោ។ **សញ្ញា ឧប្បជ្ជតី**តិអាទីសុ ហីនាទិភេទំ អជ្ឈាសយំ បដិច្ច ហីនាទិភេទា សញ្ញា, តន្និស្សយទិដ្ឋិវិកប្បនា, វិតក្កោ ច ឧប្បជ្ជតិ សហជាតកោដិយា ឧបនិស្សយកោដិយា ច។ **សត្តាមេសូ**តិ តេសំ សត្តបដិញ្ញាតាយ វុត្តំ, ន សត្តលក្ខណសព្ភាវតោ។ **អសម្មាសម្ពុទ្ធេសូ**តិ អាធារេ វិសយេ ច ភុម្មំ ឯកតោ កត្វា វុត្តន្តិ បឋមំ តាវ ទស្សេន្តោ “មយំ សម្មាសម្ពុទ្ធា”តិអាទី វត្វា ឥតរំ ទស្សេន្តោ “តេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯតេ”តិអាទិមាហ។ តេសំ “មយំ សម្មាសម្ពុទ្ធា”តិ ឧប្បន្នទិដ្ឋិ ឥធ មូលភាវេន បុច្ឆិតា, ឥតរា អនុសង្គិកាតិ **បុច្ឆតិយេវា**តិ សាសង្កំ វទតិ។

“**មហតី**”តិ ឯត្ថ មហាសទ្ទោ “មហាជនោ”តិអាទីសុ វិយ ពហុអត្ថវាចកោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ អវិជ្ជាបិ ហីនហីនតរហីនតមាទិភេទេន ពហុបការា។ **តស្សា**តិ ទិដ្ឋិយា។ កស្មា បនេត្ថ “យទិទំ អវិជ្ជា ធាតូ”តិ អវិជ្ជំ ឧទ្ធរិត្វា “ហីនំ ធាតុំ បដិច្ចា”តិ អជ្ឈាសយធាតុ និទ្ទិដ្ឋាតិ? ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, “អញ្ញំ ឧទ្ធរិត្វា អញ្ញំ និទ្ទិដ្ឋា”តិ, យតោ អវិជ្ជាសីសេន អជ្ឈាសយធាតុ ឯវ គហិតា។ អវិជ្ជាគហិតោ ហិ បុរិសបុគ្គលោ ទិដ្ឋជ្ឈាសយោ ហីនាទិភេទំ អវិជ្ជាធាតុំ និស្សាយ តតោ សញ្ញាទិដ្ឋិអាទិកេ សង្កប្បេតិ។ **បណិធិ** បត្ថនា, សា បន តថា តថា

ចិត្តស្ស ឋបនវសេន ហោតីតិ អាហ “**ចិត្តដ្ឋបន**”ន្តិ។ តេនាហ “**សា ឋនេសា**”តិអាទិ។ **ឯតេ**តិ ហីនបច្ចយា សញ្ញាទិដ្ឋិវិតក្កចេតនា បត្ថនា បណិធិសង្ខាតា ហីនា ធម្មា។ **ហីនោ** នាម ហីនធម្មសមាយោគតោ។ **សព្ពប ទានី**តិ “បញ្ញបេតី”តិអាទីនិ បទានិ យោជេតព្ពានិ ហីនសទ្ទេន មជ្ឈិមុត្តមដ្ឋានន្តរស្ស អសម្ភវតោ។ ឧបបជ្ជនំ “ឧបបត្តី”តិ អាហ “**ទ្វេ ឧបបត្តិយោ បដិលាភោ ច និព្ពត្តិ ចា**”តិ។ តត្ថ **ហីនកុលាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ហីន រូបភោគបរិវារាទីនំ សង្គហោ។ **ហីនត្តិកវសេនា**តិ ហីនត្តិកេ វុត្តត្តិកបទវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ **ចិត្តុប្បាទក្ខណេ**តិ ឥទំ ហីនត្តិកបរិយាបន្នានំ ចិត្តុប្បាទានំ វសេន តត្ថ តត្ថ លទ្ធត្តា វុត្តំ។ **បញ្ចសុ នីចកុលេសូ**តិ ចណ្ឌាលវេនេនេសាទរថការបុក្កុសកុលេសុ។ ទ្វាទសអកុសលចិត្តុប្បាទានំ បន យោ កោចិ បដិលាភោ ហីនោតិ យោជនា។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥមស្មិំ ឋានេ**តិ “យាយំ, ភន្តេ, ទិដ្ឋី”តិអាទិនា អាគតេ ឥមស្មិំ ឋានេ។ “ធាតុំ, ភិក្ខវេ, បដិច្ច ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា អាគតត្តា **និព្ពត្តិយេវ អធិប្បេតា**, ន បដិលាភោ។

គិញ្ជកាវសថសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ហីនាធិមុត្តិកសុត្តវណ្ណនា

៩៨. ឯកតោ ហោន្តីតិ សមានច្ឆន្ទតាយ អជ្ឈាសយតោ ឯកតោ ហោន្តិ។ **និរន្តរា ហោន្តី**តិ តាយ ឯវ សមានច្ឆន្ទតាយ ចិត្តេន និព្ពិសេសា ហោន្តិ។ ឥធ អធិមុត្តិ នាម អជ្ឈាសយធាតូតិ អាហ “**ហីនាធិមុត្តិកាតិ ហីនជ្ឈាសយា**”តិ។

ហីនាធិមុត្តិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចង្កមសុត្តវណ្ណនា

៩៩. មហាបញ្ញេសូតិ វិបុលបញ្ញេសុ។ **ន**ន្តិ សារិបុត្តត្ថេរំ។ **ខន្ធន្តរ**ន្តិ ខន្ធវិភាគំ, ខន្ធានំ វា អន្តរំ វិសេសោ អត្ថីតិ **ខន្ធន្តរោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **បរិកម្ម**ន្តិ ឥទ្ធិវិធាធិគមស្ស បុព្ពភាគបរិកម្មញ្ចេវ ឧត្តរបរិកម្មញ្ច។ **អានិសំស**ន្តិ ឥទ្ធានិសំសញ្ចេវ អានិសំសញ្ច។ **អធិដ្ឋានំ វិកុព្ពន**ន្តិ អធិដ្ឋានវិធានញ្ចេវ វិកុព្ពនវិធានញ្ច។ **វុត្តនយេនេវា**តិ “បឋវី បត្ថរន្តោ វិយា”តិអាទិនា។

ធុតង្គបរិហារន្តិ ធុតង្គានំ បរិហរណវិធិំ។ បរិហរណគ្គហណេនេវ សមាទានំ សិទ្ធំ ហោតីតិ តំ ន គហិតំ។ **អានិសំស**ន្តិ តំតំធុតង្គបរិហរណេ ទដ្ឋព្ពំ អានិសំសមេវ។ **សមោធាន**ន្តិ “ឯត្តកា បិណ្ឌបាតបដិសំយុត្តា, ឯត្តកា សេនាសនបដិសំយុត្តា”តិ បច្ចយវសេន អញ្ញមញ្ញញ្ច អន្តោគធត្តា។ **អធិដ្ឋាន**ន្តិ អធិដ្ឋានវិធិំ។ **ភេទ**ន្តិ ឧក្កដ្ឋាទិភេទញ្ចេវ ភិន្នាការញ្ច។

បរិកម្មន្តិ “ទិព្ពចក្ខុ ឯវំ ឧប្បាទេតព្ពំ, ឯវំ វិសោធេតព្ព”ន្តិអាទិនា បរិកម្មវិធានំ។ **អានិសំស**ន្តិ បរេសំ អជ្ឈាសយានុរូបាយគនាទិអានិសំសបភេទំ។ **ឧបក្កិលេស**ន្តិ សាធារណំ អសាធារណំ ទុវិធំ ឧបក្កិលេសំ។ វិបស្សនាភាវនុបក្កិលេសា ហិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧបក្កិលេសាតិ វេទិតព្ពា។

សង្ខេបវិត្ថារគម្ភីរុត្តានវិចិត្រកថាទីសូតិ សង្ខេបោ វិត្ថារោ គម្ភីរតា ឧត្តានតា វិចិត្រភាវោ នេយ្យត្ថតា នីតត្ថតាតិ ឯវមាទីសុ ធម្មស្ស កថេតព្ពប្បការេសុ តំ តំ កថេតព្ពាការំ។

ឥតិ-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, បការត្ថោ វា។ តេន –

> “អាទិម្ហិ សីលំ ទេសេយ្យ, (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៩០; ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៩១)
> មជ្ឈេ ចិត្តំ វិនិទ្ទិសេ;
> អន្តេ បញ្ញា កថេតព្ពា,
> ឯសោ ធម្មកថាវិធោ”តិ។ –

ឯវំ កថេតព្ពាការំ សង្គណ្ហាតិ។

> “សិថិលំ ធនិតញ្ច ទីឃរស្សំ, គរុកំ លហុកញ្ច និគ្គហីតំ;

សម្ពន្ធំ វវត្ថិតំ វិមុត្តំ, ទសធា ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា បភេទោ’’តិ។ (ទី. និ. ១.១៩០; ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៩១; បរិ. ៤៨៥) –

ឯវំ វុត្តំ ទសវិធំ **ព្យញ្ជនពុទ្ធី។ អដ្ឋុប្បត្តិ**ន្តិ តស្ស តស្ស សុត្តស្ស ជាតកស្ស ច អដ្ឋុប្បត្តិំ។ **អនុសន្ធិ**ន្តិ បច្ឆានុសន្ធិអាទិអនុសន្ធិំ។ **បុព្ពាបរ**ន្តិ សម្ពន្ធំ។ **ឥទំ** បទំ **ឯវំ វត្តព្ពំ, ឥទំ** បុព្ពាបរំ **ឯវំ គហេតព្ព**ន្តិ។

កុលសង្គណ្ហនបរិហារន្តិ លាភុប្បាទនត្ថំ កុលានំ សង្គណ្ហនវិធិនោ បរិហរណំ តន្និយមិតំ ឯកន្តិកំ កុលសង្គហណវិធិំ។

ចង្កមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សគាថាសុត្តវណ្ណនា

១០០. ‘‘ធាតុសោ សំសន្ទន្តី’’តិ ឥទំ អជ្ឈាសយតោ សរិក្ខតាទស្សនំ, ន កាយេន មិស្សីភាវទស្សនន្តិ អាហ ‘‘**សមុទ្ទន្តរេ**’’តិអាទិ។ **និរន្តរោ**តិ និព្ពិសេសោ។ **សំសគ្គា**តិ បញ្ចវិធសំសគ្គហេតុ។ សំសគ្គគហណេន ចេត្ថ សំសគ្គវត្ថុកា តណ្ហា គហិតា។ តេនាហ ‘‘**ទស្សន...បេ.... ស្នេហេនា**’’តិ។

វនតិ ភជតិ សជ្ជតិ តេនាតិ វនំ, វនថោតិ ច កិលេសោ វុច្ចតីតិ អាហ ‘‘**វនថោ ជាតោតិ កិលេសវនំ ជាត**’’ន្តិ។ ឥតរេ សំសគ្គមូលកាតិ តមេវ បដិក្ខិបន្តោ អាហ ‘‘**អទស្សនេនា**’’តិ។ **សាធុជីវី**តិ សាធុ សុដ្ឋុ ជីវី, តំជីវនសីលោ។ តេនាហ ‘‘**បរិសុទ្ធជីវិតំ ជីវមានោ**’’តិ។

សគាថាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អស្សទ្ធសំសន្ទនសុត្តវណ្ណនា

១០១. **និរោជា**តិ សទ្ធាស្នេហាភាវេន និស្នេហា។ តតោ ឯវ អរសភាវេន **និរសា។ ឯកសទិសា**តិ សមសមា និព្ពិសេសា។ តេនាហ ‘‘**និរន្តរា**’’តិ។ អលជ្ជិតាយ ឯកសីមកតា **ភិន្នមរិយាទា**។ សទ្ធា តេសំ អត្ថីតិ **សទ្ធា។ តន្តិបាលកា**តិ សទ្ធម្មតន្តិយា បាលកា។ **វំសានុរក្ខកា**តិ អរិយវំសស្ស អនុរក្ខកា។ **អារទ្ធវីរិយា**តិ បគ្គហិតវីរិយា។ យស្មា តាទិសានំ វីរិយំ បរិបុណ្ណំ នាម ហោតិ កិច្ចសិទ្ធិយា, តស្មា វុត្តំ ‘‘**បរិបុណ្ណបរក្កមា**’’តិ។ **សព្ពកិច្ចបរិគ្គាហិកាយា**តិ ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានានំ ភាវនាកិច្ចបរិគ្គាហិកាយ។

អស្សទ្ធសំសន្ទនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨-១២. អស្សទ្ធមូលកសុត្តាទិវណ្ណនា

១០២-១០៦. **អដ្ឋមាទីនី**តិ អដ្ឋមំ នវមំ ទសមំ ឯកាទសមំ ទ្វាទសមន្តិ ឥមានិ បញ្ច សុត្តានីតិ ឯកេ។ អបរេ បន នវ សុត្តានីតិ ឥច្ឆន្តិ។ ស្វាយមត្ថោ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោយេវ។ បាឡិយញ្ច កេសុចិ បោត្ថកេសុ លិខីយតិ។

អស្សទ្ធមូលកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. កម្មបថវគ្គោ

១-២. អសមាហិតសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៧-១០៨. **ឥតោ បរេសូ**តិ ឥតោ ទុតិយវគ្គតោ បរេសុ សុត្តេសុ។ **បឋម**ន្តិ បឋមវគ្គេ បឋមំ។ កស្មា បនេត្ថ ឯវំ ទេសនា បវត្តាតិ អាហ ‘‘**ឯវំ វុច្ចមានេ**’’តិអាទិ។

អសមាហិតសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៥. បញ្ចសិក្ខាបទសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៨-១១១. សុរាមេរយសង្ខាតន្តិ បិដ្ឋសុរាទិសុរាសង្ខាតំ បុប្ផាសវាទិមេរយសង្ខាតញ្ច។ មជ្ជនដ្ឋេន **មជ្ជំ**។ **សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទោតិ វុច្ចតិ** "មជ្ជតិ តេនា"តិ កត្វា។ **តស្មិំ តិដ្ឋន្តី**តិ តស្មិំ បមាទេ បមជ្ជនវសេន តិដ្ឋន្តីតិ អត្ថោ។ សេសំ តតិយចតុត្ថេសុ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

បញ្ចមេ តានិ បទានិ សំវណ្ណេតុំ "**បញ្ចមេ**"តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ បាណោ នាម វោហារតោ សត្តោ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, តំ **បាណំ អតិបាតេន្តិ** អតិច្ច អន្តរេយេវ, អតិក្កម្ម វា សត្ថាទីហិ អភិភវិត្វា បាតេន្តិ សណិកំ បតិតុំ អទត្វា សីឃំ បាតេន្តីតិ អត្ថោ។ កាយេន វាចាយ វា **អទិន្នំ** បរសន្តកំ។ **អាទិយន្តី**តិ គណ្ហន្តិ។ **មិច្ឆា**តិ ន សម្មា, គារយ្ហវសេន។ **មុសា**តិ អតថំ វត្ថុ។ **វទន្តី**តិ វិសំវាទនវសេន វទន្តិ។ បិយសុញ្ញករណតោ **បិសុណា**, បិសតិ វា បរេ សត្តេ, ហឹសតីតិ អត្ថោ។ **មម្មច្ឆេទិកា**តិ ឯតេន បរស្ស មម្មច្ឆេទវសេន ឯកន្តផរុសសញ្ចេតនា **ផរុសវាចា** នាមាតិ ទស្សេតិ។ **អភិជ្ឈា**សទ្ទោ លុព្ភនេ និរុឡ្ហោតិ អាហ "**បរភណ្ឌេ លុព្ភនសីលាតិ អត្ថោ**"តិ។ **ព្យាបន្ន**ន្តិ ទោសវសេន វិបន្នំ។ បកតិវិជហនេន **បូតិភូតំ**។ សាធូហិ គរហិតព្ពតំ បត្តា "នត្ថិ ទិន្ន"ន្តិអាទិនយប្បវត្តា នត្ថិកាហេតុកអកិរិយទិដ្ឋិ **កម្មបថបរិយាបន្នា** នាម។ មិច្ឆត្តបរិយាបន្នា សព្ពាបិ លោកុត្តរមគ្គបដិបក្ខា វិបរីតទិដ្ឋិ។

តេសន្តិ កម្មបថានំ។ **វោហារតោ**តិ ឥន្ទ្រិយពទ្ធំ ឧបាទាយ បញ្ញត្តិមត្តតោ។ **តិរច្ឆានគតាទីសូ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន បេតានំ សង្គហោ។ បយោគវត្ថុមហន្តតាទីហិ **មហាសាវជ្ជតា** តេហិ បច្ចយេហិ ឧប្បជ្ជមានាយ ចេតនាយ ពលវភាវតោ។ យថាវុត្តបច្ចយវិបរិយាយេបិ តំតំបច្ចយេហិ ចេតនាយ ពលវភាវវសេន **អប្បសាវជ្ជមហាសាវជ្ជតា** វា វេទិតព្ពា។ **ឥទ្ធិមយោ**តិ កម្មវិបាកិទ្ធិមយោ ទាឋាកោដនាទីនំ វិយ។

មេថុនសមាចារេសូតិ សទារបរទារគមនវសេន ទុវិធេសុ មេថុនសមាចារេសុ។ តេបិ ហីនាធិមុត្តិកេហិ កត្តព្ពតោ កាមា នាម។ **មិច្ឆាចារោ**តិ គារយ្ហាចារោ។ គារយ្ហតា ចស្ស ឯកន្តនិហីនតាយាតិ អាហ "**ឯកន្តនិន្ទិតោ លាមកាចារោ**"តិ **អសទ្ធម្មាធិប្បាយេនា**តិ អសទ្ធម្មសេវនាធិប្បាយេន។ **គោត្តរក្ខិតា**តិ សគោត្តេហិ រក្ខិតា។ **ធម្មរក្ខិតា**តិ សហធម្មេហិ រក្ខិតា។ សស្សាមិកា នាម **សារក្ខា**។ យស្សា គមនេ ទណ្ឌោ ឋបិតោ, សា **សបរិទណ្ឌា**។ ភរិយភាវាយ ធនេន កីតា **ធនក្កីតា**។ ឆន្ទេន វសតីតិ **ឆន្ទវាសិនី**។ ភោគត្ថំ វសតីតិ **ភោគវាសិនី**។ បដត្ថំ វសតីតិ **បដវាសិនី**។ ឧទកបត្តំ អាមសិត្វា គហិតា **ឱទបត្តកិនី**។ ចុម្ពដំ អបនេត្វា គហិតា **ឱភដចុម្ពដា**។ ករមរានីតា **ធជាហដា**។ តង្ខណិកំ គហិតា **មុហុត្តិកា**។ អភិភវិត្វា វីតិក្កមោ មិច្ឆាចារោ **មហាសាវជ្ជោ**, ន តថា ទ្វិន្នំ សមានច្ឆន្ទតាយ។ អភិភវិត្វា វីតិក្កមនេ សតិបិ មគ្គេនមគ្គបដិបត្តិអធិវាសនេ បុរិមុប្បន្នសេវនាភិសន្ធិបយោគាភាវតោ មិច្ឆាចារោ ន ហោតិ អភិភុយ្យមានស្សាតិ វទន្តិ។ សេវនាចិត្តេ សតិ បយោគាភាវោ អប្បមាណំ យេភុយ្យេន ឥត្ថិយា សេវនាបយោគស្ស អភាវតោ។ តថា សតិ បុរេតរំ សេវនាចិត្តស្ស ឧបដ្ឋានេបិ តស្សា មិច្ឆាចារោ ន សិយា, តថា បុរិសស្សបិ សេវនាបយោគាភាវេ។ តស្មា អត្តនោ រុចិយា បវត្តិតស្ស វសេន តយោ, ពលក្ការេន បវត្តិតស្ស វសេន តយោតិ សព្ពេបិ អគ្គហិតគ្គហណេន "**ចត្តារោ សម្ភារា**"តិ វុត្តំ។

អាសេវនមន្ទតាយាតិ យាយ អកុសលចេតនាយ សម្ពំ បលបតិ, តស្សា ឥត្តរកាលតាយ បវត្តិយា អនាសេវនាតិ បរិទុព្ពលា ហោតិ ចេតនា។

ឧបសគ្គវសេន អត្ថវិសេសវាចិនោ ធាតុសទ្ទាតិ **អភិជ្ឈាយតី**តិ បទស្ស **បរភណ្ឌាភិមុខី**តិអាទិអត្ថោ វុត្តោ។ **តន្និន្នតាយា**តិ តស្មិំ បរភណ្ឌេ លុព្ភនវសេន និន្នតាយ។ អភិបុព្ពោ ឈេ-សទ្ទោ លុព្ភនេ និរុឡ្ហោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ យស្ស ភណ្ឌំ អភិជ្ឈាយតិ, តស្ស អប្បគុណតាយ **អប្បសាវជ្ជា**, មហាគុណតាយ **មហាសាវជ្ជា**តិអាទិនា នយេន តត្ថ អប្បសាវជ្ជមហាសាវជ្ជវិភាគោ វេទិតព្ពោ។ តេនាហ "**អទិន្នាទានំ វិយា**"តិអាទិ។ **អត្តនោ បរិណាមនំ** ចិត្តេនេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ហិតសុខំ ព្យាបាទយតីតិ យោ នំ ឧប្បាទេតិ, យស្ស ឧប្បាទេតិ, តស្ស សតិ សមវាយេ ហិតសុខំ វិនាសេតិ។ **អហោ វតា**តិ ឥមិនា យថា អភិជ្ឈានេ វត្ថុនោ ឯកន្តតោ អត្តនោ បរិណាមនំ ទស្សិតំ , ឯវមិធាបិ វត្ថុនោ "អហោ វតា"តិ ឥមិនា បរស្ស វិនាសចិន្តាយ ឯកន្តតោ និយមិតភាវំ ទស្សេតិ។ ឯវញ្ហិ នេសំ ទារុណប្បវត្តិយា កម្មបថប្បវត្តិ។

យថាភុច្ចគហណាភាវេនាតិ យថាតច្ចគហណស្ស អភាវេន អនិច្ចាទិសភាវស្ស និច្ចាទិតោ គហណេន។ **មិច្ឆា បស្សតី**តិ វិតថំ បស្សតិ។ **សម្ផប្បលាបោ វិយា**តិ ឥមិនា អាសេវនស្ស អប្បមហន្តតាហិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា អប្បសាវជ្ជមហាសាវជ្ជតា។ **វត្ថុនោ**តិ គហិតវត្ថុនោ។ **គហិតាការវិបរីតតា**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា គហិតាការស្ស វិបរីតតា។ **តថាភាវេនា**តិ អត្តនោ គហិតាការេនេវ តស្សា ទិដ្ឋិយា, គហិតស្ស វា វត្ថុនោ **ឧបដ្ឋានំ** “ឯវមេតំ, ន តតោ អញ្ញថា”តិ។

ធម្មតោតិ សភាវតោ។ **កោដ្ឋាសតោ**តិ ចិត្តង្គកោដ្ឋាសតោ, យំកោដ្ឋាសា ហោន្តិ, តតោតិ អត្ថោ។ **ចេតនាធម្មាវា**តិ ចេតនាសភាវា ឯវ។ **បដិបាដិយា សត្តា**តិ ឯត្ថ ននុ ចេតនា អភិជម្មេ កម្មបថេសុ ន វុត្តាតិ បដិបាដិយា សត្តន្នំ កម្មបថភាវោ ន យុត្តោតិ? ន, អវចនស្ស អញ្ញហេតុកត្តា។ ន ហិ តត្ថ ចេតនាយ អកម្មបថត្តា កម្មបថរាសិម្ហិ អវចនំ, កទាចិ បន កម្មបថោ ហោតិ, ន សព្ពទាតិ កម្មបថភាវស្ស អនិយតត្តា អវចនំ។ យទា, បនស្ស កម្មបថភាវោ ហោតិ, តទា កម្មបថរាសិសង្គហោ ន និវារិតោ។ ឯត្ថាហ – យទិ ចេតនាយ សព្ពទា កម្មបថភាវាភាវតោ អនិយតោ កម្មបថភាវោតិ កម្មបថរាសិម្ហិ អវចនំ, ននុ អភិជ្ឈាទីនម្បិ កម្មបថភាវំ អប្បត្តានំ អត្ថិតាយ អនិយតោ កម្មបថភាវោតិ តេសម្បិ កម្មបថរាសិម្ហិ អវចនំ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ, កម្មបថតាតំសភាគតាហិ តេសំ តត្ថ វុត្តត្តា។ យទិ ឯវំ ចេតនាបិ តត្ថ វត្តព្ពា សិយា? សច្ចមេតំ។ សា បន បាណាតិបាតាទិកាតិ បាកដោ តស្សា កម្មបថភាវោតិ ន វុត្តា សិយា។ ចេតនាយ ហិ “ចេតនាហំ, ភិក្ខវេ, កម្មំ វទាមិ (អ. និ. ៦.៦៣; កថា. ៥៣៩) តិវិធា, ភិក្ខវេ, កាយសញ្ចេតនា អកុសលំ កាយកម្ម”ន្តិអាទិវចនតោ (កថា. ៥៣៩) កម្មភាវោ បាកដោ។ កម្មំយេវ ច សុគតិទុគ្គតីនំ តត្ថុប្បជ្ជនកសុខទុក្ខានញ្ច បថភាវេន បវត្តំ កម្មបថោតិ វុច្ចតីតិ បាកដោ, តស្សា កម្មបថភាវោ។ អភិជ្ឈាទីនំ បន ចេតនាសមីហនភាវេន សុចរិតទុច្ចរិតភាវោ, ចេតនាជនិតបិដ្ឋិវដ្ដកភាវេន សុគតិទុគ្គតិតទុប្បជ្ជនកសុខទុក្ខានំ បថភាវោ ចាតិ, ន តថា បាកដោ កម្មបថភាវោតិ, តេ ឯវ តេន សភាវេន ទស្សេតុំ អភិជម្មេ កម្មបថរាសិភាវេន វុត្តា។ អតថាជាតិយកត្តា វា ចេតនា តេហិ សទ្ធឹ ន វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **មូលំ បត្វា**តិ មូលទេសនំ បត្វា, មូលសភាវេសុ ធម្មេសុ ទេសិយមានេសូតិ អត្ថោ។

អទិន្នាទានំ សត្តារម្មណន្តិ ឥទំ “បញ្ច សិក្ខាបទា បរិត្តារម្មណា ឯវា”តិ ឥមាយ បាឡិយា វិរុជ្ឈតិ។ យញ្ហិ បាណាតិបាតាទិទុស្សីល្យស្ស អារម្មណំ, តទេវ តំ វេរមណិយា អារម្មណំ។ វីតិក្កមិតព្ពវត្ថុតោ ឯវ ហិ វិរតីតិ។ “សត្តារម្មណ”ន្តិ វា សត្តសង្ខាតំ សង្ខារារម្មណមេវ ឧបាទាយ វុត្តត្តា ន កោចិ វិរោធោ។ តថា ហិ វុត្តំ **សម្មោហវិនោទនិយំ** (វិភ. អដ្ឋ. ៧១៤) “យានិ សិក្ខាបទានិ ឯត្ថ ‘សត្តារម្មណានី’តិ វុត្តានិ, តានិ យស្មា ‘សត្តោតិ’តិ សង្ខំ គតេ សង្ខារេយេវ អារម្មណំ ករោន្តី”តិ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ វិសភាគវត្ថុនោ “ឥត្ថិបុរិសា”តិ គហេតព្ពតោ **សត្តារម្មណោតិបិ ឯកេ**។ “ឯកោ ទិដ្ឋោ, ទ្វេ សុតា”តិអាទិនា សម្ផប្បលបនេ **ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន។ តថា អភិជ្ឈា**តិ ឯត្ថ **តថា**-សទ្ទោ “ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេនា”តិ ឥទម្បិ ឧបសំហរតិ, ន សត្តសង្ខារារម្មណតំ ឯវ ទស្សនាទិវសេន អភិជ្ឈាយនតោ។ “នត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា”តិ បវត្តមានាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ តេភូមកធម្មារម្មណា ឯវាតិ អធិប្បាយេន តស្សា សង្ខារារម្មណតា វុត្តា។ កថំ បន មិច្ឆាទិដ្ឋិយា មហគ្គតប្បត្តា ធម្មា អារម្មណំ ហោន្តីតិ? សាធារណតោ។ នត្ថិ សុកដទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោតិ ហិ បវត្តមានាយ អត្ថតោ រូបារូបាវចរធម្មាបិ គហិតាវ ហោន្តីតិ។

សុខពហុលតាយ រាជានោ ហសមានាបិ “ចោរំ ឃាតេថា”តិ វទន្តិ, ហាសោ បន តេសំ អញ្ញវិសយោតិ អាហ **“សន្និដ្ឋាបកចេតនា បន នេសំ ទុក្ខសម្បយុត្តាវ ហោតី”**តិ។ **មជ្ឈត្តវេទនោ ន ហោតិ**, សុខវេទនោវ។ តត្ថ “កាមានំ សមុទយា”តិអាទិនា វេទនាភេទោ វេទិតព្ពោ។ លោភសមុដ្ឋានោ មុសាវាទោ សុខវេទនោ វា សិយា មជ្ឈត្តវេទនោ វា, ទោសសមុដ្ឋានោ ទុក្ខវេទនោ វាតិ **មុសាវាទោ តិវេទនោ** សិយា។ ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ យថារហំ វេទនានំ “លោភោ និទានំ កម្មានំ សមុទយាយា”តិអាទិនា ភេទោ វេទិតព្ពោ។

បាណាតិបាតោ ទោសមោហវសេន ទ្វិមូលកោតិ សម្បយុត្តមូលមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តស្ស ហិ មូលង្គេន ឧបការភាវោ ទោសវិសេសោ, និទានមូលេ បន គយ្ហមានេ លោភមោហវសេនបិ វដ្ដតិ។ សម្ពូឡ្ហោ អាមិសកិញ្ចក្ខកាមោបិ ហិ បាណំ ហនតិ។ តេនេវាហ “លោភោ និទានំ កម្មានំ សមុទយាយា”តិអាទិ (អ. និ. ៣.៣៤)។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អសមាទិន្នសីលស្ស សម្បត្តតោ យថាឧបដ្ឋិតវីតិក្កមិតព្ពវត្ថុតោ វិរតិ **សម្បត្តវិរតិ**។ សមាទានេន ឧប្បន្នា វិរតិ **សមាទានវិរតិ**។ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនវសេន បវត្តា មគ្គសម្បយុត្តា វិរតិ **សមុច្ឆេទវិរតិ**។ កាមញ្ចេត្ថ បាឡិយំ វិរតិយោវ អាគតា, សិក្ខាបទវិភង្គេ បន ចេតនាបិ អាហរិត្វា ទស្សិតាតិ តទុភយម្បិ គណ្ហន្តោ **“ចេតនាបិ វដ្ដន្តិ វិរតិយោបី”**តិ អាហ។

អទុស្សិល្យារម្មណា ជីវិតិន្ទ្រិយាទិអារម្មណា កថំ ទុស្សិល្យានិ បជហន្តីតិ ទស្សេតុំ **“យថា បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បាណាតិបាតាទីហិ វិរមណវសេន បវត្តនតោ តទារម្មណភាវេនេវ តានិ បជហន្តិ។ ន ហិ តទេវ អារព្ភ តំ បជហិតុំ សក្កា តតោ អនិស្សដភាវតោ។

អនភិជ្ឈា...បេ.... វិរមន្តស្សាតិ អភិជ្ឈំ បជហន្តស្សាតិ អត្ថោ។ ន ហិ មនោទុច្ចរិតតោ វិរតិ អត្ថិ អនភិជ្ឈាទីហេវ តប្បហានសិទ្ធិតោ។

បញ្ចសិក្ខាបទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ទសង្គសុត្តវណ្ណនា

១១៣. មិច្ឆត្តសម្មត្តវសេនាតិ ឯត្ថ មិច្ឆាភាវោ **មិច្ឆត្តំ,** តថា សម្មាភាវោ **សម្មត្តំ**។ តថា តថា បវត្តា អកុសលក្ខន្ធាវ មិច្ឆាសតិ, ឯវំ មិច្ឆាញាណម្បិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ ញាណស្ស មិច្ឆាភាវោ នាម អត្ថិ។ តស្មា **មិច្ឆាញាណិនោ**តិ មិច្ឆាសញ្ញាណាតិ អត្ថោ, អយោនិសោ បវត្តចិត្តុប្បាទាតិ អធិប្បាយោ។ **មិច្ឆាបច្ចវេក្ខណេនា**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទីនំ មិច្ឆា អយោនិសោ បច្ចវេក្ខណេន។ **កុសលវិមុត្តី**តិ បកតិបុរិសន្តរជាននំ, គុណវិយុត្តស្ស អត្តនោ សកត្តនិ អវដ្ឋានន្តិ ឯវមាទី អកុសលបវត្តី “កុសលវិមុត្តី”តិ គហេត្វា ឋិតា មិច្ឆាវិមុត្តិកា។ **សម្មាបច្ចវេក្ខណា**តិ ឈានវិមោក្ខាទីសុ សម្មា អវិបរីតំ បវត្តា បច្ចវេក្ខណា។

ទសង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថវគ្គោ

១. ចតុធាតុសុត្តវណ្ណនា

១១៤. បតិដ្ឋាធាតូតិ សហជាតានំ ធម្មានំ បតិដ្ឋាភូតា ធាតុ។ **អាពន្ធនធាតូ**តិ នហានិយចុណ្ណស្ស ឧទកំ វិយ សហជាតធម្មានំ អាពន្ធនភូតា ធាតុ។ **បរិបាចនធាតូ**តិ សូរិយោ ផលាទីនំ វិយ សហជាតធម្មានំ បរិបាចនភូតា ធាតុ។ **វិត្ថម្ភនធាតូ**តិ ទុតិយោ វិយ សហជាតធម្មានំ វិត្ថម្ភនភូតា ធាតុ។ កេសាទយោ **វីសតិ កោដ្ឋាសា។ អាទិ**-សទ្ទេន បិត្តាទយោ សន្តប្បនាទយោ ឧទ្ធង្គមា វាតាទយោ គហិតា។ **ឯតា**តិ ធាតុយោ។

ចតុធាតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បុព្ពេសម្ពោធសុត្តវណ្ណនា

១១៥. អយំ បថវីធាតុំ និស្សាយ តំ អារព្ភ បវត្តោ **អស្សាទោ។ ឯវំ បវត្តាន**ន្តិ ឯវំ កាយេ បភាវស្ស បវេទនវសេនេវ បវត្តានំ។ **ហុត្វា អភាវាការេនា**តិ បុព្ពេ អវិជ្ជមានា បច្ចយសាមគ្គិយា ហុត្វា ឧប្បជ្ជិត្វា បុន ភង្គុបគមនតោ ឧទ្ធំ អភាវាការេន។ ន និច្ចាតិ **អនិច្ចា** អទ្ធុវត្តា, ធុវំ និច្ចំ។ **បដិបីឡនាការេនា**តិ ឧទយព្ពយវសេន អភិណ្ហំ បីឡនាការេន ទុក្ខង្គេន។ **សភាវវិគមាការេនា**តិ អត្តនោ សភាវស្ស វិគច្ឆនាការេន។ សភាវធម្មា ហិ អប្បមត្តំ ខណំ បត្វា និរុជ្ឈន្តិ។ តស្មា តេ “ជរាយ មរណេន ចា”តិ ទ្វេធា វិបរិណមន្តិ។ តេនាហ **“វិបរិណាមធម្មា”**តិ។ អាទីនំ វាតិ បវត្តេតីតិ **អាទីនវោ,** បរមកាបញ្ញតា។ **វិនីយតី**តិ វូបសមីយតិ។ អច្ចន្តប្បហានវសេន និស្សរតិ ឯតេនាតិ **និស្សរណំ**។

សាយំ និបន្នា សព្ពរត្តិំ ខេបេត្វា **បាតោ ឧដ្ឋហាម, មាសបុណ្ណឃដោ វិយ នោ សរីរំ** និស្សន្ទាភាវតោ។

ផុសិតមត្តេសុបីតិ ឧទកស្ស ផុសិតមត្តេសុបិ។

អតិនាមេន្តិ កាលំ។ **ឯវំ** វុត្តនយេន **បវត្តា** បុគ្គលា **ឯតា** បថវីធាតុអាទយោ **អស្សាទេន្តិ នាម** អភិរតិវសេន តត្ថ អាកង្ខុប្បាទនតោ។

អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេនាតិ អគ្គមគ្គញាណេន។ រុក្ខោ **ពោធិ** “ពុជ្ឈតិ ឯត្ថា”តិ កត្វា។ មគ្គោ **ពោធិ** “ពុជ្ឈតិ ឯតេនា”តិ កត្វា។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ **ពោធិ** សម្មា សាមញ្ច សព្ពធម្មានំ ពុជ្ឈនតោ។ និព្ពានំ **ពោធិ** ពុជ្ឈិតព្ពតោ។ **តេសន្តិ** និទ្ធារណេ សាមិវចនំ។ **សាវកបារមីញាណន្តិ** សាវកបារមីញាណំ យាថាវតោ ទស្សនវត្ថុ។

អកុប្បាតិ បដិបក្ខេហិ អកោបេតព្ពោ។ **ការណតោ**តិ អរិយមគ្គតោ។ តតោ ហិស្ស អកុប្បតា។ តេនាហ **“សា ហី”**តិអាទិ។ **អារម្មណតោ**តិ និព្ពានារម្មណតោ និព្ពានារម្មណានំ លោកិយសមាបត្តីនំ អភាវតោ។

វិត្ថារវសេនាតិ ឯកេកធាតុវសេនាតិ វទន្តិ, ឯកេកិស្សា បន ធាតុយា លក្ខណវិភត្តិទស្សនវសេន។ **យន្តិ** ហេតុអត្ថេ និបាតោ, យំ និមិត្តន្តិ អត្ថោ។ អស្សាទេតិ ឯតេនាតិ **អស្សាទោ**, តណ្ហា។ **អយំ បថវីធាតុយា អស្សាទោ**តិ ឯត្ថ អយំ-សទ្ទោ “បហានបដិវេធោ”តិ ឯត្ថាបិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពោ “អយំ បហានបដិវេធោ បដិវិជ្ឈិតព្ពដ្ឋេន សមុទយសច្ចំ”ន្តិ។ ឯស នយោ សេសសច្ចេសុបិ។ **យា**តិ យថាវុត្តេសុ អស្សាទោ អាទីនវោ និស្សរណន្តិ ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ បវត្តា យា ទិដ្ឋិ...បេ.... យោ សមាធិ, អយំ ភាវនាបដិវេធោ មគ្គសច្ចន្តិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

បុព្ពេសម្ពោធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អចរិំសុត្តវណ្ណនា

១១៦. យថា យាវតា និស្សរណបរិយេសនដ្ឋានេ អាទីនវបរិយេសនា, ឯវំ យាវតា អាទីនវបរិយេសនដ្ឋានេ អស្សាទបរិយេសនា សម្មាបដិបន្នស្សាតិ វុត្តំ **“អចរិន្តិ ញាណចារេន អចរិំ, អនុភវនចារេនា”**តិ។

អចរិំសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. នោចេទំសុត្តវណ្ណនា

១១៧. **និស្សដាតិអាទីនិ** បទានិ, **អាទិតោ វុត្តបដិសេធេនា**តិ “នោចេ”តិ ឯត្ថ វុត្តេន នការេន។ តេនាហ **“ន និស្សដា”**តិអាទិ។ **វិមរិយាទិកតេនា**តិអាទិ ច ឯត្ថ វិហរណបេក្ខណេ ករណវចនំ។ **ទុតិយនយេ**តិ “យតោ ច ខោ, ភិក្ខវេ”តិអាទិនា វុត្តនយេ។ កិលេសវដ្ដមរិយាទាយ សព្ពសោ អភាវតោ **និម្មរិយាទិកតេន** ចិត្តេន។ តេនាហ **“តត្ថា”**តិអាទិ។ **តីសូ**តិ ទុតិយាទីសុ តីសុ។

នោចេទំសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ឯកន្តទុក្ខសុត្តវណ្ណនា

១១៨. **ឯកន្តេនេវ ទុក្ខា**តិ អវីចិមហានិរយោ វិយ ឯកន្តតោ ទុក្ខា ឯវ សុខេន អវោមិស្សា។ **ទុក្ខេន អនុបតិតា**តិ ទុក្ខេនេវ សព្ពសោ ឧបគតា។ **ទុក្ខេន ឱក្កន្តា**តិ ពហិទ្ធា វិយ អន្តោបិ ទុក្ខេន អវក្កន្តា អនុបវិដ្ឋា។ សុខវេទនាបច្ចយតាយ ឥមាសំ ធាតូនំ សុខតា វិយ ទុក្ខវេទនាបច្ចយតាបិ វេទិតព្ពា, សង្ខារទុក្ខតា បន សព្ពត្ថ ចរិតា ឯវ ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពាសុ ធាតូសុ, សព្ពដ្ឋានេសុ វា។ បឋមំ សុខំ ទស្សេត្វាបិ បច្ឆា ទុក្ខស្ស កថិតត្តា **“ទុក្ខលក្ខណំ កថិត”**ន្តិ វុត្តំ។

ឯកន្តទុក្ខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦-១០. អភិនន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៩-១២៣. ឆដ្ឋសត្តមេសុ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។ អដ្ឋកថាយំ បន **“វិវដ្ដំ កថិត”**ន្តិ វុត្តំ ។ **តីសុ** សុត្តេសុ។ **ចតុសច្ចមេវា**តិ ចត្តារិ សច្ចានិ សមាហដានិ ចតុសច្ចន្តិ តេសំ ឯកជ្ឈំ គហណំ, និយមោ បន តព្ពិនិមុត្តស្ស បរមត្ថស្ស អភាវតោ។

អភិនន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ធាតុសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. អនមតគ្គសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. តិណកដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

១២៤. ឧបសគ្គោ សមាសវិសយេ សសាធនំ កិរិយំ ទស្សេតីតិ វុត្តំ **“ញាណេន អនុគន្ត្វាបី”**តិ។ **វស្សសតំ វស្សសហស្សន្តិ** និទស្សនមត្តមេតំ, តតោ ភិយ្យោបិ អនុគន្ត្វា អនមតគ្គោ ឯវ សំសារោ។ **អគ្គ**-សទ្ទោ ឥធ មរិយាទវចនោ, អនុទ្ទេសិកញ្ចេតំ វចនន្តិ អាហ **“អបរិច្ឆិន្នបុព្ពាបរកោដិកោ”**តិ។ អញ្ញថា អន្តិមភវិកបរិច្ឆិន្នកតវិមុត្តិបរិបាចនីយធម្មាទីនំ វសេន អបរិច្ឆិន្នបុព្ពាបរកោដិ ន សក្កា វត្តុំ។ សំសរណំ **សំសារោ។ បច្ឆិមាបិ ន បញ្ញាយតិ** អន្ធពាលានំ វសេនាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ ភគវា “ទីឃោ ពាលាន សំសារោ”តិ (ធ. ប. ៦០)។ **វេមជ្ឈេយេវ បន សត្តា សំសរន្តិ** បុព្ពាបរកោដីនំ អលព្ភនីយត្តា។ **អត្ថោ បរិត្តោ ហោតិ** យថាភូតាវពោធាភាវតោ។ **ពុទ្ធសមយេ**តិ សាសនេតិ អត្ថោ។ **អត្ថោ មហា** យថាភូតាវពោធិសម្ភវតោ, អត្ថស្ស វិបុលតាយ តំសទិសា ឧបមា នត្ថីតិ បរិត្តំយេវ ឧបមំ អាហរន្តីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ **“បាឡិយំ ហី”**តិអាទិនា សមត្ថេតិ។ **មាតុ មាតរោ**តិ មាតុ មាតាមហិយោ។ **ឥស្សេវា**តិ ទុក្ខស្សេវ។ **តិព្ពន្តិ** ទុក្ខបរិយាយោតិ។

តិណកដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បថវីសុត្តវណ្ណនា

១២៥. **មហាបថវិន្តិ** អវិសេសេន អនវសេសបរិយាទាយិនីតិ អាហ **“ចក្កវាឡបរិយន្ត”**ន្តិ។ បរិកប្បវចនញ្ចេតំ។

បថវីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អស្សុសុត្តវណ្ណនា

១២៦. កន្ទនំ សសទ្ទំ, រោទនំ បន កេវលមេវាតិ អាហ **“កន្ទន្តានន្តិ សសទ្ទំ រុទមានាន”**ន្តិ។ **បវត្តន្តិ** សន្ទនវសេន បវត្តំ។ “សិនេរុស្មិំហិ បរិច្ឆិន្នេស្វូ”តិ សង្ខេបេន វុត្តមត្ថំ វិវរន្តោ **“សិនេរុស្សា”**តិអាទិមាហ។ **មណិមយន្តិ** ឥន្ទនីលមណិមយំ។ សិនេរុស្ស បុព្ពទក្ខិណកោណសមបទេសា “បុព្ពទក្ខិណបស្សា”តិ អធិប្បេតា។ តេហិ និក្ខន្តរជតរស្មិយោ ឥន្ទនីលរស្មិយោ ច **ឯកតោ ហុត្វា។ តាសំ រស្មីនំ អន្តរេសូ**តិ តាសំ ចតូហិ កោណេហិ និក្ខន្តរស្មីនំ ចតូសុ អន្តរេសុ។ **ចត្តារោ**តិ ទក្ខិណាទិភេទា ចត្តារោ មហាសមុទ្ទា ហោន្តិ។ **វិរសន្តិ** វិសេសេន ខេបនំ។ កឹ បន តន្តិ អាហ **“វិនាសោតិ អត្ថោ”**តិ។

អស្សុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ខីរសុត្តវណ្ណនា

១២៧. **មាតុថញ្ញន្តិ** បីតំ មាតុយា ថនតោ និព្ពត្តខីរំ ពហុតរន្តិ វេទិតព្ពំ។

ខីរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. បព្ពតសុត្តវណ្ណនា

១២៨. “អនមតគ្គស្ស សំសារស្ស ទីឃតមត្តា ន សុករំ នសុករ”ន្តិ អដ្ឋកថាបាឋោ។ **កថំ នច្ឆិន្ទតី**តិ កថំ ន បរិយោសាបេតិ, កាយចិបិ គហណតាយាតិ អធិប្បាយោ។ **តយោ កប្បាសំសូ**តិ តយោ ឯកកប្បាសំសូ។ យេហិ នំ ផុដ្ឋំ, តតោបិ សុខុមតរំ **សាសបមត្តំ** ខីយេយ្យ បព្ពតំ សព្ពភាគេហិ អតិចិរវេលំ បរិមជ្ជន្តោ។

បព្ពតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សាសបសុត្តវណ្ណនា

១២៩. នគរន្តិ នគរសង្ខេបេន បាការេន បរិក្ខិត្តគាំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អន្តោ បន សព្ពសោ វិចិត្តសាសបេហិ ឯវ បុណ្ណំ, ឯវំ ចុណ្ណិកាពទ្ធំ។ តេនាហ “**ន បន...បេ.... ទដ្ឋព្ព**”ន្តិ។

សាសបសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សាវកសុត្តវណ្ណនា

១៣០. តស្ស បិតដ្ឋានតោតិ ភិក្ខុនោ អនុស្សរិត្វា បិតដ្ឋានតោ, តេន អនុស្សរិតស្ស សតសហស្សកប្បស្ស អនន្តរកប្បតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ **ឯវ**ន្តិ វុត្តប្បការេន។ **ចត្តារោបិ** ភិក្ខូ អភិញ្ញាលាភិនោ។ **ចត្តារិ កប្បសតសហស្សានិ** ទិវសេ ទិវសេ **អនុស្សរេយ្យុ**ន្តិ បរិកប្បនវសេន វទន្តិ។

សាវកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. គង្គាសុត្តវណ្ណនា

១៣១. ឯតស្មឹ អន្តរេតិ ឯតស្មឹ បភវសមុទ្ទបទេសបរិច្ឆិន្នេ អាយាមតោ បញ្ចយោជនសតិកេ អតិរេកយោជនសតិកេ វា ឋានេ។

គង្គាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

១៣២. នវមេ **ខិត្តោ**តិ បុនប្បុនំ ខិត្តោ។ ឯកវារញ្ហិ ខិត្តោ មូលាទីសុ ឯកេនេវ និបតេយ្យ។ តថា សតិ អធិប្បេតោ បាតស្ស អនិយមោ ន និទស្សិតោ សិយា។ តត្ថ ច ធម្មំ សុណន្តា ភិក្ខូ មនុស្សលោកេ, តេ សន្ធាយ “**អស្មា លោកា**”តិ អាហ, តទញ្ញំ សន្ធាយ “**បរលោក**”ន្តិ។ តស្ស តស្ស វា បុគ្គលស្ស យថាធិប្បេតោ អយំ លោកោ, តទញ្ញោ បរលោកោ។

ទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បុគ្គលសុត្តវណ្ណនា

១៣៣. សមដ្ឋិកាលោតិ សមេន អាការេន លទ្ធព្ពអដ្ឋិកាលោ។ **គិរិបរិក្ខេបេ**តិ បញ្ចហិ គិរីហិ បរិក្ខិត្តត្តា “គិរិបរិក្ខេបោ”តិ លទ្ធនាមេ រាជគហេ។

បុគ្គលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. ទុគ្គតសុត្តវណ្ណនា

១៣៤. ទុគ្គតន្តិ កិច្ឆជីវិកត្តា សព្ពថា ទុក្ខំ គតំ ឧបគតំ។ តថាភូតោ បន ទលិទ្ទោ វរាកោ នាម ហោតីតិ វុត្តំ “**ទលិទ្ទំ កបណ**”ន្តិ។ **ហត្ថបាទេហី**តិ និទស្សនមត្តំ, អញ្ញេហិបិ សរីរាវយវេហិ ទុស្សណ្ឋានេហិ ឧបេតោ ទុរូបេតោ ឯវាតិ។

ទុគ្គតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សុខិតសុត្តវណ្ណនា

១៣៥. សុខិតន្តិ សញ្ជាតសុខំ។ តេនាហ “**សុខសមប្បិត**”ន្តិអាទិ។ **សុសជ្ជិតន្តិ** សុខុមុបករណេហិ សព្ពថា សជ្ជិតំ។

សុខិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តឹសមត្តសុត្តវណ្ណនា

១៣៦. ធុតង្គសមាទានវសេន, ន អរញ្ញវាសាទិមត្តេន។ **សសំយោជនា** សព្ពសោ សំយោជនានំ អប្បហីនត្តា, ន បុថុជ្ជនភាវតោ។ **ឯកេកវណ្ណកាលោវ គហេតព្ពោ**តិ ឯតេន មហីសាទីនំ រស្សទីឃបិង្គលាទីសុ ឯកេកានេវ គហេត្វា ទស្សេតិ។

តឹសមត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤-៩. មាតុសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣៧-១៤២. លិង្គនិយមេន ចេវ ចក្កវាឡនិយមេន ចាតិ “បុរិសានញ្ហិ មាតុគាមកាលោ, មាតុគាមានញ្ច បុរិសកាលោ”តិ យថា សត្តសន្តានេ លិង្គនិយមោ នត្ថិ, ឯវំ កទាចិ ឥមស្មឹ ចក្កវាឡេ និព្ពត្តន្តិ, កទាចិ អញ្ញតរស្មិន្តិ ចក្កវាឡនិយមោបិ នត្ថិ។ ឯវមេវ បិតេ

ចក្កវាឡេ មាតុគាមកាលេ នមាតាភូតបុព្ពោ នត្ថីតិអាទិនា លិង្គនិយមេន ចក្កវាឡនិយមោ ច វេទិតព្ពោ។ តេនាហ “**តេសូ**”តិអាទិ។

មាតុសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. វេបុល្លបព្ពតសុត្តវណ្ណនា

១៤៣. ឯកំ អបទានំ អាហរិត្វា ទស្សេតិ “ឯវំ សំវេគំ ជនេត្វា ភិក្ខូ វិសេសំ បាបេស្សាមី”តិ។ **ចតូហេន អារោហន្តិ** ចតុយោជនុព្ពេធត្តា។ **តិន្នំ ពុទ្ធាន**ន្តិ កកុសន្ធស្ស កោណាគមនស្ស ចាតិ ឥមេសំ តិន្នំ ពុទ្ធានំ។ “តិវរា រោហិតស្សា សុប្បិយា”តិ មនុស្សានំ តស្មឹ តស្មឹ កាលេ សមញ្ញា តត្ថ ទេសនាមវសេន ជាតាតិ វេទិតព្ពា, យថា ឯតរហិ មាគធាតិ។

បុន វស្សសតន្តិ បឋមវស្សសតតោ ឧបរិវស្សសតំ ជីវនកោ នាម មនុស្សោ នត្ថិ។ **បរិហីនសទិសំ កតំ** ទេសនាយ។ **វឌ្ឍិត្វា**តិ ទសវស្សាយុកភាវតោ បដ្ឋាយ យាវ អសង្ខេយ្យាយុកភាវា វឌ្ឍិត្វា។ “បរិហីន”ន្តិ វត្វា តំ បរិហីនភាវំ ទស្សេន្តោ “**កថ**”ន្តិអាទិមាហ។ **យំ អាយុប្បមាណេសូ**តិ យត្តកំ អាយុប្បមាណេសូតិ។

វេបុល្លបព្ពតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

អនមតគ្គសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. កស្សបសំយុត្តំ

១. សន្តុដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

១៤៤. សន្តុដ្ឋោតិ សកេន ឧច្ចាវចេន បច្ចយេន សមមេវ ច តុស្សនកោ។ តេនាហ **“ឥតរីតរេនា”**តិអាទិ។ តត្ថ ទុវិធំ ឥតរីតរំ – បាកតិកំ, ញាណសញ្ចនិតញ្ចាតិ។ តត្ថ បាកតិកំ បដិក្ខិបិត្វា ញាណសញ្ចនិតមេវ ទស្សេន្តោ **“ថូលសុខុមា”**តិអាទិមាហ។ ឥតរំ វុច្ចតិ ហីនំ បណីតតោ អញ្ញត្តា។ តថា បណីតម្បិ ឥតរំ ហីនតោ អញ្ញត្តា។ អបេក្ខាសទ្ទា ហិ ឥតរីតរាតិ។ ឥតិ យេន កេនចិ ហីនេន វា បណីតេន វា ចីវរាទិបច្ចយេន សន្តុស្សិតោ តថាប វត្តោ អលោភោ ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសោ, តំសមង្គិតាយ សន្តុដ្ឋោ។ យថាលាភំ អត្តនោ លាភានុរូបំ សន្តោសោ **យថាលាភសន្តោសោ**។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ លព្ភតីតិ វា លាភោ, យោ យោ លាភោ យថាលាភោ, តេន សន្តោសោ **យថាលាភសន្តោសោ។ ពល**ន្តិ កាយពលំ។ **សារុប្ប**ន្តិ ភិក្ខុនោ អនុច្ចវិកតា។

យថាលទ្ធតោ អញ្ញស្ស អបត្ថនា នាម សិយា អប្បិច្ឆតាយ បវត្តិអាការោតិ តតោ វិនិវត្តិតមេវ សន្តោសស្ស សរូបំ ទស្សេន្តោ **“លភន្តោបិ ន គណ្ហាតី”**តិ អាហ។ **តំ បរិវត្តេត្វា**តិ បកតិទុព្ពលាទីនំ គរុចីវរំ ន ផាសុភាវាវហំ សរីរខេទាវហញ្ច ហោតីតិ បយោជនវសេន, នាត្រិច្ឆតាទិវសេន បរិវត្តេត្វា។ លហុកចីវរបរិភោគេ សន្តោសវិរោធិ ន ហោតីតិ អាហ **“លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតី”**តិ។ មហគ្ឃចីវរំ ពហូនិ វា ចីវរានិ លភិត្វា តានិ វិស្សជ្ជេត្វា អញ្ញស្ស គហណំ យថាសារុប្បនយេ ឋិតត្តា ន សន្តោសវិរោធីតិ អាហ **“តេសំ…បេ…. ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតី”**តិ។ ឯវំ សេសបច្ចយេសុ យថាពលយថាសារុប្បនិទ្ទេសេសុ **អបិ**-សទ្ទគ្គហណេ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។

បកតីតិ វាចាបកតិអាទិកា។ អវសេសនិទ្ទាយ អភិភូតត្តា បដិពុជ្ឈតោ សហសា បាបកា វិតក្កា បាតុភវន្តីតិ។

មុត្តហរីតកន្តិ គោមុត្តបរិភាវិតំ, បូតិភាវេន វា ឆឌ្ឌិតត្តា មុត្តហរីតកំ។ **ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិត**ន្តិ “បូតិមុត្តភេសជ្ជំ និស្សាយ យា បព្ពជ្ជា”តិអាទិនា សម្មាសម្ពុទ្ធាទីហិ បសត្ថំ។

ឯកោ ឯកច្ចោ **សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ ន កថេតិ** សេយ្យថាបិ អាយស្មា ពាកុលត្ថេរោ។ **ន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ** សេយ្យថាបិ ថេរោ ឧបនន្ទោ សក្យបុត្តោ។ **នេវ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, ន សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ** សេយ្យថាបិ ថេរោ លាឡុទាយី។ **អយ**ន្តិ អាយស្មា មហាកស្សបោ។ **អនេសន**ន្តិ អយោនិសោ មិច្ឆាជីវវសេន បច្ចយបរិយេសនំ។ **ឧត្តសតី**តិ “កថំ នុ ខោ លភេយ្យ”ន្តិ ជាតុត្តាសេន ឧត្តសតិ។ តថា **បរិតស្សតិ**។ **អយ**ន្តិ មហាកស្សបត្ថេរោ។ **ឯវំ** យថាវុត្តឯកច្ចភិក្ខុ វិយ **ន បរិតស្សតិ,** អលាភបរិត្តាសេន វិឃាតប្បត្តិយា ន បរិត្តាសំ អាបជ្ជតិ។ លោភោយេវ អារម្មណេន សទ្ធឹ គន្ថនដ្ឋេន ពជ្ឈនដ្ឋេន គេធោ **លោភគេធោ។ មុច្ឆ**ន្តិ គេធំ មោមូហត្តភាវំ។ **អាទីនវ**ន្តិ ទោសំ។ **និស្សរណមេវា**តិ ចីវរេ ឥទមត្ថិតាទស្សនបុព្ពកំ អលគ្គភាវសង្ខាតនិយ្យានមេវ បជានន្តោ។ **យថាលទ្ធាទីន**ន្តិ យថាលទ្ធបិណ្ឌបាតាទីនំ។ និទ្ទារណេ ចេតំ សាមិវចនំ។

យថា មហាកស្សបត្ថេរោតិ អត្តនា វត្តព្ពនិយាមេន វទតិ, ភគវតា បន វត្តព្ពនិយាមេន “យថា កស្សបោ ភិក្ខូ”តិ ភវិតព្ពំ។ **កស្សបេន** និទស្សនភូតេន។ **កថនំ នាម ភារោ** “មុត្តោ មោចេយ្យ”ន្តិ បដិញ្ញានុរូបត្តា។ **បដិបត្តី បរិបូរំ កត្វា បូរណំ ភារោ** សត្ថុ អាណាយ សិរសា សម្បដិច្ឆិតព្ពតោ។

សន្តុដ្ឋសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អនោត្តប្បីសុត្តវណ្ណនា

១៤៥. តេន វហិតោតិ តេន សម្មាវាយាមេន វហិតោ។ **និព្ពាយោ**តិ ភយរហិតោ។ កុសលានុប្បាទនម្បិ ហិ សាវជ្ជមេវ អញ្ញាណាលសិយហេតុកត្តា។ **សម្ពុជ្ឈនត្ថាយា**តិ អរិយមគ្គេហិ សម្ពុជ្ឈនាយ។ **យោគេហិ ខេមំ** តេហិ អនុបទ្ទុតត្តា។

មនុញ្ញវត្ថុន្តិ មនោរមំ លោភុប្បត្តិការណំ។ **យថា វា តថា វា**តិ សុភសុខាទិវសេន។ **តេ**តិ លោភាទយោ។ **អនុប្បន្នាតិ វេទិតព្វា** តថារូបេ វត្ថារម្មណេ តថា អនុប្បន្នបុព្ពត្តា។ **អញ្ញថា**តិ វុត្តនយេនេវ វត្ថារម្មណេហិ អយោជេត្វា គយ្ហមានេ។ **វត្ថុម្ហី**តិ ឧបដ្ឋាកាទិចីវរាទិវត្ថុម្ហិ។ **អារម្មណេ**តិ មនាបិយាទិភេទេ អារម្មណេ។ **តាទិសេន បច្ចយេនា**តិ អយោនិសោមនសិការសតិវោស្សគ្គាទិបច្ចយេន ។ **ឥមេ**តិ វុត្តនយេន បច្ចយលាភេន បច្ឆា ឧប្បជ្ជមានា បាឡិយំ តថា វុត្តាតិ ទដ្ឋព្វំ។ ឯវំ ឧប្បជ្ជមានតាយ **នប្បហីយន្តិ នាម**។ អនុប្បាទោ ហិ បរមត្ថតោ បហានំ កថិតំ, តស្មា តត្ថ កថិតនយេនេវ គហេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

អប្បដិលទ្ធាតិ អនុប្បត្តិយា។ **តេ**តិ យថាវុត្តសីលាទិអនវជ្ជធម្មា។ **បដិលទ្ធា**តិ អធិគតា។ “សីលាទិធម្មា”តិ ឯត្ថ យទិ មគ្គផលានិបិ គហិតានិ, អថ កស្មា “បរិហានិវសេនា”តិ វុត្តន្តិ អាហ “**ឯត្ថ ចា**”តិអាទិ។ **ឥមស្ស បន សម្មប្បធានស្សា**តិ ចតុត្ថស្ស សម្មប្បធានស្ស វសេន។ **អយំ ទេសនា**តិ “ឧប្បន្នា មេ កុសលា ធម្មា និរុជ្ឈមានា អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យុ”ន្តិ អយំ ទេសនា កតា។ **ទុតិយមគ្គោ វា...បេ.... សំវត្តេយ្យា**តិ ឥទំ អាយតឹ សត្តសុ អត្តភាវេសុ ឧប្បជ្ជមានទុក្ខសង្ខាតអនត្ថុប្បត្តឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ “អាតាបី ឱត្តប្បី ភព្វោ សម្ពោធាយា”តិអាទិវចនតោ “**ឥមេ ចត្តារោ សម្មប្បធានា បុព្ពភាគវិបស្សនាវសេន កថិតា**”តិ វុត្តំ។

អនោត្តប្បីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ចន្ទូបមសុត្តវណ្ណនា

១៤៦. បិយមនាបនិច្ចនវកាទិគុណេហិ ចន្ទោ ឧបមា ឯតេសន្តិ **ចន្ទូបមា។ សន្តវា**ទីនិ បទានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ **បរិយុដ្ឋានំ** បុន ចិត្តេ កិលេសាធិគមោ។ សព្ពេហិបិ បទេហិ កត្ថចិ សត្តេ អនុរោធវិរោធាភាវមាហ។ អត្តនោ បន សោម្មភាវេន **មហាជនស្ស បិយោ មនាបោ**។ យទត្ថមេត្ថ ចន្ទូបមា អាហដា, តំ ទស្សេន្តោ “**ឯវ**”ន្តិអាទិមាហ។ ន កេវលំ ចន្ទូបមតាយ ឯត្តកោ ឯវ គុណោ, អថ ខោ អញ្ញេបិ សន្តីតិ តេ ទស្សេតុំ “**អបិចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឯវមាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន យថា។ ចន្ទោ លោកានុគ្គហេន អជវីថិអាទិកា នានាវីថិយោ បដិបជ្ជតិ, ឯវំ ភិក្ខុ តំ តំ ទិសំ ឧបគច្ឆតិ កុលានុទ្ទយាយ។ យថា ចន្ទោ កណ្ហបក្ខតោ សុក្កបក្ខំ ឧបគច្ឆន្តោ កលាហិ វឌ្ឍមានោ ហុត្វា និច្ចនវោ ហោតិ, ឯវំ ភិក្ខុ កណ្ហបក្ខំ បហាយ សុក្កបក្ខំ ឧបគន្ត្វា គុណេហិ វឌ្ឍមានោ លោកស្ស វា បាមោជ្ជបាសំសត្តោ និច្ចនវតាយ ចន្ទសមចិត្តោ អធុនុបសម្បន្នោ វិយ ច និច្ចនវោ ហុត្វា ចរតិ។

អបកស្សិត្វាតិ កិលេសកាមវត្ថុកាមេហិ វិវេចេត្វា។ តំ នេក្ខម្មាភិមុខំ កាយចិត្តានំ អាកឌ្ឍនំ កាយតោ អបនយនញ្ច ហោតីតិ អាហ “**អាកឌ្ឍិត្វា អបនេត្វាតិ អត្ថោ**”តិ។ ចតុក្កញ្ចេត្ថ សម្ភវតីតិ តំ ទស្សេតុំ “**យោ ហិ ភិក្ខូ**”តិអាទិ វុត្តំ។

និច្ចនវយាតិ “និច្ចនវកា”ឥច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ។ ក-សទ្ទេន ហិ បទំ វឌ្ឍិតំ, ក-ការស្ស ច យ-ការាទេសោ។ **ឯវំ វិចរិស្សូ**តិ កិញ្ចក្ខវសេន បរិគ្គហាភាវេន យថា ឥមេ, ឯវំ វិចរិសុ អញ្ញេតិ អនុកម្បមានា។

ទ្វេភាតិកវត្ថូតិ ទ្វេភាតិកត្ថេរបដិពទ្ធំ វត្ថុំ។ **អប្បតិរូបករណ**ន្តិ ភិក្ខូនំ អសារុប្បករណំ។ **អាធាយិត្វា**តិ អារោបនំ បបេត្វា។ **តថា**តិ យថា សង្ឃមជ្ឈេ គណមជ្ឈេ ច, តថា វុឌ្ឍតរេ បុគ្គលេ អប្បតិរូបករណំ។ **ឯវមាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អន្តរឃរប្បវេសនេ អញ្ញត្ថ ច យថាវុត្តតោ អញ្ញំ អសារុប្បកិរិយំ សង្គណ្ហាតិ។ **ឥត្ថេវា**តិ សង្ឃមជ្ឈេ គណមជ្ឈេ **បុគ្គលស្ស ច** វុឌ្ឍស្ស **សន្តិកេ**។

យថាវុត្តេសុ អញ្ញេសុ ច **តេសុ ឋានេសុ។ បាបិច្ឆតាបិ មនោបាគព្ភិយ**ន្តិ ឯតេនេវ កោធូបនាហាទីនំ សមុទាចារោ មនោបាគព្ភិយន្តិ ទស្សិតំ ហោតិ។

ឯកតោ ភារិយន្តិ បិដ្ឋិបស្សតោ ឱនតំ។ **វាយុបត្ថម្ភ**ន្តិ ចិត្តសមុដ្ឋានវាយុនា ឧបត្ថម្ភនំ។ អនុព្ពេជេត្វា ចិត្តន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ ចិត្តស្ស ហិ គតោ អនុព្ពេជនំ គទនុនយនំ។ តេនាហ “**សម្បិយាយមានោ ឱលោកេតី**”តិ។ **វាយុបត្ថម្ភកំ គាហាបេត្វា**តិ កាយំ តថា ឧបត្ថម្ភកំ កត្វា។

ឱបម្មសំសន្ទនំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ កាមគិទ្ធតាយ **ហីនាធិមុត្តិកោ**, អវិសុទ្ធសីលាចារតាយ **មិច្ឆាបដិបន្នោ**។

អង្គុលិំ និក្ខន្តបភា អាកាសសញ្ចលនេន ទិគុណា ហុត្វា អាកាសេ វិចរិស្សូតិ អាហ “**យមកវិជ្ជុតំ ចារយមានោ វិយា**”តិ។ “អាកាសេ បាណឹ ចាលេសី”តិ បទស្ស អញ្ញត្ថ អនាគតត្តា “**អសម្ភិន្នបទ**”ន្តិ វុត្តំ។ **អត្តមនោ**តិ

បីតិសោមនស្សេហិ គហិតមនោ។ យញ្ហិ ចិត្តំ អនវជ្ជំ បីតិសោមនស្សសហិតំ, តំ សសន្តកំ ហិតសុខាវហត្តា។ តេនាហ **“សកមនោ”**តិអាទិ។ **ន ទោមនស្សេន…បេ…. គហិតមនោ** សកចិត្តស្ស តព្ពិរុទ្ធត្តា។ **បុរិមនយេនេវា**តិ “ឥទានិ យោ ហីនាធិមុត្តិកោ”តិអាទិនា បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ។

បសន្នាការន្តិ បសន្នេហិ កាតព្ពកិរិយំ។ តំ សរូបតោ ទស្សេតុំ **“ចីវរាទយោ បច្ចយេ ទទេយ្យុ”**ន្តិ។ **តថភាវាយា**តិ យទត្ថំ ភគវតា ធម្មោ ទេសិតោ, យទត្ថញ្ច សាសនេ បព្ពជ្ជា, តទត្ថាយ ។ **រក្ខណភាវ**ន្តិ អបាយភយតោ ច រក្ខណជ្ឈាសយំ។ **ចន្ទោបមាទិវសេនា**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អាកាសេ ចលិតបាណិ វិយ កត្ថចិ អលគ្គតាយ បរិសុទ្ធជ្ឈាសយតា សត្តេសុ ការុញ្ញន្តិ ឯវមាទីនំ សង្គហោ។

ចន្ទូបមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កុលូបកសុត្តវណ្ណនា

១៤៧. កុលានិ ឧបគច្ឆតីតិ **កុលូបកោ។ សន្ទីយតី**តិ សព្ពសោ ទីយតិ, អវខណ្ឌីយតីតិ អត្ថោ។ សា បន អវខណ្ឌិយនា ទុក្ខាបនា អឌ្ឌិយនា ហោតីតិ វុត្តំ **“អឌ្ដីយតី”**តិ។ តេនាហ ភគវា “សោ តតោនិទានំ ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទយតី”តិ។ **វុត្តនយានុសារេន** ហេដ្ឋា វុត្តនយស្ស អនុសរណេន។

កុលូបកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ជិណ្ណសុត្តវណ្ណនា

១៤៨. **ឆិន្នភិន្នដ្ឋានេ** ឆិទ្ទស្ស អបុថុលត្តា អគ្គឡំ អទត្វាវ សុត្តេន សំសិព្ពនមត្តេន អគ្គឡទានេន ច ឆិទ្ទេ បុថុលេ។ **និព្ពសនានី**តិ ចិរនិសេវិតវសនកិច្ចានិ, បរិភោគជិណ្ណានីតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“បុព្ពេ…បេ…. លទ្ធនាមានី”**តិ, សញ្ញាបុព្ពកោ វិធិ អនិច្ចោតិ **“គហបតានី”**តិ វុត្តំ យថា “វីរិយ”ន្តិ។

សេនាបតិន្តិ សេនាបតិភាវិនំ, សេនាបច្ចារហន្តិ អត្ថោ។ **អត្តនោ កម្មេនា**តិ អត្តនា កាតព្ពកម្មេន។ **សោ**តិ សត្ថា។ **តស្មិ**ន្តិ មហាកស្សបត្ថេរេ ករោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ន ករោតី**តិ វុត្តមត្ថំ វិវរន្តោ **“កស្មា”**តិអាទិមាហ។ យទិ សត្ថា ធុតង្គានិ ន វិស្សជ្ជាបេតុកាមោ, អថ កស្មា “ជិណ្ណោសិ ទានិ ត្វ”ន្តិអាទិមវោចាតិ អាហ **“យថា បនា”**តិអាទិ។

ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារន្តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ផាសុវិហារំ។ **អមានុសិកា សវនរតី**តិ អតិក្កន្តមានុសិកាយ អរញ្ញសទ្ទប្បត្តិយា អរញ្ញេហំ វសាមីតិ វិវេកវាសូបនិស្សយាធីនសទ្ទសវនបច្ចយា ធម្មរតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **អបរោ**តិ អញ្ញោ, ទុតិយោតិ អត្ថោ។ **តត្ថេវា**តិ តស្មិំយេវ ឯកស្ស វិហរណដ្ឋានេ វិហរណសមយេ ច ផាសុ ភវតិ ចិត្តវិវេកសម្ភវតោ។ តេនាហ **“ឯកស្ស រមតោ វនេ”**តិ។

តថាតិ យថា អារញ្ញិកស្ស រតិ, តថា បិណ្ឌបាតិកស្ស លព្ភតិ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ។ ឯស នយោ សេសេសុ។ អបិណ្ឌបាតិកាធីនោ ឥតរស្ស វិសេសជោតកោតិ តមេវស្ស វិសេសំ ទស្សេតុំ **“អកាលចារី”**តិអាទិ វុត្តំ។

អម្ហាកំ សលាកំ គហេត្វា ភត្តត្ថាយ គេហំ អនាគច្ឆន្តស្ស សត្តាហំ ន បាតេតព្ពន្តិ សាមិកេហិ ទិន្នត្តា **សត្តាហំ សលាកំ ន លភតិ,** ន កតិកវសេន។ បិណ្ឌចារិកវត្តេ អវត្តនតោ **“យស្ស ចេសា”**តិអាទិ វុត្តំ។

បឋមតរំ កាតព្ពំ យំ, តំ **វត្តំ,** ឥតរំ **បដិវត្តំ**។ មហន្តំ វា **វត្តំ,** ខុទ្ទកំ **បដិវត្តំ**។ កេចិ “វត្តបដិបត្តិ”ន្តិ បឋន្តិ, វត្តស្ស ករណន្តិ អត្ថោ។ ឧទ្ធរណ-អតិហរណ-វីតិហរណវោស្សជ្ជន-សន្និក្ខេបន-សន្និរុម្ភនានំ វសេន **ឆ កោដ្ឋាសេ។ គរុភាវេនា**តិ ថិរភាវេន។

“អមុកស្មិំ សេនាសនេ វសន្តា ពហុំ វស្សាវាសិកំ លភន្តី”តិ តថា **ន វស្សាវាសិកំ បរិយេសន្តោ ចរតិ** វស្សាវាសិកស្សេវ អគ្គហណតោ។ តស្មា សេនាសនផាសុកំយេវ ចិន្តេតិ។ **តេន** ពហុបរិក្ខារភាវេន **ផាសុវិហារោ នត្ថិ** បរិក្ខារានំ រក្ខណបដិជគ្គនាទិទុក្ខពហុលតាយ។ **អប្បិច្ឆាទីន**ន្តិ អប្បិច្ឆសន្តុដ្ឋាទីនំយេវ លព្ភតិ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ។

ជិណ្ណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឱវាទសុត្តវណ្ណនា

១៤៩. អត្តនោ ឋានេតិ សព្រហ្មចារីនំ ឱវាទកវិញ្ញាបកភាវេន អត្តនោ មហាសាវកដ្ឋានេ ឋបនត្ថំ។ អថ វា យស្មា “អហំ ទានិ ន ចិរំ ឋស្សាមិ, តថា សារិបុត្តមោគ្គល្លានា, អយំ បន វីសំវស្សសតាយុកោ, ឱវទន្តោ អនុសាសន្តោ មមច្ចយេន ភិក្ខូនំ មយា កាតព្ពកិច្ចំ ករិស្សតី”តិ អធិប្បាយេន ភគវា ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តស្មា **អត្តនោ ឋានេ**តិ សត្ថារា កាតព្ពឱវាទទាយកដ្ឋានេ។ តេនាហ “**ឯវំ បនស្សា**”តិអាទិ។ យថាហ ភគវា “ឱវទ, កស្សប...បេ.... ត្វំ វា”តិ។ **ទុក្ខេន វត្តព្ពា** អប្បទក្ខិណគ្គាហិភាវតោ។ **ទុព្ពចភាវករណេហី**តិ កោធូបនាហាទីហិ។ អនុសាសនិយា បទក្ខិណគ្គហណំ នាម អនុធម្មចរណំ, ធិន្នបដិបត្តិ កតា វាមគ្គាហោ នាមាតិ អាហ “**អនុសាសនិ**”ន្តិអាទិ។ **អតិក្កម្ម វទន្តេ**តិ អញ្ញមញ្ញំ អតិក្កមិត្វា អតិមញ្ញិត្វា វទន្តេ។ **ពហុំ ភាសិស្សតី**តិ ធម្មំ កថេន្តោ កោ វិបុលំ កត្វា កថេស្សតិ។ **អសហិត**ន្តិ បុព្ពេនាបរំ នសហិតំ ហេតុបមាវិរហិតំ។ **អមធុរ**ន្តិ ន មធុរំ ន កណ្ណសុខំ ន បេមនីយំ។ **លហុញ្ចេវ ឧដ្ឋាតិ** អប្បវត្តនេន កូលដ្ឋានំ វិយ តស្ស កថនំ។

ឱវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ទុតិយឱវាទសុត្តវណ្ណនា

១៥០. ឱកប្បនសទ្ធាតិ សទ្ទេយ្យវត្ថុំ ឱគាហិត្វា “ឯវមេត”ន្តិ កប្បនសទ្ធា។ **កុសលធម្មជាននបញ្ញា**តិ អនវជ្ជធម្មានំ សព្ពសោ ជាននបញ្ញា។ **បរិហាន**ន្តិ សព្ពាហិ សម្បត្តីហិ បរិហានំ។ ន ហិ កល្យាណមិត្តរហិតស្ស កាចិ សម្បត្តិ នាម អត្ថីតិ។

ទុតិយឱវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. តតិយឱវាទសុត្តវណ្ណនា

១៥១. បុព្ពេតិ បឋមពោធិយំ។ **ឯតរហី**តិ ឥតោ បច្ឆិមេ កាលេ។ **ការណបដ្ឋបនេ**តិ ការណារម្ភេ។ **តេសុ** វុត្តគុណយុត្តេសុ **ថេរេសុ។ តស្មិ**ន្តិ តស្មិំ យថាវុត្តគុណយុត្តេ បុគ្គលេ។ **ឯវំ សក្ការ កយិរមានេ**តិ “ភទ្ទកោ វតាយំ ភិក្ខូ”តិ អាទរជាតេហិ ភិក្ខូហិ សក្ការេ កយិរមានេ។ **ឥមេ** សព្រហ្មចារី។ “ឯហិ ភិក្ខូ”តិ តំ ភិក្ខុំ អត្តនោ មុខាភិមុខំ ករោន្តា វទន្តិ។ **យញ្ហិ ត**ន្តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ **ឧបទ្ទវោ**តិ វុច្ចតិ អនត្ថជននតោ។ បត្ថយតិ ភជតិ ពជ្ឈតីតិ **បត្ថនា,** អភិសង្គោតិ អាហ “**អភិបត្ថនាតិ អធិមត្តបត្ថនា**”តិ។

តតិយឱវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឈានាភិញ្ញសុត្តវណ្ណនា

១៥២. យាវទេវាតិ ឥមិនា សមានត្ថំ “យាវទេ”តិ ឥទំ បទន្តិ អាហ “**យាវទេ អាកង្ខាមីតិ យាវទេវ ឥច្ឆាមី**”តិ។ យទិច្ឆកំ ឈានសមាបត្តីសុ វសីភាវទស្សនត្ថំ តទេតំ អារទ្ធំ។ **វិត្តារិតមេវ,** តស្មា តត្ថ វិត្ថារិតមេវ គហេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ **អាសវានំ ខយា**តិ អាសវានំ ខយហេតុ អរិយមគ្គេន សព្ពសោ អាសវានំ ខេបិតត្តា។ **អបច្ចយភូត**ន្តិ អារម្មណបច្ចយភាវេន អបច្ចយភូតំ។

ឈានាភិញ្ញសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឧបស្សយសុត្តវណ្ណនា

១៥៣. លាភសក្ការហេតុបិ ឯកច្ចេ ភិក្ខូ ភិក្ខុនុបស្សយំ គន្ត្វា ភិក្ខុនិយោ ឱវទន្តិ, ឯវមេវំ អយំ បន ថេរោ ន លាភសក្ការហេតុ ភិក្ខុនុបស្សយគមនំ យាចតិ, អថ កស្មាតិ អាហ “**កម្មដ្ឋានត្ថិកា**”តិអាទិ។ ឯសោ ហិ អានន្ទត្ថេរោ ឧស្សុក្កាបេត្វា បដិបត្តិគុណំ ទស្សេន្តោ យស្មា តា ភិក្ខុនិយោ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានិកា, តស្មា បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ ឧទយព្ពយាទិបកាសនិយា ធម្មកថាយ វិបស្សនាបដិបត្តិសម្បទំ ទស្សេសិ។ អនិច្ចាទិលក្ខណានិ ចេវ ឧទយព្ពយាទិកេ ច សម្មា ទស្សេសិ។ ហត្ថេន គហេត្វា វិយ បច្ចក្ខតោ ទស្សេសិ។ **សមាទបេសី**តិ តត្ថ លក្ខណារម្មណិកវិបស្សនំ សមាទបេសិ។ យថា វីថិបដិបន្នោ ហុត្វា បវត្តតិ, ឯវំ **គណ្ហាបេសិ។ សមុត្តេជេសី**តិ វិបស្សនាយ អារទ្ធាយ សង្ខារានំ ឧទយព្ពយាទីសុ ឧបដ្ឋហន្តេសុ យថាកាលំ បគ្គហសមុបេក្ខណេហិ ពោជ្ឈង្គានំ អនុបវត្តនេន ភាវនាមជ្ឈិមវីថឹ បាបេត្វា យថា វិបស្សនាញាណំ សុប្បសន្នំ ហុត្វា វហតិ, ឯវំ តន្ទ្រិយានំ

វិសទភាវករណេន វិបស្សនាចិត្តំ សម្មា ឧត្តេជេសិ, និព្ពានវសេន វា សមាទបេសិ។ **សម្បហំសេសី**តិ តថា បវត្តិយ មានាយ វិបស្សនាយ សមប្បវត្តភាវនាវសេន ឧបរិ លទ្ធព្ពភាវនាវសេន ចិត្តំ សម្បហំសេសិ, លទ្ធស្សាទវសេន សុដ្ឋុ តោសេសិ។ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

មនុតេ បរិញ្ញាទិវសេន សច្ចានិ ពុជ្ឈតីតិ **មុនិ។ តេ**តិ តំ។ ឧបយោគត្ថេ ហិ ឥទំ សាមិវចនំ។ **ឧត្តរី**តិ ឧបរិ, តវ យថាភូតសភាវតោ បរតោតិ អត្ថោ។ បក្ខបតិតោ អគតិគមនំ **អតិរេកឱកាសោ។ ឧបបរិក្ខី**តិ អនុវិច្ច និវារកោ ន ពហុមតោ។ **ពុទ្ធបដិភាគោ** ថេរោ។ “ពាលា ភិក្ខុនី ទុក្កាសិតំ អាហា”តិ អវត្វា “ខមថ, ភន្តេ”តិ វ ទន្តេន បក្ខបាតេន វិយ វុត្តំ ហោតីតិ អាហ “**ឯកា ភិក្ខុនី ន វារិតា**”តិអាទិ។

ចុតា សលិង្គតោ នដ្ឋា, ទេសន្តរបក្កមេន អទស្សនំ ន គតា។ **កណ្ដកសាខា វិយា**តិ កុរណ្ដកអបាមគ្គ កណ្ដកលសិកាហិ សាខា វិយ។

ឧបស្សយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ចីវរសុត្តវណ្ណនា

១៥៤. រាជគហស្ស ទក្ខិណភាគេ គិរិ ទក្ខិណាគិរិ ណ-ការេ អ-ការស្ស ទីឃំ កត្វា, តស្ស ទក្ខិណភាគេ ជនបទោបិ “**ទក្ខិណាគិរី**”តិ វុច្ចតិ, “គិរិតោ ទក្ខិណភាគោ”តិ កត្វា។ **ឯកទិវសេនា**តិ ឯកេន ទិវសេន ឧប្បព្ពាជេសុំ តេសំ សទ្ធាបព្ពជិតាភាវតោ។

យត្ថ ចត្តារោ វា ឧត្តរិ វា ភិក្ខូ អកប្បិយនិមន្តនំ សាទិយិត្វា បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរំ ភោជនំ ឯកតោ បដិគ្គណ្ហិត្វា ភុញ្ជន្តិ, ឯតំ គណភោជនំ នាម, តំ តិណ្ណំ ភិក្ខូនំ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ “**តិកភោជនំ បញ្ញត្ត**”ន្តិ វចនេន គណភោជនំ បដិក្ខិត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តយោ អត្ថវសេ បដិច្ច អនុញ្ញាតត្តាបិ “**តិកភោជន**”ន្តិ វទន្តិ។

“ទុម្មង្កូនំ និគ្គហោ ឯវ បេសលានំ ផាសុវិហារោ”តិ ឥទំ ឯកំ អង្គំ។ តេនេវាហ “**ទុម្មង្កូនំ និគ្គហេនេវា**”តិអាទិ។ “យថា ទេវទត្តោ…បេ.... សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យុ”ន្តិ **ឥមិនា ការណេន** តិកភោជនំ បញ្ញត្តំ។

អថ កិញ្ចរហីតិ អថ កស្មា ត្វំ អសម្បន្នគណំ ពន្ធិត្វា ចរសីតិ អធិប្បាយោ។ អសម្បន្នាយ បរិសាយ ចារិកាចរណំ កុលានុទ្ទយាយ ន ហោតិ, កុលានំ ឃាតិតត្តាតិ អធិប្បាយេន ថេរោ “**សស្សឃាតំ មញ្ញេ ចរសី**”តិអាទិមវោច។

សោចេន្តោ តស្សា អតិវិយ បរិសុទ្ធភាវទស្សនេន។ **ឧទ្ទិសិតុំ ន ជានាមិ** តថា ចិត្តស្សេវ អនុប្បន្នបុព្ពត្តា។ **កិញ្ចនំ** កិលេសវត្ថុ។ សង្កហេតព្ពខេត្តវត្ថុ **បលិពោធោ**, អាលយោ អបេក្ខា។ **ឱកាសាភាវតោ**តិ ពហុកិច្ច ករណីយតាយ កុសលកិរិយាយ ឱកាសាភាវតោ។ **សន្និបាតដ្ឋានតោ**តិ សង្កេតំ កត្វា វិយ កិលេសរជានំ តត្ថ សន្និជ្ឈបវត្តនតោ។

សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយន្តិ អធិសីលសិក្ខាទិសិក្ខត្តយសង្គហំ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ ចរិយំ។ ខណ្ឌាទិភាវាបាទនេន **អខណ្ឌំ កត្វា**។ លក្ខណវចនញ្ចេតំ។ កិញ្ចិ សិក្ខេកទេសំ អសេសេត្វា ឯកន្តេនេវ បរិបូរេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិបុណ្ណំ**។ ចិត្តុប្បាទមត្តម្បិ សំកិលេសមលំ អនុប្បាទេត្វា អច្ចន្តមេវ វិសុទ្ធំ កត្វា បរិហរិតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិសុទ្ធំ**។ តតោ ឯវ សង្ខំ វិយ លិខិតន្តិ **សង្ខលិខិតំ**។ តេនាហ “**លិខិតសង្ខសទិស**”ន្តិ។ ទាឋិកាបិ តគ្គហណេនេវ គហេត្វា “មស្សុ”ត្វេវ វុត្តំ, ន ឯត្ថ កេវលំ មស្សុយេវាតិ អត្ថោ។ កសាយេន រត្តានិ **កាសាយានិ**។

វង្គសាដកោតិ វង្គទេសេ ឧប្បន្នសាដកោ។ **ឯសា**តិ មហាកស្សបត្ថេរោ។ **អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ** បណិធានតោ បភុតិ, អយំ ឥទានិ វុច្ចមានា។ អគ្គសាវកទ្វយំ ឧបាទាយ តតិយត្តា “**តតិយសាវក**”ន្តិ វុត្តំ។ **អឌ្ឍសដ្ឋិភិក្ខុសតសហស្ស**ន្តិ ភិក្ខូនំ សតសហស្សញ្ចេវ សដ្ឋិសហស្សានិ ច អឌ្ឍ ច សហស្សានិ។

អយញ្ច អយញ្ច គុណោតិ សីលតោ បដ្ឋាយ យាវ អគ្គផលា គុណោតិ កិត្តេន្តោ មហាសមុទ្ទំ បូរយមានោ វិយ កថេសិ។

កោលាហលន្តិ ទេវតាហិ និព្ពត្តិតោ កោលាហលោ។

ខុទ្ទកាទិវសេន **បញ្ចវណ្ណា។ តរណំ វា ហោតុ មរណំ វា**តិ មហោឃំ ឱគាហន្តោ បុរិសោ វិយ មច្ចេរសមុទ្ទំ ឧត្តរន្តោ **បច្ឆាបិ...បេ.... បាទមូលេ ឋបេសិ** ភគវតោ ធម្មទេសនាយ មច្ចេរបហានស្ស កថិតត្តា។

សត្ត គុណា កថិតា នាម ហោន្តីតិ វុត្តំ “**សត្ត គុណេ កថេន្តស្សា**”តិ។ **តតោ បដ្ឋាយា**តិ តទា សត្ត សម្ពុខា ធម្មស្សវនតោ បដ្ឋាយ។

តថាគតមញ្ចស្សាតិ តថាគតស្ស បរិភោគមញ្ចស្ស។ **ទានំ ទត្វា** ព្រាហ្មណស្ស **បុរោហិតដ្ឋានេ ឋបេសិ។ តាទិសស្សេវ** សេដ្ឋិនោ **ធីតា ហុត្វា**។

អទិន្នវិបាកស្សាតិ បុព្ពេ កតូបចិតស្ស សព្ពសោ ន ទិន្នវិបាកស្ស។ **តស្ស កម្មស្សា**តិ តស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស បត្តេ បិណ្ឌបាតំ ឆឌ្ឌិត្វា កលលបូរណកម្មស្ស។ តស្មិំយេវ អត្តភាវេ **សត្តសុ ឋានេសុ** ទុគ្គន្ធសរីរតាយ **បដិនិវត្តិតា។ ឥដ្ឋកបន្តី**តិ សុវណ្ណិដ្ឋកបន្តិ។ **ឃដនិដ្ឋកាយា**តិ តស្ស បន្តិយំ បឋមំ ឋបិតឥដ្ឋកាយ សទ្ធឹ ឃដេតព្ពឥដ្ឋកាយ ឩនា ហោតិ។ **ភទ្ទកេ កាលេ**តិ ឮទិសិយា ឥដ្ឋកាយ ឥច្ឆិតកាលេយេវ អាគតាសិ។ **តេន ពន្ធនេនា**តិ តេន សិលេសសម្ពន្ធេន។

ឱលម្ពកាតិ មុត្តាមណិមយា ឱលម្ពកា។ **បុញ្ញ**ន្តិ នត្ថិ នោ បុញ្ញំ តំ, យំ និមិត្តំ យំ ការណា ឥតោ សុខុមតរស្ស បដិលាភោ សិយាតិ អត្ថោ។ **បុញ្ញនិយាមេនា**តិ បុញ្ញានុភាវសិទ្ធេន និយាមេន។ សោ ច **អស្ស** ពារាណសិរជ្ជំ ទាតុំ កតោកាសោ។

ផុស្សរថន្តិ មង្គលរថំ។ ឧណ្ហីសំ វាលពីជនី ខគ្គោ មណិបាទុកា សេតច្ឆត្តន្តិ **បញ្ចវិធំ រាជកកុធភណ្ឌំ** ។ សេតច្ឆត្តំ វិសុំ គហិតំ។ ទិព្ពវត្ថំ សាទិយិតុំ បុញ្ញានុភាវចោទិតោ “ននុ តាតា ថូល”ន្តិអាទិមាហ។

បញ្ច ចង្កមនសតានីតិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទេន អាទិអត្ថេន អគ្គិសាលាទីនិ បព្ពជិតសារុប្បដ្ឋានានិ សង្គណ្ហាតិ។

សាធុកីឡិតន្តិ អរិយានំ បរិនិព្ពុតដ្ឋានេ កាតព្ពសក្ការំ វទតិ។

នប្បមជ្ជិ និរោគា អយ្យាតិ បុច្ឆិតាការទស្សនំ។ **បរិនិព្ពុតា ទេវា**តិ ទេវី បដិវចនំ អទាសិ។ **បដិយាទេត្វា**តិ និយ្យាតេត្វា។ **សមណកបព្ពជ្ជ**ន្តិ សមិតបាបេហិ អរិយេហិ អនុដ្ឋាតព្ពបព្ពជ្ជំ។ សោ ហិ រាជា បច្ចេកពុទ្ធានំ វេសស្ស ទិដ្ឋត្តា “ឥទមេវ ភទ្ទក”ន្តិ តាទិសំយេវ លិង្គំ គណ្ហិ។

តត្ថេវាតិ ព្រហ្មលោកេយេវ។ វីសតិមេ វស្សេ សម្បត្តេតិ អាហរិត្វា សម្ពន្ធោ។ ព្រហ្មលោកតោ អាគន្ត្វា និព្ពត្តត្តា ព្រហ្មចរិយាធិការស្ស ចិរកាលំ សង្គហិតត្តា “**ឯវរូបំ កថំ មា កថេថា**”តិអាទិមាហ។

វីសតិ ធរណានិ “និក្ខ”ន្តិ វទន្តិ។ អលភន្តោ ន វសាមីតិ សញ្ញាបេស្សាមីតិ សម្ពន្ធោ។

ឥត្ថាករោតិ ឥត្ថិរតនស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានំ។ **អយ្យធីតា**តិ អម្ហាកំ អយ្យស្ស ធីតា, ភទ្ទកាបិលានីតិ អត្ថោ។ បសាទរូបេន និព្ពិសិដ្ឋតាយ “មហាគីវ”ន្តិ បដិមាយ សទិសភាវមាហ។ តេនាហ “**អយ្យធីតាយា**”តិអាទិ។

សមានបណ្ណន្តិ សទិសបណ្ណំ, កុមារស្ស កុមារិយា ច វុត្តន្តបណ្ណំ។ **ឥតោ ច ឯត្តោ ចា**តិ តេ បុរិសា សមាគមដ្ឋានតោ មគធរដ្ឋេ មហាតិត្ថគាមំ មទ្ទរដ្ឋេ សាគលនគរញ្ច ឧទ្ទិស្ស បក្កមន្តា អញ្ញមញ្ញំ វិស្សជ្ជេន្តា នាម ហោន្តីតិ “ឥតោ ច ឯត្តោ ច បេសេសុ”ន្តិ វុត្តា។

បុប្ផទាមន្តិ ហត្ថិហត្ថប្បមាណំ បុប្ផទាមំ។ **តានិ** បុប្ផទាមានិ។ **តេ**តិ ឧភោ ភទ្ទា ចេវ បិប្ផលិកុមារោ ច។ **លោកាមិសេនា**តិ គេហស្សិតបេមេន, កាមស្សាទេនាតិ អត្ថោ។ **អសំសដ្ឋា**តិ ន សំសដ្ឋា ។ វិចារយឹសុ យដេជលន្តេន វិយ បទីបេន អជ្ឈាសយេន សមុជ្ជលន្តេន វិមោក្ខពីជេន សមុស្សាហិតចិត្តា។ **យន្តពទ្ធានី**តិ សស្សសម្បាទនត្ថំ តត្ថ តត្ថ ឥដ្ឋកទ្វារកវាដយោជនវសេន យន្តពទ្ធឧទកនិក្ខមនតុម្ពានិ។ **កម្មន្តោ**តិ កសិកម្មករណដ្ឋានំ។ **ទាសគាមា**តិ ទាសានំ វសនគាមា។

ឱសាបេត្វាតិ បក្ខិបិត្វា។ **អាកប្បកុត្តវសេនា**តិ អាការវសេន កិរិយាវសេន ច។ **អននុច្ឆវិក**ន្តិ បព្ពជិតវេសស្ស អននុរូបំ។ **តស្ស មត្ថកេ**តិ ទ្វេធាបថស្ស ទ្វិធាភូតដ្ឋានេ។

ឯតេសំ សង្គហំ កាតុំ វដ្ដតីតិ និសីទីតិ សម្ពន្ធោ។ សា បន សត្ថុ តត្ថ និសជ្ជា ឯទិសីតិ ទស្សេតុំ **“និសីទន្តោ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យា ពុទ្ធានំ អបរិមិតកាលសង្គហិតា អចិន្តេយ្យាបរិមេយ្យបុញ្ញសម្ភារូបចយនិព្ពត្តា និរូបិតសភាវពុទ្ធគុណវិជ្ជោតិតា លក្ខណានុព្យញ្ជនសមុជ្ជលា ព្យាមប្បភាកេតុមាលាលង្កតា សភាវសិទ្ធតាយ អកិត្តិមា រូបកាយសិរី, តំយេវ មហាកស្សបស្ស អទិដ្ឋបុព្ពំ បសាទសំវឌ្ឍនត្ថំ អនិគ្គហេត្វា និសិន្នោ ភគវា “ពុទ្ធវេសំ គហេត្វា...បេ.... និសីទី”តិ វុត្តោ។ អសីតិហត្ថំ បទេសំ ព្យាបេត្វា បវត្តិយា “អសីតិហត្ថា”តិ វុត្តា។ **សតសាខោ**តិ ពហុសាខោ អនេកសាខោ។ **សុវណ្ណវណ្ណោ អហោសិ** និរន្តរំ ពុទ្ធរស្មីហិ សមន្តតោ សមោកិណ្ណត្តា។ **ឯវំ** វុត្តប្បការេន **វេទិតព្ពោ**។

រាជគហំ នាឡន្ទន្តិ ច សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ អន្តរាសទ្ទយោគតោតិ អាហ **“រាជគហស្ស នាឡន្ទាយ ចា”**តិ។ **ន ហិ មេ ឥតោ អញ្ញេន សត្ថារា ភវិតុំ សក្កា** ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថេហិ សត្តានំ យថារហំ អនុសាសនសមត្ថស្ស អញ្ញស្ស សទេវកេ អភាវតោ។ **ន ហិ មេ ឥតោ អញ្ញេន សុគតេន ភវិតុំ សក្កា** សោភនគមនគុណគណយុត្តស្ស អញ្ញស្ស អភាវតោ។ **ន ហិ មេ ឥតោ អញ្ញេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន ភវិតុំ សក្កា** សម្មា សព្ពធម្មានំ សយម្ភុញាណេន អភិសម្ពុទ្ធស្ស អភាវតោ។ **ឥមិនា**តិ “សត្ថា មេ, ភន្តេ”តិ ឥមិនា វចនេន។

អជានមានោវ សព្ពញ្ញេយ្យន្តិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពចេតសា**តិ សព្ពអជ្ឈត្តិកង្គបរិបុណ្ណចេតសា។ **សមន្នាគតន្តិ** សម្បន្នំ សម្មទេវ អនុ អនុ អាគតំ ឧបគតំ។ **ផលេយ្យា**តិ វិទាលេយ្យ។ **វិលយន្តិ** វិនាសំ។

ឯវំ សិក្ខិតព្ពន្តិ ឥទានិ វុច្ចមានាការេន។ ហិរោត្តប្បស្ស ពហលតា នាម វិបុលតាតិ អាហ **“មហន្ត”**ន្តិ។ **បឋមតរមេវា**តិ បគេវ ឧបសង្កមនតោ។ តថា អតិមានបហីនោ អស្ស, ហិរិឱត្តប្បំ យថា សណ្ឋាតិ។ **កុសលសន្និស្សិតន្តិ** អនវជ្ជធម្មនិស្សិតំ។ **អដ្ឋិកន្តិ** តេន ធម្មេន អដ្ឋិកំ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា សវនចិត្តំ “សព្ពចេតោ”តិ អធិប្បេតន្តិ អាហ **“ចិត្តស្ស ថោកម្បិ ពហិ គន្តុំ អទេន្តោ”**តិ។ តេន សមោធានំ ទស្សេតិ។ **សព្ពេន...បេ.... សមន្នាហរិត្វា** អារម្ភតោ បភុតិ យាវ ទេសនា និដ្ឋិតា, តាវ អន្តរន្តរា បវត្តេន សព្ពេន សមន្នាហារចិត្តេន ធម្មំយេវ សមន្នាហរិត្វា។ **ឋបិតសោតោ**តិ ធម្មេ និហិតសោតោ។ **ឱទហិត្វា**តិ អបិហិតំ កត្វា។ **បឋមជ្ឈានវសេនា**តិ ឥទំ អសុភេសុ តស្សេវ ឥជ្ឈតោ, ឥតរត្ថញ្ច សុខសម្បយុត្តតា វុត្តា។

សំសារសាគរេ បរិព្ភមន្តស្ស ឥណដ្ឋានេ តិដ្ឋន្តិ កិលេសា អាសវសភាវាបាទនតោតិ អាហ **“សរណោតិ សកិលេសោ”**តិ។ **ចត្តារោ ហិ បរិភោគា**តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គត្ថំ សំវណ្ណនាសុ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច ភគវា បឋមំ ឱវាទំ ថេរស្ស ព្រាហ្មណជាតិកត្តា ជាតិមានបហានត្ថមភាសិ, ទុតិយំ ពាហុសច្ចំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកអហំការបហានត្ថំ, តតិយំ ឧបធិសម្បត្តិំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកអត្តសិនេហបហានត្ថំ។ **អដ្ឋមេ ទិវសេ**តិ ភគវតា សមាគតទិវសតោ អដ្ឋមេ ទិវសេ។

មគ្គតោ ឱក្កមនំ បឋមតរំ ភគវតា សមាគតទិវសេយេវ អហោសិ។ យទិ អរហត្តាធិគមោ បច្ឆា, អថ កស្មា បាឡិយំ បគេវ សិទ្ធំ វិយ វុត្តន្តិ អាហ **“ទេសនាវារស្សា”**តិអាទិ។ “សត្ថាហមេវ ខ្វាហំ, អាវុសោ សរណោ, រដ្ឋបិណ្ឌំ ភុញ្ជិ”ន្តិ វត្វា អវសរប្បត្តំ អរហត្តំ បវេទេន្តោ “អដ្ឋមិយា អញ្ញា ឧទបាទី”តិ អាហ។ អយមេត្ថ ទេសនាវារស្ស អាគមោ។ តតោ បរំ ភគវតា អត្តនោ កតំ អនុគ្គហំ ចីវរបរិវត្តនំ ទស្សេន្តោ “អថ ខោ, អាវុសោ”តិអាទិមាហ។

អន្តន្តេនាតិ ចតុគ្គុណំ កត្វា បញ្ញត្តាយ សង្ឃាដិយា អន្តន្តេន។ **ជាតិបំសុកូលិកេន...បេ.... ភវិតុំ វដ្ដតី**តិ ឯតេន បុព្ពេ ជាតិអារញ្ញកគ្គហណេន ច តេរស ធុតង្គា គហិតា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អនុច្ចវិកំ កាតុន្តិ** អនុរូបំ បដិបត្តិំ បដិបជ្ជិតុំ។ ថេរោ ជារុបីតិ សម្ពន្ធោ។

ភគវតោ ឱវាទំ ភគវតោ វា ធម្មកាយំ និស្សាយ ឧរស្ស វសេន ជាតោតិ **ឱរសោ**។ ភគវតោ វា ធម្មសរីរស្ស មុខតោ សត្ថតីសពោធិបក្ខិយតោ ជាតោ។ តេនេវ ធម្មជាតធម្មនិម្មិតភាវោបិ សំវណ្ណិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ឱវាទធម្មោ ឯវ សត្ថារា ទាតព្ពតោ ថេរេន អាទាតព្ពតោ **ឱវាទធម្មទាយាទោ**, ឱវាទធម្មទាយជ្ជោតិ អត្ថោ, តំ អរហតីតិ។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។

“បព្ពជ្ជា ច បរិសោធិតា”តិ វត្វា តស្សា សម្មទេវ សោធិតភាវំ ព្យតិរេកមុខេន ទស្សេតុំ, **“អាវុសោ, យស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឯវន្តិ** យថា អហំ លភិំ, ឯវំ សោ សត្ថុ សន្តិកា លភតីតិ យោជនា។ **សីហនាទំ នទិតុន្តិ** ឯត្តាបិ សីហនាទនទនា នាម ទេសនាវ, ថេរោ សត្ថារា អត្តនោ កតានុគ្គហមេវ អនន្តរសុត្តេ វុត្តនយេន ឧល្លិង្គេតិ, ន អញ្ញថា។ ន ហិ មហាថេរោ កេវលំ អត្តនោ គុណានុភាវំ វិភាវេតិ។ **សេសន្តិ** យំ ឥធ អសំវណ្ណិតំ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ អនន្តរសុត្តេ វុត្តនយេនេវ។

ចីវរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. បរំមរណសុត្តវណ្ណនា

១៥៥. យថា អតីតកប្បេ អតីតាសុ ជាតីសុ កម្មកិលេសវសេន អាគតោ, តថា ឯតរហិបិ អាគតោតិ **តថាគតោ**, យថា យថា វា បន កម្មំ កតូបចិតំ, តថា តំ តំ អត្តភាវំ អាគតោ ឧបគតោ ឧបបន្នោតិ **តថាគតោ**, សត្តោតិ អាហ **“តថាគតោតិ សត្តោ”**តិ។ **ឯតន្តិ** “ឯវំ ហោតិ ភវតិ តិដ្ឋតិ សស្សតិសម”ន្តិ ឯវំ បវត្តំ ទិដ្ឋិគតំ។ **អត្ថសន្និស្សិតំ ន ហោតីតិ** ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថតោ សុខន្តិ បសត្ថសន្និស្សិតំ ន ហោតិ។ **អាទិព្រហ្មចរិយកន្តិ** ឯត្ថ មគ្គព្រហ្មចរិយំ អធិប្បេតំ តស្ស បធានភាវតោ។ តស្ស បន ឯតំ ទិដ្ឋិគតំ អាទិ បដិបទាមត្តំ ន ហោតិ អនុបការកត្តា វិលោមនតោ ច។ តតោ ឯវ ឥតរព្រហ្មចរិយស្សបិ អនិស្សយោវ។ សេសំ វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។

បរំមរណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. សទ្ធម្មប្បតិរូបកសុត្តវណ្ណនា

១៥៦. អាជានាតិ ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ ញាតមរិយាទំ អនតិក្កមិត្វាវ ជានាតិ បដិវិជ្ឈតីតិ **អញ្ញា**, អគ្គមគ្គបញ្ញា។ អញ្ញាស្ស អយន្តិ **អញ្ញា**, អរហត្តផលំ។ តេនាហ **“អរហត្តេ”**តិ។

ឱភាសេតិ ឱភាសនិមិត្តំ។ “ចិត្តំ វិកម្បតី”តិ បទទ្វយំ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **ឱភាសេតិ** វិសយភូតេ។ ឧបក្កិលេសេហិ ចិត្តំ វិកម្បតីតិ យោជនា។ តេនាហ **“យេហិ ចិត្តំ បវេធតី”**តិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឧបដ្ឋានេតិ សតិយំ។ **ឧបេក្ខាយ ចាតិ** វិបស្សនុបេក្ខាយ ច។ ឯត្ថ ច វិបស្សនាចិត្តសមុដ្ឋានសន្តានវិនិមុត្តំ បភាសនំ រូបាយតនំ **ឱភាសោ។ ញាណាទយោ** វិបស្សនាចិត្តសម្បយុត្តាវ។ សកសកកិច្ចេ សវិសេសោ ហុត្វា បវត្តោ **អធិមោក្ខោ** សទ្ធាធិមោក្ខោ។ **ឧបដ្ឋានំ** សតិ។ **ឧបេក្ខាតិ** អាវជ្ជនុបេក្ខា។ សា ហិ អាវជ្ជនចិត្តសម្បយុត្តា ចេតនា។ អាវជ្ជនអជ្ឈុបេក្ខនវសេន បវត្តិយា ឥធ “អាវជ្ជនុបេក្ខា”តិ វុច្ចតិ។ បុន **ឧបេក្ខាយាតិ** វិបស្សនុបេក្ខាវ អនេន សមជ្ឈត្តតាយ ឯវំ វុត្តា។ **និកន្តិ** នាម វិបស្សនាយ និកាមនា អបេក្ខា។ សុខុមតរកិលេសោ វា សិយា ទុវិញ្ញេយ្យោ។

ឥមានិ ទស ឋានានីតិ ឥមានិ ឱភាសាទីនិ ឧបក្កិលេសុប្បត្តិយា ឋានានិ ឧបក្កិលេសវត្ថូនិ។ **បញ្ញា យស្ស បរិចិតាតិ** យស្ស បញ្ញា បរិចិតវតី យាថាវតោ ជានាតិ។ “ឥមានិ និស្សាយ អទ្ធា មគ្គប្បត្តោ ផលប្បត្តោ អហ”ន្តិ បវត្តអធិមានោ **ធម្មុទ្ធច្ចំ** ធម្មូបនិស្សយោ វិក្ខេបោ។ តត្ថ កុសលោ ហិ តំ យាថាវតោ ជានន្តោ **ន ច** តត្ថ **សម្មោហំ គច្ឆតិ**។

អធិគមសទ្ធម្មប្បតិរូបកំ នាម អនធិគតេ អធិគតមានិភាវាវហត្តា។ យទគ្គេន វិបស្សនាញាណស្ស ឧបក្កិលេសោ, តទគ្គេន បដិបត្តិសទ្ធម្មប្បតិរូបកោតិបិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ **ធាតុកថាតិ** មហាធាតុកថំ វទតិ។ **វេទល្លបិដកន្តិ** វេតុល្លបិដកំ។ តំ នាគភវនតោ អានីតន្តិ វទន្តិ។ វាទភាសិតន្តិ អបរេ។ **អពុទ្ធវចនំ** ពុទ្ធវចនេន វិរុជ្ឈនតោ។ ន ហិ សម្ពុទ្ធោ បុព្ពាបរវិរុទ្ធំ វទតិ។ តត្ថ សល្លំ ឧបដ្ឋបេន្តិ កិលេសវិនយំ ន សន្និស្សតិ, អញ្ញទត្ថុ កិលេសុប្បត្តិយា បច្ចយោ ហោតីតិ។

អវិក្កយមានន្តិ វិក្កយំ អគច្ឆន្តំ។ **តន្តិ** សុវណ្ណភណ្ឌំ។

ន សក្ខីសុ ញាណស្ស អវិសទភាវតោ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។

ឥទានិ “ភិក្ខូ បដិសម្ភិទាប្បត្តា អហេសុ”ន្តិអាទិនា វុត្តមេវ អត្ថំ ការណតោ វិភាវេតុំ បុន **“បឋមពោធិយំ ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បដិបត្តី បូរយឹសូតិ** អតីតេ កទា តេ បដិសម្ភិទាវហំ បដិបត្តី បូរយឹសុ? បឋមពោធិកាលិកា ភិក្ខូ។ ន ហិ អត្តសម្មាបណិធិយា បុព្ពេកតបុញ្ញតាយ ច វិនា តាទិសំ ភវតិ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ **តទា បដិបត្តិសទ្ធម្មោ អន្តរហិតោ នាម ភវិស្សតីតិ** ឯតេន អរិយមគ្គេន អាសន្នា ឯវំ បុព្ពភាគបដិបទា បដិបត្តិសទ្ធម្មោតិ ទស្សេតិ។

ទ្វីសូតិ សុត្តាភិធម្មបិដកេសុ អន្តរហិតេសុបិ។ **អនន្តរហិតមេវ** អធិសីលសិក្ខាយំ ឋិតស្ស ឥតរសិក្ខាទ្វយសមុដ្ឋាបិតតោ។ **កឹ ការណា**តិ កេន ការណេន, អញ្ញស្មឹ ធម្មេ អន្តរហិតេ អញ្ញតរស្ស ធម្មស្ស អនន្តរធានំ វុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។ **បដិបត្តិយា បច្ចយោ ហោតិ** អនវសេសតោ បដិបត្តិក្កមស្ស បរិទីបនតោ។ **បដិបត្តិ អធិគមស្ស** បច្ចយោ វិសេសលក្ខណបដិវេធភាវតោ។ **បរិយត្តិយេវ បមាណំ** សាសនស្ស ឋិតិយាតិ អធិប្បាយោ។

ននុ ច សាសនំ ឱសក្កិតំ បរិយត្តិយា វត្តមានាយាតិ អធិប្បាយោ។ **អនារាធកភិក្ខូ**តិ សីលមត្តស្សបិ ន អារាធកោ ទុស្សីលោ។ **ឥមស្មិ**ន្តិ ឥមស្មឹ បាតិមោក្ខេ។ **វត្តន្តា**តិ “សីលំ អកោបេត្វា ឋិតា អត្ថិ”តិ បុច្ឆិ។

ឯតេសូតិ ឯវំ មហន្តេសុ សកលំ លោកំ អជ្ឈោត្ថរិតុំ សមត្ថេសុ ចតូសុ មហាភូតេសុ។ **តស្មា**តិ យស្មា អញ្ញេន កេនចិ អតិមហន្តេនបិ សទ្ធម្មោ ន អន្តរធាយតិ, សមយន្តរេន បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ, តស្មា។ **ឯវមាហា**តិ ឥទានិ វុច្ចមានាការំ វទតិ។

អាទានំ អាទិ, អាទិ ឯវ **អាទិក**ន្តិ អាហ “**អាទិកេនាតិ អាទានេនា**”តិ។ **ហេដ្ឋាគមនីយា**តិ អធោភាគគមនីយា, អបាយទុក្ខស្ស សំសារទុក្ខស្ស ច និព្ពត្តកាតិ អត្ថោ។ **គារវរហិតា**តិ គរុការរហិតា។ បតិស្សយនំ នីចភាវេន បតិពន្ធវុត្តិតា, បតិស្សោ បតិស្សយោតិ អត្ថតោ ឯកំ, សោ ឯតេសំ នត្ថីតិ អាហ “**អប្បតិស្សាតិ អប្បតិស្សយា អនីចវុត្តិកា**”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សទ្ធម្មប្បតិរូបកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

កស្សបសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. លាភសក្ការសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. ទារុណសុត្តវណ្ណនា

១៥៧. **ថទ្ធោ**តិ កក្ខឡោ អនិដ្ឋស្ស បទានតោ។ **ចតុបច្ចយលាភោ**តិ ចតុន្នំ បច្ចយានំ បដិលាភោ។ **សក្ការោ**តិ តេហិយេវ បច្ចយេហិ សុសង្ខតេហិ បូជនា, សោ បន អត្ថតោ សម្បត្តិយេវាតិ អាហ “**តេសំយេវ...បេ.... លាភោ**”តិ។ **វណ្ណឃោសោ**តិ គុណកិត្តនា។ អន្តរាយស្ស អនតិវត្តនតោ **អន្តរាយិកោ** អនត្ថាវហត្តា។

ទារុណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ពឡិសសុត្តវណ្ណនា

១៥៨. ពឡិសេន ចរតិ, តេន វា ជីវតីតិ **ពាឡិសិកោ**។ តេនាហ “**ពឡិសំ គហេត្វា ចរមានោ**”តិ។ **អាមិសគត**ន្តិ អាមិសូបគតំ អាមិសបតិតំ។ តេនាហ “**អាមិសមក្ខិត**”ន្តិ។ ភិន្នាធិករណានម្បិ ពាហិរត្ថសមាសោ ហោតេវាតិ អាហ “**អាមិសេ ចក្ខុទស្សន**”ន្តិ។ អឃោ វុច្ចតិ សុខំ, តព្ពិធុរតាយ **អនឃោ**, ទុក្ខន្តិ អាហ “**ទុក្ខំ បត្តោ**”តិ។ **អស្សា**តិ ឯតេន។ កត្តុអត្ថេ ហិ ឯតំ សាមិវចនំ។ យថា កិលេសា វត្តន្តិ, ឯវំ បវត្តមានោ បុគ្គលោ កិលេសវិប្បយោគោ ន ហោតីតិ វុត្តំ “**យថា កិលេសមារស្ស កាមោ, ឯវំ កត្តព្ពោ**”តិ។

ពឡិសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៤. កុម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥៩-១៦០. អដ្ឋិកច្ឆបា វុច្ចន្តិ យេសំ កបាលមត្ថកេ តិខិណា អដ្ឋិកោដិ ហោតិ, តេសំ សមូហោ **អដ្ឋិកច្ឆបកុលំ**។ មច្ឆកច្ឆបាទីនំ សរីរេ លម្ពន្តិ បបតតីតិ **បបតា**, វុច្ចមានាការោ អយកណ្ដកោ។ **អយកោសកេ**តិ អយោមយកោសកេ។ **កណ្ណិកសល្លសណ្ឋានោ**តិ អគ្គនិកាបនសល្លសណ្ឋានោ។ **អយកណ្ដកោ**តិ អយោមយវង្កកណ្ដកោ។ **និក្ខមតិ** ឯត្ថ អថាវរតោ។ បវេសិតមត្តោ ហិ សោ។ **ឥទានិ តុំ** “អម្ហាក”ន្តិ ន វត្តព្ពោ។ **ឥតោ អនន្តរសុត្តេ**តិ ចតុត្ថសុត្តមាហ។

កុម្មសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មីឡ្ហកសុត្តវណ្ណនា

១៦១. **មីឡ្ហកា**តិ ឯវំ គត្ថលិង្គវសេន វុច្ចមានា។ **គូថបាណកា**តិ គូថភក្ខបាណកា។ **អន្តោ**តិ កុច្ឆិយំ។

មីឡ្ហកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អសនិសុត្តវណ្ណនា

១៦២. “ឥមេ លាភសក្ការំ អនាហរន្តា ជិយច្ឆាទិទុក្ខំ បាបុណន្តូ”តិ ឯវំ ន សត្តានំ ទុក្ខកាមតាយ ឯវមាហាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **អនន្តទុក្ខំ អនុភោតិ** អបរាបរំ ឧប្បជ្ជនកអកុសលចិត្តានំ ពហុភាវតោ។

អសនិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ទិទ្ធសុត្តវណ្ណនា

១៦៣. អច្ឆវិសយុត្តាតិ វា ទិទ្ធេ គតេន **គតទិទ្ធេន**។ តេនាហ “**វិសមក្ខិតេនា**”តិ។

ទិទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា

១៦៤. ជរសិង្គាលោត្វេវ វុច្ចតិ សរីរសោភាយ អភាវតោ។ សរីរស្ស ឧក្កតកណ្ណកត្តា **ឧក្កណ្ណកេន នាម**។ **ផុដតី**តិ ផលតិ ភិជ្ជតិ។

សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. វេរម្ភសុត្តវណ្ណនា

១៦៥. កាយំ ន រក្ខតិ នាម ឆព្ពីសតិយា សារុប្បានំ បរិច្ចជនតោ។ **វាចំ ន រក្ខតិ នាម** រាគសាមន្តា ច កោធសាមន្តា ច យាវ និច្ឆារណតោ។

វេរម្ភសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សគាថកសុត្តវណ្ណនា

១៦៦. “យស្ស សក្ករិយមានស្សា”តិ ឯត្ថ **អសក្ការេន ចូភយ**ន្តិ អសក្ការេន ច ឧភយញ្ច, កទាចិ សក្ការេន, កទាចិ អសក្ការេន កទាចិ ឧភយេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“អសក្ការេនា”**តិអាទិ។ សតតវិហារានំ សម្បត្តិយា **សាតតិកោ**តិ អាហ **“អរហត្ត...បេ.... សុខុមទិដ្ឋី”**តិអាទិ។ តថា ហិ សា “វជិរូបមញាណ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **អាគតត្តា**តិ ផលសមាបត្តិ សមាបជ្ជិតុំ តស្សា បុព្ពបរិកម្មំ ឧបគតត្តា។

សគាថកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១-២. សុវណ្ណបាតិសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦៧-១៦៨. ចាលេតុំ ន សក្កោតិ សីលបព្ពតសន្និស្សិតត្តា។ **អញ្ញំ វា កិច្ចំ ករោតិ** បគេវ សីលស្ស ឆឌ្ឌិតត្តា។ តតិយាទីសុ អបុព្ពំ នត្ថិ។

សុវណ្ណបាតិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយវគ្គោ

១. មាតុគាមសុត្តវណ្ណនា

១៧០. យំ វិសភាគវត្ថុ បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋាតុំ សក្កោតីតិ វុច្ចតិ, តតោ វិសេសតោ លាភសក្ការោវ សត្តានំ ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋាតុំ សក្កោតីតិ ទស្សេន្តោ ភគវា “ន តស្ស, ភិក្ខវេ”តិអាទិមវោចាតិ ទស្សេន្តោ **“ន តស្សា”**តិអាទិមាហ។

មាតុគាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. កល្យាណីសុត្តវណ្ណនា

១៧១. ទុតិយំ ឧត្តានមេវ, តស្សេវ អត្ថស្ស កេវលំ ជនបទកល្យាណីវសេន វុត្តំ។

កល្យាណីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣-៦. ឯកបុគ្គកសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧២-១៧៥. សទ្ធាតិ អរិយមគ្គេន អាគតសទ្ធា អធិប្បេតាតិ អាហ “**សោតាបន្នា**”តិ។

ឯកបុគ្គកសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. តតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១៧៦. ឯវមាទីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន ពាហុសច្ចសំវរសីលាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **លាភសក្ការស្ស សមុទយំ** ឧប្បត្តិការណំ សមុទយសច្ចវសេន ទុក្ខសច្ចស្ស ឧប្បត្តិហេតុភាវសេន។

តតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឆវិសុត្តវណ្ណនា

១៧៧. លាភសក្ការសិលោកោ នរកាទីសុ និព្ពត្តេន្តោតិ ឥទំ តន្និស្សយំ កិលេសគណំ សន្ធាយាហ។ **និព្ពត្តេន្តោ**តិ និព្ពត្តាបេន្តោ។ **ឥមំ** មនុស្ស**អត្តភាវំ នាសេតិ** មនុស្សត្តំ បុន និព្ពត្តិតុំ អប្បទានវសេន។ **តស្មា**តិ ទុគ្គតិនិព្ពត្តាបនតោ ឥធ មរណទុក្ខាវហនតោ ច។

ឆវិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. រជ្ជុសុត្តវណ្ណនា

១៧៨. ខរា ផរុសា ឆវិអាទីនិ ឆិន្ទនេ សមត្ថា។

រជ្ជុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

១៧៩. តំ សន្ធាយាតិ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារស្ស ឱកាសាភាវំ សន្ធាយ។

ភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថវគ្គោ

១-៤. ភិន្ទិសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨០-១៨៣. ទេវទត្តោ សគ្គេ វា និព្ពត្តេយ្យាតិអាទិ បរិកប្បវចនំ។ ន ហិ បច្ចេកពោធិយំ និយតគតិកោ អន្តរា មគ្គផលានិ អធិគន្តុំ ភព្ពោតិ។ **សោ**តិ អនវជ្ជធម្មោ។ **អស្សា**តិ ទេវទត្តស្ស។ **សមុច្ឆេទមគមា** កតូបចិតស្ស មហតោ បាបធម្មស្ស ពលេន តស្មិំ អត្តភាវេ សមុច្ឆេទភាវតោ, ន អច្ចន្តាយ។ អកុសលំ នាមេតំ អពលំ, កុសលំ វិយ ន មហាពលំ, តស្មា តស្មិំយេវ អត្តភាវេ តាទិសានំ បុគ្គលានំ អតេកិច្ឆតា, អញ្ញថា សម្មត្តនិយាមោ វិយ មិច្ឆត្តនិយាមោ អច្ចន្តិកោ សិយា។ យទិ ឯវំ វដ្ដខាណុកជោតនា កថន្តិ? អាសេវនាវសេន, តស្មា យថា “សកឹ និមុគ្គោ និមុគ្គោ ឯវ ពាលោ”តិ វុត្តំ, ឯវំ វដ្ដខាណុកជោតនា។ យាទិសេ ហិ បច្ចយេ បដិច្ច បុគ្គលោ តំ ទស្សនំ គណ្ហិ, តថា ច បដិបន្នោ, បុន អចិន្តេយ្យតិរវគ្គេ បច្ចយេ បតិតតោ សីសុក្ខិបនមស្ស ន ហោតីតិ ន វត្តព្ពំ។

ភិន្ទិសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. អចិរបក្កន្តសុត្តវណ្ណនា

១៨៤. កាលេ សម្បត្តេតិ គព្ភស្ស បរិបាកគតត្តា វិជាយនកាលេ សម្បត្តេ។ **បោត**ន្តិ អស្សតរិយា បុត្តំ។ **ឯត**ន្តិ “គព្ភោ អស្សតរី យថា”តិ ឯតំ វចនំ។

អចិរបក្កន្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បញ្ចរថសតសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. អភិហរិយតីតិ អភិហារោ, ភត្តំយេវ អភិហារោ **ភត្តាភិហារោ**តិ អាហ “**អភិហរិតព្ពំ ភត្ត**”ន្តិ។ **មច្ឆបិត្ត**ន្តិ រោហិតមច្ឆបិត្តំ។ **បក្ខិបេយ្យុ**ន្តិ ឧរគាទិនា ឱសិញ្ចេយ្យុំ។

បញ្ចរថសតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧-១៣. មាតុសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨៦-១៨៧. មាតុបិ ហេតូតិ អត្តនោ មាតុយា ឧប្បន្នអនត្ថាវហស្ស បហានហេតុបិ។ **ឥតោ បរេសូ**តិ “បិតុបិ ហេតូ”តិ ឯវមាទីសុ។

មាតុសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

លាភសក្ការសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. រាហុលសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១-៨. ចក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨៨-១៩៥. ឯកវិហារីតិ ចតូសុបិ ឥរិយាបថេសុ ឯកាកី ហុត្វា វិហរន្តោ។ **វិវេកដ្ឋោ**តិ វិវិត្តដ្ឋោ, តេនាហ “**និស្សន្នោ**”តិ។ **សតិយា អវិប្បវសន្តោ**តិ សតិយា អវិប្បវាសេន ឋិតោ, សព្ពទា អវិជហនវសេន បវត្តោ។ **អាតាបីតិ វីរិយសម្បន្នោ**តិ សព្ពសោ កិលេសានំ អាតាបនបរិតាបនវសេន បវត្តវីរិយសមង្គីភូតោ។ **បហិតត្តោ**តិ តស្មិំ វិសេសាធិគមេ បេសិតចិត្តោ, តត្ថ និន្នោ តប្បព្ភារោតិ អត្ថោ។ **ហុត្វា អភាវាកាវេនា**តិ ឧប្បត្តិតោ បុព្ពេ អវិជ្ជមានោ បច្ចយសមវាយេន ហុត្វា ឧប្បជ្ជិត្វា ភង្គុបរមសង្ខាតេន អភាវាការេន។ **អនិច្ចន្តិ** និច្ចធុវតាភាវតោ។ **ឧប្បាទវយវន្តតាយា**តិ ខណេ ខណេ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈនតោ។ **តាវកាលិកតាយា**តិ តង្ខណិកតាយ។ **វិបរិណាមកោដិយា**តិ វិបរិណាមវន្តតាយ។ ចក្ខុញ្ហិ ឧបាទាយ វិការាបជ្ជនេន វិបរិណមន្តំ វិនាសំ បដិបីឡំ បាបុណាតិ។ **និច្ចបដិក្ខេបតោ**តិ និច្ចតាយ បដិក្ខិបិតព្ពតោ លេសមត្តស្សបិ អនុបលព្ភនតោ។ **ទុក្ខមនដ្ឋេនា**តិ និរន្តរទុក្ខតាយ ទុក្ខេន ខមិតព្ពតោ។ **ទុក្ខវត្ថុកដ្ឋេនា**តិ នានប្បការទុក្ខាធិដ្ឋានតោ។ **សតតសម្បីឡនដ្ឋេនា**តិ អភិណ្ហតាបសភាវតោ។ **សុខបដិក្ខេបេនា**តិ សុខភាវស្ស បដិក្ខិបិតព្ពតោ។ **តណ្ហាគាហោ** មមំការភាវតោ។ **មានគាហោ** អហំការភាវតោ។ **ទិដ្ឋិគាហោ** “អត្តា មេ”តិ វិបល្លាសភាវតោ។ **វិរាគវសេនា**តិ វិរាគគ្គហណេន។ តថា **វិមុត្តិវសេនា**តិ វិមុត្តិគ្គហណេន។

បសាទាវ គហិតា ទ្វារភាវប្បត្តស្ស អធិប្បេតត្តា។ **សម្មសនចារចិត្តំ** ទ្វារភូតមនោតិ អធិប្បាយោ។

ឆដ្ឋេ អារម្មណេ **តេភូមកធម្មា** សម្មសនចារស្ស អធិប្បេតត្តា។ យថា បឋមសុត្តេ បញ្ច បសាទា គហិតា, ន សសម្ភារចក្ខុអាទយោ, ឯវំ តតិយសុត្តេ ន បសាទវត្ថុកចិត្តមេវ គហិតំ។ ន តំសម្បយុត្តា ធម្មា។ ឯវញ្ហិ អវធារណំ សាត្ថកំ ហោតិ អញ្ញថា តេន អបនេតព្ពស្ស អភាវតោ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពេសុ ចតុត្ថសុត្តាទីសុ។ **ជវនប្បត្តា**តិ ជវនចិត្តសំយុត្តា។

ចក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ធាតុសុត្តវណ្ណនា

១៩៦. អាកាសធាតុ រូបបរិច្ឆេទតាយ រូបបរិយាបន្នន្តិ អធិប្បាយេន “**សេសាហិ រូប**”ន្តិ វុត្តំ។ **នាមរូប**ន្តិ តេភូមកំ នាមំ រូបញ្ច កថិតំ។

ធាតុសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ខន្ធសុត្តវណ្ណនា

១៩៧. **សព្ពសង្គាហិកបរិច្ឆេទេនា**តិ ធម្មសង្គណ្ហនបរិយាយេន។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សុត្តេ។ **តេភូមកាតិ គហេតព្ពា** សម្មសនចារស្ស អធិប្បេតត្តា។

ខន្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១១. អនុសយសុត្តវណ្ណនា

២០០. ទុតិយវគ្គេ **អត្តនោ**តិ អាយស្មា រាហុលោ អត្តនោ សវិញ្ញាណកំ កាយំ ទស្សេតិ។ **បរស្សា**តិ បរស្ស អវិញ្ញាណកកាយំ ទស្សេតិ។ បរសន្តានេ វា អរូបេ ធម្មេ អគ្គហេត្វា រូបកាយមេវ គណ្ហន្តោ វទតិ។ អបរេ “អសញ្ញ

សត្តានំ អត្តភាវំ សន្ធាយ តថា វុត្តា”ន្តិ វទន្តិ។ **បុរិមេនា**តិ “ឥមស្មឹ សវិញ្ញាណកេ កាយេ”តិ ឥមិនា បទេន។ **បច្ឆិមេនា**តិ “ពហិទ្ធា”តិ ឥមិនា បទេន។ **ឯតេ កិលេសា**តិ ឯតេ ទិដ្ឋិតណ្ហាមានសញ្ញិតា កិលេសា។ **ឯតេសុ វត្ថូសូ**តិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាវត្ថូសុ។ **សម្ម...បេ.... បស្សតី**តិ បុព្ពភាគេ វិបស្សនាញាណេន សម្មសនវសេន, មគ្គក្ខណេ អភិសមយវសេន សុដ្ឋុ អត្តបច្ចក្ខេន ញាណេន បស្សតិ។

អនុសយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. អបគតសុត្តវណ្ណនា

២០១. “អហមេត”ន្តិ អហំការាទីនំ អនវសេសប្បហានេន អច្ចន្តមេវ **អបគតំ**។

អបគតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទ្វីសូតិ បឋមវគ្គាទីសុ។ ទេសនាយ អសេក្ខភូមិយា ទេសិតត្តា **អសេក្ខភូមិ កថិតា។ បឋមោ**តិ បឋមវគ្គោ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា”តិអាទិនា **អាយាចន្តស្ស, ទុតិយោ អនាយាចន្តស្ស** ថេរស្ស អជ្ឈាសយវសេន កថិតោ។ **វិមុត្តិបរិបាចនីយធម្មា** នាម វិវដ្ដសន្និស្សិតា សទ្ធិន្ទ្រិយាទយោ។ តេន បន វិបស្សនាយ កថិតត្តា កថិតា ឯវាតិ។ តំតំទេសនានុសារេន ហិ ថេរោ តេ ធម្មេ បរិបាកំ បាបេសិ។ តថា ហិ ភគវា ទុតិយវគ្គំ អនាយាចិតោបិ ទេសេសិ។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

រាហុលសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. លក្ខណសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១. អដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា

២០២. អាយស្មា ច លក្ខណោតិអាទីសុ “កោ នាមាយស្មា លក្ខណោ, កស្មា ច ‘លក្ខណោ’តិ នាមំ អហោសិ, កោ ចាយស្មា មោគ្គល្លានោ, កស្មា ច សិតំ បាត្វាកាសី”តិ តំ សព្ពំ បកាសេតុំ **“យ្វាយ”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ **លក្ខណសម្បន្នេនា**តិ បុរិសលក្ខណសម្បន្នេន។

ឦសំ ហសិតំ “សិត”ន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ **“មន្ទហសិត”**ន្តិ។ **អដ្ឋិសង្ខលិក**ន្តិ នយិទំ អវិញ្ញាណកំ អដ្ឋិសង្ខលិកមត្តំ, អថ ខោ ឯកោ បេតោតិ អាហ **“បេតលោកេ និព្ពត្ត”**ន្តិ។ **ឯតេ អត្តភាវា**តិ បេតត្តភាវា។ **ន អាបាថំ អាគច្ឆន្តី**តិ ទេវត្តភាវា វិយ ន អាបាថំ អាគច្ឆន្តិ បកតិយា។ តេសំ បន វុថិយា អាបាថំ អាគច្ឆេយ្យុំ មនុស្សានំ។ ទុក្ខាភិភូតានំ អនាថភាវទស្សនបទដ្ឋានា ករុណាតិ អាហ **“ការុញ្ញេ កត្តព្ពេ”**តិ។ អត្តនោ ច សម្បត្តិំ ពុទ្ធញាណស្ស ច សម្បត្តិន្តិ បច្ចេកំ សម្បត្តិសទ្ទោ យោជេតព្ពោ។ តទុភយំ វិភាវេតុំ **“តំ ហិ”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អត្តនោ សម្បត្តិំ អនុស្សរិត្វា សិតំ បាត្វាកាសីតិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **ធម្មធាតូ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ សន្ធាយ វទតិ។ **ធម្មធាតូ**តិ វា ធម្មានំ សភាវោ។

ឥតរោតិ លក្ខណត្ថេរោ។ **ឧបបត្តី**តិ ជាតិ។ ឧបបត្តិសីសេន ហិ តថារូបំ អត្តភាវំ វទតិ។ **លោហតុណ្ឌកេហី**តិ លោហមយេហេវ តុណ្ឌកេហិ។ **ចរន្តី**តិ អាកាសេន គច្ឆន្តិ។ **អច្ឆរិយំ វតា**តិ គរហច្ឆរិយំ នាមេតំ។ **ចក្ខុភូតា**តិ សម្បត្តទិព្ពចក្ខុកា, លោកស្ស ចក្ខុភូតាតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

យត្រាតិ ហេតុអត្ថេ និបាតោតិ អាហ **“យត្រាតិ ការណវចន”**ន្តិ។ អញ្ញត្រ ហិ “យត្រ ហិ នាមា”តិ អត្ថោ វុច្ចតិ។ **អប្បមាណេ សត្តនិកាយេ** តេ ច ខោ វិភាគេន កាមភវាទិភេទេ ភវេ, និរយាទិភេទា គតិយោ, នានត្តកាយនានត្តសញ្ញិអាទិវិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, តថារូបេ សត្តាវាសេ ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច មេ ឧបនេតុំ **បច្ចក្ខំ ករោន្តេន**។

គោឃាតកោតិ គុន្នំ អភិណ្ហំ ហននកោ។ តេនាហ **“វធិត្វា វធិត្វា”**តិ។ **តស្សា**តិ គុន្នំ វធកកម្មស្ស។ **អបរាបរិយកម្មស្សា**តិ អបរាបរិយវេទនីយកម្មស្ស។ ពលវតា គោឃាតកកម្មេន វិបាកេ ទីយមានេ អលទ្ធោកាសំ អបរាបរិយវេទនីយំ តស្មិំ វិបក្កវិបាកេ ឥទានិ លទ្ធោកាសំ **“អវសេសកម្ម”**ន្តិ វុត្តំ។ **បដិសន្ធី**តិ បាបកម្មជនិកា បដិសន្ធិ។ **កម្មសភាគតាយា**តិ កម្មសទិសភាវេន។ **អារម្មណសភាគតាយា**តិ អារម្មណស្ស សភាគភាវេន សទិសភាវេន។ យាទិសេ ហិ អារម្មណេ បុព្ពេ តំ កម្មំ តស្ស ច វិបាកោ បវត្តោ, តាទិសេយេវ អារម្មណេ ឥទំ កម្មំ ឥមស្ស វិបាកោ ច បវត្តោតិ កត្វា វុត្តំ **“តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេនា”**តិ។ ភវតិ ហិ តំសទិសេបិ តព្ពោហារោ យថា “សោ ឯវ តិត្តិរោ, តានិយេវ ឱសធានី”តិ។ **និមិត្តំ អហោសី**តិ បុព្ពេ កតូបចិតស្ស បេតូបបត្តិនិព្ពត្តនវសេន កតោកាសស្ស តស្ស កម្មស្ស និមិត្តភូតំ ឥទានិ តថា ឧបដ្ឋហន្តំ តស្ស វិបាកស្ស និមិត្តំ អារម្មណំ អហោសិ។ **សោ**តិ គោឃាតកោ។ **អដ្ឋិសង្ខលិកបេតោ ជាតោ** កម្មសរិក្ខកវិបាកតាវសេន។

អដ្ឋិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បេសិសុត្តវណ្ណនា

២០៣. គោមំសបេសិយោ កត្វាតិ គាវីំ វធិត្វា វធិត្វា គោមំសំ ផាលេត្វា បេសិយោ កត្វា។ **សុក្ខាបេត្វា**តិ កាលន្តរំ ឋបនត្ថំ សុក្ខាបេត្វា។ សុក្ខាបិយមានានំ មំសបេសីនញ្ហិ វល្លូរសមញ្ញា។

បេសិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បិណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

២០៤. និប្បក្ខចម្មេតិ វិគតបក្ខចម្មេ។

៤. និច្ចវិសុត្តវណ្ណនា

២០៥. ឱរព្ភោ ហនតីតិ **ឱរព្ភិកោ។ ឯឡកេ**តិ អជេ។

៥. អសិលោមសុត្តវណ្ណនា

២០៦. **និវាបបុដ្ឋេ**តិ អត្តនា ទិន្ននិវាបេន បោសិតេ។ **អសិនា វធិត្វា វធិត្វា** វិក្កិណន្តោ។

៦. សត្តិសុត្តវណ្ណនា

២០៧. **ឯកំ មិគ**ន្តិ ឯកំ ទីបកមិគំ។

៧. ឧសុលោមសុត្តវណ្ណនា

២០៨. **ការណាហី**តិ យាតនាហិ។ **ញត្វា**តិ កម្មដ្ឋានំ ញត្វា។

៨. សូចិលោមសុត្តវណ្ណនា

២០៩. សុណោតិ បូរេតីតិ **សូតោ**, អស្សទមកាទិកោ។

៩. ទុតិយសូចិលោមសុត្តវណ្ណនា

២១០. បេសុញ្ញបសំហារវសេន ឥតោ សុតំ អមុត្រ, អមុត្រ វា សុតំ ឥធ សូចេតីតិ **សូចកោ**។ អនយព្យសនំ បាបេសិ មនុស្សេតិ សម្ពន្ធោ។

១០. កុម្ភណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

២១១. **វិនិច្ឆយាមច្ចោ**តិ រញ្ញោ អឌ្ឌករណេ ឋបិតោ វិនិច្ឆយមហាមត្តោ។ សោ ហិ គាមជនកាយំ កូដេតិ វញ្ចេតីតិ **គាមកូដកោ**តិ វុច្ចតិ។ កេចិ “តាទិសោ ឯវ គាមជេដ្ឋកោ គាមកូដកោ”តិ វទន្តិ។ **សមេន ភវិតព្ពំ**, “ធម្មដ្ឋោ”តិ វត្តព្ពតោ។ រហស្សង្គេ និសីទនវសេន **វិសមា និសជ្ជាវ អហោសិ**។

កុម្ភណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយវគ្គោ

១. សសីសកសុត្តវណ្ណនា

២១២. **ផុសន្តោ**តិ ថេយ្យាយ ផុសន្តោ។

៣. និច្ឆវិត្ថិសុត្តវណ្ណនា

២១៤. **មាតុគាមោ** សស្សាមិកោ **អត្តនោ ផស្សេ អនិស្សរោ។ វដ្ដិត្វា**តិ ភស្សិត្វា អបរំ គន្ត្វា។

៤. មង្គុលិត្ថិសុត្តវណ្ណនា

២១៥. មង្គនវសេន ឧលតីតិ **មង្គុលិ**, វិរូបពីភច្ឆភាវេន បវត្តតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**វិរូបំ ទុទ្ទសិកំ ពីភច្ឆ**”ន្តិ។

៥. ឱកិលិនីសុត្តវណ្ណនា

២១៦. ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ អគ្គិនា បក្កសរីរតាយ **ឧប្បក្កំ**។ ហេដ្ឋតោ បគ្ឃរណវសេន កិលិន្នសរីរតាយ **ឱកិលិនី**។ ឥតោ ចិតោ ច អង្គារសម្បរិកិណ្ណតាយ **ឱកិរិនី**។ តេនាហ “**សា កិរ**”តិអាទិ។ **អង្គារចិតកេ**តិ អង្គារសញ្ចយេ។ **សរីរតោ បគ្ឃរន្តិ** អសុចិទុគ្គន្ធជេគុច្ឆានិ សេទគតានិ។ **តស្ស កិរ រញ្ញោ**តិ តស្ស កាលិង្គស្ស រញ្ញោ។ **នាដកិនី**តិ នច្ចេ អធិកតា ឥត្ថី។ **សេទ**ន្តិ សេទនំ, តាបនន្តិ អត្ថោ។

ឱកិលិនីសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អសីសកសុត្តវណ្ណនា

២១៧. **អសីសកំ កពន្ធំ ហុត្វា និព្ពត្តិ** កម្មាយូហនកាលេ តថា និមិត្តគ្គហណបរិចយតោ។

៧-១១. បាបភិក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា

២១៨-២២២. **លាមកភិក្ខូ**តិ ហីនាចារតាយ លាមកោ, ភិក្ខុវេសតាយ, ភិក្ខាហារេន ជីវនតោ ច ភិក្ខុ។ **ចិត្តកេឡិ**ន្តិ ចិត្តរុចិយំ តំ តំ កីឡន្តោ។ **អយមេវា**តិ ភិក្ខុវត្ថុស្មិំ វុត្តនយោ ឯវ។

បាបភិក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

លក្ខណសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. ឱបម្មសំយុត្តំ

១. កូដសុត្តវណ្ណនា

២២៣. កូដំ គច្ឆន្តីតិ កូដច្ឆិទ្ទស្ស អនុបវិសនវសេន កូដំ គច្ឆន្តិ។ យា ច គោបានសិយោ គោបានសន្ធរកតា, តាបិ កូដំ អាហច្ច ឋានេន **កូដង្គមា**។ ទុវិធាបិ កូដេ សមោសរណា។ **កូដស្ស សមុគ្ឃាតេន** វិនាសេន ភិជ្ជនេន។ **អវិជ្ជាយ សមុគ្ឃាតេនា**តិ អវិជ្ជាយ អច្ចន្តមេវ អប្បវត្តិយា។ តេន ច មោក្ខធម្មាធិគមេន តទនុរូបធម្មាធិគមោ ទស្សិតោ។ **អប្បមត្តា**តិ បន ឥមិនា តស្ស ឧបាយោ ទស្សិតោ។

កូដសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. នខសិខសុត្តវណ្ណនា

២២៤. ឯវំ អប្បកា យថា នខសិខាយ អារោបិតបំសុ, សុគតិសំវត្តនិយស្ស កម្មស្ស អប្បកត្តា **ឯវំ ទេវេសុបី**តិ ហីនូទាហរណវសេន វុត្តំ។ អប្បតរា ហិ សត្តា យេ ទេវេសុ ជាយន្តិ, តញ្ច ខោ កាមទេវេសុ។ ឥតរេសុ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។

នខសិខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. កុលសុត្តវណ្ណនា

២២៥. វិធំសយន្តិ វិហេឋយន្តិ។ **វឌ្ឍិតា**តិ ភាវនាបារិបូរិវសេន បរិព្រូហិតា។ **បុនប្បុនំ កតា**តិ ភាវនាយ ពហុលីករណេន អបរាបរំ បវត្តិតា **យុត្តយានំ វិយ កតា**តិ យថា យុត្តំ អាជញ្ញរថំ ឆេកេន សារថិនា អធិដ្ឋិតំ យថារុចិ បវត្តតិ, ឯវំ យថារុចិ បវត្តិយា គមិតា។ **បតិដ្ឋានដ្ឋេនា**តិ អធិដ្ឋានដ្ឋេន។ **វត្ថុ វិយ កតា** សព្វសោ ឧបក្កិលេសវិសោធនេន សុវិសោធិតមរិយាទំ វិយ កតា។ **អធិដ្ឋិតា**តិ បដិបក្ខទូរីភាវតោ សុភាវិតភាវេន អវិកម្បនេយ្យតាយ ឋបិតា ។ **សមន្តតោ ចិតា**តិ សព្វភាគេន ភាវនូបចយំ គមិតា។ តេនាហ “**សុវឌ្ឍិតា**”តិ ។ **សុដ្ឋុ សមារទ្ធា**តិ មេត្តាភាវនាយ មត្ថកប្បត្តិយា សម្មទេវ សម្បាទិតា។

កុលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឱក្ខាសុត្តវណ្ណនា

២២៦. មហាមុខឧក្ខលីនន្តិ មហាមុខានំ មហន្តកោឡុម្ពានំ សតំ។ **បណីតភោជនភរិតាន**ន្តិ សប្បិមធុសក្ករាទីហិ ឧបនីតបណីតភោជនេហិ បរិបុណ្ណានំ។ **តស្សា**តិ ឋាបស្ស។ **គោទុហនមត្ត**ន្តិ គោទោហនវេលាមត្តំ។ តំ បន កិត្តកំ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**គាវិយា**”តិអាទិ។ **សព្វសត្តេសុ ហិតផរណ**ន្តិ អនោធិសោមេត្តាភាវនមាហ – មេត្តចិត្តំ អប្បនាប្បត្តំ ភាវេតុំ សក្កោតីតិ អធិប្បាយោ។ តម្បិ តតោ យថាវុត្តទានតោ **មហប្ផលតរ**ន្តិ។

ឱក្ខាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សត្តិសុត្តវណ្ណនា

២២៧. អគ្គេ បហរិត្វាតិ តិណ្ហផលសត្តិយា អគ្គេ ហត្ថេន វា មុដ្ឋិនា វា បហារំ ទត្វា។ **កប្បាសវដ្ដី វិយា**តិ បហតកប្បាសបិណ្ឌំ វិយ។ **និយ្យាសវដ្ដី វិយា**តិ ផលសណ្ឋានំ និយ្យាសបិណ្ឌំ វិយ។ **ឯកតោ កត្វា**តិ កលិកាទិភាវេន វិសតីសបិណ្ឌានិ ឯកជ្ឈំ កត្វា។ **អល្លិយាបេន្តោ** បិណ្ឌំ ករោន្តោ។ **បដិលេណេតី**តិ បដិលីនយតិ នាមេតិ។ **អល្លិយាបេន្តោ** តេ ទ្វេបិ ធារា ឯកតោ សម្ពុសាបេន្តោ។ **បដិកោដ្ដេតី**តិ បដិបហរតិ។ តត្ថ ខណ្ឌំ វិយ និយ្យាសោ។ **កប្បាសវដ្ដនករណីយ**ន្តិ វិហតស្ស កប្បាសស្ស បដិសំហរណវសេន ពន្ធនទណ្ឌំ។ **បវត្តេន្តោ**តិ កប្បាសស្ស សំវេល្លនវសេន បវត្តេន្តោ។

សត្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ធនុគ្គហសុត្តវណ្ណនា

២២៨. ទឡ្ហធនុនោតិ ថិរតរធនុនោ។ ឥទានិ តស្ស ថិរតរភាវំ បរិច្ឆេទតោ ទស្សេតុំ “**ទឡ្ហធនូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ទ្វិសហស្សថាម**ន្តិ បលានំ ទ្វិសហស្សថាមំ។ វុត្តមេវត្ថំ បាកដតរំ កត្វា ទស្សេតុំ “**យស្សា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យស្សា**តិ ធនុនោ។ **អារោបិតស្សា**តិ ជិយំ អារោបិតស្ស។ **ជិយាពទ្ធោ**តិ ជិយាយ ពទ្ធោ។ បថវិតោ មុច្ចតិ, ឯតំ “ទ្វិសហស្សថាម”ន្តិ វេទិតព្ពំ ។ **លោហសីសាទីន**ន្តិ កាឡលោហតម្ពលោហសីសាទីនំ។ **ភារោ**តិ បុរិសភារោ, សោ បន មជ្ឈិមបុរិសស្ស វសេន ឯទិសំ តស្ស ពលំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឧគ្គហិតសិប្បោ** ធនុវេទសិក្ខាវសេន។ **ចិណ្ណវសីភាវោ** លក្ខេសុ អវិរជ្ឈនសរក្ខេបវសេន។ កតំ រាជកុលាទីសុ ឧបគន្ត្វា អសនំ សរក្ខេបោ ឯតេហីតិ **កតូបសនោ**តិ អាហ “**រាជកុលាទីសុ ទស្សិតសិប្បោ**”តិ។

“ពោធិសត្តោ ចត្តារិ កណ្ឌានិ អាហរី”តិ វត្វា តមេវ អត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេន្តោ “**តទា កិរ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ជវិស្សាមា**តិ ធាវិស្សាម។ **អគ្គិ ឧដ្ឋហី**តិ សីឃបតនសន្តាបេន ច សូរិយរស្មិសន្តាបស្ស អាសន្នភាវេន ច ឧសុមា ឧដ្ឋហិ។ **បក្ខបញ្ជរេនា**តិ បក្ខជាលន្តរេន។

និវត្តិត្វាតិ “និប្បយោជនមិទំ ជវន”ន្តិ និវត្តិត្វា។ **បត្តកដាហេន ឱតរន្តបត្តោ វិយា**តិ បិហិតបត្តោ វិយ អហោសិ, វេគសា បតនេន នគរស្ស ឧបរិ អាកាសស្ស និរិក្ខណំ អហោសិ។ សញ្ចារិតត្តា **អនេកហំសសហស្សសទិសោ បញ្ញាយិ** សេយ្យថាបិ ពោធិសត្តស្ស ធនុគ្គហកាលេ សរកូដាទិទស្សនេ។

ទុក្ករន្តិ តស្ស អទស្សនំ សន្ធាយាហ, ន អត្តនោ បតនំ។ សូរិយមណ្ឌលញ្ហិ អតិសីឃេន ជវេន គច្ឆន្តម្បិ បញ្ញាសយោជនាយាមវិត្ថតំ អត្តនោ វិបុលតាយ បភស្សរតាយ ច សត្តានំ ចក្ខុស្ស គោចរភាវំ គច្ឆតិ, ជវនហំសោ បន តាទិសេន សូរិយេន សទ្ធឹ ជវេន គច្ឆន្តោ ន បញ្ញាយេយ្យ។ តស្មា វុត្តំ “**ន សក្កា តយា បស្សិតុ**”ន្តិ។ **ចត្តារោ** អក្ខណវេធិនោ។ គន្ត្វា គហិតេ សោតុំ យណ្ឌំ បិឡន្ធាបេត្វា សយំ បុរត្ថាភិមុខោ និសិន្នោ។ បុរត្ថិមទិសាភិមុខំ គតកណ្ឌំ សន្ធាយាហ “**បឋមកណ្ឌេនេវ សទ្ធឹ ឧប្បតិត្វា**”តិ។ តេ ចត្តារិ កណ្ឌានិ ឯកក្ខណេយេវ ខិបឹសុ។

អាយុំ សង្ខរោតិ ឯតេនាតិ **អាយុសង្ខារោ**។ យថា ហិ កម្មជរូបានំ បវត្តិ ជីវិតិន្ទ្រិយបដិពទ្ធា, ឯវំ អត្តភាវស្ស បវត្តិ តប្បដិពទ្ធាតិ។ ពហុវចននិទ្ទេសោ បន បាឡិយំ ឯកស្មឹ ខណេ អនេកសតសង្ខស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ឧបលព្ភនតោ។ **តំ** ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ **តតោ** យថាវុត្តទេវតានំ ជវតោ **សីឃតរំ ខីយតិ** ឥត្តរខណត្តា។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ជីវិតំ អត្តភាវោ ច, សុខទុក្ខា ច កេវលា;
> ឯកចិត្តសមាយុត្តា, លហុសោ វត្តតេ ខណោ”តិ។ (មហានិ. ១០);

ភេទោតិ ភង្គោ។ **ន សក្កា បញ្ញាបេតុំ** តតោបិ អតិវិយ ឥត្តរខណត្តា។

ធនុគ្គហសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អាណិសុត្តវណ្ណនា

២២៩. អញ្ញេ រាជានោ ច ភាគំ គណ្ហន្តា ឥមេ វិយ ទសភាគំ គណ្ហន្តីតិ តេសមយំ អនុគតិ បញ្ញាយតិ។ មហាជនស្ស អានយនតោ **អានកោ**តិ អាហ “**ឯវំលទ្ធនាមោ**”តិ។ ឥទានិ តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ អាគមនានុក្កមំ ទស្សេតុំ “**ហិមវន្តេ កិរ**”តិអាទិមាហ។ **ករេណុ**ន្តិ ករេណុកំ, ហត្ថិនិន្តិ អត្ថោ។ **សក្កវិស្សូ**តិ អនត្តបរិហរណវសេន បសត្ថបហារវសេន ច បូជេសុំ។ **ឱតរី**តិ កុឡីរទហំ បាវិសិ។ **បដិក្កមិត្វា** ឋបនវសេន អបក្កមិត្វា **បតិ**។

សុវណ្ណរជតាទិមយន្តិ កិស្មិញ្ចិ ឆិទ្ទេ សុវណ្ណមយំ, កិស្មិញ្ចិ រជតមយំ, កិស្មិញ្ចិ ផលិកមយំ **អាណឹ យជយឹសុ** ពន្ធឹសុ។ បុព្ពេ ជវិត្វា តិដ្ឋន្តស្ស ទ្វាទស យោជនានិ បមាណោ ឯតស្សាតិ **ទ្វាទសយោជនប្បមាណោ,** សទ្ទោ។ អថស្ស អនេកសតកាលេ គច្ឆន្តេ **អន្តោសាលាយម្បិ ទុក្ខេន សុយ្យិត្ថ** អាណិសង្ឃាដមត្តត្តា។

គម្ភីរាតិ អគាធា ទុក្ខោគាឡ្ហា។ សល្លសុត្តញ្ហិ “អនិមិត្តមនញ្ញាត”ន្តិអាទិនា បាឡិវសេន គម្ភីរំ, ន អត្ថគម្ភីរំ។ តថា ហិ តត្ថ តា តា គាថា ទុវិញ្ញេយ្យរូបា តិដ្ឋន្តិ, ទុវិញ្ញេយ្យំ ញាណេន ទុក្ខោគាហន្តិ កត្វា “គម្ភីរ”ន្តិ វុច្ចតិ។ បុព្ពាបរម្បេត្ថ កាសញ្ចិ គាថានំ ទុវិញ្ញេយ្យតាយ ទុក្ខោគាហមេវ, តស្មា តំ បាឡិវសេន “គម្ភីរ”ន្តិ វុត្តំ “**បាឡិវសេន គម្ភីរា សល្លសុត្តសទិសា**”តិ។ ឥមិនា នយេន “អត្ថវសេន គម្ភីរា”តិ ឯត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

មហាវេទល្លសុត្តស្ស អត្ថវសេន គម្ភីរតា បាកដាយេវ។ លោកំ ឧត្តរតីតិ លោកុត្តរោ, នវវិធអប្បមាណធម្មោ, សោ អត្ថភូតោ ឯតេសំ អត្ថីតិ **លោកុត្តរា**។ តេនាហ “**លោកុត្តរអត្ថទីបកា**”តិ។ **សត្តសុញ្ញតធម្មមត្តមេវា**តិ សត្តេន អត្តនា សុញ្ញតំ កេវលំ ធម្មមត្តមេវ។ **ឧគ្គហេតព្ពំ បរិយាបុណិតព្ពន្តិ** ច លិង្គវចនវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហ “**ឧគ្គហេតព្ពេ ច បរិយាបុណិតព្ពេ ចា**”តិ។ **កវិតា**តិ កវិនោ កម្មំ កវិកតា។ យស្ស បន យំ កម្មំ, តំ តេន កតន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**កវិតាតិ កវីហិ កតា**”តិ។ **កាវេយ្យា** “កាវេយ្យា”តិ បទំ, កព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “កព្ព”ន្តិ ច កវិនា វុត្តន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**តស្សេវ វេវចន**”ន្តិ។ **ចិត្តក្ខរា**តិ វិចិត្រាការអក្ខរា។ **សាសនតោ ពាហិរកា**តិ ន សាសនាវចរា។ **តេសំ សាវកេហី**តិ “ពុទ្ធានំ សាវកា”តិ អបញ្ញាតានំ យេសំ កេសញ្ចិ សាវកេហិ។ **អនុគ្គយ្ហមានា**តិ ន ឧគ្គយ្ហមានា សវនធារណបរិចយអត្ថូបបរិក្ខាទិវសេន អនុគ្គយ្ហមានា។ **អន្តរធាយន្តិ** អទស្សនំ គច្ឆន្តិ។

អាណិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កលិង្គរសុត្តវណ្ណនា

២៣០. កលិង្គរំ វុច្ចតិ ខុទ្ទកទារុខណ្ឌំ, តំ ឧបធានំ ឯតេសន្តិ **កលិង្គរូបធានា**។ លិច្ឆវី បន ខទិរទណ្ឌំ ឧបធានំ កត្វា តទា វិហរិំសុ។ តស្មា វុត្តំ “**ខទិរឃដិកាសូ**”តិអាទិ។ បកតិវិជ្ឈសញ្ញិតោ នត្ថិ ឯតេសំ ខណោ វិជ្ឈនេតិ **អក្ខណវេធិនោ** តតោ សីឃតរំ វិជ្ឈនតោ។ “អក្ខណ”ន្តិ វិជ្ជុ វុច្ចតិ ឥត្តរខណត្តា។ អក្ខណោភាសេន លក្ខណវេធកា **អក្ខណវេធិនោ**។ អនេកធា ភិន្នស្ស វាលស្ស វិជ្ឈនេន **វាលវេធិនោ**។ វាលេកទេសោ ហិ ឥធ “វាលោ”តិ គហិតោ។

ពហុទេវ ទិវសភាគំ បធានានុយោគតោ ឧប្បន្នទរថបរិស្សមវិនោទនត្ថំ **ន្ហាយិត្វា។ តេ សន្ធាយា**តិ តេ តថារូបេ បធានកម្មិកភិក្ខូ សន្ធាយ។ **ឥទំ** ឥទានិ វុច្ចមានំ អត្ថជាតំ **វុត្តំ** បោរាណដ្ឋកថាយំ។ **អយម្បិ ទីបោ**តិ តម្ពបណ្ណិទីបមាហ។ បធានានុយុញ្ជនវេលាយ និវេទនវសេន តត្ថ តត្ថ ឯកជ្ឈំ បហតយដ្ឋិនិក្ខេបសេនេវ **ឯកយដ្ឋិនិក្ខេបោ**, តត្ថ តត្ថ បណ្ណសាលាទីសុ វសន្តានំ ភិក្ខូនំ វសេន ឯកបធានភូតោ។ នានាមុខោតិ អនុរាធបុរស្ស បច្ឆិមទិសាយំ ឯកោ វិហារោ, **បិលិច្ឆិកោឡិ**នគរស្ស បុរត្ថិមទិសាយំ។ ឧភយត្ថ បវត្តយដ្ឋិសទ្ទា អន្តរាបវត្តយដ្ឋិសទ្ទេហិ មិស្សេត្វា ឱសរន្តិ។ **កល្យាណិយំ** បវត្តយដ្ឋិសទ្ទោ តថា នាគទីបេ។

កលិង្គរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. នាគសុត្តវណ្ណនា

២៣១. **អតិក្កន្តវេល**ន្តិ ភត្តានុមោទនឧបនិសិន្នកថាវេលតោ អតិក្កន្តវេលំ។ **អសម្មិន្នេនា**តិ សរសម្បត្តិតោ អសម្ភិន្នេន, សរស្ស ឧច្ចារណសម្បត្តិំ អបរិហាបេត្វាតិ អត្ថោ។ អបរិសុទ្ធាសយតាយ **នេវ គុណវណ្ណាយ ន ញាណពលាយ ហោតិ។ តន្តិ** តំ តថា បច្ចយានំ បរិភុញ្ជនំ, តំ តថា មិច្ឆាបដិបជ្ជនំ។

នាគសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ពិឡារសុត្តវណ្ណនា

២៣២. **យរានំ សន្ធី**តិ ឃរេន ឃរស្ស សម្ពន្ធដ្ឋានំ។ សហ មលេន វត្តតីតិ **សមលំ**។ គេហតោ គាមតោ ច និក្ខមនចន្ទនិកដ្ឋានំ។ **សង្ការដ្ឋាន**ន្តិ សង្ការកូដំ។ កេចិ “សន្ធិសង្ការកូដដ្ឋាន”ន្តិ វទន្តិ។ **វុដ្ឋាន**ន្តិ អាបន្នអាបត្តិតោ, ន កិលេសតោ វុដ្ឋានំ, សុទ្ធន្តេ អធិដ្ឋានំ។ តំ បន យថាអាបន្នាយ អាបត្តិយា “ទេសនា”ត្វេវ វុច្ចតីតិ អាហ “**ទេសនា បញ្ញាយតី**”តិ។

ពិឡារសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា

២៣៣. **ឯត្តកម្បី**តិ ឥមិនា ជរសិង្គាលេន លទ្ធព្ពំ ចិត្តស្សាទមត្តម្បិ ន លភិស្សតិ សកលមេវ កប្បំ សព្ពសោ អវីចិជាលាហិ និរន្តរំ ឈាយមានតាយ និច្ចទុក្ខាតុរភាវតោ។

សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ទុតិយសិង្គាលសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. កតជាននន្តិ កតូបការជាននំ។ **កតវេទិតា**តិ តស្សេវ បរេសំ បាកដករណវសេន ជាននមេវ។ **អាចារមេវា**តិ កតាបរាធមេវ។

ទុតិយសិង្គាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ឱបម្មសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. ភិក្ខុសំយុត្តំ

១. កោលិតសុត្តវណ្ណនា

២៣៥. សាវកានំ អាលាបោតិ សាវកានំ សព្រហ្មចារី ឧទ្ទិស្ស អាលាបោ។ **ពុទ្ធោហិ សទិសា មា ហោមា**តិ ពុទ្ធាចិណ្ណំ សមុទាចារំ អកថេន្តេហិ សាវកេហិ, "អាវុសោ ភិក្ខវេ"តិ អាលបិតា ភិក្ខូ, "អាវុសោ"តិ បដិវចនំ ទេន្តិ, ន, "ភន្តេ"តិ។ **ទុតិយជ្ឈានេ វិតក្កវិចារា និរុជ្ឈន្តិ** តេសំ និរោធេនេវ តស្ស ឈានស្ស ឧប្បាទេតព្ពតោ។ **យេសំ និរោធា**តិ យេសំ វចីសង្ខារានំ វិតក្កវិចារានំ និរុជ្ឈនេន សុវិក្ខម្ភិតភាវេន សទ្ទាយតនំ អប្បវត្តិំ គច្ឆតិ ការណស្ស ទូរតោ បសម្ភិតត្តា។ **អរិយោ**តិ និទ្ទោសោ។ បរិសុទ្ធោ **តុណ្ហីភាវោ,** ន តិត្ថិយានំ មូគព្ពតគ្គហណំ វិយ អបរិសុទ្ធោតិ អធិប្បាយោ។ **បឋមជ្ឈានាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន តតិយជ្ឈានាទីនិ សង្គណ្ហាតិ។

អារម្មណភូតេន វិតក្កេន សហ គតា បវត្តាតិ **វិតក្កសហគតា**តិ អាហ **"វិតក្ការម្មណា"**តិ។ វិតក្ការម្មណតា ច សញ្ញាមនសិការានំ សុខុមអារម្មណគ្គហណវសេន ទដ្ឋព្ពា។ តេនាហ **"ន សន្តតោ ឧបដ្ឋហីសូ"**តិ។ **ន បគុណំ** សម្មទេវ វសីភាវស្ស អនាបាទិតត្តា។ **សញ្ញាមនសិការាបី**តិ តតិយជ្ឈានាធិគមាយ បវត្តិយមានា សញ្ញាមនសិការាបិ ហានភាគិយាវ អហេសុំ, ន វិសេសភាគិយា។ **សម្មា បបេហី**តិ ពហិទ្ធា វិក្ខេបំ បហាយ សម្មា អជ្ឈត្តមេវ ចិត្តំ បបេហិ។ **ឯកគ្គំ ករោហី**តិ តេនេវ វិក្ខេបបដិពាហនេន អវិហតមានសតាយ ចិត្តសមាធានវសេន ឯកគ្គំ ករោហិ។ **អារោបេហី**តិ ពលសកម្បិ ពហុម្បិ អបតិតំ កត្វា កម្មដ្ឋានារម្មណេ អារោបេហិ។ ទុតិយអគ្គសាវកភូមិយា បារិបូរិយា អាយស្មា មហាភិញ្ញោ, ន យថា តថាតិ អាហ **"មហាភិញ្ញតន្តិ ឆឡភិញ្ញត"**ន្តិ។ **ឥមិនា ឧបាយេនា**តិ ឥមិនា "អថ ខោ មំ, អាវុសោ"តិអាទិនា វុត្តេន ឧបាយេន។ **វឌ្ឍេត្វា**តិ ឧត្តរិ ឧត្តរិ វិសេសភាគិយភាវាបាទនេន សមាធិំ បញ្ញញ្ច ព្រូហេត្វា ព្រូហេត្វា។

កោលិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧបតិស្សសុត្តវណ្ណនា

២៣៦. អតិឧឡារម្បិ សត្ថុំ វា សង្ខារំ វា សន្ធាយ វុត្តំ សព្ពត្ថមេវ សព្ពសោ ឆន្ទរាគស្ស សុប្បហីនត្តា។ **ជាននត្ថំ បុច្ឆតិ** សត្ថុគុណានំ អតិវិយ ឧឡារតមភាវតោ។

ឧបតិស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ឃដសុត្តវណ្ណនា

២៣៧. បរិវេណគ្គេនាតិ បរិវេណភាគេន។ កេចិ **"ឯកវិហារេ**តិ ឯកច្ឆន្នេ ឯកស្មិំ អាវាសេ"តិ វទន្តិ។ **តេ**តិ តេ ទ្វេបិ ថេរា។ **បាដិយេក្កេសុ ឋានេសូ**តិ វិសុំ វិសុំ ឋានេសុ។ **និសីទន្តី**តិ ទិវាវិហារំ និសីទន្តិ។ **ឱឡារិកោ នាម ជាតោ** បរិត្តធម្មារម្មណត្តា តស្ស។ **តេ**តិ ថេរោ ភគវា ច។

បរិបុណ្ណវីរិយោតិ ចតុកិច្ចសាធនវសេន សម្បុណ្ណវីរិយោ។ **បគ្គហិតវីរិយោ**តិ ពលសកម្បិ សង្កោចំ អនាបជ្ជិត្វា បវត្តិតវីរិយោ។ **ឧបនិក្ខេបនមត្តស្សេវា**តិ សមីបេ ឋបនមត្តស្សេវ។

ចតុភូមកធម្មេសុ លព្ភមានត្តា បញ្ញាយ **"ចតុភូមកធម្មេ អនុបរិសិត្វា ឋិតដ្ឋេនា"**តិ វុត្តំ។ លក្ខិតព្ពដ្ឋេន សមាធិ ឯវ **សមាធិលក្ខណំ**។ ឯវំ **វិបស្សនាលក្ខណំ** វេទិតព្ពំ។ **អញ្ញមញ្ញស្សា**តិ អញ្ញស្ស អញ្ញស្ស នានាលក្ខណាតិ វេទិតព្ពំ។ **អញ្ញស្សា**តិ ឥតរស្ស។ **ធុរន្តិ** វហិតព្ពភារំ។ **ទ្វីសុបិ ឯតេសូ**តិ សមាធិលក្ខណវិបស្សនាលក្ខណេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធោ និប្ផត្តិំ គតោ។

ឃដសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. នវសុត្តវណ្ណនា

២៣៨. អភិចេតសិ និស្សិតា **អាភិចេតសិកា**។ បដិបក្ខវិធមនេន អភិវិសិដ្ឋំ ចិត្តំ **អភិចិត្តំ**។ យស្មា ឈានានំ តំសម្បយុត្តំ ចិត្តំ និស្សាយ បច្ចយោ ហោតិយេវ, តស្មា **"និស្សិតាន"**ន្តិ វុត្តំ។ **និកាមលាភី**តិ យថិច្ឆិត

លាភី ។ **យថាបរិច្ឆេទេនា**តិ យថាកតេន កាលបរិច្ឆេទេន។ **វិបុលលាភី**តិ អប្បមាណលាភី។ “កសិរ”ន្តិ ហិ បរិត្តំ វុច្ចតិ, តប្បដិបក្ខេន **អកសិរំ** អប្បមាណំ។ តេនាហ “**បគុណជ្ឈានោតិ អត្ថោ**”តិ។ **សិថិលមារព្ភា**តិ សិថិលំ វីរិយារម្ភំ កត្វាតិ អត្ថោតិ អាហ “**សិថិលំ វីរិយំ បវត្តេត្វា**”តិ។

នវសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សុជាតសុត្តវណ្ណនា

២៣៩. អញ្ញានិ រូបានីតិ បរេសំ រូបានិ។ **អតិក្កន្តរូបោ**តិ អត្តនោ រូបសម្បត្តិយា រូបសោភាយ អតិក្កមិត្វា ឋិតរូបោ, សុចិរម្បិ វេលំ ឱលោកេន្តស្ស តុដ្ឋិអាវហោ។ ទស្សនស្ស ចក្ខុស្ស ហិតោតិ **ទស្សនីយោ**។ បសាទំ អាវហតីតិ **បាសាទិកោ។ ឆវិវណ្ណសុន្ទរតាយា**តិ ឆវិវណ្ណស្ស ចេវ សរីរសណ្ឋានស្ស ច សោភនភាវេន។

សុជាតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. លកុណ្ឌកភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា

២៤០. វិរូបសរីរវណ្ណន្តិ អសុន្ទរឆវិវណ្ណញ្ចេវ អសុន្ទរសណ្ឋានញ្ច។ **បមាណវសេនា**តិ សរីរប្បមាណវសេន។ **ឥច្ឆិតិច្ឆិត**ន្តិ អត្តនា ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ។ **មហាសារជ្ជ**ន្តិ មហន្តោ មង្កុភាវោ។

គុណេ អាវជ្ជេត្វាតិ អត្តនា ជានេនកនិយាមេន សត្ថុនោ កាយគុណេ ច ចារិត្តគុណេ ច អាវជ្ជេត្វា មនសិកត្វា។

យោជនាវដ្ដន្តិ យោជនបរិក្ខេបំ។

“កាយស្មិ”តិ គាថាសុខត្ថំ និរនុនាសិកំ កត្វា និទ្ទេសោតិ វុត្តំ “**កាយស្មិ**”ន្តិ។ **អការណំ កាយប្បមាណ**ន្តិ សរីរប្បមាណំ នាម អប្បមាណំ, សីលាទិគុណាវ បមាណន្តិ អធិប្បាយោ។

លកុណ្ឌកភទ្ទិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វិសាខសុត្តវណ្ណនា

២៤១. បុរស្ស ឯសាតិ **បោរី,** ចាតុរិយយុត្តតា។ តេនាហ “**បុរវាសីន**”ន្តិអាទិ។ សា បន ទុតវិលម្ពិតខលិតវសេន អប្បសន្ទលូខតាទិទោសរហិតា ហោតីតិ អាហ “**បុរ...បេ.... វាចាយា**”តិ។ **អសន្ទិទ្ធាយា**តិ មុត្តវាចាយ។ តេនាហ “**អបលិពុទ្ធាយា**”តិអាទិ។ ន ឯលំ ទោសំ គលេតីតិ **អនេលគលា,** អវិរុជ្ឈនវាចា។ តេនាហ “**និទ្ទោសាយា**”តិ។ ចតុសច្ចស្ស បកាសកា, ន កទាចិ សច្ចវិមុត្តាតិ អាហ “**ចតុសច្ចបរិយាបន្នាយា**”តិ។ តា ហិ ចត្តារិ សច្ចានិ បរិច្ឆិជ្ជ អាចាទេន្តិ បដិចាទេន្តិ បវត្តេន្តិ។ តេនាហ “**ចត្តារិ សច្ចានិ អមុញ្ចិត្វា បវត្តាយា**”តិ។ **ធជោ នាម** សព្ពធម្មេហិ សមុស្សិតដ្ឋេន។

វិសាខសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. នន្ទសុត្តវណ្ណនា

២៤២. អារញ្ញិកោតិអាទីសុ អរញ្ញកថាសីសេន សេនាសនបដិសំយុត្តានំ ធុតង្គានំ, បិណ្ឌបាតកថាសីសេន បិណ្ឌបាតបដិសំយុត្តានំ, បំសុកូលិកសីសេន ចីវរបដិសំយុត្តានំ, គគ្គហណេនេវ វីរិយនិស្សិតធុតង្គស្ស ច សមាទាយ វត្តនំ ទីបិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អាគតេន** ភគវតា **អបរភាគេ កថិតំ**។

នន្ទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. តិស្សសុត្តវណ្ណនា

២៤៣. **ភណ្ឌកន្តិ** បត្តចីវរំ។ **និសីទិយេវ** វត្តស្ស អសិក្ខិតត្តា។ គុជ្ជនត្ថេន វាចា ឯវ សត្តិយោតិ អាហ “**វាចាសត្តីហី**”តិ។

វាចាយ សន្និតោទកេនាតិ វចនសង្ខាតេន សមន្តតោ និចុំ កត្វា ឧបតុទនតោ សន្និតុទកេន។ វិភត្តិអលោបេន សោ និទ្ទេសោ។ តេនាហ “**វចនបតោទេនា**”តិ។

ឧច្ចកុលេ ជាតិ ឯតស្សាតិ **ជាតិមា**, ព្រហ្មជាតិកោ ឥសិ។ **មាតង្គោ**តិ ចណ្ឌាលោ។ **តត្ថា**តិ កុម្ភការសាលាយំ។ **ឱកាសំ យាចិ** កុម្ភការំ។ មហន្តំ ទិស្វា អាហ – “**បឋមតរំ បវិដ្ឋោ បព្ពជិតោ**”តិ។ **តត្ថេវា**តិ តស្សាយេវ សាលាយ ទ្វារំ និស្សាយ ទ្វារសមីបេ។ **មេ**តិ មយា។ **ខម មយ្ហ**ន្តិ មយ្ហំ អបរាធំ ខមស្សុ។ **តេ**តិ តយា។ បុន **តេ**តិ តវ។ **គណ្ហិ** ឧគ្គន្តុំ អប្បទានវសេន។ តេនាហ “**នាស្ស ឧគ្គន្តុំ អទាសី**”តិ។ **បពុជ្ឈីសូ**តិ និទ្ទាយ បពុជ្ឈីសុ បកតិយា បពុជ្ឈនវេលាយ ឧបគតត្តា។

ឆរោតិ និហីនោ។ **អនន្តមាយោ**តិ វិវិធមាយោ មាយាវី។

សោតិ មត្តិកាបិណ្ឌោ។ “សត្តធា ភិជ្ជី”តិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – យំ តេន តាបសេន បារមិតាបរិភាវនសមិទ្ធាហិ នានាវិហារសមាបត្តិបរិបូរិតាហិ សីលទិដ្ឋិសម្បទាទីហិ សុសង្ខតសន្តានេ មហាករុណាធិវាសេ មហាសត្តេ ពោធិសត្តេ អរិយូបវាទកម្មំ អភិសបសង្ខាតំ ផរុសវចនំ បវត្តិតំ, តំ មហាសត្តស្ស ខេត្តវិសេសភាវតោ តស្ស ច អជ្ឈាសយផរុសតាយ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ហុត្វា សចេ សោ មហាសត្តំ ន ខមាបេតិ, តំ កត្តុំ ហុត្វា វិបច្ចនសភាវំ ជាតំ, ខមាបិតេ បន មហាសត្តេ បយោគសម្បត្តិបដិពាហិតត្តា អវិបាកធម្មតំ អាបជ្ជតិ អហោសិកម្មភាវតោ។ អយញ្ហិ អរិយូបវាទបាបស្ស ទិដ្ឋធម្មវេទនីយស្ស ច ធម្មតា។ យំ តំ ពោធិសត្តេន សូរិយុគ្គមននិវារណំ កតំ, អយំ ពោធិសត្តេន ទិដ្ឋោ ឧបាយោ។ តេន ហិ ឧព្ពុឡ្ហា មនុស្សា ពោធិសត្តស្ស សន្តិកេ តាបសំ អានេត្វា ខមាបេសុំ។ សោបិ ច មហាសត្តស្ស គុណេ ជានិត្វា តស្មឹ ចិត្តំ បសាទេសិ។ យំ បនស្ស មត្ថកេ មត្តិកាបិណ្ឌស្ស ឋបនំ តស្ស សត្តធា ផាលនំ កតំ, តំ មនុស្សានំ ចិត្តានុរក្ខណត្ថំ។ អញ្ញថា ហិ ឥមេ បព្ពជិតា សមានា ចិត្តស្ស វសំ វត្តន្តិ, ន បន ចិត្តមត្តនោ វសេ វត្តាបេន្តីតិ មហាសត្តម្បិ តេន សទិសំ កត្វា គណ្ហេយ្យុំ, តទស្ស នេសំ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយាតិ។ **បតិរូប**ន្តិ យុត្តំ។

តិស្សសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ថេរនាមកសុត្តវណ្ណនា

២៤៤. **អតីតេ ខន្ធបញ្ចកេ**តិ អតីតេ អត្តភាវេ។ **ឆន្ទរាគប្បហានេនា**តិ ឆន្ទរាគស្ស អច្ចន្តមេវ ជហនេន។ **បហីនំ នាម ហោតិ** អនបេក្ខបរិច្ចាគតោ។ **បដិនិស្សដ្ឋំ នាម ហោតិ** សព្ពសោ ឆឌ្ឌិតត្តា។ **តយោ ភវេ**តិ ឥមិនា ឧបាទិណ្ណកធម្មានំយេវ គហណំ។ **សព្ពា ខន្ធាយតនធាតុយោ ចា**តិ ឥមិនា ឧបាទិណ្ណានម្បិ អនុបាទិណ្ណានម្បិ ទ្វិធា បវត្តលោកិយធម្មានំ គហណំ អវិសេសេត្វា វុត្តត្តា។ **វិទិតំ បាកដំ កត្វា ឋិតំ** បរិញ្ញាភិសមយវសេន។ **តេស្វេវា**តិ តេភូមកធម្មេសុ ឯវ។ **អនុបលិត្តំ** អមថិតំ អសំកិលិដ្ឋំ តណ្ហាទិដ្ឋិសំកិលេសាភាវតោ។ **តទេវ សព្ព**ន្តិ ហេដ្ឋា តីសុបិ បទេសុ ឥធ សព្ពគ្គហណេន គហិតំ តេភូមកវដ្ដំ។ **ជហិត្វា**តិ បហានាភិសមយវសេន។ តណ្ហាខីយតិ ឯត្ថាតិ **តណ្ហក្ខយ**សង្ខាតេ និព្ពានេ **វិមុត្តំ**។ **តមហ**ន្តិ តំ ឧត្តមបុគ្គលំ ឯកវិហារី ព្រូមិ តណ្ហាទុតិយស្ស អភាវតោ។ ឯត្ថ ច បរិញ្ញាបហានាភិសមយកថនេន ឥតរម្បិ អភិសមយំ អត្ថតោ កថិតមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ថេរនាមកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. មហាកប្បិនសុត្តវណ្ណនា

២៤៥. **មហាកប្បិនោ**តិ បូជាវចនមេតំ យថា “មហាមោគ្គល្លានោ”តិ។ **តថារូប**ន្តិ “ពុទ្ធោ ធម្មោ”តិអាទិកំ គុណវិសេសវន្តបដិពទ្ធំ។ **សាសន**ន្តិ ទេសន្តរតោ អាគតវចនំ។ **ជង្ឃវាណិជា**តិ ជង្ឃចារិនោ វាណិជា។ **កិញ្ចិ សាសន**ន្តិ អបុព្ពបវត្តិទីបកំ កិញ្ចិ វចនន្តិ បុច្ឆិ។ **បីតិ ឧប្បជ្ជិ** យថា តំ សុចិរំ កតាភិនីហារតាយ បរិបក្កញាណស្ស។ **អបរិមាណំ** គុណស្ស អបរិមាណតោ សព្ពញ្ញុគុណបរិទីបនតោ, សេសរតនទ្វយេ និយ្យានិកភាវទីបនតោ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតភាវទីបនតោតិ វត្តព្ពំ។ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ អបាយទុក្ខតោ សំសារទុក្ខតោ ច អបតន្តេ ធារេតីតិ **ធម្មោ**។ សុបរិសុទ្ធទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតោតិ **សង្ឃោ**តិ។ រតនត្តោ បន តិណ្ណម្បិ សទិសោ ឯវាតិ។

នវសតសហស្សានិ អទាសិ ទេវី។ **តុម្ហេ**តិ រាជិនី គារវេន ពហុវចនេន វទតិ។ **រាគោ**តិ អនុគច្ឆន្តរាគោ។

ជនិតេតិ កម្មកិលេសេហិ និព្ពត្តិតេ។ កម្មកិលេសេហិ បជាតត្តា បជាតិ បជាសទ្ទោ ជនិតសទ្ទេន សមានត្ថោតិ អាហ – **“ជនិតេ, បជាយាតិ អត្ថោ”**តិ។ **អដ្ឋហិ វិជ្ជាហី**តិ **អម្ពដ្ឋសុត្តេ** (ទី. និ. ១.២៧៨) អាគតនយេន។ តត្ថ ហិ វិបស្សនាញាណមនោមយិទ្ធីហិ សហ ឆ អភិញ្ញា “អដ្ឋ វិជ្ជា”តិ អាគតា ។ **តបតិ** បដិបក្ខវិធមនេន វិជ្ជោតតិ, តំ សូរិយស្ស វិរោចនន្តិ អាហ – **“តបតីតិ វិរោចតី”**តិ។ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា សមាហិតេន ចិត្តេន វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា និសិន្នោតិ អាហ – **“ទុវិធេន ឈានេន ឈាយមានោ”**តិ។ **សព្ពមង្គលគាថា**តិ សព្ពមង្គលាវិរោធី គាថាតិ វទន្តិ។ តថា ហិ វទន្តិ –

“មង្គលំ ភគវា ពុទ្ធោ, ធម្មោ សង្ឃោ ច មង្គលំ;
សព្ពេសម្បិ ច សត្តានំ, ស បុញ្ញាវិតមង្គល”ន្តិ។

បូជំ ការេត្វា ឯកំ អគារិកធម្មកថិកំ ឧបាសកំ អាហ។ ឯត្ថ ច “ឈាយី តបតី”តិ ឥមិនា អារម្មណូបនិជ្ឈានានំ គហិតត្តា ធម្មរតនំ គហិតមេវ។ “ព្រាហ្មណោ”តិ ឥមិនា សង្ឃរតនំ គហិតមេវ។ ពុទ្ធរតនំ បន សរូបេនេវ គហិតន្តិ។

មហាកប្បិនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. សហាយកសុត្តវណ្ណនា

២៤៦. សម្មា សំសន្ទនវសេន ឯតិ បវត្តតីតិ សមេតិ, សម្មាទិដ្ឋិអាទិ។ សម្មា ចិររត្តំ ចិរកាលំ សមេតិ ឯតេសំ អត្ថីតិ **ចិររត្តំសមេតិកា**។ តេនាហ **“ទីឃរត្ត”**ន្តិអាទិ។ **ឥទានិ ឥមេស**ន្តិ ឯតរហិ ឯតេសំ។ **អយំ សាសនធម្មោ** អជ្ឈាសយតោ បយោគតោ ច សម្មា **សំសន្ទតិ សមេតិ,** តស្មា មជ្ឈេ ភិន្នំ វិយ សមមេវ ន វិសទិសំ។ កិញ្ច តតោ ឯវ **ពុទ្ធេន** ភគវតា បវេទិតធម្មវិនយេ **ឯតេសំ** បដិបត្តិ**សាសនធម្មោ សោភតិ** វិរោចតីតិ អត្ថោ។ **អរិយប្បវេទិតេ**តិ អរិយេន សម្មាសម្ពុទ្ធេន សម្មទេវ បកាសិតេ អរិយធម្មេ។ សម្មទេវ សមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិវិនយានំ វសេន **សុដ្ឋុ វិនីតា** សព្ពកិលេសទរថបរិឡាហានំ វូបសមេន។

សហាយកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

ភិក្ខុសំយុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច សារត្ថប្បកាសិនិយា

សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ និទានវគ្គវណ្ណនា។